

Ha. 34

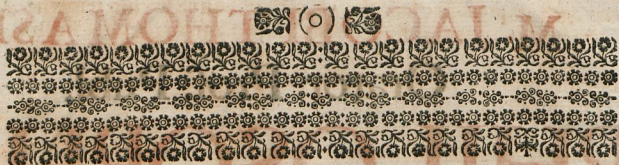

M. JACOBI THOMASII,
Orator. Prof. Publ,
PHILOSOPHIA
PRACTICA,
CONTINUIS TABELLIS
comprehensa,
cum Annotationibus ejusdem
EDITIO NOVISSIMA.

L I P S I Æ,
Sumpt. **JOH. LUDOVICI GLEDITSCHIL,**
& Hæredum M. G. Weidmanni.

ANNO MDCCII.

PRÆSCRIPTIO AD LECTOREM.

Primæ Editioni, cui Annotationes nondum accesserant, Anno 1661. præmissa.

Uii Auditores mihi futuri sunt, eos aliàs alloquar, Nunc cæteros maximè, quorum oculis atque iudiciis, sic ferente Bibliopolæ commodo, privatum limen egressæ exponitur hæc tabulæ, appello ac rogo, ne præcipiti sententia damnent novitatis, quæ sunt vetera, aut ab Aristotele illico dissentire credant, quæ recedunt alicubi à commentariis eorum, qui summi Philosophi interpretes se profitentur, aut sectatores. Tameñ enim ab eo tempore, quo non modo ferula manum, sed & imperio magistrorum mentem subducere fas fuit, præclara mihi semper, omnique tueda studio visa res fuit, philosophicâ libertate adversus etiam Principem Philosophiæ, si religio, si veritas, si ratio postulatet, uti: tamen nunquam se mihi approbavit procacitas hujus seculi novaturientis, quo multi tum demum egregie se putant discipulorum studiis consulere, si à trita semita seductos per sua vestigia secum abripiant, & Philosophiam in sectas sive novas, sive revocatas ab orco veteres & interpolatas, diducant. Quæ, patefacta semel quidvis opinandi licentia, tam fecunde succedere, ut Hæresiarum recentium Catalogus consici minimo negotio queat non minimus. Vicissim nec eorum placuit desidia, qui Aristotelis interpretem qualemcunque nacti vel imperitissimum, ab hoc mallent ejus doctrinam resciscere, & sic enunciare ad discipulos, quam Magistrum ipsum percontari, & lingua loquentem sua diligenter auscultare. Planum fecerunt eruditissimi quidam memoria nostra viri, in mente Philosophi excelsæ interpretes

KOEN. FRIED.
UNIVERS.
ZU HALLE

terpretes ejus, præcipue latinos. Ac nescio, an non horum temeritati non ex minima parte imputare possit invidiam sui nominis Aristoteles, dum illorum ineptias ut suas objectas sibi audiri cogitur. Hæc meratio movit, LECTOR BENEVOLE, ut, cum Summi quidam & Optimi viri filios suos tum aliis humanitatis artibus, tum Practicæ Philosophiæ elementis imbuendos meæ fidei crederent, de Tabellis ita concinnandis cogitarem, ut nec temerè discessionem facerent ab Aristotelis doctrina, & nævos tamen pulcherrimo corpori quorundam interpretum incuria adpersos tollerent. Eas, ubi rem sensi, non abire sine fructu discentium, visum est, locupletatas a me, multisque, ut spero, locis redditas meliores, Typographo dare, ut Scholæ meæ privatae usibus commodius infervirent. Veritatis amorem profiteor, in quibus errasse me deprehendam, ea non propugnabo, qui jam hic mutaverim quædam, aliter ante quatuor annos in Breviario Nicomacheorum à me posita. Doctrinas de Jure Naturæ, de Optima Rep. de Ratione Status hic seposui, non tam quia idem prope factum viderem à plerisque systematum scriptoribus, quàm quod in iis elucubrandis ordinandisque destituerent me otium & adminicula. Interim quantillum id cunque est, quod hic damus, boni consule, qui hæc legis, & conatibus nostris, si id mereri videbuntur, fave!

*Hæc ex parte Deo, partim sibi vindicat Auctor;
 Apta & vera Deo; falsa & inepta sibi;
 Desque sibi veniam erranti non sponte, precatur;
 Soli sed laudem, Lector amice, DEO.*

TABU.

TABULA TABULARUM.

PHILOSOPHIE PRACTICÆ		} cujus natura & constitutio explicatur	} Tab. I. II.
Prior, de Fine, est ETHICA & dividitur in			
} ergo de	} de	} Bono Homini in genere.	} III.
} de		} Cujus	} V.
} de			
} de		} Beatitudinem Theoreticam & Practicam.	} VI.
} de			
} de		} Practica absolvitur virtutibus Practicis.	} Quorum alia est
} de			
} de		} in genere.	} VIII.
} de			
} de		} Objecto in specie.	} univertim.
} de			
} de		} Actionibus	} & invitam.
} de			
} de		} quoad	} XIII.
} de			
} de		} Divisionibus tribus.	} XV.
} de			
} de		} prima fit in	} XVII.
} de			
} de		} singula.	} XIX.
} de			
} de		} Modestia.	} XXI.
} de			
} de		} Mansuetudo.	} XXIII.
} de			
} de		} Justitiæ particularis.	} XXV.
} de			
} de		} Hujus Principium dirigens actuale est Jus.	} XXVII.
} de			
} de		} Semivirtus, Virtus communis, & Heroica.	} XXIX.
} de			
} de		} Prudentiæ, De qua & cæteri Virtutibus Intellectualibus.	} XXXI.
} de			
} de		} Externis, Amicitia.	} XXXIII.
} de			
} de		} Hæc dividitur in Doctrinam	
} de			} Genus, Societas humana naturalis.
} de		} remota, Societates domestica	
} de			} propinqua
} de		} Domus seu familia.	
} de			} Vicus seu Pagus.
} de		} Definitio	
} de			} Definitio
} de		} Affectio, Dignitas Civilis.	
} de			} Divisiones.
} de		} Divisio secundum gradus fit in Remp. simplicem & mixtam.	
} de			} inter se, scilicet, Aristocratiæ cum Oligarchia.
} de		} cum Societatibus domesticis.	
} de			} Naturæ exponitur.
} de		} Divisio in partes.	
} de			} Mutatio & causæ corruptentes
} de		} Legibus, tanquam mediis,	
} de			} Junvan-

JUVANTE TRIUNO.

TAB. I.

De Philosophiæ Practicæ Natura & Constitutione.

Philosophiæ Practicæ notetur	I. <i>Discrimen à Philosophiâ Theoreticâ.</i> Etenim	Philosophiâ } Theoreticâ } Practicâ }	pro ultimo fine per se habet	} contemplationem ; } actionem.	5
	II. <i>Synonymia.</i> Vocatur	} ab Aristotele <i>Politica.</i> } à Stoicis <i>Ethica.</i>	} vocabulo latius, quàm hodiè solet, accepto.		5
		Vocatur etiam ἡ ἐπι τῆ ἀσπραπία	} <i>Philosophia circa res humanas</i> , cap. ult. Nicom.		
		III. <i>Methodus.</i>	} <i>Philosophia Practica tractari debet Methodo Analytica.</i> } Hæc verò considerat 1. finem: 2. Subjectum: 3. media.		10
	IV. <i>Partes duæ</i>	} <i>Ethica</i> } } <i>Politica</i> }	} quæ considerat } finem seu bonum summum hominis Tab. II. & seqq. } } <i>subjectum</i> illius finis, quod est civitas; & media eum } } introducentia, quæ sunt leges Tab. XXXII. & seqq.	15	

† 1. *Alii Methodum Analyticam scorsim in Ethica, scorsim in Politica querunt.*
 2. *Sunt qui etiam Philosophiâ Practicâ partem adficiant Oeconomicam. Sed hæc nihil obstat, quò minus sub Politica comprehendamus.*
 3. *Plerique Ethicam à Politica discernunt, tanquam partem communem à propria.*

TAB. II.

De Ethicæ Natura & Constitutione.

Ethicæ notetur	I. <i>Homonymia.</i> Ethicæ vox sumitur	} late, pro tota Philosophiâ Practicâ apud Stoicos, } strictè, pro parte ejus sola priorè: & ita h. l.	20
	II. <i>Etyologia.</i> Sic appellatur, quia maximè occupatur in explicandis virtutibus ἡ δυνάμις, seu moribus.		
	III. <i>Synonymia.</i> Unde latinè vocari solet Philosophiâ <i>monialis</i> . Aristoteli ἀρετικὴ ἐπι τῆ ἠθῆ.		
	IV. <i>Definitio.</i> Ethica est prior pars Philosophiæ Practicæ, agens de ultimo fine, seu summo bono	} hominis.	25
	V. <i>Partitio.</i> Dividemus eam in	} <i>προσπραγίας</i> } de Bono Hominis in genere, Tab. III. } <i>πραγίας</i> } de Potentiis Animæ humanæ, Tab. IV. } <i>Συνοίας</i> } de summo Bono in genere, Definitio Tab. V. } <i>Βονο</i> } <i>hominis</i> : } Divisio in partes Tab. VI. & seqq. } <i>αὐτῆς</i> } } Voluptas, Tab. XXX. } } <i>Adjuncta</i> } } Amicitia, Tab. XXXI.	30

† *Vulgò duæ Ethicæ partes ita constituentur, ut prior sit de Summo Bono tanquam fine, posterior de virtutibus, tanquam mediis. Quibus nonnulli etiam interjiciunt, de anima tanquam subjecto; vel actionibus; aut homine ipso, tanquam objecto. Quæ opinio inde movetur, quia 35 crediderunt. Analyticam methodum in Ethicâ separatim quari oportere integram; Sed hæc præfero sententiam Jansenii Demores, Piccarti, Wibelmanni, & aliorum, qui in Ethicâ nihil præter doctrinam de fine ultimo hominis agnoscent. Nam etsi de Virtutibus quoque hic agitur, nec negandum est habitus virtutis esse certo quodam sensu media Summi Boni: tamen Analytica methodus alia media postulat, quàm quæ in definitione finis expressè includantur: talia nempe, quæ 40 similia sint pharmaciis & horum præscriptioni in arte medicâ. Hanc autem rationem in practicâ philosophiâ habere leges, passim immittit ab Aristotele. Vide imprimis Cap. ult. Nicomach.*

A I. Synonymia

I. *Sedes Doctrina.* Quæ quidem proprie pertinet ad *Physicam*. Sed inde tamen hæc transferranda sunt quædam, tum quia jam Tab. præced. facta est mentio appetitus & præviæ cognitionis, rectæ item rationis & appetitus sensitivi: tum quia in Ethicis sine hac doctrina nec divisio virtutum in intellectuales & morales, nec alia multa rectè percipi possunt.

* *Interim scire, an potentia animæ inter se, & ab anima, realiter differant, an solâ ratione, Ethicis nihil interest.*

II. *Synonymia.* Potentiæ animæ vocantur etiam Animæ } *Facultates.*
 } *Partes, usq; 2 Veteribus.*

1. *Vegetativam*, quæ sub se comprehendit facultatem *nutriendi, crescendi & generandi* 10
 di sibi simile.

2. *Sensitivam*, quæ comprehendit } *sensum* { *Externum* nempe visum, auditum, olfactum, gustum & tactum, }
 } qui tantum patitur recipiendo speciem sensibilem.
 } *Internum*, (nempe sensum communem, phantasiam & memori- }
 } am,) qui etiam agit: e. g. Phantasia agit eliciendo novam } 15
 } speciem rei bonæ vel malæ.

3. *Rationalē*, quæ comprehendit } *Appetitum concupiscibilem*, qui prosequitur } id quod phan- } bonum.
 } *sensitivum irascibilem*, qui averfatur } talia judicavit } malum.
 } *Locomotivam* } totius corporis.
 } partium corporis e. g. capitis, oculorum, oris, manuum, &c. 20

4. *Theoreticam*, } ne habet } actionem. Atque
 } *Practicam*, } hic in morali doctrina } Rectum seu rectam *Rationem*:
 } na dividitur in } Corruptum seu corruptam *Rationem*.

5. *Voluntatem*, quæ } similiter est vel } *concupiscibilis*, & prosequitur bonum, } 25
 } } *irascibilis*, & averfatur malum.
 } habet *libertatem* } *contradictionis*, seu exercitii, e. g. ambu-
 } landi, vel non ambulandi.
 } *contrarietatis*, seu specificationis, e. g. am-
 } bulandi, vel equitandi. } 30

6. *Vegetativa* } communis cum plantis & brutis.
 } *Sensitiva* } est ho- } brutis.
 } *Rationalis* } mini } propria: & in ea circa } verum } intellectus.
 } } } } bonum } occupatur } voluntas.

7. *Sensus*, in primis Phantasia } est similis } Intellectui, } quia utraq; } *cognoscens*. 35
 } *Appetitus sensitivus* } } Voluntati, } facultas est } *appetens*.

8. *Sed* } Intellectus } est superi- } Sensu } & ejus defectum corrigere potest
 } *Voluntas* } rior } Appetitu sens. } in naturalibus & civilibus.

9. *Quo pacto appetitus sensitivus in homine est rationalis per participationem*: Sed voluntas est *rationalis per essentiam*. Unde & vocari solet simpliciter, *Appetit* 40

10. *Imperio* non subest vegetativa, id est potentia simpliciter irrationalis, voluntatis } subest } appetitus sensitivus, ita ut possit } reluctari. Et ideo imperi-
 } } locomotiva, ita ut non possit } um.

11. *Voluntatis* in } app. sens. } comparatur } civili, quia cives sunt } persone li- } 45
 } } locomot. } imperio } herili, quia servi non sunt } bere.

* *Locomotiva corporis similis est quodammodo in anima rationali facultati illi, quæ intellectus ad imperium voluntatis convertit se ad speculandum vel consultandum. Possit appellari Locomotivam Animæ.*

12. *In intellectu* } sunt virtutes } *Intellectuales* ad cognoscendum Verum, } 50
 } *In voluntate* } sunt } *Morales* ad prosequendum Bonum,

13. *Affirmatio* } in intellectu, simile est } *Profecutioni* } in voluntate.
 } *Negatio* } } *Averfationi* seu fuga }

† 1. Plato ante Aristotelem in usum doctrina de virtutibus tres animæ partes constituebat: 1. Rationalem, τὸ λογιστικὸν vel ἡγεμονικόν. 2. Irascibilem, τὸ θυμικόν, vel θυμοειδές. 3. Concupiscibilem, τὸ ἡδυσθητικόν. Primam locabat in capite, secundam in pectore, tertiam in infimo ventre.

2. De discrimine inter appetitum concupiscibilem & irascibilem maxime sunt lites. Nos in tabula illud expressimus, quod ad cognoscendam Aristotelis doctrinam aptissimum experti sumus. Nobiscum sentiant Jason Denores, & 60 Amicus, Jo. Con. Durrius.

De Potentia animæ humanæ notetur

III. Divisio in Facultatem

IV. Comparatio earum inter se

Definitum notetur	Circā	I. <i>Synonymia.</i> Summum Bonum hominis vocatur &	Latinè, <i>ultimus seu summus finis hominis: Felicitas, seu Beatitudo Civilis.</i>	Græcè, π ἀγαθὸν absolute, ἀνθρώπινον ἀγαθόν, εὐδαιμονία, εὐπραξία, μακαριότης (Ἐ ἀθρεῶσιν.)
		II. <i>Distinctio Vocabuli.</i> S. B. hominis est vel	Theologicum, ad quod sacra Theologia hominem ducit, cuius ultimus gradus est in vita æterna.	Philosophicum, quod à Philosophia sperari potest, & in hac vita civili abfolvitur.
		* S. B. Philosophicum iterum potest bisariam considerari, quatenus scilicet est aliquid commune cum omnibus creatoris: & hoc est DEUS, seu potius gloria DEI.	homini	proprium: & sub hoc conceptu S. B. b. l. investigatur.
		III. <i>An sit?</i> Aff. Quia aliàs sequeretur, in finibus, quorum unus alteri est subordinatus, dari procellum in infinitum: quod est absurdum.		
Definitio- nem note- tur	Circā	IV. <i>Requisita,</i> quæ ex ipso vocabulo elici possunt. Debet enim esse Bonum	Hominis, i. e.	non debet esse homini commune cum bestiis. debet esse in potestate hominis, sic, ut invito eripi non possit.
		* Idem autem est S. B. hominis unius & civitatis, id est, hominum multorum in societatem civilem copulatorum.	Summum: i. e. non debet esse appetibile propter aliud, (tanquam propter finem) sed tantum propter se.	
Definitio- nem note- tur	Circā	I. <i>Quid non sit?</i> Resp. S. B. H. non est	1. <i>Voluptas corporis.</i> Quia hæc	est homini communis cum bestiis. non debet appeti tantum propter se.
			2. <i>Divitiæ.</i> Quia hæc	non debent appeti propter se. possunt invito eripi.
			3. <i>Honor.</i> Quia hic	non debet appeti tantum propter se. magis est in potestate honorantis, quam honorati.
			4. <i>Habitus Virtutis.</i> Quia hic non tam propter se, quam propter actionem suam expetitur.	
II. <i>Quid sit?</i> Resp. Summum Bonum hominis est operatio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam I. Nicom. 7. In actionem enim virtutis requisita illa exactè conveniunt.				
* Verba illa Definitionis Aristotelicæ, ἐσ βίω τελείω, in vita perfecta, quin omitimus, nihil prohibet. Spectant enim ad existentiam Beatitudinis. Nobis verò satis est essentialium ejus definitionem expressam habere.				
III. <i>Quare in definitione non fiat mentio categorum honorum animi inferioris ordinis, bonorum item corporis & fortunæ?</i> Resp. quia nec sunt finis ipse ultimus, nec eum determinant. Fatendum interim, ea esse felicitatis jam instrumenta, jam causas sine quibus non, jam ornamenta, jam objecta materialia.				
IV. <i>An definitio isthæc sit Felicitatis Theoreticæ, an Practicæ, an utriusq?</i> Resp. utriusque				

† Falluntur, qui existimant, solam Beatitudinem Practicam ab Aristotele definitam esse. Theoreticæ enim Beatitudinis definitionem illam ipse applicat Philosophus, lib. X. cap. 7.

	I. <i>Definitio</i>	{ Beat. Th. } est operatio animæ { Theoreticam } { rationalis secundum } { Beat. Pr. } virtutem optimam { Practicam } } quæ est { Sapientia, Prudentia,		
Partes sunt duæ, Beati- tudo scil. Theoretica & Practica, Quarum	* 1. Ut Beatiitudo dividitur in Theoreticam & Practicam: sic & virtus in hoc negotio dividi debet in Theoreticam & Practicam; non verò in intellectualem & 5 moralem.			
	2. In his duabus virtutum divisionibus membra earum non debent confundi. Nam omnis quidem virtus Theoretica est intellectualis, sed non contra. Et omnis virtus moralis est Practica, sed non contra.			
	3. Inter Practicas virtutes optima & perfectissima censeri non debet aliqua virtus 10 moralis, ac ne Justitia quidem universalis, sed Prudentia. Quia hac est vir- tus dirigens; Morales autem, sive considerentur ut singule, sive ut universæ, sunt virtutes directæ.			
	II. <i>Com- partitio</i>	1. Beatiitudo Theoretica nobilior est quam Practica. Nam 2. Th. occupat intellectum theoreticum, Pr. practicum, 3. Th. non evagatur ad appetitum sensitivum, Pr. evagatur. 15 4. Th. minus indiget bonis inferioribus, quam Practica. 5. Theoreticam comitatur voluptas sincerior, quam Practicam. 6. Theoretica hominem magis copulat DEO, Practica homini. 7. Ergo Philosophia Practica, quæ est <i>αὐτὴ καὶ ἀνεξαρτήτως</i> uberius perfe- 20 quitur doctrinam de Beatiitidine Practicâ, quam Theoreticâ. Ni- hilominus tamen imperat in gratiam Sapientie (& consequenter Beatiitudinis Theoreticæ,) VI. Nicom. in fine.		
Summi boni hu- mani	Pars Theoretica proficitur à virtutibus Theoreticis, quarum optima & perfectissima est Sa- pientia: quæ est habitus contemplandi DEUM in res divinas. Vid. Tab. XXIX. 25			
	* Hinc patet, ad Beatiitudinem Theoreticam pertinere rectam notitiam & cultum DEI, sive veram Religionem. Ubi parò notanda sunt sequentia:			
	1. Notitia DEI alia est { naturalis } & hauritur à { Philosophia theoretica: estq; imperfecta valde. revelata } & hauritur à { S. Theologia, estq; perfecta.			
	2. Religio ordinatur { primariò ad vitam celestem & societatem hominum cum angelis & DEO. 30 secundariò ad vitam civilem & societatem hominum cum hominibus.			
	3. Hinc sequitur (1) ad perfectam Beatiitudinem Theoreticam admodum insufficientem esse Philo- sophiam Theoreticam, medium Practicam. (2.) in Philosophia Practica non confundendam esse regimen Seculare cum Ecclesiastico; & in Ecclesia potestatem internam cum externa. 35			
	Pars Practica proficitur à virtutibus Practicis. Quarum alia est { Natura, Tab. seq. directa, vocaturq; Virtus } Objecto, Tab. VIII. Moralis: de cujus Divisione, Tab. XIII. & seqq. dirigens, vocaturque Prudentia: de qua & cæteris virtutibus In- tellectualibus Tab. XXIX. 40			
	† Sunt, qui doctrinam de Beatiitidine Theoretica planè submoveant è Pra- ctica Philosophia. Minus bene. Cum enim hæc due Beatiitudi- nis partes (sic rectè quàm species appellabuntur) in hac vita co- hereant, eas divellere vetat ratio. Conjunguntur autem commo- de in Philosophia Practica tanquam disciplina καὶ ἐκπαίδευσις καὶ μά- 45 θησι ἀεὶ πρακτικῆς, I. Nicom. 2.			

Natura Vir-
tutis Moni-
lis optimè
cognosci-
tur è comparatione
cum Vicio
Moralis, cui

est

similis
quoad

disimi-
lis quo-
ad

- I. Homonymiam: Su- } actualiter, } & sunt in } prædicamento actionis.
muntur interdum } habitualiter, } prima specie qualitatis, & ita h.l.
- II. Appellationem } Habitùs, quia principium eorum propinquum non est natura,
generalem: Vo- } aliàs essent in secunda specie qualitatis: sed actiones cre-
cantur enim } & qui Eleclivi, πρῶτος ἢ δεύτερος, i.e. voluntarii } à sub- } primario.
dem } seu Morales, ἢ διωκτικοί, i.e. affectuosi } secundo } secundario.
- III. Subiectum } primarium, } quod est } voluntas seu appetitus rationalis,
secundarium, } quod est } appetitus sensitivus, in quo sunt affe-
ctus famose dicti. 10
- * Sunt, qui virtutes & vitia moralia in solo appetitu sensitivo collocant, nec am-
nem, in hanc partem propensorem videri Aristotelem. Sed quicquid hic sit de
Aristotele, doctrina contraria accommodatio est Theologia orthodoxa.
- IV. Objectum materiale } Qua de re vid. Tab. seq. 15.
I. Objectum formale } Habituale, quod in } Virtute est Prudentia.
II. Principium dirigens } Vitio est oppositum Prudentiæ.
Actuale, quod in } Virtute est dictamen } Rectæ.
Vitio } Rationis } Corruptæ.
- III. Effectus: } Virtutis } sunt actiones ha- } bonæ } in quibus con- } Bonum } Practi-
Qui respectu } Vitii } bitum se quente } male } sistit summum } Malum cum.
- IV. Formam seu disse- } Virtute est *Mediocritas*, illa scilicet quam recta Ratio definit.
rentiam specificam, } Vitio est *Extremitas*, proveniens à corrupta Ra- } excedenti-
que in } tione, eaq; vel } deficiens. 25
- * I. *Mediocritas hæc, seu usque ad modum, exponenda est non tantum negativè, sed etiam positivè.*
2. Debet autem positivè sic exponi secundum sensum effectivum hoc modo: Virtus est positæ
in mediocritate, i.e. efficit ut affectus & actiones hominum sint mediocres, seu mode-
ratae, h. e. moraliter bonæ: e.g. Temperantia efficit, ut nec plus nec minus bibamus,
quam decet, sed tantum, quantum recta dicit ratio: & ita in cæteris circumstanti-
is. Tameñ autem mediocritas illa etiam sensu subjektivè intelligi potest, ut innua-
tur, virtutem ipsam positam esse in medio duorum vitiorum extremorum: tanquam, quia
hæc expositio exceptionem patitur circa Justitiam, idea non satis apta est ad formam
seu differentiam specificam.
3. Efficit porro istam mediocritatem recta ratio, observando omnes circumstantias morales,
& pro earum variatione variandam suam diltamina. Quibus diltaminibus si obedatur, 35
nascitur illa in actionibus & affectibus mediocritas moralis, sed eadem ob instabilitatem
circumstantiarum & ipsa mutabilis. Et hoc est illud medium, quod per metapho-
ram Geometricam, item Rationis, & τὸ μέτρον ἕκαστε, id quod ad nos est, seu persona ap-
pellare solent, & distinguere à medio Arithmetico, seu Rei, quod est κατὰ τὸ
ἴσος ἕκαστον, quoad rem, quod scilicet circumstantiam personæ & cæteras negligat, atque adeo 40
virtuti moralis planè est inconueniens.
4. Ad hoc medium Geometricum pertinet, quod virtus non disponit non modo ad agendum
sic vel sic, in quo est libertas contrarietatis, sed etiam simpliciter ad agendum vel non
agendum, in quo est libertas contradictionis.
5. *Mediocritas hanc in modum exposita nihil est aliud, quam quod alii τὸν ὀρθόν, recti-
tudinem vocant: sed vox mediocritatis naturam virtutis adhuc significantius ex-
primit* 45
- V. Definitio } Virtus moralis est habitus e- } mediocritate } secundum } rectam.
nem. Nam } Vitium morale } selectivus con- } extremitate } rationem } corruptam.
sistens in } 50
- VI. Multitudinem. Duplo plura sunt vitia, quam virtutes, nisi quod Justitia uni-
cum tantum extremum est.
- VII. Modum oppo- } Virtus utrique vitio opponitur ut habitus bonus malo, & me-
sitionis. Nam } ditium extremo.
Vitium utrumque virtuti opponitur ut habitus malus bono, 55
& extremum medio.
Virtus virtuti non opponitur per se.
Sed vitium extremum unum per se opponitur alteri, ut excel-
sus defleui.

Circa

I. *Distinctio vocabuli.* Actio hominis alia est } *mere naturalis*, e.g. concoctio in ventriculo.
 } *voluntaria*, seu libera: & tales sunt hujus loci.

II. *Definitio:* Actiones humane h. l. sunt motus provenientes ab homine, ut agente libero, seu, qui procedunt à voluntate humana.

III. *Principium, Voluntas.* 5
Simplex, quæ rursus dividitur ex parte

1. *Formæ in* { *Indifferentem*, e.g. velle, edere. Huc refer actiones artificiales, quæ tales.
 } *Moralem* { *Bonam*: e.g. velle honestum: edere moderatè. 10
 } *Malam*: e.g. velle turpe: edere immoderatè.

Circa Actiones humane
 1. *Moralitas actionum estimatur è circumstantiis moralibus, quæ juxta versiculum: Qvis? Quid? Ubi? Quibus auxiliis? Cur? Quomodo? Quando?*

2. *Ad actionem moraliter & ethice bonam requiritur, ut omnes circumstantie morales rectè se habeant.*

3. *Quod si vel una rectè se non habet, vitiatur actio.*

4. *Politica tamen moralitas judicatur secundum ea tantum, quæ in oculos incurram, aut alias probari possunt.* 25

2. *Efficientis in* { *efficientis* } *Principalis*. - - - 1. *Qvis?*
 } *Instrumentalis*. - - - 2. *Quibus auxiliis?* 15
 } *causa* { *Finalis* - - - 3. *Cur?*
 } *Materialis seu objecti externi*. - - - 4. *Quid?*
 } *Formalis*. - - - 5. *Quomodo?*
 } *Adjuncti* { *Loc.* - - - 6. *Ubi?*
 } *Temporis*. - - - 7. *Quando?* 20

IV. *Divisio Actio humane est vel*

3. *Adjuncti in* { *Moralitas actionum Ethicæ* } *primario* } *est in actionibus* } *elicitis.*
 } *secundario* } *imperatis.*
 } *Internam*, seu *immanentem*, quæ non incurrit in sensus aliorum hominum, e.g. *velle, imaginari, meditari.*
 } *Externam*, seu *transcendentem*, quæ incurrit in sensus aliorum hominum, e.g. *edere, bibere, ambulare, movere manum, pedem.* 35

* 1. *Omnis actio externa est imperata, scd non contrari.*
 2. *Actio externa subdividitur in spontaneam & invitam. De quibus Tab. seq.*
 3. *Actionis externa spontanea principia sunt certa actiones interne. De quibus Tab. XII.*

Complexa, quæ dividitur { *oritur ex conjunctione Actionis* } *Elicite & imperate.*
 } *Intrine & externe.*
 } 1. *in Actum* } *comissionis, seu positivum.*
 } *omissionis, seu negativum.* 45
 } 2. *in eam, quæ habitum moralem* } *antecedit.*
 } *sequitur.*

* *Actio, quæ habitum moralem* { *Virtutis sequitur* } *habet gradum* } *maximum:*
 } *antecedit* } *libertatis* } *minimum:* 50
 } *mediocrem.*

Circa

I. *Distinctio vocis.* Spontaneum accipi potest { 1. per modum } abstracti. { 2. ut noceat alicui homini } concreti, & ita h. l. cum brutis commune. proprium, & ita sumimus h. l.

II. *Synonymia.* Actio } spontanea } vocatur etiam } voluntaria. } involuntaria. }
 Spontaneam, }
 cuius } 1. *Requisita*, ut } SCIENS, nempe circumstantias morales. }
 aliquis agat } VOLENS, id est, ex libertate voluntatis suae. }
 2. *Definitio*: Actio spontanea est, cujus principium (primum morale, nempe VOLUNTAS est in agente, & singula, in quibus actio est (i. e. circumstantias morales) SCIENTE.

III. *Divisio* Actio- nis hu- manae externae in merè
 1. *Definitio*: Actio invita est, cum quis aliquid agit INSCIENTER, vel saltem NOLENS, }
 per Ignorantiam: cujus causa (sine qua non) est ignorantia invincibilis, ita ut, cognito postea quod ignoratum erat, actionem sequatur dolor seu poenitentia: e. g. si quis venator hominem inter frutices latitantem interficiat pro fera, non facturus, si scivisset, esse hominem, & ideo errore suo agno dolens.

Circa spontaneum & invitum notetur

Invitum, cuius 2. Subdistinguitur in Invitum

* Prae definitionis in libri expositione notetur:
 1. Ignorantia tam dicitur esse causa, quando tollit eam scientiam, qua postea voluntas non erat illam alioquin imperatura. Unde PER ignorantiam, sine illa ignorantia, (tamquam ex causa) agere ille dicitur, qui id agit, quod non visisset, si scivisset. Huius rei signum est, si agnitionem erroris sequatur poenitentia facti. Nam ubi non sequitur, ibi ignorantia non iudicatur causa, sed comes tantum facti illius actionis.
 2. Ignorantia vincibilis (invincibilis) est, cum quis scisset ea, quae scire poterat ac debebat, (non poterat, nec debebat). Potest autem ac debet unusquisque scire

ius suum, sive sit ius } Naturale, cordibus humanis à Deo inditum: }
 } Positivum eius societatis, cuius ipse est socius. }
 circumstantiarum moralium tas, quae ab alijs, crassa ignorantia ignorari non possunt. }
 Iuris - - - } ignorantia vocatur } universalem, }
 Circumstantiarum } etiam ignorantia } particulariorem, item facti. } 35

per violentiam seu coactionem, cujus principium est extra (voluntatem), ita, ut ille, qui agit aut patitur, nihil (ex sua voluntate) ad eam conferat: e. g. cum quis manum tuam violententer in aliam torquet: item chin venti impetu aliquo abripitur.

IV. *Gradus* Ignorantiam, Non spontaneam, h. e. quod nec mere spontaneum, nec mere invitum 40
 Intermediis. Interjacet enim inter spontaneum & invitum per violentiam, Altit mixta, h. e. quae nec mere spontanea, nec mere violenta est, cum 45 metu vel praesumptione majoris mali minus malum aliquis eligit. Exemplo sunt mercatores, in periculo nauis agi mercium salutem scientes.
 * 1. Actio mixta magis est spontanea, quam invita: melius enim in eam spontanea, quam invita definitio quadant.

2. Voluntas, quae ad actionem mixtam concurrat, dicitur esse non-plena, quia cum dolore fertur in rem alioquin malam & averfibilem, quaeque extra illas circumstantias non eligeretur. 50

V. *Theorematas*:
 1. Actionem spontaneam maximè facit actus voluntatis. Nam scientia est tantum causa sine qua non.
 2. Itaque invitum per violentiam minimè est spontaneum.
 3. Et invitum per ignorantiam ideo non est spontaneum, quia voluntas non concurrat ultimam specificationem actus. 55
 4. E diverso actio mixta magis est spontanea, quia concurrat.
 5. Ignorantia verò vincibilis & affectata actum ideo non reddit simpliciter invitum, quia voluntas ad eum concurrat, saltem mediata. 60
 6. Et actio illa, cujus comes tantum est ignorantia, ex eo habet gradum spontaneae, quia ad eam concurrat volendi si non actus, saltem habitus.
 7. Actiones morales, quo magis (minus) sunt spontaneae, eo magis (minus) sunt morales, eoque magis (minus) merentur. si bonae sunt, laudem & praemium si male, vituperium & poenam.

De Principiis Actionum Humanarum notetur	universum	I. <i>Quis h. l. sit sensus questionis: Quot sint principia Actionum humanarum? Resp. nihil aliud quærit hæc questio, quam: Quot sint actiones animæ rationalis internæ, è quibus, tanquam principis propinquis, fluant Actiones spontaneæ externæ? Repete Tab. X. lin. 40.</i>	5
		II. Numerus Principiorum. Ea sunt quatuor:	5
		1. Homonymia. Conscientia est vel rei	10
		2. Definitio. Conscientia h. l. est actus Intellectus Practici circa finem- ipsum, talis scilicet. quo judicatur ab intellectu, an actio sit honesta, an turpis, an indifferens?	15
		3. Divisio ratione formæ in	20
		* Non rectè sed perperam judicares, turpem est actionem	20
		I. CONSCIENTIAM.	
		II. VOLUNTATEM.	
		III. CONSULTATIONEM.	
		IV. ELECTIONEM.	
figillatim, quod attinet ad	universum	1. <i>Homonymia. Conscientia est vel rei</i>	10
		2. <i>Definitio. Conscientia h. l. est actus Intellectus Practici circa finem- ipsum, talis scilicet. quo judicatur ab intellectu, an actio sit honesta, an turpis, an indifferens?</i>	15
		3. <i>Divisio ratione formæ in</i>	20
		* <i>Non rectè sed perperam judicares, turpem est actionem</i>	20
		I. <i>Homonymia. Conscientia est vel rei</i>	10
		II. <i>Voluntas volendi</i>	25
		III. <i>Consultationem</i>	40
		IV. <i>Electio</i>	50
		* <i>Ad Media, ut sub consultationem cadant, prætereà requiritur, ut sint vel</i>	45
		2. <i>Defectu primæ conditionis non deliberatur de</i>	45

† *Aristoteles lib. III. Nicom. de spontaneo, ELECTIONE, consultatione, voluntate & libero arbitrio cum in finem egit, ut declararet genus virtutis moralis, dum dicitur habitus ELECTIVUS. Perperam creditum est vulgo, voluisse eum nobis principia actionum humanarum per ista capita annu-merare: cum ipse nullibi sollicitus sit de alio principio, quàm quod est proximum, actus appetitus sive sensitivi sive rationalis. Interim ista præsumptione factum est ut alii, dum de principis actionum queritur, quing. ista, que lib. III. Nicom. exponi diximus, nominarent onenia, alii tria tantum ex illis plerique quatuor. Hi optimè, nisi quod spontaneum differentia potius est actionum, quàm principium. Itaq. in eius locum substitutum conscientiam, ut quomodo docuimus, receptæ doctrinae concordandæremus. Invidiarum actionum principia intelligi possunt è Tabula præcedente.*

I. Essentia

1. Effendi, ut Genus in species. Quae secundum Aristotelem sunt undecim, & specificationem capiunt, aliae ab obiecto praecipue

Interna seu Af- fectu circa	Bonū, qui est Cupiditas	{	Mali, qui est Timor lesionis corporeae, hinc FORTITUDO. 1.	{	de his Tab. XV. 10 & de in- cepts.
			voluptatis corporeae, hinc TEMPERANTIA. 2.		
			modicorum, hinc LIBERALITAS. 3.		
			opum } magnarū, hinc MAGNIFICENTIA. 4.		
			honoris } modici, hinc MODESTIA. 5.		
			magni, hinc MAGNANIMITAS. 6.		
			vindictae, seu ira, hinc MANSVETUDO. 7.		

Medio, quod est sermo in conversatione communi. Unde sunt virtutes homileticae dirigentes sermonem circa

{	verum de se ipso dicendum, hinc VERITAS. 8.	}	scribit, hinc COMITAS. 9.
	jucundum in } jociis, hinc URBANITAS. 10.		

Externo, quod sunt bona vel mala externa, quatenus sub distributionem aut commutationem cadunt, hinc particularis JUSTITIA. 11.

Virtus Moralis dividitur vel secundum modos

- * 1. Aristoteles Fortitudinem & Temperantiam primo, Justitiam extremo loco posuisse ideo videtur, quia hunc ordinem his virtutibus tribuebant etiam veteres ante islam, cum virtutes cardinales digerebant. Vid. Tab. XXIV.
- 2. Inde factum, ut Justitia ante ponerentur etiam virtutes homileticae, tametsi gradum dignitatis alias obtineant adeo exilitem, ut in eis nec Heroica virtus quari debeat, nec Semivirtutem indagare voluerit Aristoteles. Vid. Tab. XXVII.
- 3. Interim à veteribus in eorum sensum secessionem Aristoteles fecit, quod differentias virtutum moralium particularium specificas quasvis in Objectis; non generalissimis duobus, affectu circa malum & bonum, seu ut illi nominabant interdum, voluptate & dolore, 25 Vid. Tab. XXX. sed satis specialibus.
- 4. Itaque Fortitudinem & Temperantiam retraxit ad illos affectus, qui homini maxime sunt cum brutis communes, cum unicis versentur circa res quae sunt in seipsis.
- 5. In hac via agnovit etiam, praeter Justitiam universalem, cui soli Plato hoc nomen dedisse videtur, dari debere particularem.
- 6. Nec putandum est tamen omnes istas species esse specialissimas. Potest enim Temperantia certa & Justitia in novas species diduci.
- 7. In Liberalitate autem & Magnificencia, in Modestia item & Magnanimitate ad discrimen specificum non sufficit ratio magni & parvini ad acceptum sed addenda sunt rationes caeterae. Tab. XIV III. & XX. à nobis ponenda.

II. Conciipiendi. Conciipitur enim velut seipsum, & sic retinet nomen VIRTUTIS. pertinet hominem in ordine ad alios homines, & sic vocatur JUSTITIA, & quidem universalis, de qua Tab. XXIV.

III. Exiendi, in gradus, qui sunt

{	Semivirtus: Virtus communis: Virtus Heroica:	} De quibus Tab. XXVII.	40
---	--	-------------------------	----

† Rectissime observavit Strigelius, Aristotelem virtutum enumerationem sinisse ab his tribus, quae sunt: AFFECTUS, RES, SERMO.

* Habes

TAB. XVI. Synopsis omnium virtutum & vitiolorum moralium.

* Habes hic { omnium virtutum & vitiolorum moralium } { nomina graecolatina } { scilicet Aristotelem. }
 { signum, unde circa quamlibet virtutem cognosci possit excessus an defectus sit proprius. }
 Nomina Virtutum. Objecta. Nomina vitiolorum.

Latina: Graeca.	E. Extern. I. Intern. M. Medium.	ex. excedens: def. deficientis.
I. Fortitudo. Ἀνδρεία.	I. Timor & Fiducia. Φόβος καὶ Πίστις.	exc. Audacia. Θρασύτης. def. Timiditas. Αἰδία.
II. Temperantia. Σωφροσύνη.	I. (percipiuntur. Voluptates, quae gultu & tactu ἡδοναὶ χυλαίαι καὶ ἀφῆγέουσφι.)	exc. Intemperantia. Ἀκολασία. 10 def. Stupiditas. Αἰαδιότητα.
III. Liberalitas. Ἐλευθεριότης.	E. Pecuniae modicae. τὰ χερματὰ μετρία.	exc. Prodigalitas. Ἀσωτία. def. Avaritia. Ἀνιλευθερία. 15
IV. Magnificentia. Μεγαλοπρέπεια.	E. Pecuniae seu sumptus magni. τὰ δαπάνησά ἐσ μεγάλα.	exc. Luxus. Βασιυασία. def. Sordities. Μικροπρέπεια.
V. Modestia. Φιλοτιμία.	E. Honores modici. τὰ μέτρια τῆς τιμῆς.	exc. Ambitio. Φιλοτιμία. def. Inambitiositas. ἈΦιλοτιμία. 20
VI. Magnanimitas. Μεγαλοψυχία.	E. Honores magni. τιμὴ μεγάλη.	exc. Inflatio. χανυσιότης. def. Pusillanimitas. Μικροψυχία.
VII. Manufactudo. Πραότης.	I. Ira. ὄργη.	exc. Iracundia. Ὀργιλέτης. def. Lentitudo. Ἀργησιότης. 25
VIII. Veritas. Ἀληθεία.	M. Dicere ea, quae nobis insunt. ὁμολογεῖν τὰ ὑπερχοῦσά περὶ αὐτῶν	exc. Jactantia. Ἀλαζονεία. def. Dissimulatio. Εἰρωνεία.
IX. Comitas. Φιλία.	M. Delectare in conversationibus se- nitis. ἡδοναὶ ἐν ταῖς οὐιλίαις.	exc. Adulatio. Κολακία. def. Morositas. Δυσκολία. 30
X. Urbanitas. Εὐπρωπείλια.	M. Jocari, seu delectare in conversa- tionibus jocosis. πάλαι.	exc. Scurrilitas. Βωμολοχία. def. Rusticitas. Ἀγροσύνη. 35
XI. Iustitia. Δικαιοσύνη.	E. Bona & mala externa. τὰ ἀγαθὰ καὶ ἔσα ἐντυχία, καὶ ἀτυχία.	exc. simul { & def. { Injustitia. Ἀδικία.

* 1. Virtutibus & vitiis quibusdam vulgo non fuerunt posita nomina peculiariter & propria, sed necesse fuit, ut 40
 Philosophi vocabula quaedam aliis usitata huc transferrent. Quae iure sic versatus est Aristoteles,
 ut ne vitio quidem indignum nomen virtuti accommodare vereretur, ut exemplo Modestiae patet. Ita-
 que singula hic exaudienda sunt eo sensu, quem aperiet definitio.

2. Tamest Liberalitati & sequentibus tribus virtutibus, quae in hac Tabula assignantur objecta, externa sunt:
 tamen ad vim harum virtutum rectius intelligendam prodest, dum externa haec objecta audiuntur, in-
 ternam statim concipere animo, b. e. cupiditatem pecuniae & honoris.

3. E duobus extremis vitiis illud habendam est pro deteriore, a quo virtus magis recedit.

4. Ab utro autem vitio virtus magis recedat, id facillime poterit investigari & moribus hominum
 perperere Philoſotum.

- I. *Homonymia.* Temperantia accipitur { late, pro Temperantia Cardinali. }
 { strictè, pro Temperantia circa voluptates corporis, & ita h. l.
- II. *Definitio.* Temperantia est virtus fervans medioeritatem circa voluptates, quæ gustu & tactu (*venere*) percipiuntur.

* Tactus hic gustui contradistinguitur. Potest tamen sic etiam extendi, ut gustum comprehendat. Quo pacto per unitatem objecti habetur unitas virtutis.

{ gustus, Res gustabiles } Cibus.
 { tactus, Persona alterius sexus. } Potus. 10
Externum ex parte
Internum, cupiditas voluptatum, quæ homini competunt ut animali, id est, voluptatum { non animi, sed corporis. }
 { non visus, auditus, odoratus, (nisi ex obliquo) sed gustus & tactus; nam hæc τὰ ἐξ ὀφθῆν vocantur voluptates corporis. Vid. Tab. XXX, tactus verò non cuiuslibet, sed Venerci. } 15

III. Obiectum

- * 1. Cupiditas hæc gustus & tactus, quatenus est à natura animali, (e.g. cum esuriens cibum appetit simpliciter sine fastidio delicato,) est affectus indifferens, vocaturq; cupiditas communis & naturalis.
- 2. Præter hæc datur etiam cupiditas propria & voluntaria, (cum e.g. esuriens, 20 fastidit aliis cibis, à quibus tamen natura ejus non abhorret, certum autem ant certas condiciones habentem morosè appetit.) Talis cupiditas non jam indifferens, sed ad malitiam determinata est.
- 3. Voluptati corporis opponitur dolor privativus, qui nascitur ex negatione ejus jucundi, quod hujus virtutis obiectum externum est. 25

TEMPERANTIAE notetur

{ fruendi } illo objecto externo.
 { abstinendi }

IV. *Species.* Temperantia circa { gustum } cibi, Abstinencia. 30
 { potus, Sobrietas.
 { tactum, Castitas.

V. *Extrema* in { excessu, Intemperantia, circa } gustum { cibi, quoad cupiditates } naturales, Edacitas seu voracitas, γαστριμαργία.
 { potus, Bibacitas, seu Ebriositas, seu Φλυγία. } voluntarias, αἴσιμα Φαγία Aristotelis III. Eudem. 2. 35
 { tactum, Salacitas, Λαγυεία.

* Vitia circa rem verecandam præternaturalia referenda sunt ad Feritatem, seu Bestialitatem.

defectu, Stupiditas seu vacuitas sensus. Hoc vitium vulgò est ἀνοήτεια.

VI. Mediocritas

- 1. Temperantia vicinior est defectui, quam excessui. Quia è contrario, qui circa voluptates corporis Φλατῖς est, magis hic excedit, quam deficit. 40
- 2. Temperantia cupiditates { naturales, quia indifferentes sunt, ad modum revocat, }
 { voluntarias, quia male sunt, planè extinguit. } 45

Modestiae notetur	II. <i>Obiectum</i>	{	<i>Externum</i> , Honor modicus, i. e. parvus seu mediocris.	5
			<i>Internum</i> , Cupiditas honoris modici.	
	III. <i>Extrema</i> in	{	<i>Medium</i> , Actus honorem } ambiendi, petendi, accipiendi, sustinendi. modicum } non ambiendi, reculandi, spernendi, deponendi.	5
			excessu, <i>ambitio</i> .	
IV. <i>Mediocritas</i>	{	defectu, <i>Inambitiositas</i> , i. e. nimia modici honoris neglectio.	10	
		1. Modestia vicinior est defectui, quam excessui. Quia e contrario qui circa honorem modicum est <i>Φιλανθρωπος</i> , magis eum ambire, quam negligere solet.		
			2. Honor à viro bono appetitur non ut finis ultimus, sed ut medium seu instrumentum ad actus virtutis in civili societate melius exercendos.	

Magnanimitatis notetur	II. <i>Obiectum</i>	{	<i>Externum</i> { <i>primarium</i> , honores magni, i. e. ii, qui in Rep. summi sunt, aut summis proximi. <i>secundarium</i> , cetera bona externa, quatenus ea magnis illis honoribus subordinantur.	5
			* <i>Honorem inter bona externa (qua quidem superiori possunt ab inferiore tribui,) principem tenere locum, inde probaveris. quia ab homine majus aliquid honore Deo quidem pro beneficiis reddi potest.</i>	
	III. <i>Discrimen à modestia; ex parte</i>	{	<i>Internum</i> , Cupiditas honoris magni.	10
			<i>Medium</i> { <i>proximum</i> , actus honorem magnum } ambiendi, accipiendi, gerendi, denegatum spernendi. <i>remotum</i> , actus aliarum virtutum, prout in iis summus in Rep. vir ita gerere se potest, ut auctoritatem suam atque exilimationem tueatur.	
IV. <i>Extrema</i> in	{	1. Modestia cernitur in honoribus <i>parvis</i> ; Magnanimitas in <i>magnis</i> .	15	
		2. Modestia in <i>solis honoribus</i> ; Magnanimitas in <i>cæteris etiam externis</i> occupatur <i>bonis</i> .		
		<i>Subiecti</i> : Modestia cadit in hominem <i>incunq;</i> virtutibus <i>præditum</i> ; Magnanimitas non nisi in <i>præditum virtutibus multis & magnis</i> , atque omnino talem, qui ob merita in Remp. magnis esse honoribus dignus videatur.	20	
		IV. <i>Extrema</i> in { excessu, <i>inflatio</i> , seu <i>superbia</i> . defectu, <i>pusillanimitas</i> .		
		V. <i>Mediocritas</i> . Magnanimitas vicinior est defectui, quam excessui. Causa e doctrina modestiæ facile intelligitur.		

* Sic exponenda est Magnanimitas, ne cum Christiana humilitate pugnet.

Mansuetudinis notetur	II. <i>Obiectum</i>	{	<i>Externum</i> , ea quæ iram } Res, injuria, ut damnum, contumelia, contentus. movetur } <i>Personas</i> , injuriâ afficientes.	5
			<i>Internum</i> , Ira, quæ est cupiditas vindictæ, seu, ut habet Aristoteles I. de An. I. ἀντιλοπιπτικῶς, doloris reponendi.	
	III. <i>Extrema</i> in	{	<i>Medium</i> , Actus vindictam } exercendi non exercendi.	10
			excessu, <i>Incumidia</i> , cujus tres ab Aristotele Species numerantur: 1. <i>Excandescencia</i> , ἀπροχαλία, citò irascens, citò placabilis. 2. <i>Acerbitas</i> , πικρότης, tardè, sed graviter irascens, placabilis tamen. 3. <i>Atrocitas</i> , seu <i>savitia</i> , χολοπικρίας, gravissimè irascens, nec nisi per atrocem vindictam placabilis.	
		defectu, <i>Lenitudo</i> .		
		IV. <i>Mediocritas</i> . Mansuetudo vicinior est defectui, quam excessui. Quia e contrario <i>Φίλαντρος</i> 15 illata sibi injurias vindicare magis, quam condonare solent.		

Virtu-

Virtutum
Homileti-
carum no-
centur

I. *Etyologia.* Vocantur *Homileticæ*, quia locum habent ἐν τῇ ὁμιλίᾳ, h. e. in colloquiis aut conversatione communi.

* τῶν ὁμιλητικῶν ἀρετῶν vocabulum non est ab *Aristotele*, sed ab *Interpretibus*.

1. *Synonymum.* Vocatur & *Veritas*.
2. *Homonymia.* Veritas Ethica sumitur } *confuse* pro veritate Homiletica & Iustitiana si- mul: & sic ferè hoc loco à recentioribus, } *distinctè*, pro } *Iustitiana*, de qua Tab. seq. } *veritate* } *Homiletica*, & ita h. l. à nobis.
- * *Veritatem* Iustitiam (sic appellare licet) ab homiletica clarissimè distinguit *Aristot.* IV. *Nicom.* 7. his verbis: ἡ γὰρ ἀρετὴ ἐν ταῖς ὁμιλολογίαις ἀληθευτικὸς λεγόμενός ἐστι εἰς ἀδικίας ἢ δικαιοσύνην συντείνον ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ ἀρετὴς. Ut mirum sit, quomodo confundere poterint, hunc textum legentes. A quibus tamen rectissimè secessionem fecit hodiè Celeberrimus *Job.* à *Felden*, & homileticam veritatem intra terminos ab *Aristotele* positos se continere iussit. Neg. aliter potest resistari cavillum *Grævis*, *arpenis* Philosophum, quod veritati deditur opposita minimè ex æquo respondentia.
3. *Definitio:* Veritas h. l. est virtus servans mediocritatem circa dicendam de se in conversatione communi veritatem.
4. *Objectum.* } *Externum*, Personæ in conversatione communi nobis oblatæ, quatenus inde de nobis loquendi occasionem nanciscimur. } fatendi. } non fatendi. } affirmat, quæ tribuit, } non habet, } aut majora } aut minorâ } non loquendi } alii placencia.
5. *Extrema in* } excessu, *Jactantia* } qua quis sibi ea bona esse } negat, quæ habet, aut } defectu, *diffimulatio* } esse } minorâ } 25 } 30
6. *Mediocritas.* Veritas vicinior est defectui, quàm excessui, quia è contrario *Φιλῶν* magis solent esse jactatores suorum bonorum, quàm dissimulatores.
7. *Synonyma.* Vocatur etiam *Humanitas*, *Affabilitas*.
8. *Definitio.* Comitatus est virtus, servans mediocritatem circa placendum aliis in conversatione seria.
9. *Objectum.* } *Externum*, personæ nobis in conversatione seria oblatæ, quatenus illis sermone aut gestu placere possumus. } placendi. } loquendi } non loquendi } alii placencia.
10. *Extrema in* } excessu, *Adulatio*, } defectu, *Morositas*.
11. *Mediocritas.* Comitatus vicinior est excessui, quàm defectui, quia à contrario τῆς *Φιλῶν* magis adheret morositas, quàm assentatio.
12. *Definitio.* Urbanitas est virtus mediocritatem servans in jocando, *Externum*, personæ nobis in conversatione jocosa oblatæ.
13. *Objectum.* } *Internum*, cupiditas jocandi. } jocandi. } joco abstinendi, } excessu, *Scurrilitas*. } defectu, *Rusticitas*, quæ nec joci, nec jocos aliorum honestos placidè excipere potest.
14. *Mediocritas.* Urbanitas vicinior est excessui, quàm defectui. Quia è contrario *Φιλῶν* in joci deficiunt potius quàm excedunt.

II. Species tres.

II. COMITATUS. Cujus

III. URBANITAS. Cujus

I. Homonymia. Sumitur } totaliter pro Iustitia universalis; de qua Tab. seq.
vox Iustitie } particulariter, pro Iustitia particulari: & ita h. l.
* Totidem modis usurpatur & vox Injustitie.

II. Definitio: Iustitia particularis est virtus mediocritatem servans in bonorum externorum distribu-
tione aut commutatione iure stricto debita.

III. Obje- } Externum { Reale, bona vel mala externa (lucrum vel damnum,) quatenus cadunt sub di-
ctum } } Personale, Persona, quatenus inter eas locum habet distributio vel commutatio.
ctum } Internum, & affectus varii in res vel personas, qui si immoderati sint, impellere solent homi-
nes ad faciendam alius injuriam.

III. Obje- } Medium, Actus in illa distributione vel commutatione assignandi } multum,
ctum } } parum.

III. Obje- } i. Nomina: } Distributiva, } que ab Aristotele Διαμετρητική, } a Grotio } attributrix.
ctum } } Commutativa, } vocatur } διοικητική, } expletrix.

* 1. Ut commutativam græci verisimiliter dixerunt (quæ tamen vox ab Aristotele non est:) sic dicitur
2. Grotius, tamen eadem cum Aristotele species Iustitie exponere vult: tamen, ut in iis defini-
tionibus ab Aristotele perperam intellecto præter rationem discidet: ita ne in ipsorum quidem
definitionum conceptibus cum eo per omnia consentire videretur.

(1) } Iustitia Distributiva officium suum facit distribuendo in singulos, quod erat
universorum, sive sit lucrum (v. g. honores, præda,) sive damnum,
(v. g. onera.)

(1) } Iustitia commutativa officium suum facit singulorum voluntarias dirigen-
(vel certe ita consideratorum) cum singulis } do:
commutationes } invitatis corrigendo: 25

Unde subdividitur in Iustitiam } directivam, seu commutativam strictè di-
ctam: }
} correctivam, seu emendativam.

* 1. Commutatio vocatur etiam contractus. Estque duplex à mente Aristotelis:
} Voluntarius, qui utrinque talis est: e. g. emptio & venditio: locatio & conductio. 30
} Involuntarius, qui sit altera parte, que scilicet injuriam patitur, inbita ac volente: sive
sunt } clam e. g. furtum, beneficium, falsum testimonium,
} palam & per vim manifestam: e. g. latrocinium,erberatio, concubitus.

2. Contractus involuntarius prout hic intelligitur, est injuria, seu actus injustitie: Et quoniam in-
juria fieri alteri potest etiam mendando (ut per falsum testimonium,) patet, ad
hoc lucum pertinere doctrinam de mendacio, ut vocant, & perniculo, & opposita
ipsi veritate Iustitiaria.

3. In huiusmodi contractibus involuntariis, sicuti ad eum, qui patitur injuriam, damnum pertinet,
v. g. circa opes, salutem, bonam famam, aut aliud bonum externum: sic inju-
riam faciens lucrum aliquod involare censetur, dum se quasi dominum constituit
boni alieni, illud sibi usurpando ut suum, sive corrumpeudo.

4. Et quoniam faciens injuriam ipsa jure obligatur ad faciendam alteri damnum, seu re-
stituendam illi rem suam, aut ejus æquivalentem: Ideo emendativa Iustitia opus hic
suum facit inæqualitatem illam reducendo ad æqualitatem & Iustitiam.

5. Talis reductio, sive exæquatio aut satisfactio non debet confundi cum irrogatione poenæ
proprie dicte, que consistit in infligendo dolore, cujus metu resignatur in ho-
minibus libello peccandi.

(2) Ju- } Distributiva } observat pro- } Geometricam } & exa- } rem personæ,
stitia } Commutativa } portionem } Arithmeticam } quat } rem rei.

* 1. Propor- } Geometrica fit multiplicando & dividendo, } quoties, roties: 50
tio } Arithmetica fit subtrahendo & addendo, } & usurpata } quantum, tantum.

2. In commutativa Iustitia distinguenda est exæquatio ipsa à prævia æstimatione rerum vel affectionum.
In illa observatur proportio, ut diximus, Arithmetica: Huic verò Geometricam inservire (sive
persona personam, sive res rem æquivoce metiatur, seu continent,) non negatur.

formæ: Injustitia simul in excessu & defectu peccat. Ita e. g. qui de-55
fraudat alterum, is sibi plus sonis, alteri minus relinquit, ac par est.

V. Extremum unicum, Injustitia } fraudat alterum, is sibi plus sonis, alteri minus relinquit, ac par est.
particularis, cujus } species similiter duæ, nempe Injustitia } Distributiva.
} Commutativa.

VI. Mediocritas. Sola inter morales virtutes Iustitia posita est in mediocritate juxta sensum effectuum
tantum, non etiam subjektivum.

* Johannes à Felden, harum literarum vir callentissimus, tres facit secundum Aristotelem species justitie,
distributivam, correctivam, & retributivam, negatq; posteriores duas rectè in unum genus justitie
commutative conflare, cum correctiva proportionem sequatur arithmeticam, retributiva vero non
minus atq; distributiva geometricam. In banc ejus observationem judicium hic mihi non sumo.
Placuit ergo interim retinere justitie receptam vulgò divisionem: sed eam tamen, maxime ad du-65
ctum pl. Rev. Durry, sic eliminatam, ut à Feldenianis rationibus minus atq; olim abhorreat.

IUSTITIÆ notentur
quarum.

IV. Spe-
cies duarum.

2. Com-
paratio.

I. *Descriptio.* Justitia universalis nihil aliud designat, quam virtutem moralem sumptam cum relatione hominis cujusque, tanquam partis in Societate civili, rectè se habentis ad cæteros cives, & ita, quantum in se est, ad Beatitudinem totius Reip. communem, honestè vivendo, contribuentis. *Sens.* concipere Justitiam universalem est concipere virtutem moralem, quatenus ea hominem perficit in ordine ad alios homines. 5
 Repete Tab. XIII.

[*Justitia*, quia jus, (sicut & injuria) versatur inter hominem & hominem. Ergo & virtus, quatenus hominem rectè disponit ad alios homines, justitia meretur vocari.

II. *Nomen. Vocatur* } *Universalis*, ut distinguatur à Justitia particulari. Non enim significat certam speciem aut partem virtutis moralis, sed eam totam, seu universalem. Nam & jura, sive leges, præcipiunt de omnibus virtutibus moralibus, non de una tantum, aut altera. 10

* *Hinc patet, in Justitia Universalis comprehendi duos conceptus. Concipitur enim*
 { 1. ut Justitia & sic implicat relationem hominis unius ad alios homines. 15
 { 2. ut Universalis, & sic implicat relationem totius sive universalis sive integralis (parvam enim hoc referre dixerim) ad suas partes subjectivas vel integrales.

III. *Divisio in partes: ubi notanda* } *ut* { *λογιστικῆς*, seu partis rationalis } virtus esset { *Prudentia.*
 { *θυμωδιδῆς*, seu partis irascibilis } { *Fortitudo.*
 { *καταφρονητικῆς*, seu partis concupiscibilis } { *Temperantia.*
 { *ὁλης τῆς ψυχῆς*, seu totius animæ } { *Justitia.* 25

1. *Doctrina Aristotelis*: qui partes ejus (*subjectivas*) fecit undecim virtutes morales particulares hæcenus enarratas.

2. *Doctrina veterum ante Aristotelem*: qui partes ejus (*integrales*) fecerunt tres reliquas virtutes (ut hodie vocamus) cardinales. Dividebant enim virtutem secundum partes animæ, ita 20

3. *Harum inter se doctrinarum collatio*: (quò pertinent & quædam ex Tab. XII.)
 { (1.) Veteres numerum virtutum constituebant à *subjectis*; Aristoteles ex *objectis*, iisque non generalibus, sed *specialibus*.
 { (2.) Itaque & longè major huic, quam illis, numerus surrexit virtutum. 30
 { (3.) Et *Temperantia* certè vocabulo plura significaverunt veteres, quam Aristoteles.
 { (4.) Justitia universalis veteribus erat aliquod totum ex virtutibus *partim moralibus* (*Temperantia* & *Fortitudo*), *partim intellectuali* (*Prudentia*; Aristoteli non nisi ex *moralibus*). 35
 { (5.) Veteres eidem divisioni includebant virtutem *universalem* (*Justitiam*) & *particulares*: Id Aristoteles neutiquam fecisse deprehenditur.
 { (6.) Veteres rationem *Justitiæ* universalis quærebant in *relatione hominis ad seipsum*, vel totius animæ (disputabant enim, hominem esse solam animam), ad suas partes: Et Aristoteles eam quærit in *relatione hominis ad alios homines*. 40

IV. *Oppositum*, Injustitia universalis. Quà voce nihil aliud designatur, quam vitium morale in genere sumptum cum relatione hominis, tanquam partis in societate civili, 45 inordinatè se habentis ad cæteros cives, & ita Beatitudinem Reip. turpiter vivendo, quantum in se est, turbantis & corruptentis.

V. *Principium dirigens actuale*, quod Jus seu Lex. Tab. seq.

VI. *Conjunctum*, Justum cum opposito Injusto. Tab. XXVI.

† *Discrimina quatuor virtutum Cardinalium Scholastici aliâ ratione exponunt, & ita quidem, ut in his emergat Justitia particularis, quamquam & hic alii aliter. Sed nos veterum explanationem sumus secuti, sine qua vix est, ut Aristotelem hæc rectè intelligas.*

- I. *Homonymia.* Jus inter alia significat *dictamen recte rationis, & ita hoc loco, actionem justam, i.e. illi dictamini congruentem.*
- II. *Synonymia.* Græcè τὸ Δίκαιον, item ἐ Νόμος, Lex.
- III. *Definitio.* Jus est dictamen recte rationis, homines in societate constitutos ad honesta facienda, & turpia vitanda obligans. Lex Aristoteli est Oratio à Prudentia & Intelligentia profecta, vim habens cogendi.

IV. *Divisio Politicum seu Civile,*
 in jus *Politicum seu Civile,* quod locum habet (civili) *inter Personas So-*
domesticam, copulatas.
economicum seu Domesticum, inter Personas So-
ciate

* 1. *Hæc Divisio est Generis Analogi. Nam Jus* *Politicum* } *est talis* } simpliciter. 10
Oeconomicum } *secundum quid.*

Ratio, quia Societas } *civilis* } *copulat homines* } *æquales, perfectos scilicet cum perfectis.*
domestica } *inaequales, perfecti scilicet (i.e. patrem fami-*
lias) cum imperfectis (uxore, servo, puero de quorum imperfectione quoad vim consilii & judicii
locus egregius habetur l. Polit. §.) Quia de causa & pater familias in domo totius vim habet;
reliquæ familiares persone partium instar obtinent. Sed quia tamen Mater familias quam pro-
ximè distat à perfectione Patris familias, adeo ut in qualemcumque cum eo participationem veniat
imperii domesticæ: ideo viro cum uxore plus juris, quam cum servo aut filio intercedit. Perfec-
tos autem homines Aristoteles sic circumloquitur V. Nic. 6. quod sint Socii vitæ ad sufficien-
tiam, liberi & æquales, sive proportionè sive numero. 20

2. *Ad Jus Politicum non illud modo spectat, quod Civium cum cive, sed & quod cum peregrino inter-*
cedit. Interim negari non potest, majorem esse nobis cum civibus, quam cum peregrinis com-
municationem Juris.

Juris no-
 zetur

V. *Subdi-*
visio Juris } *Naturale,* quod ubique eandem vim habet, & non, quia ita videtur, vel non vide-
Politicum } *tur. Vocatur aliàs Lex Naturæ, e, g. Bene merenti gratiam refert: Ne-*
minem læde. 25

Legitimum, quod ab initio, hoc an illo modo fiat, nihil refert, at postquam con-
 stitutum est, refert. Vocatur aliàs *Jus voluntarium,* seu *positivum: Lex po-*
 sitiva. Qualis est, quæ ad valorem testamenti requirit presentiam sep-
 tem testium. 30

* 1. *De jure voluntario humano hic loquimur. Datur præterea & Jus voluntarium divinum.*
Sed hoc, quia mera est revelationis, à foro Philosophico alienum censetur.

2. *Differunt Jus Naturale & Legitimum multis modis, his verò præcipue:*

- 1. *J. N. originem habet à Deo & Natura, J. L. à voluntate hominis. Itaque*
- 2. *Illius obligatio est per se interna & immutabilis; hujus externa & mutabilis.* 35
- 3. *Illud innascitur nobis per naturales notitias; hoc per promulgationem.*
- 4. *Illud unum est per totum mundum; hoc tam varium, quam ipse Respublica.*
- 5. *Illud obligat omnes homines; hoc suos tantum ejusque Reip. Cives.*

3. *Non confundenda est Divisio Juris Civilis apud Aristotelem in Naturale & Legitimum, cum*
Divisione Juris apud Ciceros in Jus Naturæ, Gentium, & Civile; nec cum Divisione Grotii in
Naturale & Voluntarium. 40

VI. *Cognatum,*
Æquum, cu-
jus } 1. *Synonymia.* Græcè τὸ Δίκαιον; ἢ Ἐπιείκεια. *Æquitas.*
 } 2. *Homonymia.* *Æquitas* interdum } *significat idem quod Jus;*
 } *distinguitur à Jure: & ita h. l.*
 } 3. *Definitio:* *Æquum est correctio (i.e. juri naturali consentanea exceptio) juris*
legitimi eâ parte, quâ ob universalitatem deficit. E. g. Legi de septem tes-
tibus adhibendis ad testamentum æquitas addit exceptionem, quod tempore tes-
tis etiam pauciores sufficiant. 45
 } 4. *Oppositum, τὸ ἀνελευθερίασι,* cum literæ legis nimis rigidè inhæretur, neque
 ulla exceptio in benigniorem partem admittitur. Cui affinis est *Συκο-*
φασία, Καταμμία, cum litera legis violenter detorqueatur in sensum à
 mente legislatoris alienum. 50

VII. *Oppositum, Injuria, τὸ ἀδίκον,* quatenus sumitur hæc vox pro dictamine corruptæ rationis, ut
 cum dico: *ἄκρωντον Jus, summa injuria.*

Justum

TAB. XXIX. Processus Actionum moralium in Statu Semivirtutis & Semiviti,

offensus in exemplo objecti jucundi aut utilis, sed turpis, quod sit v. g. pecunia aliena.

* *Declatio quorundam Terminorum, qui in hac tabula usorantur:*

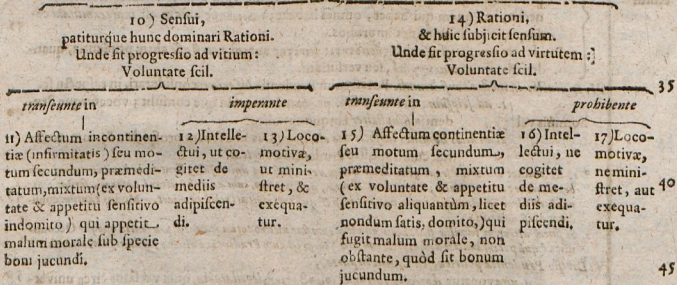
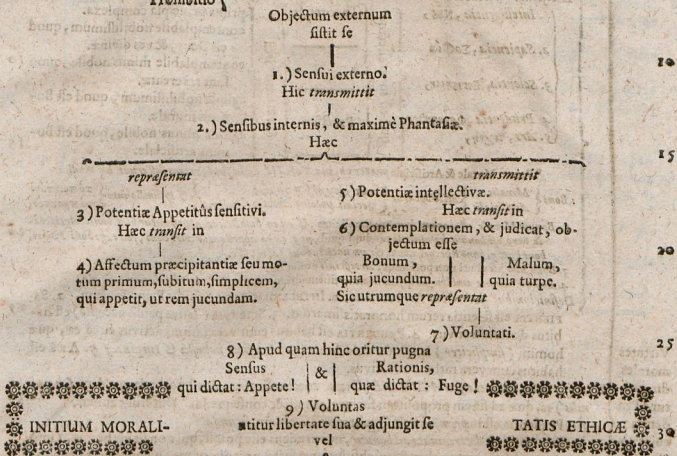
Transmissio sit ab una potentia cognoscente ad alteram.

Representatio sit a potentia cognoscente ad appetentem.

Transitus sit a potentia ad actum ejusdem generis.

Imperatio } sit a voluntate ad alias potentias, quae possunt obedire.

Prohibitio }

* *Apparet præterea ex hac tabula:*

1. Cur Affectus præcipitantie, seu motus primi (4) non sint in nostra potestate? quia scilicet præcurrunt actum intellectus (6) & voluntatis (9). Et hæc causa est, cur Præcipitantia minus sit in vitio, quam infirmitas, (11) quia hæc præcedunt actus intellectus & voluntatis.
2. Quomodo cum actu incontinentiæ conjugatur actualis infirmitas rei, que agitur, quod ad moralitatem ejus attinet? Nam de præcipitantia, quia hæc actum intellectus, ut diximus, anteverit, rei clarum. De infirmitate verò sic habendum, vehementiâ affectus illius mixti percelli intellectum, ut immoretur contemplationi objecti, qui parte sensibus jucundum (aut modestum) est, & in eum illud desinat contemplari, quâ parte Rationi turpe (aut honestum) judicatur. Ac sit etiam, ut voluntas talem contemplanti continuatione aut cessationem intellectui imperet. Porro, post opus incontinentiæ perfectum, voluptate paulatim fatiscente, aut profus abeunte, redire solet intellectus ad speculationem veterem scilicet rationis. Hinc patientia facti.
3. Quâ ratione Voluntas in actionibus humanis sit primum movens? Est enim primum movens tam primitate ordinis scilicet, in linea mortalitatis Ethicæ: tam primitate dignitatis, ob motus præstantiam: movet enim imperando non transmittendo, aut representando.

Virtu-

I. *Convenientia cum ceteris virtutibus Intellectualibus.* Convenit autem definitioni generali, quæ est hæc: Virtus Intellectualis est habitus mentis, quo illa affirmando vel negando verum enunciat.

II. *Diferimen à ceteris virtutibus Intellectualibus.* Id quod intelligitur partim è Virtutum Intellectualium

Divisione. Virtutes Intellectualis sunt quinque:

<p>1. <i>Intelligentia</i>, Νῆς,</p> <p>2. <i>Sapientia</i>, Σοφία,</p> <p>3. <i>Scientia</i>, Ἐπιστήμη,</p> <p>4. <i>Prudentia</i>, Φρόνησις,</p> <p>5. <i>Ars</i>, Τέχνη,</p>	<p>que est in intellectu</p>	<p>Theoretico</p> <hr style="width: 50%; margin: 5px auto;"/> <p>Practico</p>	<p>& versatur circa</p>	<p>prima principia complexa. contemplabile nobilissimum, quod est Deus, & res divina.</p> <p>contemplabile minus nobile, quod sunt res creata.</p> <p>agibile nobilissimum, quod est Bonum morale.</p> <p>agibile minus nobile, quod est Bonum artificiale.</p>
---	------------------------------	---	-----------------------------	---

* Bonum Morale & Artificiale præter ea, quæ Tab. III. dicta sunt, etiam differunt his modis:

1. Boni *Moralis* & *Artificialis* dicitur vocatur & ipsum Bonum & τὸ κατὰ φύσιν & τὸ πρὸς ἀνθρώπου.
2. Bonum *Morale* est bonum hominis simpliciter, & ex eo simpliciter appellantur viri boni. *Artificiale* vero est bonum hominis secundum quid, neq. ex eo appellantur viri boni, sed e.g. boni *Musici*, boni *Poeta*, boni *Rhetores*, boni *Grammatici*, boni *Satiri*, &c.
3. Bonum *Morale* abuti non possumus, *Artificiale* possumus.
4. Bonum *Morale* ambitu suo ipsum hominum finem ultimam attingit, *Artificiale* non attingit.

Definitionibus specialibus Aristotelicis: 1. *INTELLIGENTIA* est habitus Principiorum. 2. *SAPIENTIA* est scientia rerum honoratissimarum. 3. *SCIENTIA* (latius paulo accepta) est habitus demonstrativus. 4. *PRUDENTIA* est habitus cum vera ratione activus circa ea, quæ homini (simpliciter) bona & mala sunt: (ea verò sunt honesta & turpia.) 5. *ARS* est habitus cum vera ratione effectivus.

Virtutes morales diriguntur à Prudentia: cuius notentur

III. *Diferimen à solertia seu ACUMINE* (Græcè vocatur δεινότης, & est potentia quædam (naturalis) ea, quæ ad finem propositum faciunt, agendi & consequendi.) Differunt autem:

1. Prudentia est in prima specie Qualitatis: δεινότης in secunda.
2. Prudentia est determinata ad bonum, nec prudens esse potest, qui non sit vir bonus, (imò prudentia rigorosè in statu absolute perfectò accepta omnes virtutes morales connecht, ut, unam qui habet, omnes habeat;) δεινότης autem est indeterminata caditque etiam in homines improbos.
3. Prudentia non potest esse absq. δεινότητι: δεινότης autem potest esse absq. prudentia, quando scil. exit in πασυχίαν, seu versutiam.

IV. *Distinctio in modos considerandi.* Potest enim Prudentia bifariam considerari, in respectu scilicet ad seipsum, quatenus scil. per eam homo sibi ipse consulit; vocaturque Prudentia simpliciter absque appposito.

1. ad seipsum, quatenus scil. per eam homo sibi ipse consulit; vocaturque Prudentia simpliciter absque appposito.
2. ad alios homines in societate civili, quibus unà secum prospicit; & tum vocatur cum appposito Prudentia Politicà.

* 1. Ut realiter idem est virtus generatim accepta cum iustitia universali; beatitudo hominis cuiusq. cum beatitudine totius civitatis; virtus boni Nautæ, quæ seipsum, cum ea, quæ vectores ceteros, servat: Sic realiter idem est Prudentia, quæ homo sibi ipse & quæ toti civitati rectè providet. Modus tantum considerandi est diversus.

2. Si finem ultimum familie statuimus eundem cum sine ultimo totius civitatis, prudentia quoque Oeconomica (quæ paterfamilias domi rectè consulit) idem est cum Prudentia Politicà; si diversum, diversa.

V. *Divisio Prudentia politicæ, seu Civilis in partes,*

Quarum una vocatur ἀρχιτεκτονική & νόμοθετική, legislatoria, quia versatur circa universalia legibus ad totius civitatis salutem comprehendenda, altera vocatur totius nomine πολιτική, versaturque circa singularia futura deliberanda: unde subdividitur in βουλευτική, Consultatoriam, seu Senatoriam, præterita iudicanda: & δικαστική, Judicatoriam, seu Judicariam.

VI. *Cognata.* Habitibus politicæ Prudentiæ cognati ab Aristotele tres explicantur:

1. *Εὐσέλεια*, Bona Consultatio, quæ h. l. est, quæ media legitima ad honestum ipsius prudentiæ finem facientia iustâ celeritate inveniuntur.
2. *Σύνεσις*, Sagacitas, seu Perspicacitas, quæ h. l. est, quæ rectè intelliguntur ea, quæ ab aliis prudentibus sancta sunt.
3. *Γνωμὴ* (al. *Εὐνομοσύνη*) sententia, quæ h. l. est, quæ rectè iudicat vir æquitatis amans (ea, in quibus lex ob universitatem deficit.)

VII. *Oppositum.* Versutia seu calliditas, πασυχία, quæ defini potest Habitum cum corrupta ratione activus circa ea, quæ homini simpliciter bona vel mala sunt.

* Versutia Prudentia opponitur contrariè. Privative illi Imprudentiam licet opponas.

De Voluptate nocentur

I. Voluptas, & oppositum ejus Dolor, accipiuntur bifariam: vel *improprie* pro affectibus in genere circa bonum & malum, qui vocantur appetitus & fuga, seu proleccio & aversio, suntque quasi genera duo, (alii fontes vocant) omnium specialium affectuum, adeoque & ipsarum actionum origines quedam. Et hoc sensu exaudiendum est illud: *Voluptatem & Dolorem esse communia objecta virtutum moralium*; de quo II. Nicom. 3. vel *proprie*, ut designent affectum & actionum non causas & principia, sed effectus & comites. Et ita h. l.

II. Quid non sit? Resp. *stricte* pro solis voluptatibus corporis, & inprimis gustus & tactus. Si ferè vulgò, quia hæ notiores sunt, quam voluptates animi.

III. Quid sit? Resp. Voluptas est operatio *facultatis appetentis*, seu operatioem (*visperas*). Nam & operatio motus est quidam.

IV. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

V. Divisio. Voluptas est vel *corporis* seu sensus. Que rursus *quætriplex* pro numero sensuum: nempe voluptas ex visu, auditu, olfactu, gustu, tactu.

VI. Distinctio vera & apparentis. *Animi* seu Mentis *Theoreticam*, ex contemplatione veri, *Præcticam*, ex conscientia actionis bonæ } moraliter, artificialiter.

VII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

VIII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

IX. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

X. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XI. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XIII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XIV. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XV. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XVI. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XVII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XVIII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XIX. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XX. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXI. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXIII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXIV. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXV. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXVI. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXVII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXVIII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXIX. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXX. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXI. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXIII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXIV. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXV. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXVI. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXVII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXVIII. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XXXIX. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XL. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

XL. Quis sit? Resp. Voluptas est operatioem secundum naturam a) non impeditur b) ultrò superveniens finis seu perfectio, (*ad eum modum, quo corporibus ad ætatis maturitatem perduris sponte natura accedere quasi in cumulum solet sua venustas.*)

I. Homonymia, Politica sumitur	1.	habitu aliter, pro habitu	perfecto, qui vel	diffinita ab Oeconomicâ, ejus tantum posteriore comparatus est non tantum doctrinâ, sed & experientia.	5
			Imperfecto, qui vel		
	2.	systematicæ, pro systematicate	universali	improbo, conscripto scilicet Machiavellistarum. cundum doctrinam Monarchomachorum. probo & à dictis duabus hæresibus Politicis abhorrente. Et tale speramus hoc nostrum fore.	10
			particulari, in quo certâ alicujus Reip. non imaginariæ tantum, sed publicum, sive privatum explicatur.		

- * 1. Simul hinc dices, qui perfectus imperfectus, probus, improbus. Politicus censeri debeat.
- 2. Homo Politicus estimatur ex habitu aut systemate politico, quo imbutus est; Animal verò πολιτικόν, seu civile, ex potentia naturali ad societatem civilem.
- 3. Igitur omni quidem homini convenit esse animal politicum, non item, esse hominem politicum.
- 4. Alio aliter sensu hominem πολιτικόν, i.e. aptum ad imperandum & parendum per vicium a vis in Rep. populari Aristoteles distinguit ab homine πολιτικόν seu Regio, h.e. eo qui aptus est, ut solus & continuè imperet. Nimirum quia πολιτικόν interdum significat Rep. popularem in specie.
- 5. Ut in morali doctrina Epicurus, sic in civili Machiavellus insipiam nomen est, fure, an injuria non definitio. Negid hujus est loci. Disciplina quidem certæ, que utramq. famosum fecit, excorabilis est. Scholam Machiavelli dum damno, nemo putat à me ab solvi Monarchomachos, strenuus quidem pestiferis illius sectæ impugnator, sed studio ἀδολογίας in alia doctrina Politicæ parte abreptos in alterum errorem, non minus pestilentem prioris. Est inter Tanaim quiddam, loqueruntq. Vitielli.

Politica notetur

II. Etymologia. Sic appellatur, quia in ea agitur περὶ τῆς πόλεως, de Civitate, vel περὶ τῆς πολιτείας, de Republica.	III. Synonymia. Unde latine vocari solet doctrina Civilis seu de Republica.			
	IV. Definitio. Politica est posterior pars Philosophiæ Practicæ agens de summi Boni Civilis subiecto, (quod est Civitas,) & Medio, (quod sunt leges)	genus: societas naturalis, Tab. XXXIII.	30	
	V. Partitio. Itaq; dividemus eam in duas partes:	1. de Civitate, cujus definitio.	materia complexa { remota, Societates domesticæ, Tab. XXXIV. & seq. propinqua, Domus & Vicus, Tab. XXXVII. XXXIX, Tab. XXXIX.	35
		2. de Legibus, Tab. Ll.	materia simplex, affectio, dignitas civilis, Tab. XL. civis, cujus divisiones, Tab. XLI. forma, Republica, Tab. XLII. & seqq. affectio, Majestas, Tab. XLVIII. & seqq. mutationes & causæ corruptentes, Tab. L.	40

* He due partes his etiam inter se distinguuntur modis: Prior naturam Societatum describendo, dividendo, affectiones & similia explicando declarat; Posterior modum eas instituendi & conservandi proponit, personis societatem quamvis ingredientibus sua officia prescribit, vivendi, normans & agendi consilia suppeditat, illa Theoria, hæc Praxis est vicinior. Illa plus scientiæ & certitudinis, hæc plus prudentiæ & variationis habet. Unde illa accuratius, quam hæc, traditur potest.

VI. Modus tractandi. Ubi due inprimis confusiones (nimis aliàs vulgò frequentatæ) vitari debent: nempe confusio Partis in Universali Politicâ Theoreticâ cum Practicâ. h. e. prioris cum posteriore.

- 1. Oeconomicam, secutus Jasonem Denores sub Politicâ comprehendit; nec cur àvellere, causa fuit. Domesticarum enim personarum naturam in priore Politicæ parte; officia in posteriore commodum invenient locum. Rem autem familiarem augendi & conservandi præcepta, que suffisimis voluminibus exponi solent, ad artium systemata & disciplinas πολιτικὰς ableganda sunt.
- 2. Civitatem à Rep. alii ut materiam à forma, atq. adeo ut partem à parte, alii ut subiectum à medio distinguunt. Sed hic mirum in modum satisfaciunt mihi doctrina Summi Viri Herm. Conringii, illam ab hac, ut totum à parte formali, severentis.
- 3. Eidem lubens assentior, leges mei modi non observari ab illis, qui quicquid de domestica personis dici potest ad civilem faciunt locum, inter initia doctrinæ Politicæ effundunt, h.e. ut ego inter prioris partem ipsius theoreticam cum practica confundunt.

- I. *Synonymia.* Vocatur & Societas *Coniugalis, Maritalis, Matrimonialis.* Græcè *κονωμία γαμωβά.*
- II. *Definitio.* Societas Coniugalis est Societas naturalis simplex mariti & uxoris, procreanda sobolis, & in negotio domestico auxilii gratiâ.
- III. *Finis.* *primarius.* procreatio sobolis, seu conservatio *speciei* humanæ in statu *Physico.*
secundarius. auxilium in curatione domestica, in educandis scilicet *liberis,* regendo *familiâ,* & adimplenda *re familiari.*
- IV. *Materia simplex.* Maritus & Uxor, ille mas, hæc femina, uterque ad conjugium habiles. Sexuum discrimen in persona huius Societatis esse oportere, *probatur firmissimè à sine primario,* quia sine utroque; sexus conjunctione propagari genus humanum non potest; *quodammodo & à secundario,* quia in curatione domestica suæ utriq; sexui à natura partes sunt assignatæ, ut nempe in educanda sobole vir præcipue habeat curam *animi,* femina *corporis;* ille *servos,* hæc *ancillas* regat; ille *foris acquirendo* (est enim naturâ audacior) hæc *domum custodiendo* (est enim subtimida) magis officium suum implet.
- V. *Forma seu ordo personarum.* Est quidem uxor marito causa sociæ: veruntamen tum ob dignitatem animi & corporis, tum ob operis præstantiam, vir naturâ magis imperat, quam femina; imò vir etiam femina, tanquam principio passivo activum, imperat.
materia, ut si conjugium sive utrinque, sive alterâ ex parte ineatur ætate effectâ.
- VI. *Status Legalis seu abersans ex parte* *forma,* ut si uxor ob divitiâs imperium sibi in maritumumat.

- I. *Synonymia.* Vocatur Græcè *κονωμία ἐραστιακή,* id est, Societas *Dominica.* (riarum gratiâ, 20)
- II. *Definitio.* Societas Herilis & Societas naturalis simplex Domini & servi, rerum ad vitam necessariorum gratiâ.
- III. *Finis.* conservatio *individui* in statu *Oeconomico,* quæ consistit in parandis rebus ad vitam tuendam necessariis. Eas Aristoteles I. Polit. I. *συνεργίαν* vocat.
- IV. *Materia simplex.* Dominus & Servus. Ad rem enim acquirendam ex dignitate natura est, ut concurrat due personæ, quarum una sit causa *principalis,* altera *instrumentalis.* In principali requiritur vis *ingenii prudentis* potius, quam corporis robusti; in instrumentali contra *corpus laboribus aptum,* animi vis non major quàm que aliene prudentiæ dicta possit capessere, qualique ex alio, quod pariat, concipere, sicut in procreacione sobolis femina concipit è viro. Talis qui est, cum Aristoteles naturâ servum appellat, definitque *instrumentum animatum, aditum, separatum, rationis participes, quod secundum naturam non suum ipsius, sed eorum est alterius,* id est, Domini naturâ rationalis. 25
- V. *Forma seu ordo personarum.* Dominus, quia est causa Principalis, imperat; Servus, quia instrumentum, parit. Querit autem in hoc herili imperio Dominus utilitatem suam.
materia, ut si Dominus pariter & servus servili sunt ingenio, quemadmodum apud Barbaros. 30
- VI. *Status Legalis seu abersans ex parte* *forma,* ut sæpe fit in servitute *legali,* puta, si herilis homo ingenii bello captus hebetis iudicii Domino servire adigitur. 35
- * I. Nulla Societas domestica magis ad legalem statum distalla est in practi, quam herilis: idq; factum ob eitantiam licet, quo tum de legem herilibus & servilibus tum de dominis rerum serviri poterant. 40
- 2. Servitutum naturalem dari affirmat Aristoteles, quæ negant. Responsi ille ad statum naturalem, hi ad legalem. Effergo ætatem apparet contradictio.

- I. *Synonymia.* Vocatur & Societas *Patria.* Græcè *κονωμία πατριακή.* (rorum gratiâ, 45)
- II. *Definitio.* Societas paterna est Societas naturalis simplex parentum & liberorum, educationis Liberiorum gratiâ.
- III. *Finis.* Educatio sobolis: quæ est ejus à prima infantia ad maturitatem tum corporis tum animi conveniens ductio.
Hinc patet, in liberis, quod ad statum naturæ attingit; duo tandem tempora distinguenda esse: unum, ab infantia ad annos maturitatis; alterum ab his annis per reliquum vite spatium. Ad dicitur quidem per omnem ætatem debitum filialis obsequiæ: sed cum maturitatem parentum beneficio ad ipsos Liberos, causa non est, quin, ex se dono solum, & lucretiâ societate parentum, ipsi per se familiam novam auferantur.
- IV. *Materia simplex:* parentes & liberi. Ut enim pomum naturaliter non alibi maturefcit, quam in eadem, è qua efflorit, arbore: sic ad infantum educationem nemo naturaliter nec aprior est, nec obligator, quam ejus parentes. 55
- * Servatur hæc Societas etiam altero parente mortuo (absente) inter parentem superstitem. (presentem) & sobolem.
- V. *Forma seu ordo personarum.* Parentes, quia natura sunt ætatis, imperant. Liberi, quia per ætatem, nullo aut infirmo iudicio, parent. Major tamen eorum versus patrem, quam matrem, obligatio est parenti.
- VI. *Status Legalis seu abersans ex parte* *materia,* deprehenditur in adoptionibus. 60
forma, ostenditur in nimia parentum indulgentiâ, qua fit, ut nec penes ipsos imperium, nec penes liberos obsequium esse videatur. Item in nimia parentum severitate, si liberi utantur ut servis legalibus.

I. *Synonymia. Vocatur & Familia.* Græcè *ἔσθ*, vel *οἶκος*.

II. *Homonymia. Latè*, pro complexione omnium personarum in domo, sive sint *causa*, sive *effectūs*. Et sic familia partes sunt etiam Liberi.

III. *Definitio.* Domus est societas naturalis prima (*id est, immediatè composita*) societas nuptiali & herili, usūs quotidiani gratiā.

IV. *Finis.* Ulus quotidianus. Habet enim Paterfamilias quotidie, quod domi curatum velit.

V. *Materia.* *complexa:* Societas Nuptialis & Herilis conjuncte, quarum illa Patrifam. cum uxore, hæc cum servo intercedit. *Probat*ur à *sine dicto*: quem Patrifam. obtinet mediantibus personis, sibi per modum causarum adjunctis, uxore nempe, & servo.

simplex: personæ societatem nuptialem & herilem ingredientes, quæ sunt Patrifam. Uxor, Servus. *Unde pater*, hæc tres personas minium constituende familie sufficere. Vocantur autem, quatenus in Domum collectæ sunt, *Domestici*. Quæ vox etiam suo modo ad Liberos extendi potest.

VI. *Forma seu ordo Personarum:* Similis est *Monarchiæ*. Unus enim Paterfamilias imperat; reliqui domestici subsunt; magis tamen servus, (cujus conditionem ob intellectūs imbecillitatem sequuntur hic & Liberi) quàm Uxor. Quia Uxor est causa patrifam. certo modo *coordinata*, servus tantum *subordinata*. Itaque & illa quadatenus particeps est imperii domestici. Conf. Tab. XXV. membr. 4.

1. Personæ domesticiæ Libertas præcipue & Servitus distinguit. Ac Servitus quidem haud dubie scriptorum est. Ceteri Libertate gaudent aliq̃da. Sed maximâ Paterfamilias; mediocri Materfamilias; univmâ (ob etatem) Filiusfamilias. Ea propter solius Patrifam. Libertas absoluta est; Uxoris vero & filii cum aliqua servitutis imagine permixta.

2. Patrifamilias absolutam tribuo Libertatem. Talem enim hic animo complector, qualem Natura posulat ingenio scilicet, sit p̃tatem, ut & domestici suos subditos rectè gubernare, & eum familiarum utiliter tractare queat. Quæ virtus omnino digna est Libertate, quanta in domo cogitari potest maxime. Quæ absolverit partem potestatem in personâ (in Uxorem conjugalem in Servum Herili, in filium Paternâ,) partem Domini rerum domo stituerunt. Unus quippe Patrifam. Uxor maritus, filio Pater, Servo & Opibus Domus est.

3. Inô & egressa domo hæc libertas completitur potestatem seu jus cum aliis Patribusfam. contrahendi assensitatem, paciscendi, emendi, vendendi, &c.

4. Hæc ergò Libertas domestica in omnia est potestas, sed in domo, non in civitate. Summa in Civitate potestas, ut sub loco videlicet Majestatis vocatur, potest etiam appellari Libertas Civilis, ut ab hac scilicet Libertate domestica, quam & personalem nuncupat quidam, distinguatur.

5. Potest autem Libertas omnis, perinde ut servitus, non modo juxta statum naturalem, sed & legalem expendi.

VII. *Status legalis, seu aberrans.* Colligi potest è Tabulis præcedentibus. Juvat tamen hic ponere exemplum peculiatæ aberrationis ex parte formæ: si scilicet ob imbecillitatem Patrifam. personæ domesticæ omnes relinquuntur plene libertati seu licentiæ, quod velint agendi.

I. *Synonymia. Vocatur & Vicinia, Vicinitas, Pagus.* Græcè *κοινον*.

II. *Definitio.* Vicus est Societas naturalis prima (*id est, immediatè composita*) è pluribus familiis, usūs non quotidiani gratiā.

III. *Finis.* Ulus non quotidianus. Evenit enim, licet non quotidie, ut Patrifam. sepes erigenda, fur, aut lupus arcendus sit; & si qui sunt casus similes, quibus procurandis ipse cum familia solus non sufficit.

IV. *Materia.* *complexa:* Familie plures, numero indefinito, quantus ad istos usūs sufficit.

simplex: Persona familiarum plurium; Quæ quatenus collectæ sunt in vicum, vocantur *Vicini*.

V. *Divisio.* Vicus *primæ formæ, constans* cognatis, quarum unius reliquæ omnes sunt colonia est vel *secundæ* ex familiis matricæ familiæ desitutus, aut plane non cognatis.

VI. *Forma seu Ordo* primæ formæ *similis* *Monarchiæ*, quia *habet* familiam matricem, Personarum, in Vico *secundæ formæ dissimilis* non habet.

VII. *Status legalis seu materia;* ut si viciniam faciant fullones cum carbonariis. *aberrans ex parte formæ;* ut si in pago primæ formæ familiæ matrici debitum obsequium dene-

gent cæteræ.

Civi.

I. Synonymia. Vocatur græcè *πόλις*, latine interdum *Reipublica* per synecdochen formæ pro formato.

* Urbs & oppidum synonyma civitatis sunt tantum, cum locus continens significatur. Quam significationem jam supra Tab. XXXIII. membr. 5. annot. 2. exclusimus.

II. Homonymia. Civitas sumitur interdum *totaliter*, pro tota Societate civili perfecta, multas sæpe oppidis comprehensa, Et ita h. l.

III. Definitio: Civitas est societas naturalis immediatè composita è pluribus vicis, omnis sufficienter, ipsiusque adeò Beatitudinis gratiâ. *Breviter*: Civitas est Societas naturalis omnium perfectissima.

IV. *Efficiens*. Natura. Homo est animal naturâ civile, h. e. visus naturæ 1. appetens Societatis civilis, etque 2. per naturam destinatum atque aptum. *Probatur prius à fine*: Homo naturaliter appetit Beatitudinem, E. & illam Societatem, cujus Beatitudo finis est. *Posterius à materia*: Homo naturaliter aptus est ad Societatem domesticam, E. & ad Societates reliquas, & maximam in primis, quæ præcedentium Societatum ultimam quasi incrementum est.

* 1. Naturam hominis hic intellige, quâ parte illa est. Quatenus enim depravata, non mirum, si in bellam h. e. civilis Societatis interuentionem, proclivem deprhendimus.

2. Ad hanc depravationem etiam referre licet (ad Naturam certè, prout ea distingui solet à Ratione, (quod VIII. Nic. 12. scribitur hominem naturâ esse *συνδεδεσμένον* magis quàm *πολιτικόν*), id est, nuptialis Societatis appetentiorum, quàm civilis. *Nempe corrupta indoli major est libidinis cum, quàm vera Beatitudinis.*

3. *Rursus ad laudem nostram pertinet, quòd omni ape, omniq; animali congregabili civilior esse natura nostra prædicatur* l. Polit. 2. nimirum, quia linguam nobis dedit, non iucundis tantum & molestis, sed commodis & dampni, quòd, maximum hic est, honorum ac turpium interpretum.

Sulimus, in d. quovis, c. vera Beatitudo civilis, non uni homini, sed toti populo insinuanda. 25

V. *Fines subordinatus, ἀντικείμενα*, id est, bonorum ac præsidiorum exteriorum sufficientia: ut sc. paulo elegantius, quàm in pago vivamus, nec furunculum modò nocturnum, sed & validam latronum manum arcere queamus.

* 1. *Fines isti nondum obtinentur à pago*. Non prior, quia ut vicini vicinum ex viro malo bonum reddat, nulli vici, quâ talis conventionem comprehenditur. Non posterior, ob unius pagi nondum justam partem ad se vertens. E. natura ipsa perfectiorem ab hinc societatem desiderat. Et hæc est Civitas.

2. *Et quia rebus humanis Beatitudine civili præstantior finis ac superior cogitari non potest: ideo Civitas Societatum omnium est perfectissima.*

[Complexa, Vici plures numero indefinito, quantum ad dictos fines sufficiat.

* Plures familie, quàm pro uno vico, requiruntur, ad priorem finem, quia sine justa multitudine nec magistratus varii, (quos in primis decet esse prudentes & eruditos, nam & juvenitatis formatores referendi huc sunt,) commode haberi, nec legibus vis coactiva firmiter conciliari potest: ad posteriorem, quia præter agricolas, qui pago utuntur, sufficiunt, oportet esse Mercatores, opifices, milites.

Simplex, ipse Patresfamilias, qui quatenus collecti sunt in Civitatem, vocantur *Cives*. Est. 40 que adeò civis pars civitatis simplicissima.

* 1. *Civem hic intellige non secundum quid, sed simpliciter ita dictum*. Cuius requisita à V. Nic. 6. colligi duo possunt: unum, ut sit persona libera (non enim è liberis & servis fit, ut domus, sed à soli liberi tanquam partibus, ut ita loquar, sit alibus, componitur civitas:) alterum, ut se ceteris præbeat socium ad justam deordinationem & consequenter Beatitudinem civilem.

2. *Prior conditio excellenter inest patrifamilias*. Legitur à partium civitatis simpliciter dictarum censu, submoventur hic formæ & servi, sicut à partium familia simpliciter dictarum censum Tab. XXXVII. membr. 2. annot. 1. submoventur aius pueros.

3. *Posterioris autem conditionis defectu submoventur Peregrini & Incole* (quid) h. e. liberi homines: qui in civitate degunt quidem, aut in ea familiariter alunt etiam, sed cum veri eius membra ad communem Beatitudinem aut deordinationem non pleni conspirant.

4. *Possunt interim matresfamilias, peregrini & incole appellari cives secundum quid, si non aliam ab causam, salutem libertatis, quam habent, contemplatione.*

5. *Simpliciter dictus civis definitur persona, quæ cum ceteris in civitate communem habet consulandi, iudicandiq; potestatem*, III. Polit. Ubi neminem offendat, quòd hic solus populari Reip. civis definitur esse videtur. Est enim Civis, cum in Monarchicum, Oligarchicum, & Democraticum dividitur, analogum genus, cuius in statu naturali positivum analogatum est Civis Democraticus.

6. *Affectio Civium est dignitas Civilis, de qua Tab. seq. XL.*

7. *Divisiones autem civium exhibebit Tab. XLI.* 55

VII. *Forma seu ordo personarum in hac Societate vocatur Respublica, de qua Tab. XLII.*

IX. *Statu legalis seu materia, ut si è meris servis, quemadmodum apud barbaras nationes, civitas conaberrnis ex parte* } *forma intelligitur è doctrina de Rebusp. aberrantibus seu corruptis.* 60

Civitas confideretur

Dignitatis Civilis notetur

I. *Synonymia.* Vocatur ab Aristotele ἀξία, subaudi πολιτική, Grotii stylo dicitur *apertitudinem* civilem.

II. *Definitio.* Dignitas Civilis est mensura, juxta quam cives in jure magistratūs adeundi aequales inter se, vel inaequales aestimantur.

III. *Objectum,* seu *Terminus* (possis & *Effectum* appellare) est Magistratus. Cujus

1. *Homonymia,* Magistratus } *concreti* pro persona habente imperium, 5
 sumitur pro modum } *abstracti* pro imperio ipso. Ita sumemus hoc loco.

* *Quale verò sit hoc imperium, sequentia dabit.* *Ubi securus est Peripateticus de acceptione horum vocabulorum in Imperio olim Romano, aut apud JCIos.*

2. *Synonymia.* Vocatur & Imperium, Honor, Curatio. Graecè ἀρχή, τιμή, ἐπιμέλεια.

* *Latius tamen interdum τῆς τιμῆς, & magis insuper τῆς ἐπιμέλειας vocabulum patet.* 10

3. *Distinctio vocis.* Magistratus } *Domesticum* } *Herile ἀρχὴ ὁσωνοτική.*
 seu Imperium est vel } *Civile, ἀρχὴ πολιτική.* Et hoc est hujus loci.

4. *Definitio.* Et definitur III. Pol. 3. imperium in homines similes genere (seu sexu, hinc distinguitur à maritali,) & liberis (hinc ab herili.) 15

* *Alia Definitio, sed ab enumeratione exercitiorum magistratū & in concreto, habetur IV. Pol. 15. Magistratūs sunt, quibus & consultandi de quibusdam, judicandi, & praeciendi, & atque hoc quidem maxime, collata est facultas.*

5. *Divisiones:* sunt variae: praecipue verò tres. Dividitur enim Magistratus

supremum seu summum: ἀρχὴν κυρία πάντων. Hac est ipsa Majestas. 20

(1.) à gradibus in } De qua suo loco.
 } *subordinatum seu inferiorem.*
 } *praecipientem* } *ἡγετική;*

(2.) ab exercitiis in } *consultantem ἀρχὴν* } *βουλευτική;*
 } *judicantem* } *ἑρμητική.* 25

* *1. Ex hū generibus Praecipuus κατ' ἐξοχήν vocatur Magistratus, (confer definitionem ab exercitiis.) Unde juxta hunc sensum tres Res. partes esse dicuntur: Senatus (τὸ βουλευτικόν) Magistratus (αὐτὸ ἀρχὴν) & Judicia (τὸ δικαστικόν).*

2. *Distinctio etiam gradū consultantes & indicantes dicuntur fungi magistratu indefinito, (ἀρχὴν ἀόριστον) praecipientes. Verò definitio (ἀρχὴν ἀσφαλισμένην)* 30

3. *Definitio magistratus ab objecto subdividi possunt in varia genera, quae licet in IV. Polit. 15. & VI. 8. petere. Hic illustratum monere opera pretium esse, alius eorum artis & experientiae plurimum (ut vellicus), aliorum parum aut propè nihil postulare.*

(3) à finibus civitatis in } *Sufficiens tamen & esse* } *Civitatis.*
 } *eum, qui facit & beatissimum & bene esse* }

* *1. Per quam finitio huic est distinctio VI. Pol. 8. in ἀρχὴν ἀσφαλισμένην, magistratus necessarios, & τὰς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, qui ad bonitatem ordinis & civitatis continent. Quo posteriori genere comprehenditur etiam Philistobus curam laborum, atque ad oblationis honeste.*

2. *Non autem dubium est, quin ad beatitudinem Civilem sed ipsius faciant Magistratus Scholastici.*

3. *Aeterna vero beatitudinis procuratio ad personas sacras seu (ut in Christianis Rebus, Sacros) Ecclesiasticas pertinet. Quia vero feudale Regimen ab Ecclesiastico detet esse distinctum: ideo Aristoteles ipse IV. 40*

Polit. 15. sacerdotalem ordinem dicit à Magistratibus Civilibus scerni.

6. *Modus acquirendi } Electionem } quā determinatio personae volun. } committitur,
 duplex, per } Sortitionem } tati humane } eximitur.*

* *1. Acquiritur etiam Imperium jure Belli. Sed hic eos tantum modos exhibeo, qui non sunt violenti.*

2. *Ad sortitionem reducenda quoque, est successio, quae fit jure natalium seu sorte nascendi.* 45

3. *Si determinatum civium iustitiam cum determinandorum modesta conjunctione praesupponas, aprior est Electio; seu contra horum ambitionem, illorum iniustitiam aut ignorantiam, Sortitio.*

Atque his nominibus Statu naturali Electio, Legali sortitio accommodatio est.

4. *Facit tamen etiam locum ut Electioni inaequalitas, seu Sortitioni aequalitas civium.*

5. *Electio ex parte tum eligentium, tum eligendorum dividitur in liberam & restrictam.* 50

6. *Si multitudinem prius restringat Electio, (Sors) utrimo determinandam sortes, (Electione,) modus atque que misceri dicitur.*

7. *Modus administran- } ex } legibus praescriptis, ut valeat in Rep. } restricta.
 di duplex } sine } voluntas imperantium } sibi relicta.*

* *Hi duo modi in Statu naturali (ubi voluntas imperantium paria semper cum lege facit) in unum coeunt; distincti 55 sunt tantum in legali, ubi hominem sibi relinquere summi res periculi habetur. Itaque hic prior modus, in Monarchia praesertim, antefertur posteriori: qui alias Resp. extreme corruptam arguit.*

Naturali, & est } *Virum ἀρετήν.*

IV. *Dispositio.* Dignitas civilis } *Eminens,* magi- } *inchoandi, Divitiarum, Πλατῶ.*
 aut attenditur in Reip. } *Legalis,* estq; vicis- } *stratum* } *continuari, Nobilitatis, Ευγενείας.*
 } *Statu* } *sim vel* } *Communis, personalis Libertatis, Ελευθερίας.* 60

* *Harum 4. Dignitatum uberiorem explanationem quare Tab. seq. sub. membr. 1.*

1. *In Statu Naturali cives ex virtute alibi aequales, alibi inaequales cogitari possunt.*

2. *In Statu Legali ubique cives aequales facti Libertas personalis; inaequales Divitiis & Nobilitate.*

3. *Aequalibus } in dignitate tribuenda sunt } aequalia*

4. *Inaequalibus } in dignitate tribuenda sunt } inaequalia } in bonere.* 65

Divi,

1. à dignitate Civitatis } ^{1.} Optimates, γῶοι } ^{2.} sub qui- } ^{3.} Virtute præditi } Divites. } Nobiles, ἐὺγενεῖς.
 2. in } ^{1.} Plebejos, δῆλοι, } ^{2.} sunt: 1. } - - } carentes. } Pauperes, } Ignobiles, ἀγενεῖς.
 * 1. Libertas personalis quoniam in omni Statu affectio Civium est unita, non præbet fundamentum eos dividendi ut Dignitates cetera, Virtus, Divitiæ, Nobilitas, quæ sunt affectiones disjunctæ. 5
 2. Intelligitur autem hic VIRTUTIS nomine Prudentia Civilis, h. e. habitus Magistratum aliquem civilem rectè gerendi: potestq; iisdem modis dividi, quibus Tab. præcedente divisus est Magistratus. Primo enim ad summum Magistratum apta erit Civilis Prudentia perfecta & absoluta, ad inferiorem verò Prudentia certè tantum generis; ut ad bellicum bellica, ad liternum liternia, id est, Eruditio, quam τὰς δέσπας vocare in Politicis amat Aristoteles. Secundò alteri Magistratus divisioni inserviet quodammodo divisio Prudentiæ & Tab. XXIX in γῶοι & δῆλοι, ὄβλεϋοὶ καὶ ὀκαστῆρες: nisi quod non à quolibet præcipiente Magistratu, sed ab eo tantum, qui summum tenet imperium, flagitur Prudentia γῶοι & δῆλοι, cum hæc videatur ejus, quam modò absolutam diximus, esse pars præcipua. Substituatur ergo vox Prudentiæ ὄβλεϋοὶ καὶ ὀκαστῆρες. Et hæc tantò minorem esse sufficit, quanto minus experientia ad minus aliquid exigitur. Tertio alterius generis Prudentia ad τὰς ἐπιπέδας, alterius ad ἐὺδὲ καὶ οὐκ ἐπιπέδας adjuvandam opus est. 10
 3. Ad DIVITIAS quod attinet, partes earum I. Rhet. 5. recensentur summi, amplitudo regionis, agrorum possessio, suppellex, pecora, mancipia.
 4. Ad Virtutem & Divitiis revocari etiam possunt Beneficentia & Potentia (ἐὺπροσῆκία, καὶ δύναμις.) P. Polit. 10. Dignitatis civilibus annuente. Ut enim possis benefacere, Divitiis præstant; Virtus, ut etiam velis. 20
 5. Quod si ergo Beneficiorum aut Potentia contemplatione desentur alicui imperium, placeatque, ut idem in familiarum transeat, & hereditarium fiat, NOBILITAS nascitur, quam generis vocamus: eaq; duplex. Quam enim Beneficia peperunt, ex Virtute; quam Potentia, ex Divitiis magis esse censetur. His duobus Nobilitatis generibus tertium, si placeat, adijce, ex utroque simpliciter compositum. Quanquam autem omnis ex Nobilitate dignitas ad legalem pertinet statum, quia non necessariam habet cum virtute propria connexionem: naturali tamen vicinior est, cujus origo penes virtutem, quam cujus penes divitiis stetit.
 6. Enimverò ex omnibus dignitatibus Civilibus Virtus propria juxta præscriptum Justitiæ distributive ἐπιπέδως mereatur Imperium Civile; reliqua κατὰ τὴν. Illa enim Beatitudinem Civitati per se conciliat; hæc cooperantur tantum aut rationem habent causa sine qua non, vel ornamentum, magisq; secularium civitatis finem, quam primarium attingunt. Itaq; virtutem in Naturali; Divitiis, Nobilitatem, Libertatem in Legali statu attendi diximus. Licebitq; adeò virtute prædicator simpliciter Optimates vocare; Divites ac Nobiles Optimates secundum quid. 30
 7. Optimates voco, quos Aristoteles præcè γῶοι καὶ ὀβλεϋοὶ, Nobilitatis enim vocabulum Tab. præcedente jam occuparunt ἐὺ γενεῖς. Ac serò ab hæc notione vitandi ambiguitatis causa, in posterù quos, 35
 8. Jam ut secundum quid Optimatus hoc viti solè ad arere, ut se simpliciter superiores seu inæquales esse falso existimant: ita Plebejos, ut quò Libertate personalem & proportionem arithmeticam se ceteris simpliciter pares seu æquales perpenn sibi videantur. Atque illis fore honorum; his rei familiaria major appetentia est. Et quoniam simpliciter, Optimates amore virtutis malunt jure suo, quod optimum habent, cedere, quàm dissidiâ Remp. lacere: inde fit, ut his qui sentibus omne de Imperio certamen intra fallentes hinc Divitum, inde Pauperum, vertatur. 40
 9. Opponunt ergò in hoc Legali Statu Divites & Nobiles factiōni adversæ Eminentiam suam, & ob hæc inæqualitatem sibi solum imperium deberi disputant. Enimverò Divites hoc ipso, quia divites & latè agrorum domini sunt, non modò plus contribuant ad dū ἀποξείας, sed & in majorem veniunt opinionem amoris in Remp. & Justitiâ, siquidem & ipsorum magis interest servari Remp. & causæ, ear alius suum eripiant, abesse. Est & Nobilium prætextus speciosus. Sine enim hæc dignitatem illis Divitiæ Majorum conciliantur, æquum videtur, ut jus semel præditi alligatum ad prædiorum quoque transeat heredes: sine Virtus eorum ad Beneficentia, filii etiam parentum merita imputare jubet Gravitudo. Accedit, quòd & proborum filios verosimiles est probi indolis atq; esse, & opulentorum ad optima quæq; felicitatis à teneris educari potuisse. 50
 10. Diversa & parte Pauperum Ignobiliumque causam communis orat Libertas; & æqualitatis jactatione Divitibus & Nobilibus æquiparare ipsos fas esse contendit. Etenim, ut eorum salus publica, sic imperium civile non universis commune esse debere: illa in primis, quod deliberando consistet atq; judicando: plus oculos videre, quam ventum: nec omnibus modis inferiores esse, qui sint numero certè superiores: nam & salutem publicam & plurimum potius, quam pauciorum commodis estimandam videri. 55
 11. Quam admodum igitur, si Divites & Nobilitate civilis non mereantur æquari, ad Optimates in his generibus præbere imperium necesse est: ita sic illis si non sit loco substituatur Libertas personalis, quoniam ea civis omnes inter se æquat, nec tamen per se efficit, ut simpliciter sint pares: jus tandem à dignitate ad numerum, à Geometrica proportione ad Arithmeticam, à qualitate civium ad quantitatem & multitudinem, quoad inde sequitur, à meritorum ad deciores, (horum enim leges ubiq; majores) hoc est, ab Optimatibus ad Plebejos deducta concingit.
 12. Ab his emulationibus minus est periculum in ea civitate, in qua hinc Optimates, illinc plebeji numero sintentur à tertio quodam & interiecto civium genere, quod opulentia, & nobilitate sit mediocre. 60
 Sæcæ Aristoteles. 11. 44

Dividuntur Civēs

II. ab effectu dignitatis civilis in { Imperantes, seu Magistratum (voce per modum conereti acceptâ) } Summum.
 { Subordinatum. }
 * Subordinati magistratus sunt simul comparatè subditi.
 { Parentes seu subditos, absoluitè dictos, omni imperio carentes. }

- * 1. Imperantes vocantur & personæ publicæ, subditi privata. 5
2. Penes imperantes est Libertas Civilis, (cujus quidem exercitium ad subordinatos, possessio ipsa ad summos Magistratus pervenit;) penes subditos verò Servitus Civilis: manente interim penes utrosque Libertate personali.
3. Supremi Magistratus imperium ad alios subditorum mediâtè, ad alios immediâtè extenditur. 10
4. Magistratus alii perpetui sunt, alii temporarii seu ambulatorii. In ambulatoriis fit, ut eadem persona per vices nunc imperet, nunc pareat.

Plura de Imperantibus & subditis ultrò intelligentur à Tractatu de Majestate.

III. à formis Rerump. in cives Reip. vel recte, vel aberianiis, & sic deinceps. Quod ipsum quoq; ultrò intelligitur à Rerump. divisionibus. Quot enim modis Reip. totidem & Civis dividi potest. 15

* In Rep. rectè idem est civis bonus & vir bonus, in absolûtè perfecta perfectus absolûtè.

IV. à relatione ad totam Civitatem. Quæ, quia similis est animali, dividi potest in

partes	formales, quæ Remp. administrant	inter cives	in templo, Sacerdotes.	20
			in foro	
	materiales.	adversus hostem, Milites.		

Et hæc rursus subdividuntur ex variis vivendi generibus in Agricolas, Opifices, Mercatores, Mercenarios, & qui his sunt cognati. 25

* 1. Aristoteles in optima sua Rep. Civis simpliciter dictos quærit tantum in parte civitatis formalis, isq; omnia Reip. munera permittit, sed acate distari; militarem videlicet administrationem juvenibus, Viris forenses, Sibus sacras.

2. Ex generibus vivendi non cives tantum, sed certo modo populi ipsi dividi possunt. Alibi scilicet maxima pars populi vivit ex agricultura, alibi ex opificiis, & ita porro. Quoniam autem hæc 30 populorum divisio conducit ad intelligenda suis locis Rerump. quadam discrimina; juvabit eam huic loco, à quo non planè aliena est, atterere:

Populi pars maxima aut vivit artibus	Pacis, adeoque constat præcipue ex	Agricolis. Quibus affine est Pastorium vite genus.	1.	35
		Opificibus.	2.	
		Mercatoribus.	3.	
		Mercenariis.	4.	
Belli, ex militia	terrestri, præcipue ex	adeoque constat Equitibus.	1.	40
		Peditibus armaturæ levis.	2.	
		mature levis.	3.	
		Militibus classariis.	4.	

3. Inter causas horum discriminum non minima est ipsa Regionum diversitas. Fertilis enim terra facilis Agricolan alit, aut Pastorem; Sterilis cæcæm cogit opere manuario, aut mercibus aluende adhibendis victum querere. Sic regio campestris & plana opportunior Equiti est, montosa & coningosa, Pediti. Quod simaris accola sit populus, novis se ex Aristotele milititudinis descriptio aperit hæc: 45

Populi enim maritimi maximè aut 1. militiam } navalem.
 2. mercatorum }
 3. portitoriam }
 4. piscatoriam. }

V. à relatione ad beatitudinem Civitatis { æternam } in personas { sacras seu religiosas } 50
 & { temporalem } { & }
 { } { profanas, seu politicas. }

* In Christianorum Reip. vocantur Clerici & Laici.

VI. à relatione ad patriam in { Indigenas } qui sunt cives Reip. in qua nati sunt. 55
 { Advenas } non sunt.

I. *Homonymia*. Resp. sumitur { 1. pro toto composito, id est Civitate, parte formalis hujus compositi. Et ita h.l.
 * Pro toto composito sumit & Rodinus, sed si dixer for ejus textus inter se componat, sensu plane monstruoso, ac propè inexplicabili.
 2. late, ut Monarchiam comprehendat. Et ita h.l.
 strictè, ut Monarchiam contradistinguat: ut cum in sermone populari Galliam Regnum esse, non Rempublicam, dicimus. } 5

II. *Synonymia*. Quandoque vocatur Imperium: item Status, vel forma Civitatis, aut Reip. Græcè πολιτεία. Quæ vox apud Aristotелеm interdum strictè sensu solam popularrem formam eamque rectam designat. } 10

III. *Definitio*. Respublica est ordo civitatis tum aliorum Magistratum, tum præcipuè, qui summam habet potestatem, III. Pol. 4. Id innuit hoc definitio, Remp. esse ordinem non modò imperantium & subditorum; sed etiam, quoniam hic inter ipsos imperantes subordinatio est quadam, magistratus supremi & inferiorum. } 10

IV. *Termini ordinis* { Personalis: Imperantes & subditi, Reales: Majestas & Subditio. (de quibus cognoscetur ex Tab. XLVIII.) } 15

V. *Divisiones*. Dividitur Respublica secundum modos effendi 1. in rectam & aberrantem. 2. in Statum popularem, Optimatum, & Unius. Harum Divisionum notanda. } 15

(1.) *Delinæatio*: Respublica est { recta vel Aristocratiæ, ubi penes optimates est summa potestas, ita ut hic potestatem præditos primario tenent cura privati. } 20
 corrupta { Tyranniæ, ubi penes unam Boni } 25
 Regnum, ubi penes unum
 Democratiæ, ubi penes pauperes
 Oligarchiæ, ubi penes divites

* 1. Complicata hic sunt dua Rerump. divisiones. Prior à formis moralibus in rectam, que statum naturalem, & aberrantem, que legalem representat: posterior à numero imperantium, (numericas formas appellare licet in posterum) in Monarchiam, Aristocratiam, seu (quod hic perinde est) Oligarchiam & Democratiam. } 30

2. Aristocratiæ, Oligarchiæ, & Democratiæ vocabula, jam late, jam strictè capiuntur: Latè cum à moralitate abstrahunt; strictè, cum eandem implicant. Latè usurpavimus annot. præcedente: strictè in Delinæatione ipsa. } 30

3. Præter numericas tres formas Josephus quartam Dio ægyptiæ in exemplo Reip. Judaicæ considerat lib. II. contrà Apion. Sed nos humanam, non divinam Resp. animo concipimus. } 35

1. Juxta statum naturalem perfectum divisio moralis est tantum non distinctio æquivoici. Merito ergò in Theoria nostra cum Aristotele præmissimus. } 35

2. Numerica verò sit in species analogas. Quarum potissima est Resp. popularis, in qua scilicet omnes cives virtute imperatoris sunt præditi. Qui enim dubitet, hanc formam esse perfectiorem, quam ubi pauci, vel unus dominat, imperio digni reputantur? Quare & hæc ἐξουία vocatur πολιτεία. } 40

3. At juxta legalem statum moralis divisio accidentalit, numerica verò essentialis habetur. } 40

4. Et hic optima formarum est Monarchia. Quia facilius inter se discedunt multi, quàm unus à seipso. } 45

5. In utroque Statu Democratiæ fundamentum est dignitas aliqua communis cum Regula, que equalibus æqualia tribui postulat; Monarchiæ verò & Aristocratiæ dignitas eminens cum Regula; inæqualia tribui debere, juxta hæc si quis numericam divisionem per dixerit, exequi velit, sic progredietur: Imperium aut afferretur ab omnibus, ut in Democratiæ; aut à non omnibus, ut in Aristocratiæ & Monarchiæ. Vulgaris ἐξουία, qua Aristocratiæ à Monarchiæ usulam cum Democratiæ compingit, aliam sequitur hypotesin. } 50

6. In rectis Rebusp. Πολιτεια recta; in aberrantibus Πολιτεια perversa imperantibus imperat. (tantum privata per se queritur, } 55

7. Ideo in rebus inæqualibus publica; in aberrantibus autem imperia. } 55
 8. Et illic subditi ab imperantibus diliguntur amore amicitia; hic amore concupiscentiæ. } 55

existendi in gradibus. Unde Resp. dicitur esse vel simplex vel mixta. De qua Divisione Tab. seq. rectarum possibilium cum Tyranniæ, Tab. XLIV. } 60

VI. *Comparatio Rerump.* corrupta, videlicet Aristocratiæ cum Oligarchiæ, Tab. XLV. } 60
 Politia cum Democratiæ, Tab. XLVI.
 cum feceritibus personarum domesticarum, Tab. XLVII.

† Machiavellica (Monarchia) sic diffinitur, quasi omnes Respublicæ debent esse aberrantes, (populares) Tollunt ergò illi Rerump. divisionem moralem; hi numericam, etsi id facere volent sibi.

Secun-

Circà doctrinam de Republica notetur

I. *Delimitatio.* A gradibus existendi est, ut Resp. dividi possit in *simplicem & mixtam*. Quae divisio cum tam moralibus, quam numericis formis applicari queat, idque diversimodè, magna ambiguitati obnoxia est. A qua liberari melius non potest, quam si variis *miscendi* Remp. modi declarentur. Intelligitur ergo fieri mixtio vel pènes

1. dignitates civiles. Et sic Resp. simplex, (*mixta*) vocatur, cum in conferendo magistratuum præcipue summo, attenditur unum modò (*non unum modò*) dignitatis civilis genus. Et hoc sensu mixta iterum bifariam dicitur. Aut enim miscetur dignitas

<p>{ naturalis cum legali } { legalis eminent cum communi }</p>	<p>Et hanc mixturam { 1. } { 2. }</p>	<p>1. <i>moralem</i> 2. <i>numericam</i></p>
---	---	--

* Ubi magistratus hereditarii sunt, ibi Nobilitas maxime attendi dicitur.

2. *formam, & modum administrandi.* Qui iudicatur vel legum. Et tunc Resp. simplex (*mixta*) vocatur, cum à summo magistratu imperatur sine (*ex*) præscriptis legibus. Et hanc mixturam 3.

3. *formæ internæ & externæ.* Et tunc Republica simplex (*mixta*) vocatur, cum forma interna Reip. congruit (*non congruit*) cum externa. Verum est hic ambiguitas in vocabulo formæ. Quæ intelligi potest vel *moralis*. Atque sic Resp. simplicis exemplum est in *Tyrannide manifesta*, mixtae in *occulta*. Nos huiusmodi mixturam 4.

4. *numerica.* Atque hoc sensu Resp. mixta illa est, quæ vulgo significant, cum ajunt, aliam esse Resp. *formam*, aliam *administrandi modum* (his, vocabulis fræstè acceptis.) Ut si e. g. forma sit aristocratica, modus administrandi monarchicus. Nos hanc mixturam 5.

5. *formam & formam.* Ubi similiter intelligi potest vel forma *moralis*. Et tunc Resp. simplex (*mixta*) vocatur, quæ absolute (*comparatè*) est recta vel aberrans. Nos hanc mixturam 6.

6. *moralem.* Et tunc Resp. simplex (*mixta*) vocatur, in qua maiestas pene imperantes est indivisim, (*divisione* pota e. g. si partem magistratus habeat unam, partem Optimates, partem plebs. Quo in casu ex duobus tribus formis specie diversis mixta dicitur Resp. Quæ quænam & à pluribus solo numero distincta forma mixtio fieri potest.) Nos hanc mixturam 7.

7. *numericam.*

* Juxta hanc ultimam mixturam sensum, qui hodie maxime celebris est in scholis Politicorum, negant quidam dari posse Remp. mixtam. Quorum præcipua ratio est, quod distributi, Majestatem dividi realiter non posse. Sed posse, planum fiet in doctrina de Majestate. Equæ tamè sanctorum mixtura generi plenior lux speranda est.

1. Absolute recta Resp. extra ideam, posita humani generis corruptione, dari non potest; absolute corruptæ dari possunt.

2. Et hæc sunt exleges illæ, omni seil. mixtura patti carentes. Quarum tanta est corruptio, ut via mercantur salutaris Republicæ. Faciunt enim de subditis, personali etiam libertate (vni aliis per patti & leges administrandi caveri solet) exstiti, mera impotentiam mancipia. Ideo Aristoteles eas appellavit *dearoticias*, b. e. imperia non civilia, sed herilia, qua nimirum in servos essent, non in liberos, qua obrudebantur invitis, non accerferentur à volentibus.

3. Præter hæc ergo *dearoticias*, quæ in hoc orbe reperiuntur, Resp. omnes *moralem* & habent formæ mixturam. Vocariq. adeo possunt, quæ ab idea propria absunt, comparatè rectæ, quæ longius, comparatè aberrantes. De quibusdam tamen dubites, in utram classem sint potius referenda. Hinc Aristotelem videmus Monarchiam Barbaricam & Alimeticam jam Regis accensisse III. Polio. & ii jam Tyrannidibus, IV. Polio. 4. forma externæ ad internam non valet consequentia.

5. Ergo nec à mixtura modi ad mixturam formæ. Potest enim, ut alia tacet, & *moralis & numerica* modi mixtura procurata esse per *superbia*, ut docent, politicum.

6. À mixtura morali (*numerica*) dignitatum ad mixturam *moralem* (*numericam*) formæ valet consequentia. Itaq. dubitæ & libertatem misceri idem est apud Aristotelem, ac misceri Oligarchiam & Democratiam IV. Polit. 8.

† Præmittenda sunt hæc de gradibus Remp. doctrina, ut sine qua Remp. subdividuntur Tab. seqq. exhibenda, & ad solam existentiam respicientes, involigi commode non possunt.

Secundum
existen-
tiam divi-
ditur Resp.
in gradus.
Quorum
notanda

19
25
20
25
30
35
40

Regnum & Tyrannia	conveniunt	I. <i>Appellatione generali.</i> Vocatur enim uterque Status <i>Monarchia</i> .		
		II. <i>Quantitate seu numero imperantium.</i> Utrobique enim unus imperat.		
	differunt	I. <i>Qualitate seu dignitate civili imperantium.</i> Regno est <i>virtus</i> .	Quae in Tyrannide sunt <i>divitia</i> , vel <i>potentia</i> .	
		II. <i>Fine primario, quem intendunt Imperantes</i>	Regno est Bonum } publicum. Is in Tyrannide } privatum.	5.
		* <i>Ob hanc causam forma Regni est recta, Tyrannidis, corrupta. Et quia quoniam in modum res se habet in ceteris duobus Rerump. paribus, ideo membrum hoc ibi omittimus.</i>		
		III. <i>Definitione.</i> Regnum est Resp. in qua unus imperat ad commodum publicum.	10.	
		IV. <i>Divisione in gradus possibiles.</i> Etenim		
	Regnum est vel potentia	liberioris, - - - - - vocaturque Heroicum. maximè restricta - - - - - Laconicum.		
	Tyrannia est vel	legibus obstricta } electiva, vocaturque Monarchia <i>Asymmetica</i> . hereditaria - - - - - Barbarica.	15	
		exlex } occulta } - - - - - Despotica. } manifesta }		
* 1. Heroica, Laconica, Asymmetica & Barbarica Monarchia vocabula sunt: ab historicis veterum, quas hic non necesse est repeti. Distinguendis illis inter se sufficiens est nota, quas delineavi.				
2. De Heroico tamen regno illud addendum, originem ejus olim fuisse ab Heroica animae virtute, & inde totò profectà in populum beneficentia singulari. Cujus veneratione non Herodotum illi sed ejus familia imperium deferre placuit.				
3. Tyrannis occulta potentiam suam exlegem simulatione Regni, manifesta gressationibus violentis stabilis.				
4. Qui Regno & Tyrannide Despoticum imperium tanquam medium interponunt, dum Bodinianas nomenclaturas sequuntur, non possunt non tenebras offundere doctrinae Aristotelis. Apud quem car. 25 tam est, Monarchiam Despoticam & Tyrannidem exlegem esse synonyma.				

Aristocratia & Oligarchia	conveniunt	I. <i>quoad appellationem generalem.</i> Potest enim uterque Status etymologia favente vocari & <i>Aristocratia</i> , quia utrobique imperant <i>ἀριστοι</i> , h. e. <i>ἄριστοι</i> , seu optimates; & <i>Oligarchia</i> , quia,		
		II. <i>quoad quantitatem seu numerum imperantium</i> , utrobique imperant <i>ὀλιγοί</i> , h. e. pauci.	5	
	differunt	I. <i>Qualitate seu dignitate civili imperantium.</i> Quae in Aristocratia est <i>virtus</i> .	Aristocratia est <i>virtus</i> .	10
		II. <i>Definitione.</i> Aristocratia est Resp. in virtute praediti ad salutem publicam.	Oligarchia sunt <i>divites</i> vel <i>potentia</i> .	
		III. <i>Divisione in gradus possibiles.</i> Etenim		
	Aristocrasia rationem	divitum & plebis simul, vocabiturque Aristocratia <i>prima</i> :	15	
	habet juxta virtutem	divitum tantum, - - - - - <i>secunda</i> ; plebis tantum, - - - - - <i>tertia</i> .		
	Oligarchia vel est	legibus obstricta. Et hic porro numerus imperantium est vel determinatus, & in mortui locum substituitur alii.		
		per electionem Oligarchiarum, vocabiturque Oligarchia <i>prima</i> ;	20	
		jure hereditario, - - - - - <i>secunda</i> .		
		indeterm. natus, ut venire in Sehatum liceat cuivis, dummodo censum habeat lege publica definitum - - - - - <i>tertia</i> ;		
		exlex, vocaturque <i>Despotica</i> , Oligarchia Despotica, pessima, & <i>ultima</i> .	25	
* <i>Regio, quae equitati inprimis valet, Oligarchia velle est opportuna. Equorum enim copiam, in quibus simul est potentia militaris, alere divitum est, non pauperum. Idem de gravis armaturae peditatu affirmat Aristoteles, tempore scilicet suae republicae.</i>				

conueniunt appellatione generalis. Potest utraque vocari, etymologia non repugnante; Democratia, vel Resp. popularis. *Demus* enim seu populus iam totam civium universitatem, iam partem ejus plebejam solum notat.

Politia & Democratia

* *Remp. popularem rectam, sive ob raritatem speciale vocabulum vulgo non invenit, sive ob excellentiam nomen generis nã?* *Et hoc non meruit, ne licet ea constanter in Politia vocat Aristoteles. In Ethicis lib. III. c. 10. Democritus vocem illi indit, qua quidem status ejus possibili aptior est, quam idealis.*

I. *Quantitate seu numero imperantium.* Nam in } Politia } imperat } tota universitas, }
 } Democratia } civium } pars tantum plebeja.

* 1. *Habet hoc Politia peculiare, quod in eã iidem sunt imperantes & subditi. Nempe quia omnes imperio sunt apti. Imperant ergo in magistratibus quidem indefinitis ut universi, obse. 10 quuntur, ut singuli. In magistratibus verò definitis imperant etiam, quoad ejus fieri potest, ut singuli, sed non eodem tempore.*

2. *Habet hoc Democratia peculiare, quod in eã ex hypothesis aequalitatis res deducatur ad inequalitatem, & ita geometrica rationi substituitur arithmetica, dignitatis numerus. Quod quemadmodum eveniat, Tab. XII. annot. 11 ad membr. 1. exposuimus.*

3. *Atque hinc fit, ut in populari Resp. genere statum rectam à corrupto quantitas quoque imperantium distinguat. Nam & in tertia Democratia (de qua paulo post,) soli plebeji reverè imperant, licet omnes cives imperare videantur.*

4. *Hinc etiam fit, ut in hoc eodem Resp. genere qualitatem imperantium non liceat in statu corrupto eque ac recto dignitatem vocare. Quis enim paupertatem (nisi perditia sint rerum) vocabula, dignitatem appellet?*

II. *Qualitate imperantium: Quæ in* } Politia est virtus, aut non magis certè paupertas quam divitia. }
 } Democratia est paupertas. }

III. *Definitione.* } Politia } est Resp. in qua } cives universi ad salutem publicam. }
 } Democratia } imperant } plebeji ad commodum privatum. }

IV. *Divisione in gradus possibiles. Etenim*

Politia vel nascitur } aequalitate virtutis. Quæ quidem in universum populum vix aliqua }
 ex } præter bellicam cadere videtur posse; vocabiturque Politia } prima: } 30

* 1. *De prior gradu sonat locus III. Pol. de posteriore IV. 8. ubi assertitur, in Politia esse mixturam quandam Oligarchiæ & Democratia, nempe quia penes divites juxta & pauperes ibi imperium est.*

2. *Uterque verò magnam habet cognationem cum Aristocratiâ primâ & tertiâ. Est enim in 35 his omnibus mixtura formæ optimatum & popularis. Sed Aristocratiæ accessunt illi gradus, qui optimatibus potiores majestatis particulas largiuntur.*

legibus obstricta. Et hic porò admittuntur in Senatum cives vel non omnes, sed soli pauperes, & quidem sub conditione

Democratia vel est } census quantilicunque - - - - - Et vocatur hæc Democratia prima: } 40
 } natalium ex parentibus indigenis. - - - - - secunda: }

omnes, divites juxta cum pauperibus, sed sententis viri- ritim atque adeò secundum proportionem arithmetice numerandis. - - - - - tertia. } 45

exlex. Et hæc vocatur Democratia Despotica, pessima, & ultima. } 45

* *Populum ex agricolis præcipuè aut pastoribus, vel opificibus, mercatoribus aut mercenariis; vel pedibus denis, levis armaturæ aut militibus clallariis collectum Aristoteles Democratia opportunum pronunciat, & prima quidem eum, quem primo memoravimus loco.*

in genere } recta conjugali vel paternæ } Societati, ob imperandum in } amicitia; }
 } corrupta herili } subditos amorem } concupiscentiæ. }

quevis } simplex paternæ vel herili } Societati, ut in qua paterfamilias habet } indivisum; }
 Resp. } mixta conjugali } imperium } divisum. }

in specie } Regnum } recte, ob insignem virtutis & beneficentiæ gradum. } 5
 } Tyrannis } corruptæ, nimisque in filios severæ. }
 } Aristocratiæ } recte. }

in specie } Oligarchiæ } Societati conjugali } corruptæ, in qua uxor dives marito imperat. }
 } Politia } fraternæ rectæ ob æqualitatem. }
 } Democratia } ti } domesticæ corruptæ, in qua quia parere debebant, pro lubito vi- } 10
 } vunt. }

* *Quadrans hæc similitudines etiam retrò in Societate domesticis. Et hic imperium conjugale ab Aristotele jam Aristocratiæ, jam Politia confertur.*

Maje-

I. Homonymia tribus certo Monarchico.
 mia: Vox persona monarchies ut cum sacram Cæsarem Majestatem appello pro Cæsare.
 Majestatis termino reali ordinis, in Rep. vel affectione Civitatis. } plena. Et ita h. l.
 sumitur pro Quo sensu Majestas porro sumitur vel pro } non plena.

* Plenam } Majestatem concepit, quæ omnes ejus particulas inter se unitas } concipit. 5
 Non plenam } unam alteraive ejus particulam scorsim }

II. Synonymia. Græcè vocatur τὸ κράτος, τὸ κράτος ἢ κράτος. Hugoni Grotio facultas Civitatis eminentis: item facultas moralis civitatem gubernandi.

III. Descriptio: Majestas } Libertas } civilis. 10
IV. Oppositum: Subditio } Servitus }

V. Modus considerandi duplex: ad intra } subditos sive civitatis, } summitatem.
 ad extra } in respectu ad } altarium civitatum majestates, tanquam inferiores, & sic im- } paritatem.
 } flates, tanquam pares } plicans

* 1. Posterior modus adveniit Majestati ex hypothesi coexistentiæ altarium Civitatum. Quæ quoniam simpli- 15
 ceteræ necessaria non est, sufficit, desinendo priorem, sequi modum, & summitatem, quam habet majestas, exprimeret: quæcumque & ex altero modo per consequentiam summitas intelligitur. Summam enim si oportet, quod alteri summo par habeatur.

* 2. Sub potestate in subditos concepit simul participatorem in rei subditorum.
VII. Descriptio: Majestas est SUMMA a) CIVITATIS b) UBIQUE c) POTESTAS. In hac defini- 20
 tione generis locum POTESTAS occupat. Quo nomine statim à dignitatibus civilibus distinguitur definitum. Est enim hic potestas jus quoddam, quod Græcè ἐξουσία, latinè ex Grotio facultatem diceret. Cætera verba duas conditiones formæ, gradum scil. a) æ plenitudinem b), subjectum item commune c) exprimunt, eoque definitum sufficienter à potestate tùm patrisfamilias domestica d), tùm magistratum inferiorum civilis e), quia & 25
 majestate non plenâ f) separant.

VII. Formâ. Potestas, & ea quidem, si quæras de gradu, SUMMA, i. e. uti Grotius definit, cuius altius alterius juri non subsum, ita ut alterius voluntatis arbitrio irriteri possint reddi.

- * 1. Quoniam civitatum inter se potestatum est subordinatio necesse est, ad summam tandem aliquod & 30
 unum perveniantur. Ad hoc est, quod majestatem vocamus.
- 2. Majestas ergo potestas summa est. Adde quod vox sequitur, in civitate. Non enim Deo, sed homini-
 bus, nec in aliena, quatenus aliena, sed sua civitatis major est, qui tenet majestatem.
- 3. Atque hinc illud fluit, majestatem, seu personam eâ potestati polleantem, solo Deo inferioriorem esse: Nam
 hominibus cæteris aut superior est, aut par.
- 4. Nec non illud, eam esse solutam Legibus: Legibus, inquam, non patris: & Legis humanis ac positivis, 35
 non divinis & naturalibus. Nam hæc si violat præsumitur utique incurrit & poenam, sed à superiore suo, h. e. Deo, non à subiecto sibi populo infringendam.

plenitudinem. UBIQUE, i. e. in omnibus, seu sumpta cum complexione oranium majestatis jurium.
 * Ita quidem, quod est apud Aristotelem h. l. τὸ κράτος, exponi ab alio sideo. Eam particulam si in 40
 definitione omittas, definitio erit Majestas cum iudicarentia ad plenam & non plenam.
 commune, Civitas.

IX. Subjectum proprium, personæ imperantes una (ut in Monarchia,) pluresve (ut in Aristoc-
 ratia & Democratia.)

- * 1. Similem in modum hoc intellige, atq; si quis rationis commune subjectum animal, proprium 45
 oculos diceret.
- 2. Cave autem hic cum Monarchomachis in omni Rep. sine exceptione subjectum Majestatis sta-
 tinas populum. Sic enim funditus perierit nobis omnia Rerum. ab Imperantium seu mae-
 state præditorum numero discrimina, neque supersuerit in mundo forma civitatis alia præter
 popularem. At enimvero ut personalem suam libertatem quisque, sic civilem suam po-
 puli abdicare, & dominium sui paucioribus aut uni transcribere integrum potest. Porro 50
 cur, quod potest, etiam velut, causa in rebus humanis ad statum legalem prolapsis complu-
 sientia eveniunt. Hæc Monarchiarum, hæc Aristocratiarum fundamenta frustra sunt, qui
 convellere nituntur. Nam quod Monarchiæ & Optimatibus relinquere se dicunt Majesta-
 tem personalem, reali interim, qua personalem in ordinem cogere possit, ubique peres po-
 pulum seu civitatem remanente: imperantibus verbo dant majestatem, ve adimunt. Per-
 sonalem ergo dixissent potius, quam personalem. Neque enim majestas est, que in sua ci-
 vitate superiorem habet: neque magis à duplici, quod majestati dedimus, subiecto due illico in
 eadem Rep. majestates (realis & personalis) ab se realiter distincta, quam in eodem equo due
 visiones, altera oculorum, fingenda sunt. Distinctio illa aut rejiciatur, aut conceperunt esse, 60
 non verum.

IX. Divisio in partes. De qua vide Tab. seq.
X. Principium actuale dirigens. Vide ibid. membr. ult.

Majesta-
 tis note-
 tur

Circa Divisionem Majestatis in partes notetur

- I. *Quomodo appellentur partes sive particule majestatis?* Resp. jura Majestatis, item Regalia, Quæ vox vi originis Grammaticæ solis Monarchicis apta formis, ad aliorum tamen Statuum jura extenditur.
- II. *Quenam sit harum partium respectu nis totius in Majestate?* Resp. Majestas est totum
 - 1. *potestativum.* Nam ut anima in potentiam v. g. sentiendi, intelligendi, volendi: similem in modum (cave hoc simile nimis extendas), majestas in potestatem summam ferendi leges, instituendi magistratûs subordinatos, indicendi onera, &c. tanquam in partes potestativas dividitur.
 - 2. *integrale,* (ad hoc enim genus reducitur totum potestativum) sed *analogicum,* quia incorporeum. Sanè verò vel uno regali ablato Majestas non manet 10 integra & plena.
 - 3. *dissimulare.* Nam etsi partes ejus essentiâ genericâ conveniunt: (quodlibet enim jus majestatis est potestas summa) differunt tamen objectis, & quod inde sequitur, essentiis *specificis.* Alia enim potestas circa sacra, alia circa magistratûs, alia circa bellum occupatur, & sic deinceps. Quin & singulæ particule in novas varietates seu modos pro diversitate materiæ circa quam specialioris, aut actuum exercendorum, comminui possunt.
- * 1. *Hæc jurium majestatis dissimilitudo facit, ut singulorum prætia non usq; adeo exaltè desiniri queant.*
- 2. *In eadem Rep. plures esse potestates summas, sed non plenas, nihil habet absurdû.*
- III. *An Majestas possit realiter dividi, per partes scil. suas, vel modos partium, in subjecto propria?* Affirm. Ratio, quia divisibilitatem illam ex natura rei nihil impedit. Quod enim ad materiam atinet, est in majestate partium, in partibus modorum, in civitate personarum vel cœtuum capacium multitudo. Est in voluntate humana, quæ efficiens cause vim habet, dividendi potestas. Sunt *finis,* qui voluntatem movent, ut vel partes 25 ipsas majestatis, vel partium præcipuarum modos non omnes uni sive homini, live cœtui permittos velit. Atque ita factum est hodie in quam plurimis, ac nescio animum in omnibus, quæ quidem non merè sint despoticæ, Rebus publicis, Quas idèò *numericè mixtas* vocamus.
- IV. *Quanam sint classes Regalium?* Resp. Dux. Omne enim Regale vel est
 - 1. *Immanens,* & nititur relatione Majestatis } ad intra & subditæ suæ } civitatis.
 - 2. *Transiens,* & nititur relatione Majestatis } ad extra & Majestatem aliene }
 - * 1. *Quia Majestati subditi sunt inæquales, alia Majestates æquales, possunt & prioris generis Regalia Scholasticorum vocabulo disquiparantia, posterioris æquiparantia appellare. Nam & illa supereminentem, hæc mutuum potestatem includunt.*
 - 2. *Transcuntia Regalia vix, opinor, plura tribus numeraveris. Quorum unum jus est miscendi Legati: alterum sancientiis fœderis: tertium Belli & Pacis.*
 - 3. *Immanentium longè major est numerus. Unde novis subdiversionibus opus fuerit. Quarum aliæ ab objecto videntur peti posse, aliæ à modo circa objectum versandi. Objectorum à discrimina sunt, primum, persona & res; secundum, sacra & profana; tertium, futurum & præteritum. Modi circa hæc objecta versandi tres: Consultatio (sub qua & Electio), præceptum (in universalibus per Leges, in singularibus per Magistratus subordinatos,) Judicium (sive premium sive panam res postulet.)*
 - 4. *Ad hæc ergo capita speramus omnia majestatis jura revocari posse, uno excepto, quod extrordinarium plane dixerim, in ejus statum in seipsum reflexa & suam sibi libertatem adimensis, transferendo in alium civitatis Dominio.*
- V. *Quorūplex sit principium actuale, quo exercitium Majestatis & Lex Naturæ. particularium ejus dirigi debet?* Resp. duplex: nempe } Pacta Gentium. Cum enim his solutam esse majestatem negaverimus, necesse est his se dirigi patiatur.

† Doctrina de Jure Naturæ & Gentium peculiariter Tabellæ postulat, hinc loco non incommode inferendas. Neque enim trahi illa potest absq; præcedente societatum humanarum, & Civitatis imprimis ac Reip. notitia. Et est quidem in hoc argumento totius Hugo Grotius de Jure Belli & Pacis scribens. Quod opus doctissimum, eoque merito hæctenus regnans, in Tabellæ contrahere non usq; adeo difficile sit, ob observatum in eo diligenter si non optimum, certè nec pessimum ordinem. Verum in rebus ipsi aliqua principia Philosophi, pleni etiam formalistis præcipue, Theologi orthodoxi mutua & correctæ velint. Liceat ergo hæc Philosophiæ præctica partem transper hic sponere, donec vel ab ulceribus istis sanatus prodeat in Grotius, vel ejus systemate ad demonstrandi methodum & veritatem castigatus aliquod lucem afficiat.

Muta-

I. Synonymia. Vocatur & corruptio item solutio vel dissolutio Civitatis aut Reip.
 1. Copiosa est Aristotelis physologia lib. V. Polit. de hac re. Videtur ibi passim mutationem corruptionemve Reip. sic enunciari: μεταβάλλειν, μεταίεσθαι, ἐξίεσθαι, λύειν, καταλύειν, φθίνειν ην πολιτείαν.
 2. Quatenus unius generatio alterius est corruptio, mutari Reip. & corruptum synonyma esse possunt. Quatenus verò corruptionis vocabulum maliciam aliquam implicat, sive ex parte termini ad quem, sive respectu alterationis praevis violentae, differe dicitur à mutatione ut angustius à latiore. Et ita corruptioni opponitur emendatio: utraq; verò mutationis voce designabitur.

II. Diviso ex parte

1. Terminis ad quem. Mutatio Reip. contingit vel circa
 { formam, cum nempe } recta } aberrantem,
 Reip. { popularis } mutatur in { paucorum aut unius, } vel contra.
 { simplex } { mixtam, } 10

{ gradum formae, ut cum oligarchia v. g. ex intemore fit remissior, aut contra.
 modum administrandi, ut cum magistratus aliquis novus inducitur aut vetus aboletur.
 personas vel familias impetentes: e. g. cum quis in Monarchia solum invadit Regis à se & perempti, aut exculli.

2. Causis efficientis principalis. Quae cum Civitati mutanda esse possit vel externa vel interna & domestica: fit inde ut ipsa Reip. dupliciter mutari dicatur, nimirum vel
 { ab extrâ, v. g. cum hostis Reip. victæ novam formam imponit.
 { ab intrâ, cum scil. ipsi cives mutationem Reip. inferunt: idque rursus vel 20
 { citra violentiam } cum fraude, per sophismata Politica.
 { sine fraude: cujusmodi exemplum præbet Theopompus Lacedaemonum Rex, qui, ut posteris suis regnum relinqueret itabilius, ipse sua sponte constitutus ephoris de regia potestate multum remisit.
 cum violentia, per seditiones ac bella inrellina. 25

III. Principia, causa, vel occasiones, respectu mutationis.

{ ab extrâ, culpa } civitatis, bellum externum suo sibi jumento accesserit.
 { externi hostis, nullâ injuriâ lacessiti.

Mutationis Rerump. notanda veniant

in genere, vitium
 { forma: in Rebuspublicis } 30
 { simplicibus, nimia exerratio à statu naturali & Φιλανθρία rectâ, si. sc. sepositâ virtute vel sola divitiâ, vel sola libertas ὀρθότηρι formæ faciat. Priori enim modo pauperes, posteriori divites ab ipsa Reip. sic constitutæ forma quasi viti patiuntur, quæ utriusque partis animos bonâ fide coalescere vix unquam sinit. 35
 { mixtis, non satis sapienter institutis ab initio mixtura dignitatum civilium,
 { materia. Quod vicissim duplex est, nempe vel
 { naturale, & remotius: }
 { dissimilitudo ingeniorum, orta ex diversitate } loci seu regionis: nationum: 40
 { religionum. }
 { nimium incrementum unius in Rep. viri, aut paucorum: } integræ alicujus in Rep. ordinis:
 { facultatum totius civitatis, } legibus de censu non mutatis. 45

in specie
 { inopiam } 50
 { vexant subditorum } corpora, per { libidines venetas, }
 { ignavia, orta ex inobstantia vel contemptu } parva. } i. e. per ὄψιν. }
 { Subditorum } cupiditatis } dominandi, seu Ambitio. }
 { } } descendi, seu Avaritia, }
 { } } quando scil. imperantium sive imperitiam, sive paucitatem, sive ignaviam, sive vilitatem despiciunt habent. }
 { } } Unius, discordia Regis familiaris: item φιλοτιμία, de qua V. Pol. 10. }
 { } } 55

IV. Compositum, Conservatio Reip. quæ à bonis partim Legibus, partim consilio pendet. 60

I. *Quid in hac doctrina sit expellendum?* Resp. partim *Leges*, partim *Consilia*.
 II. *Cur ergo non fiat inscriptio etiam de consiliis?* Resp. Quia, si *Legis* vocabulum late accipiat, consilia quoque complectitur; si strictè, à potiori non absurde fit denominatio.

III. *Quot modis accipiat vocabulum Legis?* Resp. duobus:
 1. late, ut comprehendat etiam consilia, ob convenientiam scil. eorum cum legibus strictè dictis.

2. strictè, pro iure habente vim obligandi, ut Tab. XXV. Et sic iterum usurpatur vel
 pro *Jure Naturæ simpliciter*: ut Lex prohibens furtum.
 pro *Jure positivo* *simpliciter*: ut Lex prohibens subditis venationem.
mixto: ut Lex prohibens furtum sub pœna servitutis, aut suspendi. Hic enim prohibitio furti, juris est naturalis; determinatio pœnæ, positivi.

* 1. *Jura* } *Naturæ simpliciter* } describere munus est partis } superioris: Vid. Tab. XLIX. in fine.
 } *Positivæ certæ Reip.* } in Politica } presentis.

2. *Certa inquam Reip. sed ejus imaginariæ, quam in materia corrupta optimam, vel optimè proximam fingere licebit.* Non enim egredimur hic limites Universalis Politicæ, intra quos & Aristotelis octo libri subsistunt: cujus tamen optimam Reip. maximâ sui parte mutilam habemus. Aliud ejus opus fuit majore temporum: invidiâ plane nobis, usq. ad paucula fragmenta interceptum, quo tantum non omnes sui avi Respublicas veras describens Particularem Politicam attingit, à nobis quæ, ejus exemplo, separandam ab universali. Neq. enim historiam scribere, nec 3 Civium circulos invadere cogitamus.

IV. *Quomodo convenient inter se & rursus differant Lex & consilium?* Resp. Conveniunt partim, partim differunt.

1. *Finè.* Utrumque enim ordinatur ad *indivisiônem & duratæ civitatis*, tanquam ad medium ad finem. *Leges* tamen propius attingunt *indivisiônem*, (*præcipiunt enim de omni virtute*) propius *duratæ civitatis* *Consilia*.

* 1. *Hinc Leges justum ab injusto, Consilia utile à damnoso, sed etiam magis decorum à nimis decoro, distinguere potissimum dicuntur.*

2. *Et non à virtute & à virtute, sic consilia legibus, maxime naturalibus, imò &, nisi necessitas dixerit, præcipiunt, positive laboranda sunt.*

3. *Formâ.* Consilium pariter, & Lex positiva, quâ talis, determinationem quandam addit rei vel actionis moraliter indifferenti, seu jure naturæ permixtæ, eamque non impugnant, ut in qua tanquam in materia propria versentur. Hoc interest tamen, quod *Legi* vis inest obligandi eum, cui datur; *Consilio* non inest.

* 1. *Quod dicitur est, in materiam positivæ Legi & Consilii propriam esse, alium juri naturæ non aduersantem, id sequitur quodammodo à præcedente. Alium enim jure naturæ servat, si jubere lex velit; aut consilium suadere, ad summum potius malum, quam bonum peruenit Civitas.*

2. *Est ergo de essentia Legi & Consilii, ut honestati ne repugnent; sed in statu recto & naturali; Nam in situ corrupto, semper pronuntiandum.*

3. *Similiter ad bonum Legum latorem aut Consiliarium in Statu recto hæc duo ante omnia requiruntur: Unam conscientiam de jure Naturæ sufficienter informatam. Alteram, solam conscientiam rectam injunctis legibus, aut perperis consilia non subvertendi.*

4. *Perperis consiliis haud dubiè sciant scripta Machiavellica, quæ scil. non curant, quid consentaneum sit juri naturæ, bonoque civitati vero & publico, sed amici, quid ad potentiam imperantium, adeoque commodum eorum privatum conducere videatur. Nimirum quia doctrinam de sine civitatis perperant, cum in dominatione ac potentia despotica collocantes cum veteribus quibusdam VIII. Politicæ ab Aristotele refutat.*

5. *Licet interim à stercore avarum, hæc scripta Machiavellica, quæ honestati non repugnant, eligere, ceteris aut neglectis, aut cum detestatione propositis eum in finem, ut caveat melius possint.*

3. *Principio propinquo.* Quod utrobique est prudentia; sed in Legibus *voluntatis*, in Consiliis *prudentiæ*.

4. *Principio remoto.* Quod utrobique est cognitio historica, Legum variarum, ut *Leges*: factorum & eventuum, ut *Consilia* ferre possimus.

V. *In quot partibus hæc doctrina secari queat?* Resp. in duas.
 1. *Optima Reip. legibus ab ingenio informanda.*
 2. *Leges aliarum Reip. verarum, scilicet examinandæ.*
 3. *opes ac divitiæ.*

Alteram de *Consiliis* circa *Reip.* securitatem } ad hostibus externis.
 } à dissidiis & seditionibus intestinis.

† *Priorem de optima Reip. inscribere possis. Posteriorem de Ratione Status.* Neutrum hic exequimur, tum quod & fundamentum utriusq. doctrinam de *Jure Naturæ* in aliud tempus seposuimus; tum quod conari hic aliquid volentibus idonei *Duces* desunt. Nam de *Optima Reip.* quæ scripsit *Aristoteles*, horum ad nos vix consilium pervenit. De *Ratione vero Status* commentarii quidem multi, justum & accuratum systema, quod scribere licet, existas nullum.

Circa doctrinam de Legibus in genere notetur;

DEFINITIONES ARISTOTELICÆ.

Quarum quæ hoc signo † notantur, è diversis textibus concludinanda fuerunt.

ETHICÆ

E Libris Nicomacheorum.

Ad Tab.

- III. Bonum. Ἀγαθόν.
 † πάντα ἐφίλει. lib. I. cap. 1.
- IV. Intellectus Theoreticus. τὸ ἐπιστημονικόν.
 ὃ θεωρεῖται τὰ τοιαῦτα τῶν ἐπιτηδίων ἀρχαί μὴ ἐνδεχομένης ἄλλως ἔχειν. VI. 1.
 Intellectus Practicus. τὸ λογιστικόν.
 ὃ θεωρεῖται τὰ ἐπιτηδύμια. ibid.
- V. Summum Bonum Hominis. τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθόν.
 ψυχῆς ἐνέργεια καὶ ἀρετῆ ἀρίστη καὶ τελειότητα, ἐν βίῳ τελείῳ. I. 7.
- VII. Virtus moralis. ἀρετὴ ἡθικὴ.
 ἔστι προαιρετικὴ ἐν μεσότητι ἕκαστη πρὸς ἡμέας ἀρεσκίμην λόγῳ, καὶ ὡς ἀνὸ φρόνησι. ἐπίσει. II. 6.
- XI. Spontaneum. τὸ ἐκείσιον.
 † ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἶδεν τὰ καθέκαστα, ἐν οἷς ἡ πραξις. III. 1.
 Invitum per ignorantiam. τὸ δι' ἀγνοίαν ἀκρίσιον.
 † τὸ φιλοπονεῖν καὶ ἐν μεταμέλειᾳ, εἰς τίς ἀγνοεῖ τὰ καθέκαστα, ἐν οἷς καὶ παρὰ τὴν πραξις. ibid.
 Invitum per violentiam. τὸν βίαιον.
 † ἡ ἀρχὴ ἐξ ὧν τὴν πρῶτην ἕκαστην ἐν ἡμῶν συμβαλλομένην ὁ πραττὼν ἢ ὁ παρῶν. vel: † ἐξ ὧν ἡ ἀρχὴ, μηδὲν συμβαλλομένης ἢ βιασθέντος.
- XII. Voluntas. ἡ βύλησις.
 ὄρεξις ἢ τέλος μετῶν. III. 2.
 Consultatio. ἡ βύλευσις.
 ζητησις παρὰ πᾶσι πρὸς τὰ τέλη. III. 3.
 Elacho. ἡ προαιρέσις.
 βουλευτικὴ ὄρεξις τῶν ἐφ' ἡμῶν. ibid. vel: ὄρετικὸς ἰδὸς, ἢ βουλήσις ἀπορητικὴ. VI. 2.
- XV. Fortitudo. ἡ ἀνδρεία.
 μεσότης περὶ φόβου καὶ παύρη. II. 7. III. 7.
- XVI. Temperantia. ἡ σωφροσύνη.
 μεσότης παρὰ ἡδονῶν καὶ λύπας ἢ πένου, ἢ ἡδονῶν δὲ παρὰ τὰς λύπας. II. 7. vel: † μεσότης παρὰ ἡδονῶν τὰς σωματικὰς, ἀντὶ τῶν λογικῶν ζωῶν κοινωνεῖ, αὐτὰ δ' εἶναι ἀφ' ἡμῶν καὶ γενεῶν. III. 10.
- XVII. Liberalitas. ἡ εὐλευθερίσις.
 † μεσότης παρὰ δόξιν χρημάτων μικρῶν καὶ ἡθικῶν. II. 7. vel: † μεσότης παρὰ χρημάτων τὰ μέτρια καὶ μικρὰ. IV. 1. & 4.
- XIII. Magnificentia. ἡ μεγαλοπρέπεια.
 † μεσότης παρὰ τὰ χρημάτων μεγάλα. II. 7. vel: † ἀρετὴ ἢ παρὰ πᾶσι τὰς ἐν χρήματι πράξεις, ἀλλὰ παρὰ τὰς διαπανθὸς μόνον, ἐν μεγάλῃ πρῆξίᾳ. IV. 2.
- XIX. Modestia. ἡ φιλοπηνία.
 † μεσότης παρὰ τὴν πηνίαν καὶ ἀπηνίαν μικρῶν. II. 7. vel: † ἀρετὴ παρὰ τὰ μέτρια καὶ μικρὰ ἐν τιμῆς ὄρεξι. IV. 4.

- XX. Magnanimitas. ἡ μεγαλοψυχία.
 † μεσότης παρὰ τιμῆν καὶ ἀτιμίαν μεγαλήν. II. 7. vel: † ἀρετὴ παρὰ τιμῶν καὶ ἀτιμιῶν ἐν μεγάλῃ. IV. 3.
- XXI. Manufactudo. ἡ πραότης.
 μεσότης παρὰ ὀργῆν. II. 7. vel: μεσότης παρὰ ὀργῆς. IV. 5.
- XXII. Veritas. ἡ ἀλήθεια.
 μεσότης παρὰ τὸ ἀληθές. II. 7. vel: μεσότης ἢ καὶ τῷ βίῳ καὶ τῷ λόγῳ τὰ ὑπάρχοντα εἶναι παρὰ αὐτῶν καὶ ἔτε μετῶν, ἔτε ἐλάττω. IV. 7.
 Comitas. ἡ Φιλία.
 μεσότης παρὰ τὸ λοιπὸν (ἐξ ὧν τῆς παιδείας) ἢ δὲ τὸ ἐν τῷ βίῳ. II. 7. vel: μεσότης περὶ ἡδονῶν καὶ λύπας τὰς ἐν ταῖς οὐμίαις γνωστέας. IV. 6.
 Urbanitas. ἡ ὀλιτοπράξια.
 ὀλιτοπρῆξις ἐν μεσότητι περὶ τὸ ἡδὸν τὸ ἐν παιδείᾳ. II. 7. vel: † μεσότης τῆ ἐπιμελείας παιδῶν ἐν τῇ μετὰ παιδείαν οὐμίαι, τὰ οἷα δὲ λυγῆν, καὶ ὡς, ἐμοῖος δὲ καὶ ἀκρίσιον. IV. 8.
- XXIII. Justitia (in genere) ἡ δικαιοσύνη.
 ἔστι, ἀφ' ἧς πραγματικοὶ τῶν δικαίων εἰσὶ καὶ ἀφ' ἧς δικαιοπραγῆσι, καὶ βέλοται τὰ δίκαια. V. 1.
 Injultitia (in genere) ἡ ἀδικία.
 ἔστι, ἀφ' ἧς ἀδικεῖ καὶ βιολογία τὰ ἀδικα. ibid.
 Justitia particularis. ἡ ἐν μέρει δικαιοσύνη.
 μεσότης περὶ τὰ ἀγαθὰ ἢ πάντα, ἀλλὰ περὶ ὅσα βούλησι καὶ ἀτυχία. ibid.
 Injultitia particularis. ἡ ἐν μέρει ἀδικία.
 πλεονεξία περὶ τιμῶν ἢ χρημάτων ἢ σωτηρίας, ἢ εἰ τι ἐχόμεν ἐν ἀνάμει πειλοθεῖται ταῦτα πάντα. καὶ δι' ἡδοκίαν τῶν αὐτῶ ἢ κέρδους. V. 2.
- XXIV. Justitia universalis. δικαιοσύνη ἡ ὅλη.
 ἀρετὴ τελεία, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ πρὸς ἕτερον. V. 1. vel: τῆς ὅλης ἀρετῆς χρεῖσις πρὸς ἄλλων. V. 2.
 Injultitia universalis. ἀδικία ἡ ὅλη.
 κακία περὶ πάντων περὶ ὅσα ὁ σπουδαῖος. V. 2. vel: τῆς ὅλης κακίας χρεῖσις πρὸς ἄλλων. ibid.
- XXV. Lex. ὁ νόμος.
 λόγος ἀπὸ τῆς Φρονητικῆς καὶ δὲ ἀναγκαστικῆς ἔχον δύναμιν. X. 9.
 Jus naturale. τὸ δικαίον Φυσικόν.
 τὸν ἐν ἀνταρξίᾳ τῇ αὐτῇ ἔχον δύναμιν, ἢ ἢ τῶ δόξαν, ἢ ἡν. V. 7.
 Jus legitimum. τὸ δικαίον νομικόν.
 ὃ ἐξ ἀρχῆς μὴ ἐκτὸν διαφέρει, ἢ τὸς, ἢ ἄλλως. ἔτιαν δὲ ᾄεται, διαφέρει. ibid.
 Equum. τὸ ἐπιεικὲς.
 † ἰσπανόρως νομικὸν δίκαιον, ἢ ἰσοπέτι δια τὸ καθόλου. V. 10.

XVI. Casus fortuitus. τὸ ἀτύχημα.
 όταν ἀσυνλόγως ἢ βλάβη γένηται. V. 8.
 Erratum. τὸ ἁμαρτημα.
 όταν μὴ ἀσυνλόγως, ἀλλ' ἐκ κακίας ἢ βλάβη γέ-
 νηται. ibid. vel: τὸ μὴ ἀγνοίας, όταν κατ' ἐπι-
 μητε ὡς, μὴτε ὦ, μὴτε ἔθιστα ὑπελάβαι,
 ταῦτα πρᾶξ. ib.
 Injuria proprie dicta: ἀδικημα, δι-
 ὃ ἐλέγονται ἀδικεῖ.
 όταν εἶδος μὴ, μὴ ἀσυνλόγως δι, βλάβη. ibid.
 Injuria proprie dicta: ἀδικημα δι ὃ λέγε-
 ται ἀδικεῖ καὶ μοχθηρῶς.
 όταν ἐκ παραστρώσεως ἢ βλάβη. ibid.
XXIX. Virtus intellectualis. ἡ ἀρετὴ λογικὴ:
 vel τῆς διανοίας.
 ἡ ἀληθινὴ ψυχὴ τὰ κατὰ Φαναι ἢ ἀποφά-
 ναι. VI. 3.
 Intelligentia. ὁ νῦς.
 ἔξις τῶν ἀρχῶν. VI. 6.
 Sapientia. ἡ σοφία.
 νῦς ὁ ὀρθότατος, καὶ ὡς πρὸς κε Φαλὴν ἔχουσα ὀπι-
 σμητῶν πεινῶντων. VI. 7.
 Sapientia, ἡ ἐπιστήμη.

ἔξις ἀποδεικτικῆ. VI. 3.
 Prudentia. ἡ φρόνησις.
 ἔξις ἀληθῆς μὲν λόγῳ περικλικῆ πρὸς τὰ ἀθεωτῶν
 ἀρχαῖα καὶ κακὰ. VI. 5.
 Ars. ἡ τέχνη.
 ἔξις μετὰ λόγῳ ἀληθῶς ποιητικῆ. VI. 4.
 Acumen. ἡ δεινότης.
 δύναμις τειωτῆ, ὅτι τὸ πρὸς τῶν ὑποτιθέμε-
 σκοπῶν συνείηται δύνασται ἕντα περιτίηται ὁ
 τυγχάνει ἀψῶν. VI. 12.
 Bona consultatio. ἡ εὐβουλία.
 ὀρθότης βουλῆς, ἡ μετὰ τὸ συμφῆρον πρὸς τὸ τέλος,
 ἢ ἡ φρόνησις ἀληθῆς ὑπολήψις ἐστίν. VI. 9.
 Sagacitas. ἡ συνέσις.
 κερμητικῆ τῆς πρὸς τὸν ὄν ἡ φρόνησις ἐστίν, ἀλλὰ
 λέγουσιν. VI. 10.
 Sententia. ἡ γνώμη.
 κρισις ὅτι καὶ ὀπτικῆς. VI. 11.
XXX. Voluptas. ἡ ἡδονή.
 † τῆς ἐπιθυμίας τῆς κατὰ Φύσιν ἀνεπιποθῆς ὀπι-
 γνημόρον τὸ πλῆθ. VII. 12, & X. 4.
XXXI. Amicitia. ἡ φιλία.
 ἔνωσις ἐν ἀντιπροσποθῆσι μὴ λαυζήσασα. VIII. 2.

POLITICÆ

E Libris Politicorum.

Ad Tab.
XXXV. Servus naturā. ὁ δούλῳ Φύσιν.
 † ὄργανον ἐμφυσιῶν, περιελκόμενοι, χωρῆσόντων ἄν-
 τῶ Φύσιν, ἀλλ' ἀλλῶν ἀνθρώπων. ἄν. I. 3.
XXXVII. Domus feu familia. οἰκία, vel οἶκῳ.
 † κοινότητα πρῶτη ἐκ τῶν δύο κοινότητων γαμικῆς,
 καὶ διαποικικῆς, ἢς πᾶσαι ἡμέτεροι συνιστεῖται
 καὶ Φύσιν. I. 1.
XXXIIX. Vicus feu Pagus. κώμη.
 κοινότητα πρῶτη ὅς πλείων οἰκῶν χρήσεως ἐνε-
 κεν μὴ ἐφ' ἡμέτεροι. ibid.
XXXIX. Civitas. πόλις.
 κοινότητα ἐκ πλείων κωμῶν τέλειος πείσεως ἔχου-
 σα πύρας τῆς ἀρχαίας I. 2. vel: τὸ τῶν πολι-
 τῶν πλῆθος ἐκείνων πρὸς ἀρχαίας ζωῆς. III. 1.
 Civilis simpliciter dictus. πολίτης ἀπλῶς.
 ὁ μετὰ τῶν κρισιῶν καὶ ἀρχῆς ἐν τῇ πόλει. ibid.
 vel: ὁ ἔγνωσται κοινότητι ἀρχῆς βουλευτικῆς ἢ
 κερμητικῆς ἐν τῇ πόλει. ibid.
XL. Magistratus, seu imperium civile.
 ἀρχὴ πολιτικῆ.
 κατ' ἂν ἀρχὴ τῶν ὁμοίων τῶν ἄλλῳ ἐπὶ ἀνελευθέρων.
 III. 3. vel: ἡ ἀποδοθέντα βουλευσασαί τε πρὸς
 πάντας, καὶ κερμῆς, καὶ ὀπτικῆς καὶ μάλιστα
 τάτο. V. 15.
XLII. Respublica, πολιτεία.

πολιτικῆς τάξεως, τῶν τε ἄλλων ἀρχῶν, καὶ μάλιστα
 τῆς κερμῆς πείρας. III. 4. vel: τάξις τῶν τῆν
 πλείων οἰκῶν. III. 1. vel: τάξις τῶν ἀρχῶν.
 IV. 3.
XLIV. Regnum. ἡ βασιλεία.
 μοναρχία πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπουσα συμφέ-
 ρον. III. 5.
 Tyrannis. ἡ τυραννίς.
 περιέλασις τῆς βασιλείας. vel: μοναρχία πρὸς
 τὸ συμφῆρον τὸ ἔξ μοναρχῶν. ibid.
XLV. Aristocratia. ἡ ἀριστοκρατία.
 πολιτεία τῶν ὀλίγων μὲν, πλείων δ' ἐνός, πρὸς
 τὸ ἀρετὴν τῆ πόλεως καὶ τοῖς κοινότησιν ἀψῶν.
 III. 5.
 Oligarchia. ἡ ὀλιγαρχία.
 περιέλασις τῆς ἀριστοκρατίας. vel: πολιτεία
 πρὸς τὸ τῶν ὑποτέρων συμφῆρον. ibid.
XLVI. Politia. ἡ πολιτεία.
 ὅταν τὸ πλῆθῳ πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύεται
 συμφῆρον. III. 5.
 Democratia. ἡ δημοκρατία.
 περιέλασις τῆς πολιτείας. vel: ὅταν τὸ πλῆθῳ
 πολιτεύεται πρὸς τὸ συμφῆρον τῶν ἀπό-
 ρων. ib.
XLIIIX. Majestas, τὸ πολιτεύμα.
 τὸ κύριον παταχῆ τῆς πόλεως. III. 4.

FINIS

M. JACOBI THOMASII,
Orator. Prof. Publ.

ANNOTATIONES

In Philosophiam Practicam suam

continuis Tabellis

comprehensam.

LIPSIÆ,

Impensis Hæredum MAURITII GEORGI WEIDMANNI,

& JOH. LUDOVICI Gleditsch,

Anno 1696.

M. JACOBI THOMASII

Orator Prof. Publ.

ANNOTATIONES

In Philosophiam Praxicam sum

contans Tabella

LIBRIS

Imperialis Librarium MAURITII GEORGI WILHELMINI

et JOHANNIS GEORGI

Anno 1766

JUVANTE TRIUNO! AD TAB. I.

De naturâ & constitutione Philosophiæ Practicæ.

ANNOTAT. I. ad lin. 6.
Vocatur ab Arist. solo Politica.)

Lib. I. Nic. cap. 3. ubi ait, *juvencum non esse solumm andyrenis etc.* i. e. Philosophiæ Practicæ. Clarius adhuc Lib. I. magn. moral. cap. 1. non longè ad initio, ubi expressè statuit, *distinctionem de moribus esse usq. etc. non hanc partem Politicæ.* Quo in loco quin politica pro totâ Philosophiâ practica sumi debeat, non est locus dubitationi. Hinc & *Ethica illi est politickâ etc.* Lib. I. nic. cap. 2. sub finem, & *πολιτικὴ σφραγὶς ἡθικῆς.* Vid. Dreierus Diss. Metaphys. p. 27. Et *σφραγὶς de virtute,* quam nemo dubitat Ethicæ esse propriam, dicitur esse *ἡθικῆς σφραγίδος.* Lib. I. nic. cap. 13.

ANNOT. II. ad lin. 7.
A Stoicis Ethicæ.)

Stoici philosophiæ (realis) trea faciebant partes, *Logicam, Physicam, Ethicam.* Vid. Lactertius in Zenone Citrico p. m. 276. Quæ divisio passim & ab aliis comprobata si sufficiens esse debet, necesse est dicamus, Ethicæ nomine totam intelligi philosophiam practicam.

ANNOT. III. ad lin. 8.

Vocatur etiam ἡ σφραγὶς τῆς ἀποφρατικῆς φιλοσοφίας.) Hinc ex aliqua parte intelligitur Definitio vetus philosophiæ, quæ inter alias ejusdem Definitiones passim habetur hæc: *Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων πραγμάτων.* Philosophiâ est scientia rerum Divinarum & humanarum. Eam pythagoræ tribuit Anonymus quidam Scriptor Græcus *Μεθύδης ἐς τὰς τέρψεις φιλοσοφίας* editus à Camerario cum Arehytæ *δέκα λόγοις καθολικῆς.* Complectitur autem ea definitio simplicem divisionem quandam in partem *theoreticam,* quæ circa *Divinâ & practicam,* quæ circa *humana,*

ANNOT. IV ad lin. 10.

Queri debet in totâ Philosophiâ Practicâ.)

Quæ enim de methodis, Syntheticâ & Analyticâ, docentur, ad dispositionem totarum Disciplinarum pertinent. Vid. Zabarella Lib. II. de method. c. 20. p. 220.

ANNOT. V. ad lin. 11. 12.

Ethica considerat suam, Politicâ subjectum & medium.)

No. 1. Duo hic expedienda: (1) *Quomodo Ethica & Politicâ (nonnulli tertio loco Oeconomicam addunt) differant ut pars et pars?*

No. 2. Quod ad *praxin* attinet, fuerunt qui putarent differre eas non ut *partes,* sed ut *species distinctas.*

No. 3. Hæc opinio profecta est ex duobus erroribus: *primò* quod putarunt genus utrique commune esse prudentiam, cujus illæ duæ sint species. *Contra* hoc nos ad Tab. XXIX. declarabimus, prudentiam esse speciem infimam. Non ergo potest secari in alias species, benè tamen in partes.

No. 4. *Secundò* quod putarunt, hominem vitæ *solitariae* quidem institui ab *Ethicâ,* quam ideo & *Monasticam* appellaverunt, (quam alii putaverunt, *monasticam* esse planè, peculiarem, & Aristoteli incognitam doctrinam, ab *Ethicâ* pariter & *Politicâ* atque *Oeconomicâ* distinctam) *sociam* verò à *politickâ.* Ut autem hæ duæ vitæ specie differunt sic putarunt specie quoque differre illarum Disciplinas. *Contra* falsum est, quod *Ethica,* vel ulla Disciplina laudabilis instruat nos ad vitam solitaria, qualem quidem isti cogitatione comprehendebant. Nam solitaria vita est adversa naturæ, quippe quæ hominem esse voluit *ζῶντι πολιτικῶς.* Tab. XXXIX. membr. 4. ac ne laudabilis quidem, si homo illam absque necessitate, aut miraculosa vocatione, tanquam

ANNOTATIONES

meritoriam aut DE O placentem, sibi eligat. Confer, quæ dicemus Annot. XXVI.

No. 5. Non ergo differunt Ethica & Politica tanquam species ejusdem generis, sed tanquam partes integrantes ejusdem totius, quod est Philosophia practica. Atque sic sensisse Aristotelem probatur non modò ex textu magn. moral. sub annotat. i. sed etiam extranitione ab Ethicis ad Politica, cap. ult. Nic. ubi notatù digna sunt verba philosophi, quam ait p. 449. *dicendum quod, esse de Republica τὸν αὐτὸν τὰς ἠθικῶν φιλοσοφίας τὰς πολιτικῶν*; h. e. Philosophiã Practicã (vid. annotat. III.) *perficiatur, confametur, integretur.*

No. 6. Venio ad alterum, ubi quaeritur: *Quomodo ex ratione partis Ethica differat à Politica?*

No. 7. Communis plerorumque sententia est quòd Ethica, sit pars generalis seu communis, Politica verò specialis seu propria: illa videlicet hominè in genere, hæc in specie Regem, consiliarium, subditum civem bonis moribus informans.

No. 8. Sed verior est sententia eorum, quos lin. 41. & 42. hujus folii cito, qui distinguunt Ethicã à Politicã, ut partem agentem de fine, à parte agente de subiecto & mediis. Vide *Jansenius Seniores* p. 88. de constitut. partium civil. Philosoph. *Philosophiam Alorfinam* p. 507. *Piccarium* cap. XVIII. *Iliog.* in lectiõ. Aristot. p. 116. *Wachelmannum* Disput. I. de philosoph. [quam non nisi manuscriptam vidi] theor. 18. quibus adde *Dreierum* p. 27. Disput. *Metaphyl.* Nec alia mens fuit *Averrois*, qui

ideò Ethicã comparat parti medicinæ, quæ est de sanitate & ægritudine, Politicã verò parti quæ est effectiva sanitatis & destructiva ægritudinis ad cap. ult. Nic. p. m. 160. *Tract. I.* in Platon. de Republ. p. m. 316.

No. 9. Potest autem eodem argumentò & vera sententia comprobari, & falsa convelli. Cùm enim methodus Philosophiæ Practicæ sit *analytica*, quod passim conceditur: hæc verò à fine ad subiectum & media procedat, manifestum evadit, nostram sententiam, quæ partes Philosophiæ Practicæ ex visceribus methodi *analytica* eruit, approbantam esse; contrariam verò, quæ ab illa methodo abit in omnia diversã, improbantam. Quid enim methodo *analytica*, cum parte generali & specialis, communi & propriã?

ANNOT. VI. ad lin. 13.

Media sunt leges.

Pro hacre considera cap. ult. Nic. *Cæterum leges virtutis gratiã esse conditæ etiam Platon.* sicut est Lib. I. de ieg. f. 773.

ANNOT. VII. ad lin. 15.

Tertiaz Philosophiæ partem Oeconomicam.

His pro annot. erunt Tab. XXIX. lin. 43. 49. & Tab. XXXII. lin. 57. & seqq.

ANNOT. VIII. ad lin. 20.

Tanquam partem communem à propriã.

Repete annotationem V. n. 7. & seqq.

AD TAB. II.

De Ethicã Naturã & Constitutione.

ANNOT. IX. ab lin. 26.

Latine Philosophia moralis.

Apud Ciceronem be Fato ap initio.

ANNOT. X. ab lin. 36.

Vulgo duas Ethicæ partes.

No. 1. Ut res tota melius intellegatur, historiam Philosophicã præmittø. Certum est, quod *Averroës* *Nicomachea* quidem *Aristotelis* viderit, non autem *Politica*: unde in illa tantum, non etiam in hac commentari potuit. *Paginas* ipsius *Averroës* è quibus probari hoc potest evidenter, citavimus annot. VI. sub lin. n. 8. sed ejus hanc in rem verba meminere quatenda tibi fore in Autore ipso, *Petperam* ergo *Piccartus* *Ptolegomenis* in *Politica* *Aristotelis* p. 15. inter interpretes *Politicorum* *Aristotelis* memorat *Averroëm*, neque hoc reperio apud *Ciphanium* p. 11. ad *Politicã*, quem ibi citat.

No. 2. Jam cum constat, primam operum *Aristotelis* versionem *Latinã* fa-

ctam esse ex *Arabico* cum *commentariis* *Averroës*, (vide *Breviarium* meum *Ethicorum* p. 106.) quod hic *Arabs* non habuit, non potuit *Latinè* verti. *Prima* igitur illa versio *politico* *Aristotelis* opere caruit. *Consule* *Dn.* *Conringium* *Introduct.* in *polit.* *Aristot.* p. 559.

No. 3. Jam quemadmodum probabile est, (conjecturas non factò pro demonstrationibus,) hinc evenisse, ut in cursu secundum *Aristotelem* *Philosophico* *Politica* planè in hunc usque diem omittant *Scholastici*: ita indidem esse crediderim, quod *Ethicã* habuerunt pro disciplina in se integrã & completã, præsertim cùm postea, *Libros* etiam *Politicorum* nacti, viderent eos peculiari inscriptione gaudere.

No. 4. Hæc semel admisso consequens fuit, ut in *Ethicã* quoque seorsim [pæt annot. IV.] quærent

AD TABULAM II. & III.

rent methodum Analyticam procedentem à fine ad media.

No. 5. Atque hic plausibile fuit dicere, quòd virtutes *habituales* habeant se ad Summum Bonum ut media ad finem. Summum enim Bonum formaliter consistit in operationibus virtutis, quarum medium est virtus ipsa habitualis, cum omnis potentia ordinetur ad suum actum tanquam medium ad finem.

No. 6. Hinc nata est illis partitio Ethicæ in Tractatum de fine, *subaratoriorum*, & Tractatum de mediis, *ægemorogias*, tantò applausu ad nos usque derivata, ut ipse quoque sequutus illam fuerim quondam in Dispositione Breviarum Ethicæ.

No. 7. Verum gravissimis rationibus inductus mutavi sententiam in his Tabellis, Est enim Ethica non Disciplina separata, sed pars Philosophiæ prædicæ à Politicâ minimè divellenda per annotat. Vi. num. 5.

No. 8. Habitum virtutis concedo medium esse ad beatitudinem : nego autem esse *causam medium*.

AD TAB. III.

De bono hominis in genere.

ANNOT. XI. ad lin. 5.

Divisio Boni i. in verum & apparens.]

No. 1.

Hæc Divisio est vocis æquivocæ. Apparens enim bonum reverà non bonum, sed malum est, quoniâ apparentia hic fimitur cum exclusione veritatis.

No. 2. Bonum apparens etiam illud vocatur, quod si maximè habeat veram bonitatem, haberet tamen simul admixtam malitiam majorem, ac propterea non eligatur à rectâ ratione: e.g. cibus snavis, sed insalubris, actio jucunda, sed turpis.

No. 3. Jam ut homo appetat bonum, apparens h. e. verè malum. (licet non sub specie mali.) duabus è causis potest evenire; aut propter deceptionem facultatis cognoscentis, ut si quis cibum occultè venenatam ex ignorantia veneni appetat; aut propter depravationem appetitus, qui sciens fertur in bonum minus, conjunctum cum malo majore, ut si quis cibum snavem, sed insalubrem appetat.

ANNOT. XII. ad lin. 7.

Divisio Boni 2. in honestum, jucundum & utile.]

No. 1. Hæc est Divisio analogi. Fit enim id per se & per aliud rationale.

quale postulat methodus analytica in oppositione ad finem & quale est, v. g. medicamentum respectu sanitatis. Vid. Wiclielmam Disp. II. de Philosophia thes. 3. includitur enim in ipsa Definitione finis, quam respice Tab. V. lin. 23. & includitur non per modum medi ad finem, sed per modum conceptus determinantis seu restringentis verba præcedentia. Non enim quævis actio anime rationalis est secundum virtutem acquisitam, qualis ibi intelligitur, sed quedam est secundum potentiam naturalem, quedam & secundum vitium.

No. 9. Itaque sic statuendum est potius, quicquid de virtutibus ab Aristotele sanè quam proflexè disputatur in Nicomacheis, eò tantum valere, ut explicetur accurate Summi Boni Definitio, Igitur & post expositionem de virtute & connexis iunctio cap. 6. Lib. X. Nic. redit ad Summum Bonum in eoque Nicomachea concludit, quod alias esset contra Methodum Analyticam, que facit circum, nec ut à fine incipit, sic in eundem quoque desinit.

No. 2. Bonum honestum à jucundo etiam sic potest distingere: honestum [jucundum] est, quod appetitur ab homine ut homine (animali).

No. 3. Membra hujus Divisionis semper differunt formaliter, sed non semper materialiter seu subjective. Potest enim dari exemplum rei, que simul utilis & jucunda & honesta est. E.g. assumptio moderata cibi salubris & saporis; Hæc enim jucunda est, quia cibi saporis; utilis, quia cibi salubris; honesta quia moderata.

No. 4. Quia jucundum & volupe sunt synonyma, & verò præter voluptatem corporis, que homini ut animali competit, datur quoque voluptas animi [que hominem ut hominem afficit] per Tab. XXX. membr. 5. ideo vox Boni jucundi ad illas quoque animi voluptates extendi potest. Quo in sensu quomodo tamen adhuc possit bonum jucundum sic late [dictum] distingui ab honesto, dices è Stahlio Tab. Metaph. XXIII. Divisione Boni 2.

ANNOT. XIII. ad lin. 16. & seqq.

Divisio Boni 4. in internum & externum.]

No. 1. Bonum internum concipit, quod est intra essentiam hominis, externum, quod extra.

No. 2. Et quoniam essentia hominis, duabus ab solvitur partibus essentialibus, anima & corpore: inde bonum internum subdividitur in bonum animi & corporis.

A 3

No. 3.

No. 3. Quod autem bona corporis interdum comprehenduntur sub bonis externis, ut Tab. XXIII. in Definitione iustitiæ, id ab illis fortasse primo factum est, qui putabant, corpus hominis non pertinere ad ejus essentiam, quum crederent solam animam esse hominem, ut Plato. Sed nos illorum stylo h. l. non utimur.

No. 4. Bona animi optimè dividuntur juxta Prædicamenta, ut fecimus in Tabulâ, Notari potest interim & Aristotelis divisio Lib. I. magn. moral. cap. 3. *ἢ ἐν τῇ ψυχῇ ἀγαθὰ διαίτησιν εἰς ψυχήν, εἰς ὁρεσίων, εἰς ἀρετῶν, ἔτι ἄλλα.*

No. 5. Circa bona corporis observetur scitum Hugonis Grotii, etiam B. Hülsemanno approbatum cap. XX. breviarii Theologici. Th. 10. p. m. 436. *visæ moram, quæ spaciàm dat potentie, inter bona corporis habere primum locum, & fundamentum esse aliorum bonorum ad corpus pertinentium.*

No. 6. Bona externa minime omnium sunt in potestate nostrâ. Sunt enim vel isferes extra essentiam hominis positæ: ut divitiæ [de quibus plura. Tab. XLI. * 3.] amici, conjux, liberi; vel connotant certam relationem ad res nobis extrinsecas. Ita *Nobilitas* connotat relationem ad Parentes vel Majores certâ qualitate præditos; *Honor* ad honorantes; *Potentia civilis* ad alios, quorum voluntas dependet à nostrâ; *libertas* [de qua plura Tab. XXXVII. sub memb. 6.] ad alios cum negatione in nos domini conceptos; *Dominium & possessio* ad rem externam, cui dominamur, vel quam possidemus; *Pax* ad homines cum negatione status contra nos bellici conceptos; *Securitas* ad res externas conceptas cum negatione nocivitatæ respectu nostrî.

ANNOT. XIV. ad lin. 36.

*Ad divisionem Bonis. * 1. 2.*

No. 1. Bonum morale & artificiale, quæ talia differunt etiam ut honestum & utile vel jucundum; addidi jucundum, quia in rebus artificialibus interdum nihil spectam^{us} ultra voluptatē, ut in pictura elegantia.

No. 2. Bonitas, tam moralis, quam artificialis, pro subiecto habet illud, quod est finis ultimus illinc virtutis moralis, hinc artis cujusque. Est autem finis ultimus virtutis quidem *εὐεγχετα*; artium verò aliarum *εὐεγχετα*, aliarum *εἰργον* per theoremata 3. hujus tab.

No. 3. Juxta hæc de re artificialiter bona dicere solemus: *Opus laudat artificem.*

No. 4. Moralis bonitas est in actione secundum virtutem moralem. Et quia hæc est habitus præreticus, præretis verò seu electio est actus voluntatis: ideo bonum morale dicitur habere bonitatem suam in voluntate operantis. Hinc illud: *ἄδεσται ἄνθρωπος, τὰ μὲν ἐστὶν ἐπὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ κακοῦ.*

No. 5. Jam quia voluntatis actus per se sunt interni, sensibusque impervii, & in humanis tamen iudiciis de iustitiâ & iniustitiâ actionum, h. e. bo-

nitate vel malitiâ earum morali pronuntiandum est; inde moralitas subdividi debet in *Ethicam & Politicam.*

No. 6. Voco hic *Ethicam* (ne quis pravam interpretationem vocem sibi fingat, juxta quam Philosophi ethici intrinsecam actionum perfectionem intellectu metientes; voco *Politicam*, juxta quam iudices Politici in foro humano, (quod ob defectum *ἡγεμονίας* cogitur esse contentum sensuum iudiciis,) de iusto & iniusto pronuntiant. Vid. & Tab. X. lin. 21. & seqq.

No. 7. Et quia status naturalis intellectui, legalis censui est accommodatus per xxxiii. lin. 29. ideo moralitas ethica vocari quoque potest naturalis, & politica legalis.

No. 8. Habuisse videtur hæc distinctionem in animo Tullius, quam scriberet Lib. III. offic. p. 65. *aliter leges* [ad moralitatem Politicam intente] *aliter Philosophi* [ad ethicam] *tolant assuetas. Leges, quatenus manu teneres res possunt: Philosophi quatenus ratione & intelligentiâ.* Quem locum Ciceronis profert etiam Grotius Lib. II. de jur. bell. cap. XII. §. 13. p. 214.

No. 9. A discrimine inter moralitatem Ethicam & Politicam est, quòd Aristoteles fortitudinem civilem, quam ex Tab. XV. lin. 31. depinximus, negat esse veram, subaudi *ethicæ*; quam sine dubio iudicia humana haberent pro virisimili, sic, *politicæ.*

No. 10. Atque hinc est, quòd politica bonitas moralis tranquillum reddit hominem in iudicio humano, non autem statim etiam in foro conscientie philosophicæ.

ANNOT. XV. ad lin. 44.

Ad theoremata. 2.)

Præstantius est in actu signato (1.) bonum honestum jucundum, quia appetitur à facultate nobiliore; (2.) *honestum & jucundum* utili, quia propter se appetuntur; (3.) *quod tantum propter se appetitur*, cæteris, quia quæ tale habet perfectionem puram absque admixta imperfectione; (4.) *bonum animi bono corporis*, quia perficit partem hominis nobiliorem; [5.] *bonum corporis bono fortunæ*, quia perficit hominem ab intra; (6.) *superveniens naturali*, quia habet se ad illud ut perficiens ad suum perficibile; (7.) *Theologicum Philosophicò*, tum quia provenit à lumine Gratie, quod est nobilissimum lumine nature: tum quia ducit hominem ad vitam æternam; (8.) *theoreticum practico*, propter causas & Tab. VI. lin. 15. & seqq. intelligendas; (9.) *morale artificiale*, quia differt ab eo, ut honestum ab utile & jucundo per annot. XIV. num. 1.

ANNOT. XVI. ad lin. 48.

Ad theoremata. 3.]

Hæc de re lege Lib. I. Nicom. c. 1. exempli artium, quæ in *εὐεγχετα* tanquam fine quietis sunt

funct saltatoria, æquitatoria, nautica; quæ in *te-* qui putant de essentia artis esse, ut post se opus re-
gno externo, sutoria, figulina, fatoria: falluntur, reliquant.

AD TAB. IV.

De Potentiis animæ humanæ.

ANNOT. XVII. ad lin. 2.

Ad membrum 1.)

Doctrina de potentiis animæ pertinet ad *Physicam* per modum theoriæ, & quoad omnia scibilia; ad *Ethicam* verò per modum protheoriæ, & quoad ea tantum, quorum cognitio utilis est ad doctrinam moralem, exclusis inutilibus, quorum exemplum posui sub *. Cæterum hanc totam tabulam melius intelliget, qui eam cum XXXVIII. comparabit.

ANNOT. XVIII. ad lin. II.

De Sensibus externis.)

No. 1. Pro usu ethico non incommodum videtur (mihi quidem) quinque sensibus addere sextum tactus veneri.

No. 2. Ita sensuum tres erunt *investigativi* objecti absenti visus, auditus odoratus; totidem *fructivi* objecti presentis, gustus, tactus communis, & veneris. Voco absens (*presens*) objectum, quod sensorium non tangit (*tangit*) contactu corporeo.

No. 3. Singulis sensibus suæ sunt voluptates, sed trium investigativorum (in se, consideratorum, non verò quatenus sunt signa objectorum sensibus fructivis percipiendorum,) hominibus propriæ, cæterorum communes cum brutis. Vide Gellium Lib. XIX. cap. 2. & quæ dicentur infra Annot. LXXXIV.

No. 4. Ex fructivis tamen sensibus tactus communis datus esse animali videtur non tam ad perscrutandas voluptates, quam fugiendos dolores corporis positivos, [quid si sint, docebitur Annot. LXXVII.] quales causantur à vulneratione, aliisque lesionibus, ex quibus ad mortem violentam gradus fieri potest.

No. 5. Gustus autem & tactus veneris ordinantur ad voluptatem sensitivam ex alimento & re venera oriundam: quorū illud conservat individuum, hoc speciem.

No. 6. Hæc faciunt ad melius intelligendam, Aristotelis de Fortitudine & Temperantia doctrinam. Fortitudo enim occupatur circa fugam dolorem tactu communi perceptibilem; temperantia verò circa perseverantiam voluptatum gustus & tactus veneri, quæ alias communiter vocantur voluptates corporis. Utraque verò circa objectum homini maxime et animali bonum vel malum, *Coat. Tab. XIII. ** 4.

ANNOT. XIX. ad lin. II.

Speciem rei bonæ vel malæ.)

Intellige jus, quod cadit sub cognitionem & appetitum hominis, ut est animal, nam speciem boni, quod homini, ut homo est, convenit, dicit intellectus.

ANNOT. XX. ad lin. 16.

De appetitu concupiscibili & irascibili.)

No. 1. De discrimine horum appetituum tres sunt opiniones famosæ. *Prima* Piccolomini grad. I. c. 13. quod bona pertinentia ad corpus, ut ea quæ gustum & tactum (venerem) afficiunt, item divitiæ respondeant appetitui concupiscendi, pertinentia verò magis ad animum, ut honor, gloria, victoria, appetitui irascendi. *Secunda* Scholasticorum, objectum appetitūs concupiscibilis esse bonum & malum simpliciter; irascibilis verò eadem sub ratione ardui. *Tertia* Jasonis Denores p. 53. constituit. Phil. civ. & Dn. Dürrii p. 68. Disput. Phil. moral. per concupiscibilem nos ferri in bonum, per irascibilem averti à malo.

No. 2. Ex his *prima* opinio est ad mentem Platonis, ut intelligis quodammodo ex Disputat. nostra I. de virtutibus cardinalibus Thef. 31. 32. 36. nec plane hinc abluat *secunda*. *Tertia* verò unice ad mentem Aristotelis, ut clarius exposui Disput. II. de virtut. cardinal. §. 17.

No. 3. Nos, qui sequimur Aristotelem, debui-
 mus hic retinere tertiam expositionem, cujus illustrem usum aperient Tab. IX. membr. 3. & inderiendum Tabulæ XIII. membrum 1. & Tab. xxvii. membr. 4.

No. 4. Et quia bonum & malum objectum est appetitūs non modo sensitivi, sed etiam rationalis, h. e. voluntatis; transtulimus hanc distinctionem ad voluntatem quoque lin. 24. 25. Quod idem non faciunt Scholastici, inde est, quia bonum & malum hoc in argumento restringunt ad sola sensitiva.

ANNOT. XXI. ad lin. 36.

Ejus defectum corrigere posse.)

No. 1. E. g. errorem sensūs, solem iudicantis non majorem esse disco, corrigit intellectus: pravitatem appetitūs sensitivi, cibum svavem, sed insalubrem appetentis, corrigit voluntas rectæ rationi obsecundans.

No. 2.

No. 2. Addidi in naturalibus & civilibus: ne quis lumen intellectus naturale putet valere ad supernaturalia quoque fidei mysteria; aut vires liberi arbitrii nostri extendat ad bona quoque spiritalia.

ANNOT. XXII. ad lin. 45.
Comparatur imperio civili.

No. 1. Deprompta sunt hæc ex Aristot. 1. polit. 3. ubi animæ imperium in corpus herili, in appetitum civili vel regis comparat. Ciceroni contra Iudregio simile est, hoc herili, in fragmento e. III. de Republ. p. 37. edit. tragmentor. Ciceronis Andrez Patricii.

No. 2. Sed hæc non pugnant. Omne enim simile est dissimile. Aristoteles repugnandi potentiam respexit, Cicero *actum*. In appetitu sensitivo & potentia est repugnandi rationes imperio, & actus sapè. Nihil horum in locomotivâ. *Potentia* repugnandi libertas est quædam. Libertas autem competit civibus. Hi reguntur imperio civili. *Actus* repugnandi iustis imperiis indicium est naturæ sequioris, qualis servorum: at hic coercetur imperio herili. Invenit ergo & Aristoteles causâ cur imperium cum pararet civili, & Cicero, cum herili.

ANNOT. XXIII. ad lin. 47.
Locomotiva corporis.

No. 1. Intellectus perspicue similis est sensui, & voluntas appetitui. Locomotivæ vulgo nihil damus, quod respondeat in anima rationali.

No. 2. Juvabit tamen ad melius percipiendum Tabulâ XXVIII. punct. 13. & 16. it. * 2. locomotivæ comparare illam intellectus facultatem (esto ea realiter non differat ab intellectu) secundum quam ad imperium rationis, ut pes jam movetur, jam quiescit, & si movetur, vel ad dextrum lacus vel sinistrum: sic intellectus certæ rei speculationem continuet vel non item; defigat se in objecti alicujus bonitatem ve, adhærentem malitiam. Vide infra Annot. XLVII. & quæ diximus cap. XLIX. Phys. II. 23. 38. 43. p. 270. 276. 278.

ANNOT. XXIV. ad lin. 51.
Affirmatio similis prosecutioni.

Observavit Aristoteles Lib. VI. Nic. cap. 2. non longè ab initio. Sic autem explica: Sicut affirmatio (*negatio*) ait compositio [*divisio*] subjecti cum convenienti (*à disconvenienti*) prædicato; sic prosecutio (*fuga*) est compositio (*divisio*) cupiditatis cum convenienti (*à disconvenienti*) objecto

AD TAB. V.

De Definitione Summi Boni Humani

ANNOT. XXV. ad lin. 14.
Ad Questionem an sit?

No. 1. Intelligentur questio vi lineæ 8. de Summo Bono hujus vitæ. & hoc sensu etiam affirmatur. Dubitare tamen aliquis possit ex eo, quia nullus homo in hac vita habet virtutem perfectam i. e. perfectam sapientiam. [videmus enim hic res divinas in ænigmatè tantum 1. Cor. XIII. 12.] vel perfectam prudentiam per Tab. XXIX. lin. 37.

No. 2. Respondeo: nihil aliud probatur hoc argumentò, quàm Summum Bonum non dari hac in vita extra ideam Sufficit, quod datur interim (ut perfectus Operator, & elementum purum) in idea. Summus enim hic de essentia seu idea solliciti per lin. 33. quia oportet esse aliquam mensuram invariabilem, quam in sola idea deprehendimus.

No. 3. Certo tamen modò datur in hac vita etiam Summum Bonum adur: quia datur sapientia & prudentia perfecta, si non absolute, saltem comparatè. Habet enim distinctio Tab. XXVII. lin. 50. etiam hic locum.

ANNOT. XXVI. ad lin. 18.
Ideum est Summum Bonum hominis nisi & civitatis.

Tavtò èνν α' γαδ' èνν κολ' αλδεν 1. Nic. 2. Notabis hoc contra eos, qui disputant, aliam esse hominis solitarii, aliam in societate constituti Beatitudinem, eoque putant dari etiam oportere peculiarem disciplinam Monasticam. Quorum quidem sententiæ jam supra contradiximus Annot. V. n. 4.

ANNOT. XXVII. ad lin. 28.
Ad Definitionem Summi Boni.

No. 1. Aristoteli Summum hominis Bonum est operatio secundum virtutem [notavi hæc aliquid annot. X. no. 8.] Intellexit autem haud dubie operationem eam, quæ fit in hac vita. Rectè. Nam etsi varia solent obijci: parata tamen ex Tabulâ nostrâ est responsio.

No. 2. Obijciunt autem Novatores Aristotelici 1. Summum bonum non est ætio virtutis: sed gloria DEI: 2. nec in hac vitâ, sed in æternâ.

No. 3. Respondeo ad 1. ex lin. 11, Summum Bonum

num hic sumi in conceptu non communi, sed proprio. Vel sic: nego actionem virtutis posse opponi tendentem ad gloriam DEI: nisi enim pro fine ultimo habeat gloriam DEI, non est actio virtutis sed vitii. Quod autem lin. 11, diximus, Summum hominis bonum esse DEUM, seu potius gloriam DEI id interpretationem capiet è dicendis annot. XXXIX. n. 2. & 3.

N. 4. Respondeo ad 2. ex lin. 6. nos cum Aristotele ut Philosophi solliciti sumus de Summo Bono non Theologico, sed Philosophico. Peccaret Theologia, si sumeret sibi partes Sacrae Theologiae. Neque merum naturae lumen, quo solo Philosophia utitur, ducere nos potest ad vitam aeternam. Quae tamen Philosopho neganda non est, sed tantum distinguenda à vitâ seculi hujus tanquam subordinatis à subordinatâ. An eam negaverit Aristoteles, quaestio historica est? Si non negavit, bene; si negavit, absit ut illum in eo sequamur. Observa interim, posse Aristotelicâ Definitionem ampliari ad Summum quoque Bonum aeternae vitae, quod concedunt etiam Theologi positum esse in visione DEI beatificâ. Ergo & in operatione secundum virtutem optimam, scilicet sapientiae. Quae sapientia acquisita sit, an infusa, hoc loco nihil refert.

No. 5. Est & alia objectio, sed valde frivola: Aetio secundum virtutem non expeditur propter se, sed propter hominem agentem ipsum. Ergo non

est Summum Bonum. Respondeo ex lin. 17. non expeditur propter se tanquam finem a, concedo; tanquam finem b nego. Adde quod hi duo fines a & b non debent divelli, sed conjungi, tanquam unus integer finis cum Svarezio apud Stahlium parte I. Reg. pag. 234.

ANNO T. XXVIII. ad lin. 31.
in vitâ perfectâ.)

Vitam perfectam alii de naturâ aetate, alii, & magis opinor ad mentem Philosophi, de morâ quadam & continuatione vitæ exponunt. Utraque expositio existentiam Summi Boni rangit.

ANNO T. XXIX. ab lin. 35.
Nec eum determinat.)

Addidi hoc propter virtutem habitualement, de qua annot. X. n. 8.

ANNO T. XXX. ad lin. 36.
Jam instrumenta, jam causas, &c.)

Bona commemorata sunt Summi Boni interdum 1. instrumenta, ut arma ad exercendam fortitudinem militarem; 2. cause sine quibus non, ut valetudo ad eandem fortitudinem; favor apud Principem ad beneficium pro amico impetrandum; potentie naturales & voluptates animi, cum quovis exercitio virtutis conjunctæ; 3. ornamenta, ut honor, pulchritudo, juxta illud: *gratior est pulchro veniens à corpore virtus*; 4. objecta materialia, ut divitiæ respectu liberalitatis, magnificentie, justitiæ.

ANNO T. XXXI. ad lin. 39.
Respondet utriusque.)

Eadem est sententia Piccolominei grad. IX. cap. 28. p. 84. & Gifanii ad l. Nic. 7. p. 55.

AD TAB. VI.

De Divisione Summi Boni.

ANNO T. XXXII. ad lin. 1.

Summi Boni humani partes.)

No. 1.

Partes, non species, voco cum Burgersdicio cap. IV. Philol. mor. §. 13. p. 4. quem vide & cap. III. §. 21. p. 41. & 42. Vult enim DEUS nos in hac vitâ & ipsi cultum præstare, & proximo officium. Unde & Decalogum suum tanquam actionum nostrarum regulam partitus est in duas Tabulas (similiter tanquam in partes non species,) quarum prior, ut more Philosophico loquamur, theoreticas quoque includit virtutes; posterior est Practicarum. Theoreticæ enim Philosophia divinarum est rerum, Practica humanarum per annot. III.

No. 3. Qui commentii sunt vitam merè solitariam & speculativam quasi ordinari-

am & specie distinctam à practicâ, iis jam responsum est annot. V. n. 4.

No. 3. Quas no. 1. theoreticas & practicas virtutes vocavi, eas Neoterici ferè ut Timplerus p. 118. Eth. gener distingunt vocabulis pietatis & probitatis, inque has duas velut species virtutum moralem primò dividunt, sicuti & Theologi Decalogum in duas Tabulas divisum vocant legem Dei moralem.

No. 4. Quo pacto certum est vocabulum virtutis moralis sic extendi, ut præter officia versus homines aut nos ipsos, in quibus solis strictus se sensus continet, quem Tab. VII. secuti sumus, complectatur & cultum DEO immediate debitum.

No. 5. Alia vocabuli hujus extensio est, cum Scholastici de quatuor virtutibus cardinalibus agentes prudentiam quoque, cum subjektivè sit virtus intellectualis, objectivè tamen dicunt esse moralem.

No. 6.

No. 6. Quæ de vero DEI cultu moraliter præcipi possunt, indivulsò nexu coherent cum principe virtutum theoreticarum, sapientiâ. Neque enim verè amari DEUS potest, nisi rectè agnoscat, nec agnoscat, nisi verè ametur. Cumque optima illa verèque ad æternam cum DEO agendam vitam ducens pars sapientiæ revelata propria sit Theologorum, inde & his delegari solet accurata virtutum moralium ad immediatum DEI cultum pertinentiũ expolitio.

ANNOT. XXXIII. ad lin. 2. 5.

Secundum virtutem optimam.)

No. 1. Quid optimæ virtutis nomine in Definitione Summi Boni intelligi debeat, significata est interpretum dissensio. Exponunt vel 1. de sapientiâ, vel 2. de prudentiâ, vel 3. de Justitiâ universali, aut cumulo virtutum omnium moralium, vel 4. de fortitudine, vel 5. indeterminate de quavis virtute, quâ quis excellat præ cæteris. Si quæ sunt plures expositiones, ad has reduci poterunt non incommode.

No. 2. Ex his prima & secunda opinio calculum nostrum meruit ad eum modum, quem expressimus hic in Tabulâ. In subiectis asteriscis (quos illustrabit Tab. XXIX. membr. 2.) fundamenta posuimus refellendi expositiones reliquas. Quibus errandi occasionem dedit præcipue, quodd & Definitionem Summi Boni putaverunt exaudendam esse de solo practico, & virtutis vocabulum in eâ positum de solis moralibus.

No. 3. De quinquâ opinione adhuc in specie moneo, quod illa Definitionem Summi Boni traxerit ad statum existentie, cum ea rectius intelligatur de statu essentie per lin. 33. Tab. præced.

AD TAB. VII.

De Natura Virtutis Moralis.

ANNOT. XXXVII. ad lin. 2.

Ad Homonymiam.

Aliam æquivocationem pete ex annot. XXXII. no. 4. & 5.

ANNOT. XXXVIII. ad lin. 12.

In solo appetitu sensitivo.

No. 1. Ita sententiæ Piccolomineus grad. IV. cap. 8. & abreptus ab eo Jac. Martini p. 98. Ethic. Burgersdicius item p. 117. Philos. Moral.

No. 2. Verùm hæc sententiâ periculosa est, quatenus occultè quodammodo patrocinatur Pelagianismo exaggeranti vires liberi arbitrii, & extenuanti labem peccati

ANNOT. XXXIV. ad lin. 15.

Beatitudo theoretica nobilior.)

No. 1. De præstantiâ theoreticæ vitæ super practicam multa sunt apud Scholasticos, qui huc trahunt illud etiam Christi Luc. X. 41. *Maria optimam partem elegit.* Ponunt enim typum esse theoreticæ vitæ Mariam, practicæ Martham. Posuimus illorum inventis frui, dummodò meminimus vias illas duas non distrahendas esse ut species, sed conjugendas ut partes, per dicta annot. XXXII. no. 1. & 2.

No. 2. Quæ verò nos hac de re tradidimus in Tabulâ, Aristoteli debentur ex cap. 7. & 8. Lib. X. Nic.

ANNOT. XXXV. ad lin. 3r.

Notitia DEI naturalis & revelata.)

Differunt hæc duæ notitiæ 1. principio, quod in naturali est lumen naturæ, in revelatâ lumen gratiæ. 2. obiecto: naturalis (revelata) insinuat nobis tantum (etiam) cognitionem articulorum non meræ (meræ) revelatiōnis: e. g. DEUM esse unum in essentiâ, (verum in personis.) 3. usu. Naturalis non potest Hominem perducere ad vitam æternam, potest revelata.

ANNOT. XXXVI. ad lin. 4o.

Potestatem internam cum externa.)

Interna competit Ministris Ecclesiæ, & consistit in potestate docendi Verbum DEI, & administrandi Sacramenta: externa verò Magistratui Politico debita ponitur, in Regalibus circa sacra.

originalis. Quod peccatum, quia Gentiles ignoraverunt, non mirum, si Aristoteli eadem fuit hac de quæstione opinio.

No. 3. Contra sic argumentor: non modo sensitivus, sed etiam rationalis appetitus & quidem in civilibus quoque, post lapsum à naturâ magis ad malum propendet, quàm ad bonum. E. uterque indiget habitu reflectente ad bonum, qui nullus est alius, quàm Virtus moralis. Valer hæc sententiâ, etiam si ponas, voluntatem habere se in civilibus æqualiter ad bonum & malum,

ANNOT.

ANNOT. XXXIX. ad lin. 21.

(Summum malum praelicium.)

No. 1. Summum Bonum, sic & Summum malum ambigüe dicitur: absolute, & alieni.

No. 2. Absolute Summum Bonum solus DEUS gloriosus: absolute Summum Malum revera nullum datur, nec dari potest, tamen si gentiles pervasi fuerunt, tale quid esse materiam primam DEO coeternam, sed ab eo independetem, & illi extreme contrariam. Qua de re vide, quæ diximus in Dilucidationibus Stahlhianis Disput. XII. Reg. 4. no. 34.

No. 3. Summum Bonum *aliis*, & quidem homini est, quod Tab. V. definitivimus & Tab. 6. divisimus in theoreticum & practicam. Actio nimirum secundum virtutem optimam, illinc theoreticam, hinc practicam.

No. 4. Unde vi contrarii sequitur, Summum Malum homini esse actionem secundum vitium pessimum, sive theoreticum, quod sapientiæ; sive practicam, quod prudentiæ opponitur, Ut adeo ipsum quoque sit duplex: theoreticum & practicum.

No. 5. Sapientiæ opponitur error habitus moralis de Deo, rebusque divinis, ut si quis putet (quod abhorret scribere calamus) DEUM esse injutum. Prudentiæ oppositum verusitia est, de qua Tab. XXXIX. in fine.

ANNOT. XL. ad lin. 21.

(Mediocritas.)

No. 1. Aristotelis, doctrina, quod differentia specifica virtutis moralis sic *mediocritas*, varios natus est adversarios. Sed horum argumenta præcipua facile resolvetur ex astericis nostris, ubi prius observaveris conclusiones earum esse trium generum. *Aut* enim concludunt, non omnem; *aut*, nullam virtutem, esse mediocritatem; *aut*, si fateatur, omnem virtutem esse mediocritatem, negant tamen, mediocritatem esse differentiam specificam. & in locum ejus substituunt *ἡμετέριον*, rectitudinem.

No. 2. Contra *primum* genus conclusionis notabimus aliquid annod. sq. 3. & 4. Ceterum pro eâ conclusionem probandâ solent Justitiam obicere, quæ ex ipsius Aristotelis confessione unicum tantum habeat extremum, eoque non sit inter duo extrema mediocris. Respondeo ex * 1. Justitia non est mediocris, subjective concedo effective nego.

No. 3. Idem responderi possit illis etiam, qui, ut secundam conclusionem evincant, cete-

ras quoque virtutes omnes ajunt uni tantum extremo opponi, non duobus, e.g. liberalitatem avaritiæ soli, non etiam prodigalitati hinc enim opponi parimonia à liberalitate realiter distinctam. Verùm ne hoc quidem concedendum illis est, duas hic esse distinctas realiter virtutes, quum unius eademque opus sit disponere ad contradictoria per * 4. v. g. ad dandum, ubi opus est, & non dandum, ubi ratio dissuadet. Actus quidem contradictorios realiter inter se differre necesse est; sed non item talium actuum potentias (qualis est virtus habitualis;) ut patet exemplo voluntatis, quæ habet libertatem contradictionis Tab. IV. lin. 25. Et quidem hujus ipsi libertatis confrevatrix est virtus, sicut è contrario vitium est ejusdem destructivam (Conf. Tab. X. in fine.) Unde simul intelligis, cur in virtute res procedat, ut duæ virtutes in unam coalescant, in vitio non procedat.

No. 4. Pro *tertia* conclusione urgere solent, negativum, quale quio est mediocritas, [ἰσότης, quæ significet negationem extremorum] non esse formam specificam rei positivæ. Respondeo ex * 1. mediocritas virtutis potest hic, & debet etiam, exponi positivè. Virtus est mediocritas intertivia negativum quidem, si formale objecti species, participativum verò, si materiale per Tab. VIII. lin. 12-13.

No. 5. Quod autem *ἡμετέριον* seu rectitudinem substituunt, sciendum, in vocabulis discrimen esse, in re nullum. Vult enim Aristoteles mediocritatem illam esse definitam ratione viri prudentis, h. e. *ρεῖσθαι*. Hinc virtus illi est *εἰς τὴν κατὰ τὸν ἀρετὴν ἡμετέριον* Lib. VI. Nic. cap. 13. Et Lib. X. c. 8. ait: *ἡ ἀρετὴ τῶν ἡδονῶν κατὰ τὴν ἡμετέριον*. Quid autem sit *ἡμετέριον* in virtute, explicat Lib. IV. Cap. I. circa liberalitatem. *Liberalis*; inquit, *ἔστιν ἡ ἀρετὴ τῶν χρημάτων, ἡ δὲ ἀρετὴ τῶν χρημάτων ἔστιν ἡμετέριον*. Quid hoc aliud est, quam illa mediocritas, quam * 2. diximus pro circumstantiis sua discrimina variari?

No. 6. Imò verò mediocritatis vocabulum adhuc significantius est, * 5. Ex eo enim simul intelligitur, virtutem affectus non tolerè penitus (Tab. VIII. lin. 24.) ut voluerunt postea Stoici, sed eos tantum revocare ad temperamentum seu mediocritatem. Quæ significatio non est in voce *ἡμετέριον*. Clamabant enim Stoici stantiam quoque à *ἡμετέριον* esse *ἡμετέριον*.

ANNOTATIONES

AD TAB. VIII.

De Objecto virtutis moralis.

ANNOT. XLI. ad lin. 5.

Affectus aliqui indifferentes.

No. 1.

Ratio, cur materiale virtutis objectum sit affectus (quod de effectu dicimus, ad actionem quoque externam pertinet per lin. 7.) indifferentes, est hæc: quia si affectus jam determinatus est ad bonitatem moralem, e.g. amor honesti hoc ipso complectitur etiam objecti formale: at nos solum materiale hic investigamus; si autem ad malitiam moralem, ut invidia, non potest illa, quæ tali, induci forma bonitatis moralis: sicut invidia non potest fieri bona.

No. 2. Quod si maxime in objectum determinate jam moralitatis agere jubeatur virtus, non tamen cupiet in illud mediocritatem seu temporamentum aliquod introducere, sed illud aut plane tollere, si malum est, [exemplum suppetabit Tab. XVI. lin. 21. 24. 46.] aut in finitum augere, si bonum est, v.g. amorem honesti. Atqui nos objectum materiale illud hic vocamus, in quod virtus formam mediocritatis inter nimium & parum consistens introducere cogitat.

No. 3. Edictis intelliges, quid respondendum sit Hugoni Grotio in proleg. de jure bell. ut doctrinam Aristotelis de mediocritate virtutis everteret, post alia hoc etiam proferenti, quod recta ratio in quibusdam modum sequendum dicitur in

quibusdam autem ad summum incitet. *Nam DEUM* inquit, *minimus colere possumus.* Etenim ut committam exemplum hoc esse virtutis moralis laxiore sensu, quam hic secundum Aristotelem facimus, usurpat: [Vid. annot. XXXII. no. 4.] Respondes, cultus DEI actio est, non indifferentes, sed moraliter bona & debita: quali Aristoteles nunquam voluit mediocritatem induci.

No. 4. Aliter adhuc responderi potest, si vocabulum divini cultus capias indifferenter: nam colere dicuntur & qui pervertè colunt, vel ipsi fatentur Grotio. Enim verò jam dicimus, à pietate seu virtute colendi Deum reverè mediocritatem queri, ut scilicet nec excedamus colendò Deum aliter, quam Ipse voluit, nec deficiamus cultem Ejus negligendò. Quo pacto extrema pietatis erunt in excessu superstitio, in defectu irreligiositas.

ANNOT. XLII. ad lin. 7.

Medium.]

Actiones externas hominis medium objectum voco inter internum & externum. Habent enim quasi punctum ichoans in homine, punctum finiens extra hominem. Vincentius Bellovacensis Lib. I. speculi moralis part. 3. distict. 48. fol. m. 326. sic rem enunciat: *Operationes exteriores medise sunt quodammodo inter res exteriores, que sunt earum materia, & inter passiones interiores, que sunt earum principia.*

AD TAB. IX.

De Affectibus humanis.

ANNOT. XLIII. ad lin. 38.

Affectus Cl. Durrie.]

Quem vid pag. 67. Disp. Philos. mor. Sententiam autem meam sic expono, quia virtutis moralis, ut que pro subjecto habet voluntatem quoque (per Tab. VII. fin. 9.) officium est frenare & appetitiones voluntatis: has ergò appetitiones affectum vocabulo hic comprehendo quod & infra facio Tab. XXVIII. punct. 11. & 15. Si quis hic dissentio cum eo, dum rem ipsam teneo, de vocabulis non litigabo.

ANNOT. XLIV. ad lin. 45.

Jason Denores.]

De Constit. civ. Philos. p. 55. Favet Definitione ire apud Aristotelem Lib. I. de anima cap. I. de eorum cupiditas doloris reponendi vel respondendi, ut verunt Seneca Lib. I. de ira cap. 3. & Lactantius cap. 17. de ira DE I. Concupiscibilem autem affectum hic interpretare sensu non Platonis, sed Aristotelis, de quo annot. XX. no. 3. Stoici quoque iram subiciebant libidini teste Cicerone Lib. IV. Tuscul. p. 212. Et Hugo Gratius Lib. II. de jur. bell. cap. 20. §. 29. p. 307. Iracundiam complectitur sub appetitu ad bonum tendente.

AD

AD. TAB. X.

De Actionibus humanis.

ANNOT. XLV. ad lin. 9.

Artificiales, quæ tales.]
E.g. actio pictoris eleganter imaginem ex arte pingentis, artificialiter, bona est moraliter, si in se spectetur, in differens; per accidens tamē v.g. si actionē hanc suā alteri ex lege iustitiæ commutativæ elocaverit, potest fieri moraliter quoque bona, si talem ex padio imaginem debens, talem pigat; vel mala, si contra pactum pingat quid pro quo v.g. captum, licet naturalissimi delinearum, pro angelo, vel contra.

ANNOT. XLVI. ad lin. 11.

Ut omnes circumstantia morales.

In his & circumstantia finis seu potius intentionis ad certum finem, quæ intentio, quoniam in se sit actio incerta, eamque ab extrā callidi homines efficaciter dissimulare queant, ideo ad Politicam moralitatem sæpè iustitiæ intentionis non exigitur, ut in bello politico iusto. Plura vid. annot. XIV. no. 6. & seqq.

ANNOT. XLVII. ad lin. 30.

Et locomotiva.]

Locomotivam hic intellige non corporis modo, sed animi, de qua annot. XXXIII. Distingue autem hanc locomotivam intellectus a potentia ejusdem cognoscitivā. Differant perinde ut potentia oculi locomotiva & vitiva. Illa libera est, hæc naturalis seu necessaria; illa voluntatis imperio subjecta hæc exempta.

AD TAB. XI.

De Spontaneo & Invito.

ANNOT. LI. ad lin. 3.

Aliquid homini cum Bruto commune.)

Tale spontaneum est in actionibus eorum, qui non agunt per actum secundum voluntatis, sed vitam tantum animalis vivunt, ut infantes, furiosi, & qui ex affectu precipitantia agunt, quem delineavimus Tab. XXVIII. puncto 4. & lin. 47. de quibus & Tab. XXVI. * 5.

ANNOT. XLVIII. ad lin. 37.

Sed non contra.

E.g. actio locomotiva animi. Hæc sensibus obvia non est. Hinc quid alii versent animo vel cogitent, quamvis ipsi præsentēs sint nobis tamen non ita videre possumus, ut actiones eorum ex locomotivā corporis prodeutes.

ANNOT. XLIX. ad lin. 44.

Omissionis seu negativam.)

No. 1. Talis actus erat Luc. 10. 31. 32. Sacerdotis & Livitæ prætereuntium & vulnērato nihil officii præstantium.

No. 2. In his actibus pura est negatio, si actum externum; non pura, si internum illum elicitum spectes. Qui & ipse negativus est quidem ratione objecti seu termini, positivus interim in se. Est enim, si accuratè loquimur, actus volendi non facere.

No. 3. Et hanc ob causam culpa [qua de re Grotius Lib. II. de jure bel. I. cap. XVII. §. 1. 6 8. 10.] contrahi potest etiam non faciendō, h. e. volendō non facere: quod non esset, si, actus ille omni ex parte & in solidum esset negativus.

ANNOT. L. ad lin. 48.

Gratum Libertatis minimum.)

Vitiis enim habitualibus corrupti sunt suarum libidinum servi, non Domini. Apposire Augustinus Lib. VIII. Confess. cap. 5. *Ex voluntate perversa facta est libidinis, & dum servitur libidini, facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.*

ANNOT. LII. ad lin. 10.

Principium primum morale.

Pro commentario erit Tab. XXIII. * 3.

ANNOT. LIII. ad lin. 27.

Non iudicatur causa sed comes.

Ignorantia vel causa est facti sine quā non, vel comes tantum. Cū causa (comes) est, habet se ad factum ut oris apertio ad actum loquendi (audiendi) sine oris enim apertione non loquimur, [bent tamen audimus.]

B 3

ANNOT.

ANNOT. LIV. ad lin. 29.

(Ignorantia vincibilis.)

Vocatur & affectata theorem. 5. hujus Tab. quia, qui sua facta per talem ignorantiam excusant, si volunt ignorantes aut esse, aut saltem *videri, esse*, ut illi, qui lectioni legum Academiæ, in quâ degunt, de industria de subrahentes earum ignorantiam apertè quærunt. *Vt*ri saltem, ut qui legis alicujus humanis mentibus naturaliter insculptæ, vel circumstantiæ certæ moralis à se non ignoratæ, inscitiam simulant.

ANNOT. LV. ad lin. 60.

(At ultimam specificationem actus.)

Ut venatur ille, de quo lin. 18. volebat eadem, sed non hominis.

ANNOT. LVI. ad lin. 63.

(Saltem mediatur.)

Homo enim talis volebat immediatè ignorantiam. Mediatè ergo & actum ab illa ignorantia utrunque dependentem. Applicari hæc possunt & ad actus summè ebrioforum, quid agant, nescientium, quum planè in statum brutorum se tradiderint. Hi si immediatè volunt ebrietatem, rei quoque sunt aliquo saltem modò, in judicio ethico, eorum quæ hæc ebrietatem consequuntur. Qui enim consentit in periculum, consentit certò modo in effectum vel eventum periculi, juxta illud: *qui vult antecedens, vult etiam consequens.*

AD TAB. XII.

De Principiis actionum humanarum.

ANNOT. LIX. ad lin. 5.

(Repeti Tab. X. lin. 40.)

Ceterum nota, non negari, quòd ipse quoque potentie anime rationalis sint principia actionum externarum, sed de illis tamen hic agere propositi nostri non esse. Quod dici de illis in hac rem potest, hauriatur è Tab. IV. potentie verò illæ comparatione actuum internorum, ut principiorum propinquorum, vocari possunt principia remota.

ANNOT. LX. ad lin. 10.

(Conscientia rei factæ vel faciendæ.)

No. 1. Conscientia significat vel potentiam animæ, vel actum, h. e. certam propositionem in mente formatam & ita h. l.

No. 2. Utroque modo sumta est vel rei factæ (subaudi tantum) vel (etiam) faciendæ Deprompsi hæc distinctionem ex Horneji Lib. III. Philos.

ANNOT. LVII. ad lin. 65.

(Sætem habitus.)

No. 1. Sub habitu volendi comprehendendo, ut amicitiam habitualem Tab. XXXI. lin. 1. sic & habituale odium in aliquam personam, ut illius hominis, de quo lin. 45. in novercam.

No. 2. Et hic habitus volendi actionem, de qua jam sermo, facit spontaneam, quantum ea consideratur adhuc ut præsens, etiam ante cognitionem erroris.

No. 3. Post eam verò cognitionem, accedente ipso volendi, vel complacendi actû, actus hic illam actionem magis adhuc tingit aliquâ spontaneitate, vel hominem, potius, si actio fuerit malitiæ moralis capax, rerum facit, eo modò quo quis aliena quoque peccata præterita participare potest. Vid. Dilucidationes nostras Stahlianas ad Disput. V. Reg. 14. No. 24.

ANNOT. LVIII. ad lin. 66.

(Quo magis sunt spontanea.)

Magis spontaneæ actiones sunt 1. quæ sunt spontaneæ modò homini proprio, quæ de se vide annot. LI. 2. quæ non habent gradum aliquem spontaneæ & in vici intermedium. Hinc Lib. III. Nic. Cap. 12. ab initio, magis illa dicuntur spontaneæ esse, quæ ex voluptate sunt, quàm quæ ex dolore. Ex dolore enim quæ sunt, actiones mixtæ sunt. Atque his si male sunt, in foro saltem politico, non planè denegatur omnis venia.

mor. Cap. IV. No. 3. p. 318. Illa vocari quòque potest singularium, hæc universalium.

No. 3. utriusque conscientie opus spectatur in 3. Syllogismo practico, quo homo sibi bene vel male conscius seipsum vel absolvit, vel damnat.

No. 4. Exemplum petamus à Caine fratricidâ. Cum eo sic agebat conscientia mala: *Quicumque fratrem occidit, ille peccat, & reus est supplicii. Tu Cain fratrem occidisti. E. Tu Cain peccavisti, & reus es supplicii.*

No. 5. In tali Syllogismo Major Propositio (*Minor & Conclusus*) semper est actus conscientie universalium (*singularium*) ipsa quippè universalis (*singularis*.)

No. 6. Conscientia universalium sumta præ potentia, est habitus intellectus practici, versans circa discrimen honestorum & turpium in universalis, sive discrimen illud manifestetur in principis primis practici, quorum habitus speciale nomine

Voca_

vocatur *certa*, sive in Conclusionibus, quae inde possunt elici.

No. 7. Summam verò hanc conscientiam pro *actu* definitimus lin. 3. & sic nihil est aliud, quàm Propositio Major Syllogismi mentalis practicae, cuius exemplum dedimus no. 4.

No. 8. Conscientia *singularium* sumta pro *potentiâ* est ipsa memoria intellectiva, restricta ad cuiusque hominis facta moralia propria.

No. 9. Eadem conscientia sumta pro *actu* nihil aliud est, quàm minor Propositio, vel Conclusio Syllogismi, qualem modò memoravimus.

No. 10. Conscientiae *universalium* officium est facta hominis cuiusque moralis, futura quidem dirigere ad normam rectae rationis, praeterita verò iudicare, sed utrumque in universali.

No. 11. Conscientiae *singularium* officium est in singulari, sola facta praeterita, si moraliter bona (mala) sunt, defendere (*accusare*) per minorem Propositionem, & hominem ipsum absolvere à culpa (*condemnare*) per conclusionem Syllogismi Practici.

No. 12. Juxta hæc dividitur talis conscientia singularium in *bonam*, prout testimonium perhibet de factio morali praeterito bono, & *malam*, quae de malo tanquam de objecto suo.

No. 13. Itaque conscientia talis bona & mala vocatur *obijctivæ*. Adde & *effektivæ*. Bona enim, conscientia parit rem bonam, voluptatem, (Tab. XXX. lin. 39.) mala rem malam, dolores & cruciatu animi.

No. 14. Interim utraque conscientia praesupponens, quod testimonium ejus sit verum, *formaliter* bona est. Bonitas enim formalis cuiusque Propositionis consistit in ejus veritate. Et hoc sensu in iudiciis quoque testis verus & bonus Synonyma sunt, & vicissim falsus & malus.

No. 15. Similem in modum conscientia universalium dividitur *formaliter* & analogice in bonam & malam, seu, quod idem est, veram & falsam, rectam & errantem. Vid. lin. 16. & seqq.

No. 16. His duabus speciebus vulgò tres alias addunt, conscientiam videlicet *probabilem*, *scrupulosam* & *dubiam*, simulque praesupponunt conscientiam *rectam* & *certainam* esse Synonyma.

No. 17. Veram ut à *posteriori* incipiamus, *recta* & *certaina* conscientia perperam habentur pro Synonymis. Potest enim esse *recta*, quae non est *certaina*, sed probabilis tantum, ut si quis idiota subditus credat summæ potestati, etiam injustè agenti, non esse rebellandum, sed patiendam potius injuriam; non quòd possit hoc effectum ex suis principiis demonstrare, sed quòd assentietur hominibus doctis hoc subinde inculcantiibus.

No. 18. Quod ad *primum* verò atinet, sciendum, illam quinque membris divisionem esse simul & consulum chaos multarum divisionum, & membris quibusdam mutilam, ut patebit è dicendis. Etenim si membra illa omnia testè volumus

explicare, à seque discernere, sic procedendum est.

No. 19. *Primo*. Actus conscientiae universalium vel *positivus* est, vel *negativus*. Positivum (*negativum*) voco, qui quætionem propositam moralem affirmat vel negat (*neq. affirmat nec negat. sed sumam de ea iudicium plane suspendit.*) Et actus negativus est ille ipse, quem vocant conscientiam *dubiam*. Posset etiam vocari *suspensa*, & positivæ indere licebit nomen conscientiae *decidentis*.

No. 20. *Secundo*. Decidens conscientia in ordine ad rem ipsam extra intellectum humanum, subdividitur in *rectam* & *errantem* definitam à nobis in Tabella. Quæ duæ species quia differentiis contradictoriis separantur, tertiam non admittunt.

No. 21. *Tertio*, aliâ ratione eadem conscientia decidens in ordine ad *modum intelligendi*, & quidem æstimato à parte *principii*, subdividitur in *certainam*, quæ oritur ex *scientiâ*, & *probabilem* seu *opinativam*, quæ ex opinione. Facient hæc quæ diximus no. 17. De probabili conscientia celebris hodie est illa, quam vocant, *Probabilissimam* controversia.

No. 22. *Quarto*, si verò ex parte *formæ* modus intelligendi æstimatur, conscientia decidens vel conjuncta est cum aliquo metu oppositi, & vocatur *scrupulosa*; vel non conjuncta, & vocari potest *non-scrupulosa*.

No. 23. Plura de conscientia repetantur à Theologis Casuistis. Unum adhuc addo: conscientia *falsa* sumis est teli *nescienti*, *recta*, *vero*, *errans*, *falso* certa *occidato*, *probabilis anrito*, *scrupulosa varianti*.

ANNOT. LXI. ad lin. 30.

(*Inefficacem.*)

Talis voluntas est impossibilium ut sic. Vid. Stahl. part. I. Disp. X. Reg. 34. th. 8. sq. sapientiam difficultium tantum & laboriosum, sicut ignavi homines volunt quidem eruditionem, sed non item ejus instrumenta, labores & vigiliis.

ANNOT. LXII. ad lin. 46.

(*Extra potestatem deliberantis &c.*)

Illud &c. sic exple è precedentibus; *vel in casus gratians deliberatur.*

ANNOT. LXIII. ad lin. 53.

(*Aristoteles Lib. III. Nicom.*)

No. i. Fecit hoc Aristoteles capitibus prioribus quinque, fingula videlicet è commemoratis singulis capitibus persuequens, eo ordine, quem hic expressimus.

No. 2. Quod scopus Aristotelis ibi fuerit definitionem virtutis declarare ex parte differentia *generica*, observatum & Gifanio pag. 151. ad Nic.

& Goa

& Goclenio p 17. Exercit. Ethic. & probatur ex-
ipſis definitionis viſceribus cum exegeſi Ariſtotelis
comparaꝝ.

No. 3. In definitione virtutis quæ Lib. II. Nic.
cap. 6. legitur, ad tria vertendas imprimis eſt animus.
Definitur enim ea, quod ſit *habitus, 2. ele-*
ctivus, 3. poſitus in mediocritate. Horum primum
genus eſt, ſecundum differentia *generica*, tertium
ſpecifica. Ad *generis* declarationem pertinet cap. 5.
dicti libri; ad differentia *ſpecifica*, cap. 7. 8. 9. ſeu
ultimum; ad differentia *generica*, capita quinque
priora Lib. III. ut diximus.

No. 4. Igitur hæc tria commemorat quoque in
recapitulatio, quæ habetur prope finem cap. 5.
ubi ait, dictum à ſe eſſe, *ὅτι ἀρετῆς ἄξιον*, (h. e.
illud tertium,) *ἢ δὲ ἐν ἡμῖν*, (hoc eſt primum,) &
poſt pauca : *ὅτι ἐστὶ ἡμῶν, ἢ δὲ ἐκείνου*, quod
referendum eſt ad *ſecundum* tñ, *ἢ δὲ ἀρετῆς* ſeu
electionis quippe quæ eſt aliquid *δικαιότατον τῆ*
ἀρετῆς, initio cap. 2. Lib. III. res virtuti conjunctiſ-
ſima, & definitur ibidem, quod ſit *ἐκείνου ἀγαθῶ-*
καλευμένου ſpontaneum prædeliberatum. Quæ
ipſa definitio, ut rectius intelligeretur, de *ſpontaneo*
quoque & deliberatione ſeu *conſultatione* agendum
ruit. Et hæc tractatio ob argumenti affinitatem
excurrit quoque ad doctrinam de *voluntate* & *libro*
arbitrio.

No. 5. Quæ cum ita ſint, nihil minus cogitavit
Ariſtoteles in his capitibus initialibus Lib. 3. quam
ut illa quinque conſideraret ſub eâ ratione, quæ
ſunt, vel haberi poſſunt, principia humanarum
actionum. Id quod ulterius ſic oſtendi poteſt,
quia cum vocabulum *ἐργον* ſeu principii in illis
quinque capitibus decies ſepties uſurpet, nullibi
tamen adhibuit illud ad ſignificandum ullum ex
iſtis quinque conceptibus, excepto ſolo actu vo-
luntatis, qui *ἐργον* nomine venit cap. 1. in Defini-
tione ſpontanei (vid. Tab. XI. lin. 10) quatenus

ſpontaneum reſtringitur ad id, quod homini eſt
proprium.

No. 6. Ex eadem ſpontanei Definitione effica-
citer probari poteſt, quod Ariſtoteles ſpontaneum
ſaltem non conſideraverit per modum principii,
ſed principiat. *Spontaneum* enim, inquit, *ἔſt* *cauſa*
principium eſt in agente. Sanè id cuius eſt princi-
pium, qua tale, non eſt principium, ſed principia-
tum. Et verò per ſpontaneum intelligitur certa
quædam actionis externe ſpecies Tab. X., * 2, a-
ctionem autem externam omnes habent pro princi-
piato, Huius ergò actionis differentia quædam,
non principium efficiens, eſt ſpontaneum.

No. 7. Pater eſt dictis, qui fuerit ſcopus Ariſtote-
lis, Quem ſi ſequi voluiſſemus, principium actio-
num ſpontanearum poſuiſſemus nominare non niſi
unicum, primum nempe illud, actu n voluntatis,
ſuntæ cum reſpectu ad finem & media ſimul; præ-
ferim cum in hoc actu unice moralitas actionum
quieſcat, per annot. XIV. n. 4.

No. 8. Ut tamen conſcenderemus qualiter-
cunque recepte doctrine, quatuorque principia
numerarem, diſtinxiſſemus hunc actum ratione ob-
jecti in actus duos, anum circa finem, qui eſt *Vo-*
luntas ſtrièè dicta, alterum circa media, qui eſt *E-*
lectio: hiſque duobus propoſitiſſimus totidem actus
intellectus, circa finem *conſcientiam*, circa media
conſultationem.

No. 9. Porro quanquam ex his nihil Ariſtoteles
egit de conſcientiâ; de hæc tamen egit Hornejuſ
pag. 317. Phil. moral. occasione ſpontanei, quod
ipſi eſt principium actionis, & Hornejuſ ſequuti
alii quidam, ut Cellarius.

No. 10. Verum rectius Iterrus Lib. II. Synopſeos
Phil. moral. cap. 3. §. 5. p. 56. excluſo ex princi-
piis ſpontaneo, quod ante ipſum jam & Stahiuſ ſecerat
Lib. II. Ethic ſect. 1. cap. 3. & 4. conſcienti-
am ſubſtituit in ejuſ locum, quem ſumus in Tabu-
la hæc ſequuti.

AD TAB. XIII. De Diſiſione Virtutis Moralis.

ANNOT. LXIV. ad lin. 2.

Ut genus in ſpecies.)

No. 1.

QVæri poteſt, an hæc prima Diſiſio
virtutum ſiar in ſpecies an in par-
tes? Reſp. in ſpecies, ſi ſupponas, vir-
tutes non eſſe connexas; in partes, ſi conne-
xas: Quo eſt fundamentum etiam annot.
XX XIII. n. 1. definivimus, beatitudinē
theoreticam & practicam deferre, ut par-
tes, non ut ſpecies, quia connecti debent,
non divelli in ſtatuſ ſeparatos,

No. 2. Partes autem hic intellige *integras*.
licet analogicè ſic dictas, quales exhibe-
bit & Tab. XLIX. lin. 10.

No. 3. Porro quia partes hæc integrales ſimul
ſunt *diſſimilares*, nova quidam ratione ipſa hæc di-
viſio in partes ſimul eſt in ſpecies, quatenus pars
quævis diſſimilariſ ab alterâ parte ſpecie diſfert.
quod & Galenus obſervavit Lib. VI. de decretis
Hippocratiſ & Platonis cap. 2. Nimium, quia par-
tes diſſimilares tamen connectuntur in toto, diſ-
junguntur à ſe tamen per proprias eſſentias, quod
in partibus ſimilaribus non procedit.

No. 4. Viciniſſim quæ ſpecie diſferunt, etiamſi
non connectuntur in eodem ſubjecto, vocari ta-
men

man solent partes, sed subiectivæ, quod & nos fecimus Tab. XXIV. lin. 18.

No. 5. Verum quia tota hæc controversia theoretica est magis, quam ad praxin scitu necessaria, non opus est, ut in ea se quis angat. Ea propter Tabulâ tictâ lin. 10. promissuc loqui volumus.

No. 6. Elegimus autem speciei hic potius nomen quam partis, quia solet in Definitionib' singularum virtutum specialibus poni locò generis virtus in casu recto; quod alias deberet poni in casu obliquo. De partibus enim integralibus dissimilariibus nomen totius non prædicatur propriè in casu recto.

ANNOT. LXV. ad lin. 3. & 4.

Ab objecto præcipue interno.)

Fundamenta quæ dam hujus prædivisionis jecimus Tap. VIII. theoreme. 3. (quo refer & observationem Strigeli est p. 126. & 137. at Aristotel. Nicom. J & Tab. IX. Divis. 1.

ANNOT. LXVI. ad lin. 21.

Gratum dignitatis exilem.)

No. 1. Homileticæ virtutes, comparatione justitiæ & similibus virtutum majoris momenti, sunt exiles, quia vitia iis contraria, modo non conjuncta sint cum vitiis gravioris subfellii, non reddunt hominem statim pollicicè malum seu improbum, pœnæque civili obnoxium.

No. 2. Nam neq; leges civiles solent de virtutibus homileticis præcipere, sed hoc munus est alterius doctrinæ, quæ dat præcepta de civilitate morum. Hæc præcepta si quis violat, non improbus statim aut nequam vocatur, sed incivilis aut barbarò vocabulo grobianus.

No. 3. Atq; huc tendere videtur Aristoteles Lib. IV. Nicom. c. 7. p. 180, cujus judicio jactator est potius *vauus* mitios quam *malus* Kakos.

No. 4. Cæterum hinc est, quòd Strigeli⁹ p. 216. & 217. ad Ethica Phil. virtutes homileticas cæteris opponit tanquam non-necessarias necessariis; Jason verò Denores p. 47. de constit. Phil. civil. ornamenta virtutum eas vocat potius, quam virtutes.

ANNOT. LXVII. ad lin. 25.

Moralium particularium.)

Notanter ita dico, ut excludam prudentiam, quæ non est *moralis*, & justitiam universalem, quæ non est *virtus particularis*, quarum utraque interim annumerantur virtutibus cardinalibus.

ANNOT. LXVIII. ad lin. 30.

Tà præta tis Phisicos.)

No. 1. Vocantur & tâ præta Katâphsîn, latine *prima natura*, apud Cicer. Lib. III. de finib. pag. 94.

qui & *mox initia*, item *principia natura*, alibi & aliter appellat.

No. 2. Neque enim horum infrequens est apud ipsum in libris Philosophicis mentio. Meminit ex eorum Augustinus Lib. XIX. de Civ. D. cap. 1. seqq. Gellius item Lib. XII. c. 5. Ex recentioribus invenia apud Camerarium p. 38. in Nicom. Lipsium Lib. II. manducâ, ad Stoicam Philosoph. Dissert. 18. Hugonem Grotium Lib. I. de jure belli cap. 2. §. 1. p. 14. Seldenum de jure naturæ c. 1. & Hieron. Wolfium, quem citavi th. 18. Diss. de Philavtia lit. n. Puto autem appellationes illas primum produisse è scholâ Stoicorum.

No. 3. Per prima verò nature intellige illa bona, quæ homo naturaliter, ut *animal*, appetit, sive *positiva*, qualia sunt voluptates ex cibo, potu venere, funitas, vita: sive *privativa* qualia sunt indolentia, incolumitas membrorum, evitatio vulneris & similia bona corporis & jucunda.

No. 4. Inde autem vocantur *prima natura*, quia prius homo vivid vitam animalis, quam hominis.

No. 5. Ab his contra distinguntur ea bona, quæ homini *ut hominis* expetenda sunt, qualia sunt honestum, & bona animi: ut virtutes, quæ licet nobis appellere *secunda* nature non dignitate, sic enim prima sunt, sed tempore, quo solent appeti.

No. 6. Cæterum ut intelligas, quomodo fortitudinem & temperantiam ad tâ præta tis Phisicos retraxerit Aristoteles, observa, quicquid est moralium virtutum particularium, comprehendere posse nominibus Temperantiæ & Fortitudinis, si latè accipiantur; ut Temperantiæ sc. officium sit moderatio in prosequendis bonis: Fortitudinis autem in fugiendis malis. Hinc & Epicetus duobus præceptis omniæ complexus est moralem doctrinam *sustine*, (in malis per Fortitudinem) & *abstine* (in bonis per Temperantiam) Ac tamen plato duas has Cardinales virtutes non separaverat his discriminibus; probabile tamen est id alios fecisse, etiam ante Aristotelem.

No. 7. Jam bona & mala homini alia quæ tali alla quatenus animalis obijciuntur. Inter bona hominis *ut hominis* est, v.g. honor, cujus oppositum infamia fugitur ab homine. Unde & pudor quem infamiz timorem definiunt, est effectus homini proprius. Bruta certè nihil pudet. Nimirum, quia nec honorem appetunt, si proprie loquimur, imò ne divitias quidem.

No. 8. Quod si ergò quis ab objecto Temperantiæ ac Fortitudinis excludat bona ac mala hominis *ut hominis*, sicut Aristoteles fecit, is profecto virtutes, illas consentens est restringere ad bona & mala hominis *ut animalis* h. e. ad tâ præta tis Phisicos. Et hoc satis clarè facientem Aristotelem in materia Temperantiæ videbimus annotat. LXXXIII.

No. 9. Sed ut mens Philosophi adhuc clariùs pateat, observa Summum Bonum *animalis ut se* puta.

puta, quod ab animali sub forma propria cognosci & appeti potest, esse positum in voluptatibus corporis positivis, & Summum Malum in doloribus corporis positivis, & inde oriunda morte violenta, ut quæ terribilium est, terribilissimum, per annot. LXXVIII. s. Jam cum in his duobus nequaquam consistat hominis quoque ut hominis Summum Bonum & Malum, necesse est at in eorum appetitione & fugâ leryer aliquod temperamentum, in eoque diâgmini rectæ rationis obsecundet. Appetitionem ergo voluptatem corporearum moderatur Temperantia: fugam verò mortis violentæ, & quæ illi viam præparat, Fortitudo, sed utraque pressus accepta, quàm factum fuit à Veterib⁹, Cum his confer, quæ divimus annot. VIII, n. 4. seqq.

AD TAB. XIV.

Synopsis omnium virtutum & vitiorum moralium.

ANNOT. LXXI. ad lin. 4.

Excessui an defectui sit proprius.

Perout scilicet nomen ejus excessui vel defectui curavimus è regione poni.

ANNOT. LXXII. ad lin. 34.

Nomina peculiaria.

No. 1. Conqueritur hæc de re Aristoteles frequentissimè in Ethicis, in primis plus vice simpliciter Lib. II. Nic. c. ult. ubi & jubet *δυνατοποιῖς*, i. e. nomina facere nova vel potius Veteribus novum sensum dare. Atque sic fecit ipse.

No. 2. Videtur autem hæc *δυνατοποιῖς* in Ethicâ Aristotelis tres habere modos.

No. 3. Quorum primus est, cum privationis alicujus nomen transferatur ad habitum moralem, ut cum *ἀνασθησις* vocatur ille, qui circa Temperantiam deficit.

No. 4. *Secundum*, cum vitij vocabulum transferatur ad virtutem, ut cum *φιλοτιμία*, quæ apud Græcos vulgo ambitionem, h. e. vitium in appetendis honoribus excedens designat, significat, ipsam quoque circa objectum illud mediocritatem. In sensum bonum etiam Paulus id vocabuli trahit, quum ait I. Theff. IV. v. II. *φιλοτιμίᾳ ἡσυχάζετε ἃ πρῶτον ἔα ἰδια*.

No. 5. *Tertius* modus, cum nomen unius virtutis transferatur ad aliâ, sive re sive solò

ANNOT. LXIX. ad lin. 31.

Cui soli Plato.

Putâ in doctrina de quatuor Virtutibus Cardinalibus.

ANNOT. LXX. ad lin. 38.

Non sufficit ratio magni & parvi.

Sensus est: discrimen specificum inter Liberalitatem & Magnificenciam, ac similiter inter Modestiam & Magnanimitatem non potest firmiter probari ex eo, quod objecta earum, pecunia & honor, differant magno & parvo. Siquieretur enim alias pari modo potentias videndi (*numerandi*) montè (*numerum*) magnum & parvam specie differre, quod absurdum.

conceptu differentem. Quod ipsum quoque *trifariam* fieri, observet, i. transferendò nomen generis ad speciem, quomodo *ἀληθεῖα*, quæ in genere significat veritatem quamvis, usurpatur pro solâ veritate homileticâ. 2. transferendò nomen speciei vel quasi ad speciem, quomodo *φιλία*, cum amicitiam propriè denotet; quæ aut virtus quædam est, aut virtuti conjuncta Lib. VIII. Nic. c. I. p. 316. usurpatur pro comitate. 3. transferendò nomen quasi speciei ad genus, vel partis ad totum, quomodo Liberalitatem, quàm vulgò tantum in officio dandi, & quidem gratis, spectent, Philosophus trahit ad officium non dandi quoque, sed & accipiendi & faciendorum sumptuum, ut Tab. XVII. Annot. 88. intelligimus.

ANNOT. LXXIII. ad lin. 39.

Tametsi Liberalitati.

Opus fuit hæc observatione, ut specificatio virtutum ex objectis, quæ est in hac Tabula, concilietur cum specificacione Tabulæ precedentis.

ANNOT. LXXIV. ad lin. ult.

Hominiū perverſe φιλοτιμίας.

Si comparentur sc. cum objecto singularis virtutis proprio. Atque ita faciunt in singulari Tubulis specialibus sub membro mediocritatis. De *φιλανθία* verò vide Tab. XXXI. membr. 4.

AD TAB. XV.

De Fortitudine.

ANNOT.

ANNOT. LXXV. ad lin. 4.

Et sic Aristoteles.

Agnovisse hoc videtur & Gassendus Lib. II. Ethic. c. 3. Tom. II. Oper. l. 765.

ANNOT. LXXVI. ad lin. 6.

Circa metum proprie sic dictum.]

No. 1. Metum hunc proprie dictum declarant ea, quæ postea lin. 10. & 21. proferuntur, quibus jungit, quæ diximus, annot. XVII. n. 4. & 6. & annot. LXVIII. n. 9. & 10. Atque in his omnibus præcipue notanda venit distinctio inter id, quod metuit homo ut animal & ut homo.

No. 2. Eam sic effert Philosophus Lib. III. Eudemior. c. 1. cum dicit, formitabilia quædam esse simpliciter (*ἀπλῶς*) quædam alicui (*τινι*) priora mox etiam vocat *τὰ ἐν ἀιδεῖαντι* *ὄντα* *φοβῆν*, formidabilia natura humane, puta non quatenus humana est, sed quatenus animalis. Nam & hæc in omnibus hominibus est eadem. Hujus autem generis formitabilia sunt proprium fortitudinis objectum. His opponuntur formitabilia non omni homini, sed alicui, quæ sunt dedecus, paupertas & similia, nec enim ea metuit homo quatenus est animal sed quatenus sic vel aliter moratus. Itaque alius ea metuit, alius non meduit; ut paupertatem, cujus medus folicitur avarum prodigum non folicitur.

ANNOT. LXXVII. ad lin. 12

Dolorem postivum.]

No. 1. Distinctio inter dolorem postivum & privativum notanda est, ut Fortitudo eo melius possit distingui à Temperantiâ, quæ et ipsi versari dicitur circa dolorem, sed privativum Tab. sq. lin. 25.

No. 2. Licet autem dolorem postivum in genere definire, qui nascitur et rei moleste presentia; & privativum, qui et rei jucunde absentia.

No. 3. Similem in modum possit & voluptatem distinguere in postivam & privativam; ut illa sit, quam rei jucunde presentia; hæc, quam moleste rei absentia; gignit. Conf. annot. LXIII. n. 3.

ANNOT. LXXVIII. ad lin. 18.

Mortem terribilissimam terribilissimum.]

No. 1. Passim decantatum est illud Aristotelis Lib. III. Nic. c. 6. p. 119. *Ὁδὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ ἡ βίωσις*. Sed hoc, ut recte intelligatur, cautionibus suis munendum est.

No. 2. Limita ergo primo ex parte prædicati: mors est terribilissimum inter ea, quæ sunt homini formitabilia ut animalis, per annot. LXXVI. n. 2.

No. 3. Plane ergo ineptus fuit Monachus ille

de quo Wellsius Groningensis Tractat. de Providentiâ Dei. p. 724. Oper. edit. Amstelodam. Anno 1617. hunc in modum scribit: *Frater Johannes Aquigrani tam plenis & immoderatis verbis auvit illius (mortis) dolorem, ut suo mendacio resuscitatum induceret, asserentem, se nulle omnium purgatoris poenam, imò omnium inferni poenam usque in novissimum diem perferre, quàm denno mori.* Confudit ille formitabilia animalis cum formidabilibus hominis.

No. 4. Ceterum hæc eadem distinctio ipsi quoque Wellse est opponenda. qui dicto loco p. 725. negat simpliciter verum esse, quod de morte diximus. *Nam*, inquit, *uticunque sui amoris factura terribilissima est: avaro pecunias, ambitio gloria, jactura, crudelis potentia, sapienti sapientia factura.* Tales enim jactura omnes formitabiles sunt homini, ut homini, non ut animalis; formitabiles, aliquibus non toti humane nature.

No. 5. Limita secundo ex parte subjeçti, de morte non quavis, sed violenta: qualis est bellica. Mors enim naturalis sine dolore est, ut probant Conimbrienses ad Lib. II. de generat. & corrupte. c. 10. q. 1. art. 3. p. 435. *Neque verisimile est* (inquit Wilhelmus Parisiensis Tractatu cur Dñs Homo Tom. II. Oper. f. m. 74. *[Natura brutalem irrationalem atque repugnantem mortem accipere, nisi forte violenta sit et illata, sed sensio & naturalis resolutione adveniat, omnino, extra nihil molesti habere verisimile est.* Conf. quæ diximus annot. LXVIII. no. 9.

ANNOT. LXXIX. ad lin. 29.

Sicut cuiuslibet virtutis vere.]

No. 1. Divisio virtutis in veram & apparentem, quam ex III. Nic. 8. solè Fortitudinis hic applicuimus, haud dubie cadit in ceteras virtutes omnes.

No. 2. Veram autem Fortitudinem ab apparente distinguunt non externæ actiones, hæ enim utrobique similis esse possunt; & hoc ipso facit illam apparentiam; sed internam, ac maxime intentione plenæ voluntatis in finem ultimum.

No. 3. Quem si animus veram honestatem proponit, vera virtus est; sin quid aliud præter honestatem aut gloriam, lucrum, aut quid tale; aut ne plenæ quidem voluntate operatur: non vera, sed apparetis, in forō se. Ethic. Vid. annot. XIV. n. 9.

No. 4. Ceterum quod in Fortitudine prævit Aristoteles, it. Scholasticæ in abstinentiâ quoque quæ Temperantiæ species est, imitari sunt Distinctionem ejus in veram & apparentem hic versè exhibet:

Abstinet eger, agens, cupius, gula, simia, virius.

No. 1. Eum sic interpretatur Gelbartus de Thesmyar Serm. 7. Quadragesimali. Expone: *abstinet eger*, vel qui non potest comedere, vel propter medicinam; *agens*, qui non habet; *cupius*, qui non vult expendere; *gula*, ut post avidius comedit; *simia*, i. e. hypocrita; ut laudetur *virius*.

i. e. virtuosus, ut mereatur. Rectè cætera, & ad mentum Aristotelis Lib. I. magnor. moral. c. 21. malè hoc ultimum & planè ex more Pontificio-

rum, qui virtutibus suis cælum mercati cupiunt. Vera virtus non mercede ducitur, sed purò amore DEI h. e. non utilì, sed honesto.

AD TAB. XVI.

De Temperantia.

ANNOT. LXXX. ad lin. 2.

Ad Homonimiam.)

Consule annotat. LXVIII. no. 6. seqq.

ANNO T. LXXXI. ad lin. 6.

Gustus & tactus venerò.)

No. 1. Vid. ibid. & annot. XVIII. no. 6.

No. 2. Quòd autem tactus nomine in Definitione Temperantiæ solum venerum intellectum voluerit Aristoteles, clarissimè docent verba ultima cap. 10. Lib. III. Nic. cum ait: non enim intemperantis hominis tactus per totum corpus sparsus est, sed quibusdam partibus circumscribitur. p. 135.

ANNOT. LXXXII. ad lin. 9

Per unitatem objecti.)

No. 1. Quia virtutes specificantur objectis materialibus per theor. 1. & 2. Tab. VIII. ideò & unitatem suam quælibet virtus accipit ab unitate objecti.

No. 2. Jam cum objecta Temperantiæ specialissima tria sint, unde & in totidem specialissimas species dirimere eam membro IV. hujus Tab. (v. & Tab. XIII. * 6.) ut nihilominus ipsa retineat rationem justæ speciei, saltem intermediæ, à tribus illis objectis abstractenda est communis natura.

No. 3. Id ita fiet non incommode, si dicas objectum temperantiæ esse voluptatem tactus in corporis parte determinatam tantum se exerentis. Per hæc enim distinguitur ista voluptas à reliquorum sensuum omnium voluptatibus. Per vocabulum tactus quidem à voluptate visus, auditus & odoratus; per cætera verò in corporis parte determinatam tantum se exerentis: à voluptatibus tactus communis per totum corpus sparsi.

No. 4. Ubi observa, vocabulum tactus hoc loco sic ampliari, ut significet omnem sensum, qui objectum suum non aliter precipit, quam si per contractum corporeum illi jungatur: unò verbò sensum omnem fruitivum, uti vocabimus annot. XVIII. no. 2. Unde sub hoc tactu est & gustus.

No. 5. Egregius in hanc rem locus est Philosophi III. Nic. 10 p. 134. Ubi de apolavses seu frui-tione [tacti] videlicet, à quâ ipse I. Nic. 5. vitam eorum, qui præter ventrem & ea, quæ sub ventre, nihil curant, hion apolavsihton determinaverat) sic scribit; *ἡ πρὸς τὴν αἰσθησίν, ἡ δὲ ἐν τῷ ἐνὶ τῷ*

ἐν τοῖς, ἡ δὲ ἐν τοῖς ἁδραστοῖς λεγομένοις. Aperte ait, omnium harum rerum fruitionem esse in tactu, unde & mox tactum vocat communissimum sensuum, in quibus per intemperantiam peccari possit.

No. 6. Quem locum planè non intellexerunt quita cum ideò putaverunt ab Aristotele communissimum sensuum, h. l. dici, quia fit per totum corpus diffusus, ut Velsenius Disp. VIII. Edh. qu. 3. Christianus Matthæ, lib. III. System. Eth. p. m. 162. Magirus Commentar. in Nicom. p. 191. Balfourens ibid. p. 190. & alii. Ab objecto enim Temperantiæ tactus ille, qui per totum corpus diffusus est, planè exulat per annot. præced. n. 2.

No. 7. Ergò alium tactum intellige, qui sit communis gustui, & sensui venero. Tangunt enim, & qui Como, & qui Veneri litant. Vid. & Disp. de Temperantiâ th. 48. seqq. Et verò Aristoteles tactum illum communissimum vocavit, non sensuum, simpliciter, & omnium, sed eorum tantum, in quibus per intemperantiam peccari possent. Quæ verba ejus restriciva, quasi supervacanea essent, prædervidisse illi aut nullo habuisse numero videntur.

ANNOT. LXXXIII. ad lin. 15.

Quæ homini competunt ut animali.)

Hoc jam sæpius inculcatum, inprimis annot. LXVIII. no. 8. Hic monstro tantum Aristot. locum III. Nic. 10, statim, ubi tactum dixisset communissimum esse sensuum in hoc argumento subjicientis: *ἴσθησις οὐκ ἐστὶν ἀπολαυτική, ἀλλ' ἡ βίωσις, quia nos afficiat, non quatenus homines sumus, sed quatenus animalia; omnino autem his talibus gaudere eaque habere in delictis, esse bellimum, ἡδυστάς.* Plura dixi in Disp. de Temperantiâ, th. 43. & seqq.

ANNOT. LXXXIV. ad eand. lin.

Nisæx obligo.)

No. 1. Quæ visu, auditu, odoratu, adde & tactu communi à cæteris quæ tactuum generibus separato, percipimus, ea Temperantiæ objectum externum aut sunt, aut non sunt.

No. 7. Si non sunt, & tamen delectant, sicuti visui gratum est ædificium pulchre exstructum, auditui concentus harmonicus, per se esse delectate

lectare dicuntur. Atque talis voluptas non eadē in bestias, nec est objectum temperantiae.

No. 3. Si verò sunt & hoc ipso delectant, quia spem aut imaginationem faciendi talibus objectis, sicut impudici delectantur ad speciem feminæ, quamvis non formosissimæ, & parafiti strepita verum lice tincondito, dicuntur per accidens & oblique delectare. Actalis voluptas cadit in brutā etiam, & sic temperantiæ objectum saltem obliquum. Atque ex his plenius intelliges, quæ annot. XVIII. no. 3. diximus.

ANNOT. LXXXV. ad lin. 21.

(Præter hæc datur etiam.)

No. 1. Distinctio hæc cupiditatem est Aristotelis initio cap. 11. lib. III. Nicom. Ubi *communis illi rationis, proprie dicitur & dicitur.*

No. 2. Est autem distinctio cupiditatem necessarium, h. e. earum, quæ sunt objectum Temperantiæ, ut clarè habes VII. Nic. 4. p. 280. Nam cupiditas victoriæ, honoris, divitiarum & similitum rerum ibid. vocantur *non-necessaria*, puta quia sine his rebus & vivi, & genus humanum propagari potest.

ANNOT. LXXXVI. ad lin. 25.

(Dolor privationis.)

Repete, quæ diximus annot. LXXXVII.

AD TAB. XVII.

De Liberalitate.

ANNOT. LXXXVII. ad lin. 8.

(Bona fortune.)

No. 1.

Nummis æstimari solent non modò bona fortune, ut vestis, pileus, cibus, potus, sed etiam quedam bona animi, quæ scilicet sunt in Prædicamento actionis per Tab. III. lin. 19. ut, praxis artis medicæ, scientia juridica, Philosophicæ, quæ fit præscribendò medicamenta, patrocinandò in iudiciis, docendò in Scholis: imò praxæ etiam artium manuariorum, quandoquidem & hæc, quoniam sunt species artis, virtutibus intellectualibus accendens veniunt, nec minus operas suas pro pecuniâ elocant, quàm ars Medicæ, Causidici aut Ludimagistri.

No. 2. Notantur igitur dixi, bona fortune, ne quis confundat Liberalitatem cum Officiositate. Cum pauperi vellem, pileum, cibum, potum dono, liberalitas est: cum eundem gratis curæ Medicæ, gratis coram iudicè defendit Causidicus, levat gratis Balneator, Officiositus est. De qua plura mox annot. LXXXIX.

No. 3. Inter æstimabilia nummò bona fortune & animi hoc inter est, quòd illa sint entia *permanens*, hæc *successiva*, actiones quippe vel operæ.

ANNOT. LXXXVIII. ad lin. 12.

(Accipiendi.)

No. 1. Vapulat à multis novatoribus Aristoteles, quòd liberalitatem exerceri statuerit etiam accipiendò, unte scilicet oportet: de quò vide ipsum IV. Nic. I. prorsus contrafalsum vulgarem, quo liberalitatem in accipiendò non nisi per Ironiam aliquem dicimus, significatur, eum minime liberalem, sed avarum esse potius.

No. 2. Veram facile est philosophum rueri, distinguere inter liberalitatem *vulgariter* & philosophicè

acceptam. Philosophus loquendi leges non patitur sibi præscribi ab imperiâ vulgi, sed hæc in re parim sequitur dictamen rationis, parim utitur liberalitate sua, & à plebe acceptam vocem non vò sensu donat, pro significando conceptu, quem intellectus vulgi nonquam attingat.

No. 3. tali conceptu omnino hic opus fuit argumento præsentis, *διδομεναι*, i. e. amor divitiarum (de quâ peculiaris exstat Libellus Plutarchi rom. II. moral. p. m. 320. Iseu. ut alii vocant, *διδωμεναι*, specialis est affectus, in quò sunt, qui excedant, ut avari, sunt & qui deficiant ut prodigi. Postulat igitur & virtutem specialem, quam placuit Philosophis vocare Liberalitatem, voce à trivio quidem petita, sed philosophicè ampliata, ut jam præmonuimus in fine annot. LXXII.

No. 4. Etenim cum affectus hic exerat se non modò in dantis, sed etiam accipiendis pecuniis, adde etiam in non-dandis: item donandò pariter & sumtis faciendò: consequens est, ut in his omnibus ponamus officium Liberalitatis. Repete hic, quæ diximus Annot. XL n. 3.

No. 5. Probatum hoc ipsum & aliâ ratione. Debet enim qualibet virtus occupari circa idem objectum materiale cum vitiiis sibi oppositis per theor. i. Tab. VIII. h. e. in iisdem, in quibus peccant extrema, rectè agere. Jam verò prodigalitas & avaritia, quæ sunt extrema Liberalitatis, peccant, illa quidem non donandò tantum, sed & sumtis faciendis, hæc verò non-dandò, item accipiendò. E liberalitatis in his ipsis actionibus sive positivæ sint, sive negativæ, debet serare mediocritatem.

ANNOT. LXXXIX. ad lin. 19.

(Officiosa.)

C 3

No. 2.

ANNOTATIONES

No. 1. Timplerus lib III. Eth. c. 9. q. 2. p. 195. reprehendit Aristotelem inter alia, quod objectum Liberalitatis fecerit patrem nimis amplum, cum Liberalitatem vellet etiam versari in accipiendis divitiis, partim nimis angulum, cum eam restringat ad solas divitias, nec excedat ad spontaneam bonorum cum aliis communicationem Priori accusationi satisfecimus annot. præced. hic satisfacimus posteriori.

No. 2. Quæ in re rectè fecit Aristoteles; Alias enim confundisset distinctissimas virtutes, Liberalitatem cum officiositate. Quas tamen ipse Timplerus distingvit, & ab Aristotele tantum ferè circummencaturas discedit. Quod enim Aristoteles Liberalitatem vocat. Timpero est officiositas Liberalitatis vero Timpleri stylo genus est Officiositatis & Munificentie.

No. 3. Distinctam esse oportere à Liberalitate Officiositatem, patet ex objectis internis. Moderatur enim affectum certum, Liberalitatis quidem circa rem puta divitias, per n. 3. annot. præced. Officiositas verò circa personam. Qui enim alios homines, ut quemque decet, amat, leges Officiositatis custodit; qui verò nimis amat, excedet in offi-

ciis; qui parcus, quam decet amat, in iisdem deficiet. Querenda sunt igitur præcepta Officiositatis in Tractatu de Amicitia lib IX. Nic. c. 2.

ANNOT. XC. ad lin. 27.

Justitia particularis.

No. 1. Cognata Liberalitati etiam est Justitia, particularis propter Objectum externum. Sed differt ab eadem iterum objecto interno, quod Liberalitatis quidem est unice Φιλοπληθια, ut diximus, Justitiæ verò affectus varius per Tab. XXIII. lin. 10.

No. 2. Est & aliud discrimen circa medium objectum. Nam Liberalitatis etiam donat, quod sum est: quod non facit Justitia, nec distributiva, nec commutativa.

No. 3. Imò etiam in sumtibus facien dis, h. e. expensis non gratuitis licebit observare discrimen inter Liberalitatem & justitiam commutativam. Illa facit, ut homo velit sumtus impendere, ubi opus est, nolit ubi non est: hæc verò posteaquam decretum est sumtus facere, curat, ut justa sit pretii cum merce commutatio.

AD TAB. XXVIII.

De Magnificentia.

ANNOT. XCI. ad lin. 37.

Discrimen à Liberalitate.

No. 1.

Doctrina de discrimine inter Liberalitatem & Magnificentiam egregie potest illustrari à simili de Prudentia Oeconomica & Politicâ.

No. 2. Fuerunt, qui putarent, Prudentiam Oeconomicam à Politicâ non specie sed sola Objecti amplitudine distingui. Patrem enim familias paucis, Regem plurimis impetrare. Verum rectè hoc negat Aristoteles Lib. I. Polit. c. 1.

No. 3. Enim verò Oeconomica & Politicâ, si consideres eas, non ut subordinatâ, & coordinatâ (Conf. Tab. XXIX. lin. 49.) differunt etiam fine. Qui Oeconomicus est *ἐπιτολῆς* divitiæ lib. I. Nicom. c. 1. Politicus verò *ἐπιπρονοίας*, h. e. operatio secundum virtutem, per Tab. XXXIX. lin. 26. & Tab. V. lin. 18.

No. 4. Similem igitur in modum, si quis putet, Liberalitatem à Magnificentia non aliter, quam objecti parvitate distingui, is credat, eas esse unam specie virtutum, per annot. LXX. Verum est omni-

nò & aliud discrimen à sine discrimineque in Tab. positis addendum. Pro fine enim Liberalis propositam habet utilitatem hominis privati, Magnificus verò decorem totius Reipublicæ.

No. 5. Enim verò toti civitati honorificum est, si sint in ea structuræ sumtuosæ, atque elegantes, si ludi publici, convivia, nuptialia, pompæ funebres suam habeant splendorem. Ac solent etiam peregrinatores hæc talia observare & inter alia ex his quoque Rempublicam Reipublicæ antepone-re.

No. 6. Transferri hæc possunt quo dammodo & ad discrimen inter Modestiam & Magnanimitatem en unciandum. Homines enim non maximis virtutibus præditiper Modestia tendunt, ad honores quoque non maximos, sed tales tantum; quibus uni alterive privato, aut etiam parti Reipublicæ commodari possit, non autem universæ, & omnium partum contemplatione æstimatæ. Hoc enim potius est eorum, qui maximis virtutibus præditi digni sunt, ut totam Rempublicam admittrent.

AD

AD TAB. XIX.

De Modestia.

ANNOT. XCII. ad lin. 11.

Ut medium seu instrumentum.)

No. 1.

Honor est in genere bonorum externorum dividiturque in *internum* & *externum*.

No. 2. *Internum* est bona existimatio de alterius virtute sive intellectuali, sive morali.

No. 3. *Externum* est hujus existimationis externum signum, sive laudando, sive aliis modis aut gestibus editum.

No. 4. Ad honorem externum refer & collationes numerum publicorum, item graduum Academicorum. Talia enim qui confert, hoc ipso testificatur dignum se alterum habere ob virtutes ipsius, qui tali munere præsit, aut præesse possit.

No. 5. Jam uterque honor potest esse *medium* vel *instrumentum*, vel *causa sine qua non* exercendarum felicitæ virtutum, inprimis Beneficentiæ, seu Officiositatis ac Justitiæ, item Sædilitatis, quæ quisque facit opus suæ vocationis.

No. 6. Internus quidem honor idèò dicitis finibus intervit quia ad exercitium arti v. g. Rhetoricæ opus habemus auditorum credulitate: Creditimus autem facilius iis, quos bonos esse arbitramur: quam quorum suspecta nobis est probitas, Unde & Rhetores jubent Oratorem id agere, ut vir bonus videatur.

No. 7. Externus verò, quia tales honores ut plurimum conjuncti sunt cum facultatibus certis aliquid imperandi (in quo est & civilis potentia) de qua annot XIII. n. 6.] vel faciendi sicuti Ma-

gistratus habent potestatem jubendi, Magistri Academici docendi. Hæc ergo potestates præditi non dubium est, quin possint esse majori cum effectu officiosi, quam eæ qui carent. Adde quod nemo est, qui non malit beneficium debere vito in Republ. honorato, quam infami carnicio.

No. 8. Hæc cum ita sint modestus quamquam honor in secundus est, tamen in hæc jucunditate ultimo acquiescere tanquam in summo sine non debet, sed honorem appetere tanquam utilem, perinde ac temperans cibum & potum per Cap. XXX. lin. 52. quamquam hujus etiam fructu jucunda est.

No. 9. In hæc rem legi potest elegans Epistola Augustini ad Dioscorum, quæ est 56. Tom. I. Oper. fol. 252. seq. Notetur & Dictum Bernhardsi Ser. 83. Tom. II. Oper. f. 248. *Est quum utiliter humanas laudes recipimus, fraternæ duntaxat mutua caritatis, et ad salutem eorum, qui nobi propter eâ facilius acquiescunt.* Item illud Plutarchi libell. de sui laude Tom. II. mor. p. lin. 208. *Gloriam civitatis cur non ut premium, aut salarium virtutis exigit, an amplectitur suis actionibus comitantem: sed quæ credi & haberi pro probæ causam & occasionem ipsi plurimum pulchriorumque parit facinorosa.*

No. 10. Contra Modestiam ergò peccant, qui appetunt honores primò tanquam ultimum bonum, eoque tantum propter se; secundò tanquam aliquid utile, non tam ad virtutem, quam ad parandas opes, in quibus ipsi locant S. B. & in his ambitio est symptoma avaritiæ.

AD TAB. XX.

De Magnanimitate.

ANNOT. XCIII. ad lin. 19.

Quæ quidem superiori.)

No. 1.

Latet hic distinctio, cujus alterum membrum habes infra Tab. XXXI lin. 66. inter bonum videlicet externum, quod superiori potest ab inferiore tribui, & quod ab æqualibus ad nos proficiscitur.

No. 2. Opus autem fuit hæc distinctio ad conciliandos duos Aristotelis textus *Enchiridionis* Lib. IV. Nic. c. 3. p. 161. & Lib. IX. c. 9. p. 339. quorum ille *honoris hic amicitia* tribuit principatum inter bona externa.

No. 3. Sic ergò distingue: honor est maximum bonum externum in iis quæ dat inferiori superiori: amicitia in iis, quæ dat æqualis æquali.

ANNOT. XCIV. ad lin. 23.

Ambrosius.]

Sic. per leges Reipubl. fundamentales ambi potest. Non autem potest ambi Regiam natalibus desert. Hic ergò magnanimi erit, regnum tale, nisi ad ipsum successio spectet, habere pro sibi denegato, illudque spernere.

ANNOT.

ANNOT. XCV. ad lin. 28.

Discrimen à Modestia.)

Plura Vide Annot. XCI. no. 6.

ANNOT. XCVI. ad lin. 37.

Ne cum Christianâ humilitate ponatur.)

No. 1. Expendat Theologi, an quicquid est in Charactere viri magnanimi apud Aristotelem. Lib. IV. Nic. c. 3. satis conveniat humilitati Christianæ: ut, quod ait, pudere magnanimum, si ab alio beneficium accipiat pag. 165. meminisse quos

beneficium affecerit non meminisse, à quibus accepit: igitur sua beneficia libenter audire, aliena gravatè, ibid. eum alterius arbitratu vivere non posse, nisi amici p. 166. seqq. Equidem mirari non debemus, si Aristoteles Ethnicus ad leges Christianæ humilitatis & charitatis non respiciat.

No. 2. Interim nec dubitamus posse Magnanimitatem Regum cum humilitate consistere: cujus connubii haud dubiè præclarum specimen exhibebit in Sacris Historia Davidis.

AD TAB. XXI.

De Mansuetudine.

ANNOT. XCVII. ad lin. 40.

Injuria.)

No. 1.

UT jus, sic & oppositum ejus injuria locum hoc habet non nisi inter utentes ratione.

No. 2. Itaque in civili societate constitutis nobis injuria inferri non potest à bruto aut re inanimatâ, sed tantum ab homine alio & quidem agente per voluntatem injuriam. Unde injuria definitur, *lesio, quam volens invito contra jus inferri, infert à Tab. XXVI.*

* 6.

No. 3. Inferitur autem vel *re* vel *verbò*. Unde distinctio inter injuriam *realem* & *verbalem*. Realis fit per *damnum*; *contumelia* & *contemptus* ad verbalem injuriam referri possunt.

No. 4. Atque hoc sensu *damnum* à volente sc. illatum. species injuriæ. Nonnunquam tamen *damni* & *injuriæ* vocabula, inter se distinguuntur, nimirum cum *damnum* denotat læsionem aut qualemcunqve (vid. Tab. XXV l. lin. 20) aut illam tantum, quæ nobis inferitur vel ab homine absque voluntate injusta nocendi, vel à bruto, aut re inanimatâ.

No. 5. Aristoteles Lib. II. Rhet. c. 2. ubi de irâ disputat eam ait provenire ex oligorâta *contumelia*. Quò ergo loco nos *injuriam* hic habemus

ipse illic habet *contemptum*, & species ejus facit tres Kataphronin, epiraismom & hibrin, despectionem; incommodationem & contumeliam. De quibus vid. Voffius Lib. II. instit. Orat. c. 2. sect. 6. p. m. 211.

ANNOT. XCVIII. ad lin. 42.

Ira est cupiit as vindictæ.]

No. 1. Hinc annot. XLIV. deduximus iram pertinere Aristoteli ad facultatem concupiscibilem. Et verò quanquam iram mixtus est affectus ex *dolore* (ob injuriam illatam) & *cupiditate* (vindictæ, è quibus dolor ab irascibilem pertinet facultatem: tamen prædominatur cupiditas. Unde & iram consequitur voluptas quædam teste Aristoteli Lib. II. Rhet. c. 2. qui & versum Poëtæ affert, iram melle dulciorem appellantis.

No. 2. Cæterum ut Tab. XVI. * 1. & 2. in materiâ temperantiæ distinximus inter cupiditates communes & proprias: ita & hic distinguere possis inter iram communem & propriam. *Communis* est, quæ in hominem fertur; *propria*, quæ in rem inanimam, quæ, quia *damnum* tantum, non etiam injuriam inferre potest, non est objectum iræ nostræ dignum. Itaque communem iram mansuetudo temperat propriam, quia complicatam habet maliciam, excindit.

AD TAB. XXII.

De virtutibus homileticis veritate, comitate & urbanitate.

ANNOT. XCIX. ad lin. 3.

Homiletica.)

DE virtutibus homileticis aliquid in genere diximus annot. LXVI.

ANNOT. C. ad lin. 8. & 9.

Veritas ethica.)

Distingui solet inter veritatem Metaphysicam, Logicam & Ethicam. *Metaphysica* habetur affe-

610

atio Entis; *Logica* Propositionis; *Ethica* Species virtutis moralis.

ANNOT. CI. ad lin. 12.

Lib. 4. Nic. c. 7.)

No. 1. Vidit hunc textum & Grotius allegatque Lib. III. de iure belli c. 19 §. 1. p. 523. Sed non satis intellexit eum, argumento est, quod in prolegomenis ** p. I. carpit Aristotelem, quasi, qui *dederit veritati opposita minime ex aequo respondentia, iactantiam & dissimulationem.*

No. 2. Nimirum decipi se passus est, à vulgò Ethicorum, qui ab homileticâ & iustitiariâ veritate naturam communem (quàm rectè hic non disputo, abstrahentes, genus hoc pro ipsâ illa veritate Aristoteles homileticâ cretulis obruserunt. Huic generi haud dubiè ex aequo oppositum est mendacium, ab omnibus mendaciorum sive homileticorum, sive iustitiariorum speciebus abstractum. Unde sequitur, sola homiletica, mendacia, iactantiam & dissimulationem, si maxime conjungantur, nondum tamen ex aequo opposita veritati illi generali: hoc est latitudine suâ non ex *haurire ambitum oppositionis* contra veritatem illam generalem faciendâ, Sicuti si quis animantia homini ut rationali opposita memorare volens, solas aves & pisces nominaret; hæc enim duo sunt opposita minime ex aequo respondentia. Atque sic certum est, iactantiam & dissimulationem non *opponi ex aequo* veritati generali ethice. Datur enim mendacium huic veritati oppositum, quod nec iactantia est nec dissimulatio, nempe mendacium iustitiarium. Omnis enim iactantia vel dissimulatio peccat de se loquendò. At mendacium quoddam iustitiarium peccat loquendò de altero, ut si quis loquatur falsum testimonium contra proximum suum.

No. 3. Hæc fuit mens Grotii: quam planè non intellexit ejus adversus Feldenum Hyperaspistes Grassyvinkelius, dum p. 31. Stricterarum *opposita ex aequo respondentia* interpretatur *adverso ex diametro.* Rectè autem Grotium intellexit Feldenus in Adnotationibus A. II. editione Amstelod. A. 1653. Rectè confusus ab eo (licet non omnium primò) contra mentem Aristotelis veritates duas

distinxit. Nec dici quicquam potest, cur iactantia & dissimulatio non ex aequo sint opposita veritati, sed *homileticæ.*

ANNOT. CII. ad lin. 47.

Τῶς φιλαυτίαις.

No. 1. *Φιλαυτίαις* alii robusti, *bellicosi*, viribus suis præfidentes; alii imbecilles, ingnavi, *timidi.*

No. 2. *Bellicosi* sunt cupidiores gloria, quàm inter homines in statu legali summam parent facinorosa militaria. In quibus & mortem oppetere pulcherrimum habetur. Vid. Lib. III. Nic. c. 6. & hæc facta præcipuè omnium gentium consensu Nobilitatem pariunt. Quare & belluarum nobilissimæ censentur eadem quæ bellacissimæ, inter volucres aquila; inter quadrupes leo; digne habitæ, quibus præcipuè ad insignia uteretur Nobilitas. Nam leporem nemo temerè gestat in galea.

No. 3. De *bellicosis Φιλαυτίαις* intellige, quæ hic diximus. Tales enim morosi sunt, & in hoc putant autoritatem suam & honorem verari. Itaque vel levissimò vocabulo offenduntur, & ad rixas, jurgia, verbera denique descendunt.

No. 4. *Timidorum Φιλαυτίαις* contrario est ratio. Itaque honori suo non student, magnopere, curant ea potius quæ rumen aut bulgam implent. Quo fit ut dummodo bolum aut beneficium ab aliquo expectent, ad gratiam illi loquantur omnia; catellis Melitæis similes, qui cum ipsi venari non didicerint, hero miris gestibus offidam eblandiuntur, sicuti contra cum bellicosis aequè svave est conversari, atque cum leone vel tigride.

ANNOT. CIII. ad lin. 57.

Φιλαυτίαις in jociis desiciunt. J

Etiàm hoc de *bellicosis* illis intellige, qui, quum sint honoris appetentissimi, meduunt videlicet ne nimia familiaritate contentum sibi pariant *Timidi* contra & parafiti non dubitant scurras agere & motiones.

AD TAB. XXIII.

De Justitia particulari.

ANNOT. CIV. ad lin. 4.

Bona vel mala externa.)

No. 1.

Bonorum externorum nomine hic etiam bona corporis comprehendi jam monitum nobis Ann. XIII. n. 3. Ratio verò, cur in his etiam justitia Particularis velleur est, quia obiectum hujus justitiæ haberi debet, in quocunque

homo hominem defraudare vel ledere per injuriam potest. Potest autem non modo in bonis fortunæ, ut in pecunia per furtum; in bonâ famâ per mendacium; sed etiam in bonis corporis, ut in integritate membrorum per vulnerationem in vitam per eadem. Imo bonis corporis hic adnumerantur certâ quâdam ratione bona animi, quæ Tab. III. lin. 19. locavimus in Prædicamento actionis, quatenus scilicet sunt externa, perque mem-

D

bra

bra corporis exercentur, qualia sunt, v. g. actus docendi, patrocinandi, scribendi medicamenta. Nam & hæc nummis æstimantur, ut indicavimus Annot. LXXXVII. eaque sub commutationem cadunt, consequenter & fraudi obnoxia sunt, si conducens alterius operam non præset vicissim præstanda.

No. 2. Discriminis autem gratiæ tales actus possunt vocari bona externa *transientia*, cætera, *permanentia*.

No. 3. Bona externa *permanentia* iterum dividi possunt in *errantia* & *fixa*, Errantia [*fixa*] voco, que transire possunt (*non possunt*) ab eo, cui eripiuntur, ad eripientem & hæc possunt (*non possunt*) eripi etiam si non [*nisi*] corrumpantur seu aboleantur, e. g. pecunia, vestis, (*bona* *sama*, *integritatem membrorum*.) Nam pecunia, (*integritatem membrorum*) alter alteri sic (*non sic*) eripere potest, ut eam ad se transferat, eque paupere (*mutuo*) fiat nummatus (*integer*.)

No. 4. Jam quia omnia bona externa, corrumpi seu aboleri possunt: inde fit, ut interdum ipsa quoque errantia bona non transeant ad eripientem, ut si quis fegetem alteri? incedat Sufficit interim, quod transire possunt, ut si quis fegetem alterius abscindat & in suum horreum conveyat, quale quid circa bona fixa fieri non potest.

No. 5. Omnia quidem bona corporis sunt *fixa*, sed non omnia bona fortunæ sunt *errantia*, ut patet exemplo bonæ fame.

No. 6. Inter bona errantia sunt bona fortunæ, non modo *mobilia*, ut pecunia, sed & *immobilia*, ut domus, agri. Potest enim homo alteri erepta talia in se transferre, si dominium eorum vel possessionem invadat; nisi quis forte distinguere hic velit inter dominium boni immobilis & bonum ipsum immobile. Sed hic, necesse non est, ut subtilitibus nimium vacemus, modo, quid velimus intellige possit.

No. 7. Inter bona *fixa* quædam subiectum, à quo tolluntur, sublata *non plane destrunt*, sed tantum aliqua noxa afficiunt, ut valetudo, bona fama; quædam verò *plane destrunt*, ut vita; hæc enim sublata homo desinit esse homo, tamen anima ejus est superstes.

No. 8. Itaque & *vita* merito primum locum habet inter bona corporis per Annot. XIII. no. 5. & mors violenta terribilissimum pronunciat Annot. LXXXVIII.

No. 9. Bonorum fixorum, quæ subiectum non destrunt, quædam semel ablata *reparari possunt*, ut valetudo, bona fama; quædam *non possunt*, ut oculus, virginitas.

No. 10. Hæc de bonis externis. Mala externa sunt, quæ bonis externis vel saltem eorum possessioni aut Dominio (nam & possidere, aliquid boni

externi externam bonum est) opponuntur, ut valetudini in valetudo, integritati membrorum mutilatio, vite mors, bonæ fame infamie, possessioni pecuniæ, ejusdem ereptio. Quod autem additur in Tabulâ de *lucro & damno*, intelligitur ex Annot. CVII. no. 28.

ANNOT. CV. ad lin. 10.

Affectus variis.

No. 1. Non potest hic unus aliquis ac certus affectus determinari idè, quia ut qui alteri injuriam faciat, jam ex *cupiditate pecuniæ*, que fures ferè stimulat; jam ex *libidine venereâ*, que adulteros jam, ex *odio personæ*, quod calumniatores; jam ex *ira*, que homicidas fere, jam ex alio aliquo affectu provenire potest.

No. 2. Itaque specificatio virtutis hujus non tam ab objecto interna peti potuit, quam externa. Vid. Tab. VIII. Theor. 3. Quod tamen specificandum fuit ulterius vel objecti *medii*, h. e. actionis distribuendi vel commutandi. Nempe objectum justitiæ particularis sunt bona vel mala *externa*, quatenus possunt *distribui* vel *commutari*.

ANNOT. CVI. ad lin. 12.

Assignat multum, parum.

No. 1. Justitia efficit, ut in actionibus commutandi distribuendique obsequamur rationi. In his autem actionibus tanta rerum, que commutare, distributive possunt, est latitudo, ut locum in iis omnino inveniunt *multum & parum*. Ubi autem multum & parum, ibi & *æquale* habet locum, quod utriusque comparatione est *medium*.

No. 2. Atque hinc efficitur, ut hæc etiam virtus habeat *mediocritatem effectivam* in actionibus, de qua Tab. VII. * 2. licet destitatur mediocritate *subjectiva* per membrum 6. hujus Tabulæ.

ANNOT. CVII. ad lin. 14. & seqq.

Ad membrum 17. de Speciebus.

No. 1. Species justitiæ particularis duæ sunt, *distributiva & commutativa*, quarum hæc iterum subdividitur in *directivam & correctivam*.

No. 2. *Distributiva* officium suum facit distribuendò.

No. 3. *Distributio* fit inter partes ejusdem totius, quæ tales, inter cives puta ejusdem Reipubl. inter milites ejusdem exercitus.

No. 4. Distribuntur autem *bona vel mala*.

No. 5. Per *bona* hic intellige non gradus Academicos, vel similia præmia virtutum; itemque per *mala* non pœnas, h. e. mercedem vitiorum præretitorum, vel potius medicinarum futurorum criminum.

No. 6. Quoniam enim vulgò dicuntur & honores istiusmodi ac pœna *distribui*; tamen distributio, quæ præsentis est loci, non est boni vel mali *indivisibilis*, sed *divisibilis* puta ex eo genere divisibilitatis, ex quo est lucrum vel damnum in societate mercatoriâ.

No. 7.

¶ No. 7. Hæc rectè ut intelligas sic age: Fingetres Mercatores inisse locietatem, quorum primus contulerit 100. secundus 200. tertius 400. florenos, ut adde uniuersorum fors sit florenorum 700. Hi ergo si forte suâ sive lucrum, sive damnum faciant 70 florenorum, lucrum illud vel damnum est bonum vel malum inter ipsos diuisibile. Ac iusta quidem fuerit diuisio, si hoc in casu è 70. florenis ubi *lucrum* sit factum; primus accipiat 10. secundus 20. tertius 40. florenis; ubi verò *damnum* sit acceptum, quò fors reparetur, primus denud conferat 10. secundus 20. tertius 40. florenos, suo quisque loco commune onus bajulans.

No. 8. Est iugiter *diuisibile* bonum vel malum h. i. tale quid, quod diuisum in partes ita distribui potest imperfonas multas, ut, quam boni partem capit unus, eandem non capiat alter, & quam mali partem fert unus eandem non ferat alter, ut ita totum bonum (*malum*) percipiatur [toleretur] ab uniuersis, partes verò boni (*mali*) singulæ à singulis partibus illius uniuersitatis pro ratâ. Quo fit ut quantò plures sunt personæ participantes, tantò minoris quisque boni malive partem, si cætera sunt, paria, expectare habeat.

No. 9. Talia bona & mala diuisibilia non sunt, illa *præmia* & *pœna*, de quibus no. 5. sed potius iuxta hunc sensum *indiuisibilia*. Nam e.g. in promotionibus Academicis [in *punitionis* *Latrocinij*] sive 100. sint Candidati (*Licentia*) sive duo tantum uniusquisque eorum nanciscitur per se totum præmium (*totam pœnam*) nec quòd uni accedit, decedit alteri. Atque hæc ob causam talia præmia, talesque pœnas ab objecto Iustitiæ hujus particularis excludimus.

No. 10. Dantur tamen nihilominus *præmia* quædam *cæris generis*, atq; his bonis opposita quædam *mala*, quæ hæc pertineant, ea nempe, duz sunt diuisibilia, e.g. in bonis Magistratûs civilis definiti, de quibus Tab. XLI. lin. 30. agendum fuerit [atque hos *honorum* nomine intellige lin. 22. non Academicos illos,] item præda; in *malis* onera civilia, ut tributa & similia.

No. 11. De præda & tributo facilè res intelligitur, Nec aliter te habet de Magistratibus civilibus, nisi quod certî Magistratus ex lege positîua sunt, *indiuisibiles*, h. e. non nisi uni personæ [perinde ut,] in matrimonio una sponsa uni sponso, applicabiles, ut apud Romanos Dictatura. Quod in prædâ fecimus aliter evenire. Finge enim eorum meum quatuor milibus obvenit: tamen ipsum eorum secare in quatuor partes consultum non est, vivendi tamen is potest & pretium dividi. Non ita dividi quoque potest Dictatura, aut quilibet Magistratus indiuisibilis: alioqui enim nulla esset causa, cur indiuisibilem appellaretemus.

¶ No. 22. Verim quicquid hujus sit, ipsa tamen tota ut ita loquar, *massæ civilium magistratuum*, (ex qua hic iudicium fieri debet, non ex uno ali-

quo solo Magistratu) quoniam multa officiorum genera, alia aliis majora complectitur, *diuisibilia*, est haud dubie sic, ut uni civium Consultatus, alteri Prætura, tertio Aedilitas, quarto munus Scribæ & sic deinceps, possit deferri ac debeat.

No. 13. Atque hæc in modum, quæ distributivè iustitiæ obijciuntur bona & mala, *diuisibilia* sunt. Obijciuntur autem illi, quatenus sunt *communia*, h. e. talia, ut ante distributionem nulla pars dicere possit, hoc totum est meum & non tuum; sed sic potius, hoc totum esse meum & tuum & reliquorum simul.

No. 14. Jam quoniam recta ratio postulat, ut præda dividitur inter milites secundum *merita* cuiusque, & onera inter cives secundum *facultates* ipsorum (quanquam & hic meritorum aliqua interterum potest haberi ratio, *Magistratus* autem secundum eorum *dignitates*: & verò miles militem meritis: civis civem facultatibus, aut dignitate superat (nec enim constat civitas ex similibus Lib. II. Polit. c. 1. nec alibi querimus iustitiam distributivam, id quod inprimis observari velim, nisi ubi quid inter *inequales* est distribuentum.) necesse est, si versari Lex iustitiæ debeat, ut hoc pacto in *equalibus* dentur *inequalis*, h. e. in distribuendo observetur proportio non *Arithmetica* sed *Geometrica*, quæ rationem habeat *personæ* juxta valorem ipsius.

No. 15. Simile quid in functionibus animæ per corporis organa distribuendis deprehenditur Nam & hic *inequalibus* *inequalis* dividuntur & quantum quodque membrum alterò nobilius est, tanto nobiliori officio destinatur, ut oculus officio videndi auris audiendi, ventriculus concoquendi &c. Unumquoque videlicet membrum illi, cui sufficere idoneum est.

No. 16. Jam quod in corpore humano [facit] natura vel potius divina Sapientia, id in Republica (quam Menenij Agrippæ fabula scitissime comparabat humano corpori) debet æmulari recta ratio, ut cui quisque civis aptus est muneri, illi admoveatur, Senatorio puta qui consultatoriâ; prætura quid iudicatoria prædentiâ pollet; concionatorio, qui eloquentia; professorio, qui eruditione; bellico, qui fortitudine militari, & sic deinceps. Atque ita facit secundum statum naturalem iustitia Distributiva. Qua de re vid. Tab. XLI. * 3. & 6.

No. 17. Tantum de Distributivâ iustitiâ. Progrediamur ad *Communitivam*. Hæc officium suum facit *equaliter commutandis*, vel aliorum commutationes *inequales* ad æqualitatem *reducendâ*.

No. 18. Unde ipsa subdividitur in *Directam* & *Correlativam*. Quarum utraque quoniam in Commutationibus occupatur, generali vocabulo *commutativa* solet appellari. Quoniam Aristoteles nullibi usus est vocabulo *δικαιῶν ἀνὰ ἀλλήλους*, ut observat Dn. Felden, ad Grot. Lib. I. c. 1. p. 10. & Dn. Dürrius Disp. Ethic. 137. th. 15.

No. 19. *Commutatio & contractus* vocabula apud Philosophos in hoc argumento Synonyma sunt, tamque late patent, ut etiam facta, quæ sunt alterâ parte invitâ, comprehendant, h. e. *injuriat*, vid. lin. 30, & seq. si forte non idem obtinet apud C. Tos non in rebus ea lis est, sed in verbis tantum de quibus facillè conveniri poterit. Veruntamen Dn. Joh. Casp. Pfauum Disp. de Just. comut. §. 17. seqq. docet hic C. totum & in vocibus consentium.

No. 20. *Commutatio* five voluntaria sit, five invita sit inter distincta tota, h. e. inter homines non confiteratos ut sunt membra ejusdem societatis, quomodo fiebat in justitiâ distributivâ) sed ut ipsi sunt singuli a liquod totum ab altero distinctum, v. g. inter duos Patresfamilias quæ tales. Habet enim quisque vim totius, Tab. XXV. lin. 17.

No. 21. Ubi nihil refert, an illi commutantes five contrahentes sint *personæ singule*, an *integre societates*: an ex unâ parte *singula persona*, ex alterâ *societas integra*: dummodo conferantur ad se mutuò tanquam duo distincta tota. Et hoc insinuare volui lin. 25. verbis; *vel serie ita confideratorum*. Potest enim v. g. emtio & venditio intercedere, vel Cajo cum Titio, vel societati futurum cum societate certorum, vel societate futurum cum Titio.

No. 22. Porrò ea, quæ commutantur, bona sunt & mala. Ad illa, quid sint, intelligenda sufficere jam possunt, quæ annot. CIV. commentati sumus.

No. 23. Obijciuntur autem bona hæc mala justitiæ commutativæ, quatenus propria sunt h. e. talia, ut ante commutationem dicere possim: hoc totum est meum, & illud totum est tuum.

No. 24. Uterius qui commutantes quæ tales sunt *æquales*, tanquam duo tota per num. 20. & 21. [huc refer & Tab. XXV. lin. 14. Tab. XXXI. lin. 37. Tab. XXXVII. 4. Tab. XLVIII. lin. 25.] & verò præsupponuntur hic commutationem insituere, velle, saltem debere, ex regula non *liberalitatis*, aut *officiositatis*, sed *juris, strictè dicti*: necesse est, ut si servari lex justitiæ debeat *æqualibus dentur æqualia*, h. e. in commutatione observetur proprio *Arithmetica*, quæ personarum, quippe æqualium, respectu insuper habet simpliciter exæquet rem unius realiter.

No. 25. Atque hoc quando sit utraq; parte consentiente absque fraude autvi injustâ, nascitur *commutatio voluntaria* seu *spontanea*; sin verò fraus vel vis intercedat, quam nemo volens pati præsumitur, *invita* ex parte patientis. Si cetera quoque rectè habeant, omnis commutatio voluntaria est *justa*, & omnis *injusta* ex parte injuriam facientis.

No. 26. *Commutatio invita* subdividitur in *clandestinam & manifestam*, ut habes in Tab. lin. 23. 34. seu ut Dn. Dürrius distingvit p. 269. Infit in invitam per *ignorantiam* & per *violentiam*. Ad

clandestinam refer emtiones quoque fraudulentas in quibus v. g. alter alterum perversiones callidas adhibendò læsere ultra dimidium. Quamquam enim emtio hæc videtur esse spontanea, talis tamen verè non est, quoniam qui sic leditur, agit ignorans & errore cognitò dolet. Sic & invitâ commutatio est, si v. g. venditor tradat rem venditam, emtor pretium dictò tempore denegat. In hæc enim denegationem utiq; venditor non confenserat.

No. 27. In omni commutatione *justâ lucrum* utriusq; persone *æquatur* ipsius *damno*, e. g. emo librum pretio justo 10. grossorum, patier hic damnum 10. grossorum, vicissim & facio lucrum æquivalens, aubeo enim ligro tanti pretii Bibliothecam, quantum è marisipio erodavi similem in motum apud venditorem meam rationes luri vel damni acceptati & dati paria faciunt. E contrario in omni commutatione *injustâ*, qui facit injuriam *lucrum* habet, hætenus quidem, *sine damno*; qui patitur *damnum* habet *sine lucro*. Et ex hoc ipso commutatio talis, nisi alter jure suo volens decedat, censetur *injusta*: non enim æquatur *damnum* *lucro* in eadem personâ.

No. 28. Dicitur autem *lucrum* facere *injustum*, non modò circa bona *errantia*, ut vocavimus annot. CIV. no. 3. sed etiam *fixa*. Quamquam enim ipsa bona *fixa* v. g. valeant, non transeunt de subjectò in subjectum, sed alteri non nisi corrumpendo eripi possunt; tamen quatenus aliquis potestatem boni talis præ se libito corrumpendâ, hoc est qualecunque *dominium* in illud sibi rapi, (conf. n. 10. dict. annot.) eateus *lucrum* facere dicitur præstati philosophicâ cui nobis hic est assuescendum.

No. 29. Qui alteri bonum suum per injuriam eripuit, obligatur ad id vel *saltem* æquivalens, illi reddendum, Dixi *æquivalens*, quia evenire potest, ut rem ipsam reddere sit impossibile, five *simpliciter* ut ereptam virginitatem, five ex hypothesi, ut cantharum virum ebibitum, aut sibi, quem tur deudò alienaverit, nec possit ipse recipere.

No. 30. *Æquivalens*, illud tale dicitur *valore vel naturali* vel *positivo* & ex conventionie hominum, constituto, *Naturali* [*positivo*] si id, quod redditur cum eo quod ereptum est, sit *non sit* idem specie ut si quis alteri pro cantharo vini ebibito reddat ejusdem bonitatis vini cantharum alium, *pecuniam*, quæ *vinum* illud *æstimatur*.]

No. 31. jam si quis injustus ipse ulterio faciat alteri restitutionem, injuriamque illatam justitiâ quâdam correctivâ delet, summè adeò factum ipse emendet, bene est: sin detrectet, judicia constituta sunt, quæ cogere possunt etiam nolentem. Atque tum *justicia* erit *justitiâ* quæ *emendativa* uti. Atque hoc vocamus *correctivam* alter justitiâ.

No. 32. Quod si quis à jûdice contemnatur in *reli-*

restitutionem rei relatæ, five in se, five in suo æquivalente; quanquam condemnatio talis *pœna* vocari solet, æquivoce tamen sic dicitur, debetque à pœna propriè dictâ distingui, ut ut valgo passim contendant. Observavit ambiguitatem Vocabuli Dn. Felden tum alibi, tum ad Grot. c. 20. Lib. II. p. 92. Etiam Dn. Dürrius compensationem seu restitutionem damni à pœna propriè dictâ distinguit. Disp. 9. Philof. Moral. th. 32. seqq. p. 147. & Infit. Ethic. p. 231. 232.

No. 33. Melioris intelligentiæ gratiâ *pœnam* propriè dictam vocabimus *medicinalis*, alteram vero illam, quæ sic dicitur æquivoce *compensatoriâ*. Differunt autem hæc duo genera præcipuè finibus Medicinalis enim querit futuram homines peccantis vel aliorum peccaturorum, nisi pœna terrent emendationem: quæ obtinetur, dum libido peccandi restringitur dolore talis pœnæ. Compensatoriæ verò querit præteritæ damni, quod quis ab altero per injuriam passus est, restitutionem. Medicinalis tendit ad *reducendum totum civitatis*. Compensatoriæ tendit ad *reducendum singulorum*.

No. 34. Jam ut certum est *compensatoriâ* pœnam obiectum esse justitiæ commutativæ; five valde dubitatur, cujusnam justitiæ munus sit pœnam *medicinalis* peccantis irrogare; aliis ad distributivam, aliis ad commutativam referentibus Vid. Hornej. Lib. 3. Philof. Moral. c. 13. no. 8. p. 492. seqq. Dn. Dürrius officium hoc delegat universali justitiæ p. 146 Disp. 8. p. 289. Infit. Verum nihil horum satis comode dici nobis videtur, & contra primam sententiam jam supra no. 9. differvimus aliquid. Quia autem nobis videatur, appetitum volente D. E. O. in Tabulis ad c. 20. Lib. II. Grotiani. Quod autem de pœna *medicinali* dicitur, idem valet de honoribus talibus, quos delineavimus supra no. 5. seqq.

No. 35. Nunc pergendum est in commutativâ justitiâ. In qua lin. 13. distinximus insuper, idque eum Dn. Dürrio p. 274. Infit. & p. 140. Disp. inter *exequationem* seu commutationem ipsam & *prævisionem æstimationem*; quatum in illâ locum habeat, proportio Arithmetica, in hac Geometrica. Sed hæc de re plura dicimus no. 41. & 43.

No. 36. Atq; hoc illud est, quod lin. 67. scripsimus, nos receptam justitiæ divisionem ad ductum Dn. Dürrii sic eliminasse, ut à Feldenianis rationibus non valde abhorreat. Fecerat enim Dn. Feldenus ad c. 1. Lib. I. Grot. p. 10. & 11. tres species justitiæ: *distributivam, correctivam & retributivam*. & hanc ultimam scripserat fieri secundum proportionem Geometricam. Verum ipse jam in Elementis juris univ. annò 1664. vulgaris quodammodo corrigi sententiam, nec nisi *duas* agnoscebat justitiæ species: *distributivam & commutativam* p. 8. *Retributivam* autem illam p. 12. & 13. parum referre scribit, *utrum peculiariter dicat justis speciem, utrum aliam quandam in justis corre-*

tivo observandum. In hac celeberrimi Viri doctrinâ illud adhuc desideramus, quod justitiâ commutativam nimis coarctet. Hoc enim nomine sola ipsi venit correctiva; quo pacto directivam videtur planè præterisse.

No. 37. His ita expostis justitiæ distributivæ & commutativæ discrimina sub uno conspectu ponamus. Differunt 1. *objecto medio*, quod in Distributivâ est actus distribuendi in Commutativâ commutandi, vel iniquas commutationes emendandi per num. 2. & 17. Differunt 2. *objecto externo personali*, quod illic sunt partes ejusdem totius hic duo tota per num. 3. & 20. Differunt 3. *objecto externo reali*, quod illic sunt bona & mala externa, quatenus communia, hic quat propriâ per num. 13. & 23. Differunt 4. *mensurâ æstimationis*, quæ illic est proportio Geometrica, hic Arithmetica per num. 4. & 24.

No. 38. Quod de duabus proportionibus dicitur, id alii aliter, nos n. 14. & 24. sic exposuimus, ut *Geometrica* sit proportio, quæ inæqualibus tribuit inæqualia; vicissim *Arithmetica*, quæ æqualia tribuit equalibus. Si terminis ex Arithmetice adhibere velis, dices cum Dn. Feldeno ad Lib. I. Grot. p. 11. *Geometricam multiplicandâ & dividendo absolvi*; *Arithmeticam addendâ & subtrahendo*. Si adhibeas etiam particulas: *totus quoties tantum, quantum*, ut lin. 51. & 52. monstravimus facti fuerit processum totum declare exemplis.

No. 39. De justitiâ *Distributivâ* proportionem geometricam adhibente sit hoc exemplum:

Quoties virtus *facultates* Lælii superat virtutem *facultates* Catonis: toties honor tribuendus *onus inponendum* Lælio debet superare honorem tribuendum *onus inponendum* Catoni.

Sed virtus &c superat sexies (sic enim fingamus), E. &c. & per consequens, si Lælio debetur Consulatus, Catoni debetur Quæstura ponendò Consulatum esse honorem sextuplo digniorem quæsturâ: item si tributum Lælio est 60. florinorum, tributum Catonis erit florenor. 10.

No. 40. De justitiâ commutativâ tam directrice, quam correctrice, proportionem Geometricam adhibente, est hoc exemplum sequens:

Quantum æstimatur malum seu damnum, quod patior per voluntariam traditionem *per invitam amissionem* mee mercis: tanti debet esse & bonum seu lucrum, quod capiam per reciprocam exhibitionem tue mercis *per correctivam restitutionem* à te faciendam.

Sed malum meum æstimatur thaleris 30. sic enim ponamus.)

E. &c.

No. 41. Jam si circa minorem Propositio nem. h. c. circa æstimationem damni suboriatur, ut solet aliqua controversia: instituentur ex æquo

D, 3

æstima.

æstimationi inferviet per num. 36. proportio iterum Geometrica, in hunc vel similem modum Fiago contractum intercedere pistori cum rustico. Ille panes hic gallinam permutaturit. Gallinæ pretium esto 2. gr. unius panis pretium 3. pfennig. syllogismus erit talis

Quoties gallinæ valor superat valorem unius panis, tot panes æstimabuntur pro una gallinâ.

Sed valor gallinæ octies superat valorem unius panis.

E. Octo panes æstimabuntur pro una gallinâ.

No. 42. Quadrat hoc exemplum ad actum justitiæ *directivæ*. In *correctivâ* res est plenior salebris. Quanquam autem & hic inveniri possit exemplum: tamen ne *directivam* quidem sectantibus ad æstimationem rerum permutandarum semper opus esse videtur proportionem Geometricâ. Ut fortasse fatius sit de illo actu æstimandi planè hic tacere; de discrimine autem inter utramque justitiæ speciem id unice observare: *distributivam* justitiâ Geometricâ proportionem gaudere: *commutativam* arithmeticâ: esse autem opus geometricæ quidem proportionis, in æqualibus tribuere inæqualia, arithmeticæ verò æqualibus dare æqualia, ut explicavimus supra.

No. 43. Hunc in modum sive exposita sive limitata de duabus justitiæ speciebus Aristotelis doctrina facile non modo intelligetur, sed etiam sustinebit impetum accusationem Grotianarum, quæ habentur Lib. I. de jur. bell. c. §. 8. simul patefaciet, quemadmodum Grotius utriusque justitiæ formas planè novas confinxerit, quod proderit ad intelligenda, quæ lin. 18. seqq. diximus. Nos operam dabimus, ut in hac disputatione & Grotii obfcura phrasæ intelligantur.

No. 44. Omitteremus autem, quæ ille absque causa novat in vocabulis, Omitteremus & alias minutias, summa rei hæc est: negat Grotius distingui duas justitiâs duobus proportionem generibus. Quia, inquit, sæpè locum hoc habet quidem, non tamen semper. Nam in contractu societatis, cum videlicet partiendum est lucrum vel damnum, observatur proportio Geometrica, & res tamen ipsa spectat ad justitiâ commutativam seu æqualem. Respondeo: imò vero ad distributivam spectat illa partitio, siquidem collationes fuerint inæquales, pertradita no. 7.

No. 45. Addit Grotius aliud exemplum, ubi justitiâ distributivâ observet proportionem Arithmeticam, puta si unus tantum aptus invenatur ad munus publicum. Resp. justitiâ distributivâ æstimanda est, non ex unius muneris publici ad unam solam personam applicatione, sed ex distributione totius massæ, ut ita loquar, officiorum inæqualium inter personas inæquales, per tradita no. 12. & 14.

No. 46. Etiam hoc urget Grotius duas justitiâs

per se non differre usi proportionum, sed materiâ circa quam seu objecto. Resp. neque nos sumus objectorum oblit: repete num. 17.

No. 47. Sed audiamus, quomodo ab objectis differentias arcellat Grotius. Statuit facultatem respici à commutativâ, aptitudinem verò à distributivâ. Est autem illi, facultas jus proprie aut strictè dictum, aptitudo verò id, quod Aristoteli aptitudo seu dignitas, de qua nos Tab. XL. lin. I. Patet autem, nihil aliud ipsi esse aptitudinem, quam jus aliquod laxè dictum, in quo versatur liberalitas & virtutes similes: qualis aptitudo est in probo paupere, ad excipiendam divitis munificentiam sibi convenientem. Igitur & cum commutativam proprie aut strictè dictæ justitiæ nomine dignatus esset, distributivam comitem facit earum virtutum, quæ aliis hominibus utilitatem afferunt, ut liberalitatis, misericordiam, providentiæ rectitudinem.

No. 48. Verùm planè aberrat à januâ. Differunt quidem duæ justitiæ objecto personali: sed personæ minime distinguendæ hic sunt aptitudine & facultate, verùm eò potius, quod una se ad alteram habeat, vel ut pars ad partem inæqualem, vel ut totum ad totum æquale. Repete, quæ diximus n. 3. & 14. item n. 20. & 24. Ceterum in omni specie justitiæ personæ considerantur ut habentes facultatem, & jus, ut ita loquar, quæ situm, aut certè strictè dictum, non verò ut nuda prædicte abstrindere. Quamobrem & utraque justitiâ stricti juris est observatrix, neque commercium quicquam habeat cum laxo jure. Alias magna fieri confusio distinctissimam virtutum. Nec mihi quis hic objiciat, nemini strictò jure deberi Magistratum in Republica. Dicam enim imò vero debetur dignitatem sive naturalem sive legalem habentibus, sed illi [puta, qui naturalem habet dignitatem.] debetur in statu naturali, huic [qui legalem] in legali & quatenus ferunt utriusque Keipubl. leges.

No. 49. Apparet autem eò dictis, verum esse, quod diximus lin. 20. ne ipsorum quidem definitorum conceptibus per omnia consentire Grotium cum Aristotele. Atque hinc est, quod divisiones in contractu quolibet societatis influendas alligat justitiæ commutativæ, quia nimirum exigi debeant ad jus strictum, cum potius debuisset distributivæ, ut monuimus no. 44. Indidem est, quod eum, qui de re suâ legare velit, iis puta, quibus alias stricto jure nihil debetatur, distributivâ justitiâ jubet uti, cum nullius planè justitiæ sit opus illud futurum, sed liberalitatis.

No. 50. Quod autem addit civitatem, quæ de communi reddit, quod civium quidam in publicum imperaverunt, justitiæ commutativæ officio sanè, verum est sanè, sed rectè sententiæ non adversatur per num. 21. ubi ostendimus nihil referre, si maxime ex una parte contrahentium sint privati, ex altera societas integra.

AD

(31)
AD TAB. XXIV.

De Justitia Universalis.

ANNOT. CVIII.

Ad Tabulam in genere.)

No. 1.

Aristoteles cum ad justitiam particularem pervenisset Lib. V. Nicom. monuit statim c. 1. p. 188. vocem justitiae esse ambiguum ἵσους ὁ ἀλλοτριῶν δεχόμενος ἢ δικαιοσύνη) sumi enim jam pro universalis, jam pro particulari justitia. Mox initio c. II. declarat, sollicitum ibi se esse tantum de justitia particulari. Atque hanc homonymiam breviter tetigimus Tab. praecedenti membr. 1.

No. 2. Verū quia Scholastici tūm exigentia historiarū philosophica, tūm aliis de causis mentem Aristotelis de universali justitia perverterunt, ut Annot. seq. docebitur, visum est nobis faciendum, ut de justitia universali particularem Tabulam traderemus, cujus cum praecedentibus connexionem docebit Tab. XIII. membr. 2.

ANNOT. CIX. ad lin. 1.

Virtutem moralem sumam cum relatione.)

N. 1. Traçanda hic est quaestio: ανιδίωθο, quā justitia dividitur in universalem et particularem, fit nominis, an res? Quae etiam sic proponi potest an justitia universalis à particulari differat tanquam genus specie, vel totum à parte, an tanquam species à specie, vel pars à parte; Posterius affirmaverunt Scholastici ferè, quam sententiam è nostris defendit quoque Stablius Lib. II. Ethic. sect. 2. cap. XI. p. 198. sed qui Aristotelem rectè intuetur, dubitare vix potest, quin secundum ipsum prius sit affirmandum, posterius verò negandum. Et ita pronunciat etiam Hornejus Lib. III. Philof. Moral. c. II. no. 4. n. 430.

No. 2. Nam ut omitam locum Philosophi, Annot. praeced. citatum, qui homonymiam illam satis aperte proficitur, nihil clarius his ejus verbis, cum de justitia universali ait c. I. Lib. V. p. 192. αὐτῆ ἴση ἢ δικαιοσύνη ἢ μέγεθος ἀρετῆς, ἀλλὰ ὅλη ἀρετῆ ἴση. Quare &c. seq. p. 165. Vocatur ipsi ἢ κατὰ τὴν ὅλην ἀρετῆν τεταγμένη δικαιοσύνη.

No. 3. Necq̄ alia Veterum fuit ante Aristotelem sententia, quod vel iste versiculus Theognidis manifestat. Aristoteli quoque c. 1. citatus (non enim ex Hesiodo ipsum protulit Philoſophus, ut Carpentinus part. 2. ad Alcinoum p. 124. lapsus memoria tradit, cum sit apud Theognidem versiculus 147.

Ἐν ὁ δὲ δικαιοσύνη ἀλλήλων πᾶσι ἀρετῆ 51.
Neque Aristoteles doctrinam Veterum castigat, in

eo, quod justitiam universalem comparatione particularium virtutum voluerit esse aliquod totum, sed in alio quodam, ut ann. CXI. n. 6. declarabitur.

No. 4. His autoritatibus accedat etiam ratio, justitia enim universalis est illa justitia, quā praestatur bonis legibus seu juriſibus perfecta obedientia, unde & legalis solet vocari. Jam verò leges precipiunt non modò de servandā in contractibus aequalitate, quod est justitiae particularis, sed etiam de non deferendo loco in acie, quae est fortitudinis, de non adulterando, quod temperantiae, & ita de ceteris, ut Aristoteles d. I. p. 192. observat. E. justitia Universalis non significat unam tantum specialem virtutem, sed omnes universim, unde & universalis, appellatur.

No. 5. E quo simul patet, justitiam universalem à virtute morali generatim acceptam realiter non differre. Etenim virtus moralis est habitus electivus operandi secundum rectam rationem. Lic. II. Nicom. c. 6. Operari autem secundum leges est operari secundum rectam rationem, siquidem jus seu lex nihil aliud est, quam dictamen recte rationis per Tab. sq. Membr. 3. E. justitia legalis, quae operatur secundum leges, nihil aliud est, quam virtus moralis, quae operatur secundum rectam rationem.

No. 6. Est tamen inter universalem justitiam & virtutem moralem discrimen aliquod rationis, fundatum in duplici conceptu seu relatione hominis, uno ad seipsum, altero ad alios homines. Etenim, cum secum ipso comparatur homo, perfectio ejus moralis vocatur virtus, siquidem natura virtutis est, subiectum illud. quod virtutem dicitur habere in seipso, perficere aptumque reddere ad opus suum rectè faciendum, quemadmodum e. g. virtus oculi est, quā oculus & opus ejus rectè se habent, Lib. 2. Nic. c. 6. ab initio. Si autem homo unius cum aliis comparatur, perfectio ejus moralis vocatur justitia. Ed enim justitia ὁμοῖ ἐταροῦ Lib. V. Nic. c. I. p. 191. & jus item atque injuria necessarid semper est in pluribus, ib. c. 11. p. 231. Atque hoc discrimen innuere volumus verbis hujus Tab. initialibus, Repete & Tab. XIII. membr. 2.

No. 7. Postumus & de alio discrimine cogitare, quod conspicitur in relatione ad particulares virtutes. Ad has enim comparata virtus moralis (justitia universalis) magis videtur habere rationem generis ad species [totius integralis ad suas partes,] Cum enim definitio virtutem aliquam specialem, generis loco ponimus virtutem, non verò justitiam universalem, Vicissim cum sub universalis justitiae virtutes omnes comprehenduntur, sensus est, comprehenduntur eas, ut partes ipsius integrantes, Verum hoc non est magni momenti, cum & virtus comparatione ad virtutes Particulares totum ali-

quod

quod integrale, & iustitia universalis seu legalis totum aliquid universale vocari possit, quod monitum jam alibi mox repetam.

ANNOT. CX. ad lin. 10.

Certain spectem aut partem.)

Hæc verba expofuit Annot. LXIV. No. 5. ubi ostendi, parum referre, five dicas, cum virtus in fortitudinem, temperantiam, liberalitatem, &c. dividitur, hanc divisionem fieri in species, five in partes, quod & hic repeto lin. 16. Igitur & quanquam membr. 3. hujus Tab. sect. 1. & 2. ostendi ex doctrinâ Aristotelis eam fieri in species, ex Veterum verò in partes, tamen mox sect. 3. ubi ex professo discrepantias utriusq; doctrinæ expendo, hanc discrepantiam tanquam nullius momenti omitta.

ANNOT. CXI. ad lin. 26.

Harum inter se doctrinarum collatio.

No. 1. De quatuor Virtutibus Cardinalibus exstant Disputationes nostræ duæ. Si Deus voluerit, legentur & suo tempore cætera. Hic ex tantum proferemus breviter, quæ ad iustitiam spectant. Sed præmittenda sunt tamen generatim quædam.

No. 20. Plato animæ humanæ tres fecit partes in Capite λογισ, in pectore θυμο, in abdomine ἡθουσιαι, Cui ultimæ ob causam, quam §. 29. Disp. I. de virtut. Cardin. expofuit, non dedit virtutem propriam, ac specialem, ut cæteris duabus. Sed cum discipulis ejus inconueniens videretur, sententiam ejus hic mutauerit, & unâ quamlibet animæ partem peculiari virtute instruxerunt, intellectum, sc. seu rationem (λογισ) prudentiam, facultatem, irascibilem (θυμο) fortitudine, concupiscibilem (ἡθουσιαι) temperantiam. Quod si quælibet pars suam haberet virtutem, complexionei virtutum omnium vocaverunt iustitiam. E quo intelligis, iustitia nomine, non particularem illis iustitiam venisse, sed universalem.

No. 3. Secundum hæc dicebant, quatuor in universum esse virtutes humanas, Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque Iustitiam. Atque hæc temporibus Ambrosii Cardinales appellatæ sunt in Scholis. Hæc autem doctrina, si cum Aristotelicâ compararetur, quod ad iustitiam attinet, via habet incommoda, quæ artic. 4. 5. & 6. hujus sectionis expressimus.

No. 4. Primum incommodum est, quod iustitiam, quæ proprie loquendo virtus merè moralis, faciebant totum quoddam partim ex moralibus, partim ex intellectu-ali virtute compositum.

No. 5. Secundum incommodum est, quod iusti-

tiam, quæ est totum; connumeraverunt suis partibus: quod vitium divisionis simile est illi, siquis v. g. dicat, primas qualitates est hæc quinque: calidum, frigidum, humidum, siccum, & temperamentum. Temperamentum enim non est particulæ qualitas, sed omnium quatuor qualitatum complexio.

No. 6. Tertium incommodum est, quod formalem rationem iustitiæ universalis ponebant in relatione: animæ, totius ad suas partes, vel partium animæ ad se mutuo adeoque in respectu hominis ad se ipsum: cum debuissent potius in respectu hominis ad alios homines, per ea, quæ diximus Annot. CIX. num. 6. Nam hæc imprimis, pertinent verba Lib. V. Nic. c. 1. p. 191. de iustitiâ universali: ἀγαθὸν ὅτι ἑκάστῳ, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀλλοῦ, quibus videtur Aristoteles Platoniam illam interpretationem castigavisse. Vide & Horneum Lib. III. Phil. mor. c. 11. n. 10. p. 441. 442. ac Zvyingerum in Schollis ad Lib. IX. Nicom. c. 3. p. m. 399.

ANNOT. CXII. ad lin. 50.

Scholastici aliâ ratione exponunt.)

No. 1. Diximus Annot. præced. no. 5. vitium esse divisionis, si eadem divisio subjiçatur & totum & partes ipsius, atque in hoc vitium incurrisse Veteres, qui iustitiam universalem annumeraverunt, virtutibus particularibus. Hoc vitium salvò totius divisionis fundamentum corrigi melius non potest quàm si universalem illam virtutem expunge- mus ex Catalogo virtutum particularium. Quo pacto tres tantum remanebunt virtutes Cardinales, neque plures postulat fundamentum divisionis, cum animæ quoque partes non plures, quam tres, agnoscere fuerint à Veteribus.

No. 2. Qui verò divisioni mederi voluerunt, ita ut nihilominus retinerent iustitiam & numerum quaternarium virtutum; ii coacti fuerunt ex universali iustitia facere particularem & simul aliquid mutare in fundamento dividendi vel etiâ placere novum fundamentum substituere.

No. 3. Fecerunt hoc partim veteres quidam ante Scholasticorum ætatem, partim Scholastici: de quibus dicta jam nobis sunt quædam Disp. II. de quat. virt. Card. §. 30. & seqq. sed horum omnium quot capita, tot ferè sententiæ fuerunt.

No. 4. Ex Veteribus Proclus mutavit aliquid circa fundamentum. Retentâ enim animæ divisione in partes, τὸ ἡθουσιαι seu concupiscibilem appetitum subdividit in τὸ φιλοστονίας & τὸ φιλοτριμίας, h. e. in cupiditatem voluptatum & divitiarum; ac prioris moderatècum statuit esse temperantiam, posterioris vero iustitiam, in duabus virtutibus cæteris nihil mutavit. Vide ipsum eis τὴν πολυτέλειαν p. m. 490.

No. 5. Novum placet fundamentum quæsi- verunt illi, qui dicebant, quatuor esse virtutes pro-

quater

maternis affectibus nomen: affectus illi sunt circa bonum præfens latius, circa malum præfens strictius, circa bonum futurum spes, circum malum futurum timor. Fortasse disputaverunt hi ex principis Stoicis. Sed de hac expositione nihil habeo competum amplius, quam quod scribit Hieronymus in c. 1. Execr. Tom. V. Oper. I. m. 17. Audisse me memini, quatuor perturbaciones, de quibus plensimè Cicero in Tſcul disputat, gaudis, ægritudine, cupidinis, & timoris, quarum duo presentia, duo futura sunt, per quatuor significari animalia (Ezechielis) de quibus & Virgilius breviter: hinc metuent, cupiantq; dolent gaudentq; qua regi debeant ratione & potentia DEI, quibusque opposita sunt, imò opposita virtutes quatuor, prudentia, iustitia, fortitudo temperantia, ut harum gubernentur arbitrio, que quomodo multis bonis hominis, leonis, vitulique & aquila cooperantur, omnino tacerent.

No. 6. E. Scholasticis Thomæ cum affectis mutavit leviter aliquid in fundamentum divisionis, duobusq; Platonis appetitibus concupiscibili & irascibili adiecit tertio loco appetitum rationalem. Sunt enim apud Aristotelem Lib. 1. Magnor. Moral. c. 3. οὐρεῖται ἀπὸ τῆς ἀποθυμίας, ἡμῶς, βέλους. Igitur ex mente Thomæ intellectum gubernat prudentia, appetitum irascibilem fortitudo, concupiscibilem temperantia, rationalem iustitia. Hanc expositionem sequuntur & conabuntur. Disputat Ebc. VII. quest. 6. Artic. 1. p. m. 709.

No. 7. Majorem fundamenti mutationem re-

perio apud Scotistas, ut Claudium Erassen Part. IV. Philos. Academ. p. 123, qui ita differit; omnis virtus moralis vel pertinet ad rationem formandam vel ad appetitum regulandum. Si ad rationem, est prudentia, si ad appetitum, vel cum inclinat ad aliquid bonum, est sic est iustitia; vel ad propriam, idg. dupliciter nam vel illi bona avertitur appetitum concupiscibile, & circa aliud occupatur temperantia, vel eadem bono adversatur appetitum irascibile, & circa hoc versatur fortitudo.

No. 8. Adhuc aliter Nominales, ut Buridanus Lib. III. Eth. quest. 20. quem ut alibi passim, ita hæc etiam, licet illius nomine tacito, sequitur Joh. Gvernerus Gellius in prodomo Viridiani Moral. lib. 9. p. 313. Summa expositionis hæc est: Virtus cardinalis alia est intellectualis nempe prudentia, alia moralis. Et hæc versatur vel circa bonum utile, nempe iustitia, vel circa delectabile, temperantia, vel circa honestum, fortitudo.

No. 9. Joh. Gerſon, seu quicumque Autor est Compendii Theol. quod legitur part. II. Oper. Gerſonis Tract. IV. Illius Compend. quærit de partem virtutum, planè novum querit fundamentum, præsupponit enim utri virtutibus tribus Theologicis amor hominis se recte habet ad Creatorem, ita in 4. Cardinalibus amorem illum rectè se habere ad Creaturam. Creatura verò vel sub nobis est, ut caro, vel juxta nos, ut proximus, vel contra nos, idg. rursus vel insidiandò, vel molestandò. Amorem ergo carnis dirigi exliminata temperantiæ, proxima iustitia, creaturæ insidiantis à prudentiæ, molestantis à fortitudinis.

AD TAB. XXV.

De jure.

ANNOT. CXIII. ad lin. 6.

Lex Aristotelis est Oratio.]

Locus Philosophi est cap. ult. Lib. ult. Nic. p. 442. Ο δὲ νόμος ἀναγκαστικὸν ἔχει δυνάμειν, ὡς ὁ ἀνὴρ ἀποθνήσκειν καὶ ἰσχύει.

ANNOT. CXIV. ad Membr. lin. 8.

Divisio in jus Politicum & Oeconomicum.)

No. 1. De hac Divisione inprimis consulat. c. 6. Lib. V. Nicom.

No. 2. Fundamentum ejus est varietas sociatum. Quot enim humanarum societatem tot etiam juris possunt esse species' siquidem omne jus locum habet inter homines plures aliqua societate copulatos. Hinc Aristot. L. II. Magn. Moral. c. 1. f. 141. lit. E. πὸ δὲ δικαιοῦς τῆς καὶ ἕξω πρὸς πόλιν, καὶ ἐξω πρὸς δεσπότην, καὶ πόλιν πρὸς πολίτην, καὶ πρὸς πατέρα, καὶ γυναῖκα πρὸς ἀδελφόν, καὶ ὅσα αἰσθῶν ἄλλας κοινωνίας καὶ Φιλίας εἶναι ἐκαστοῦ τῶν.

No. 3. Jam cum magna sit humanarum societatum varietas, juvat eam colligere, in membra quam paucissima, h. e. duo, id commode fiet, fiduciam, in quavis societate copulari perfectum aut cum imperfecto, aut cum perfecto alio. Voco perfectum, eum, qui ob prudentiam res suas administrandi sui est juris, qualis quilibet paterfamilias personali libertate pradius. Societas ergo perfecti cum imperfectis est domestica, cum perfectis civilis. Ude & jus aliud domesticum, aliud civile.

No. 4. Jus domesticum, intercedit Patrifamilias tanquam perfectio homini cum servo, uxore, & filio, quorum trium imperfectionem his verbis de ping. Arist. Lib. I. Polit. c. 8. p. m. 55. ὁ μὲν γὰρ δούλος (intellige servum naturalem, de quo Tab. XXXV. Membr. 4. ἄλλος ἔσται ἔχει τὸ βουλευτικόν, τὸ δὲ πᾶν ἐχέμεν ἀλλ' ἀνομοῦ ὁ δὲ πᾶσι (fides filium hic considerari, quamdiu est puer tantum, & consequenter sub potestate patriæ.) ἔχει μὲν ἀλλ' ἀπὸ τῆς

No. 5.

No. 5. Juris civile intercedit proprie *cive cum cive*. Sunt enim hi non modo perfecti homines, sed etiam perfecti focii, ut qui una degant in societate perfectissima h. e. civitate. Atque secundum hæc intelligi debet locus, quem * 2 produimus ex Lib. V. Nic. 6. Dum enim ibi dicitur, quod jus civile sit *fociorum vide ad sufficientiam*, in eo describuntur focii perfecti dum additur, *liberorum*, in eo describuntur homines perfecti. Vid. & Tab. xxxix. Memb. 6. * 1, 2, 3.

No. 6. Secundario tamen jus civile extendit se ad societatem *peregrina cum peregrini*. Etsi enim hi non sunt focii perfecti, sunt tamen homines perfecti h. e. uterque liber ac sui juris, deguntque ambo in eadem civitate saltem ut *cives secundum quid*, licet non ut *cives simpliciter* dicii. Vid. Tab. XXXIX. Memb. 6. * 4. Imò Aristoteles jus quoque *hostiis cum hoste* ad civile jus reulit. Cap. enim 7. Lib. V. Nicom. cum jus politicum seu civile dividit in naturale & legitimum mox legitimum exemplum facit *τοῖς Ἀλλοτρίοις*, minã captivum redimere.

No. 7. Quod si quis nolit jus peregrini cum peregrino aut hostis cum hoste reducere ad jus civile, poterit ille *tres* juris pariter & societatis species constituit, jus nempe *domesticum, civile & gentium* similiterq; societatem *domesticam, civilem, & mundanã*, è quibus civili latior quidem est mundana, angustior verò domestica Conf. que de triplici jure voluntario humo disserit Grotius Lib. I. de jur. bell. c. 1. no. 14.

No. 8. Quòd divisio juris [perinde ut infra Tab. XXVI. Memb. 3. * 1. divisio amicitie] in civile & domesticum, sit *analogi* in analogata probatur *prima* autoritate Aristotelis, quia jus civile τοῖς Ἀλλοτρίοις, δίκαιο, expressè vocat jus simpliciter πολιτικὸς δίκαιοι Lib. V. Nic. c. 6. p. 212, reliquum jus τίκατον καθ' ἑμπερίαν. ibid. 21. & δημοίων, p. 214. κατὰ μὴτα. Deo δ' ἔστι δημοίων & c. 11. p. 233. Huc refer & locum lib. I. Magn. Moral. c. 34. §. 122. lit. H. ἐστὶ δὲ δίκαιον εἰσέτιν ὡς ἀποτίθηται πρὸς τὸ πάθος. (atque hoc jus est domesticum) τὸ δ' ἐστὶ τῶν τίκατον δίκαιον ἢ ὑπομίμωτον ἐν δόξῃ. ἄλλοτρίοις τὸ τοῦ ἄλλοτρίου δίκαιον. Solent enim interdum *analogã* quoque vocare *homonymã*.

No. 9. Deinde idem probatur ratione. Jus enim propriè est ad alterum, per annot. CIX. no. 6. Domesticum autem non alterum sunt quiddam à patrefamilias, sed certò modo partes ejus. Hanc rationem arguit Aristoteles Lib. V. Nic. c. 6. p. 214.

No. 10. Interim jus illud nec planè æquivoce tale est: siquidem domesticum absolute considerati utiq; sunt distincti à Patrefamilias homines. Et in talibus intercedit omnino jus aliquod imperanti & parenti Lib. V. Nic. c. 11. in fine Distinctio inter servum ut *servum* & ut *hominem*, expressè habetur Lib. III. Nicom. c. 11. p. 348.

ANNOT. CXV, ad membr. V. lin. 16. *Subdivisio juris Politici in naturale & legitimum.*

No. 1. De hac subdivisione consularum imprimis c. 7. Lib. V. Nicom.

No. 2. Fundamentum ejus quærendum est in *objecto*. Agus enim sunt per suam naturam determinati ad moralitatem, aut *indifferentes*. Priores ad jus *naturale*, posteriores ad jus legitimum seu *positivum* pertinent.

No. 3. Quod alio sensu Aristoteles, aliò *Jureconsultis* usurpent vocabula juris *naturalis & civilis*, ut alio omittamus, vel ex eo, abundè patet, quod jus *naturale* Aristoteli quidem est species, *Jureconsultis* verò conspecies juris civilis.

No. 4. Quamvis *Grotius* Lib. 1. de jur. bell. c. I. §. 9. dum profertur optinãsse juris partitionem, quæ apud Aristotelem extet, in *naturale & voluntarium* eamque suam facit, videri queat iisdem sensibus cum Aristotele indulgere voluisse: tamen inter utriusq; divisionem plurimum interest. Nam primò *Aristoteles* jus civile tantum. *Grotius* verò jus generalissimè sumtum dividit in *naturale & voluntarium*. *Secundo* *Grotius* §. 13. voluntarium subdividit in *humanum & divinum* [cujus exemplum potest esse *lex ceremonialis & forensis* in Republica Judaicã; At *Aristoteles* jus voluntarium Divinum, ut quod merè fuit revelationis, ignoravit. Neque adeo pertinet illud ad Respublicas humanas, sed ad Divinam, quam Tab. XLII. lin. 34. ex *Josepho* *honorariis* vocavimus. *Tertio* *Grotius* §. 14. voluntarium humanum subdividit in *civile, gentium & domesticum*, atque adeò jus civile, quod Aristotele est *gens* juris voluntarii, constituit ejus speciem, magis hæc in *Jureconsultorum*, quam Aristotelis lingua loquens.

ANNO T. CXVI. ad membr. VI. lib. 45. *Cognatum æquum.*

No. 1. De æquo imprimis consularum c. 10. Lib. V. Nicom.

No. 2. *Æquum a jure* differt tanquam propositio debita limitationem habens expressam a non habente. Cum enim jura seu leges scribi solent formã propositionum universalium, sed que tamen in casibus quibusdam raris aut improvvis exceptiones certas patiuntur, si talis exceptio vel explicatio debita additur, æquum solet vocari.

No. 3. e. g. *lex* in aliqua civitate: *peregrinus & æquum ascendat, capite pleciatur*. Eveniat casus, ut in publico ab hostibus murum invadentibus periculo deficientiorum illorum gratiã descendat murum & peregrinus. Svadet heic æquitas, ut hoc factum peregrini non modo sit impune, sed vel præmio afficiatur. nec enim præsumitur mens alia fuisse legislatoris, quam curiositati aus animo proditorio peregrinorum ponere obicem Limitata ergò *lex* juxta dictamen æquitatis sic sonabit: *peregrinus*, si murum ascendat sc. *curiositate aut prodenda urbi gratis*, capite pleciatur. Sic limitata vocabitur æquum.

No. 4. si de sensu legis oritur controversia, statum ejus *Rhetores* vocant *πρόβλημα καὶ διαιρέσις* tur-

No. 5. Aequitati duo opponuntur, *τις ἀρετὴ ἐπιεικής* & Sycophantia. Utriusque exemplum dabitur accommodatum ad legem illam de peregrino. Exemplum igitur ἀρετὴ ἐπιεικής fuerit, si quis peregrinum ejusmodi qualem dedimus n. 3. postulet ad supplicium capitis. Exemplum *συκοφαντίας*

τις, si civem, cui nomen proprium sit Peregrinus [sicut nomen hoc fuit Philosophi cujusdam apud Gellium, Lib. XII. c. II.] cum murum adscendisset, accuset aliquis ex dīcta lege. Manifestum enim est, peregrini vocabulum in eā lege appellatum esse, non proprium.

AD TAB. XXVI.

De Justo & Injusto.

ANNOT. CXVII. ad lio. 21.

[Ab aliis dicitur lesionum generibus.]

No. 1.

Detrusio lesionum generibus consulendus in primis Locus Lib. V. Nic. c. 8. satis prolixus. a verbis *ἢ ἔξωθεν* & c. p. 216. usq. ad fin. capit. is, quem totum latine quocumq. vertit Grotius Lib. III. de Jur. bell. c. 11. num. 4. Brevior harum lesionum expositio habetur Lib. I. Rhet. c. 13. no. 30. Quam ipsam quoque d. I. transtulit Grotius.

No. 2. Utrobq. autem tria tantum numerantur lesionum genera, Equibus ἀτυχημα Grotius vertit *infortunium ἀμετάμηλον*, culpam aliquam ἀσυνεπείαν, injuriam: sicuti βλάβη interpretatus erat, *damni dationem*. Satis expressa in hac sententiam verba sunt Nicomacheorum: *εργία δὲ βλάβη ἔλαβω* ἢ *ἢ τῶν κακῶν κτλ.*

No. 3. Sed quia tamen in iisdem Nicomacheis ipsum ἀδίκημα non obscure duplex constituitur ab Aristotele (ἀποδύνασται) agnoscit & Giphanius in Comment. p. 413. quam & nos exsecuti sumus *5.) non plane rejicio sententiam Do. Dürrii, qui p. 309. Instit. Ethic. unica divisione rem omnem complexus *quatuor* numerat lesionum genera. Imò verò qualemcunque quadripartitionem eo loco institueret maxime proficuum est ad meli⁹ intelligendas ambiguitates vocabulorum ἀμετάμηλον ἀδικήματα, quas in binis illis rextibus, uno Nicomacheorum, altero Rhetoricorum observabiles explicare hāc occasione libitū est.

No. 4. Divisio ergo lesionum in *quatuor* membra, quam Nicomachea quodammodo intricatam suggerunt, commodissime videtur institui posse hoc modo: *Lesio* vel *invitia* est vel *spontanea*: *Invita* vel *previderi* aut *presumi* non potest, & vocatur ἀτυχημα *infortunium*; vel *presumi* potest & vocatur ἀμετάμηλον *erratum*. Utriusque exemplum dabitur ex Græco Scholiaste Michaelē Ephesio adh. l. 195. Nam si quis in loco deserto jaculetur, qua nullus transit, consuevit, casuque aliquem intercurrentem videret, *infortunium* est; in loco enim tali *presumi* non potest fore, ut aliquis lædatur. At si idem contingat jaculanti in loco aut via, ubi multi verari consueverunt, non

infortunium erit, sed *erratum*: potest enim ac debet *presumi*, fieri facile posse, ut emissum tali loco jaculum feriat aliquem. Interim utraq. lesio *invita* est, quia *presuppōno*, neutrum habuisse *lesionis* illius voluntatem. *Spontanea* lesio similiter est duplex! aut enim non fit ex previa deliberatione, sed ex subito affectu, ut ex ira aut sit ex deliberatione previa. Utraque ἀδικήματα vocatur; sed illa secundum quid & improprie, hæc simpliciter & proprie: illa non plena, hæc plena, illius exemplum, si quis aliquem vulneret ex ira subito, absq. spatio deliberandi: hujus si vulneret ex previa deliberatione. Utraq. spontanea est quidem ἀτυχημα per iram commissa spontanea agnoscitur V. Nic. XI. p. 211. quia fit cum animo lædendi: sed illa tamen levior, hæc gravior ob hoc ipsum, quia illam deliberatio non præcefferat, hanc præcefferat. Hæc de Divisione quadripartitionis in usum Locī ex Nicomacheis.

No. 5. At verò Rhetoricorum locus divisionem flagitat non nisi trimembrem, eaq. ex ipso textu facillime fuit hunc in modum: *Lesio* aut *presumi* non potest, nec fit cum malitia: *aut* *presumi* quidem potest, sed ipsa quoque tamen caret malitia: *aut* & *presumi* potest & fit cum malitia. *Prima* vocatur ἀτυχημα, *secunda* ἀμετάμηλον *tertiam* ἀδικήματα, si quis hominem vulneret, jaculans in loco solitario (retinebo enim exempla superiora) ἀτυχημα est, si jaculans in loco non solitario, aut etiam ex ira subito, ἀμετάμηλον; si vero deliberato, ἀδικήματα.

No. 6. Ex his intelligitur, ἀτυχημα quidem in utroq. loco sumi eodem sensu: ἀμετάμηλον in Rhetoricis patere latius, quam in Nicomacheis: comprehendit enim Nicomacheorum etiam ἀδικήματα non plenum. Unde porro sequitur ut ἀδικήματα Rhetoricorum Aristidis sumatur, quam Nicomacheorum: siquidem solum plenum ἀδικήματα significat. Atq. hæc facile intelliguntur e nostris exemplis.

No. 7. Ut autem ad ipsius Aristotelis mentem de hac homonymia vocis ἀδικήματα præcipue [que nescio an quis alius observaverit] liquidius constet, ipsa philosophi verba inter se comparabimus. Αὐτὸς ἐπισημαίνει Rhetoricis ita definitur, ἀδικήματα [] ἢ ἢ παρὰ νόμον κτλ. (2) μὴ δὲ τῶν ἀπορρηκῶν. Hanc definitionem ajo competere quoad utrumque requisitum non modo ἀμετάμηλον Nicomacheorum, de quo nemo dubitare potest, sed etiam

an ρ ἀδικησάτω non pleno de hoc enim ita ibi loquitur Philosophus; si vero [scilicet quis alium] sciens quidem. [εἰδὼς γὰρ] ergo un ρ ἀδικήσας, quod erat requisitum primum, iratus α ἢ ὀργισμένος; quidem occidit alterum, sed non ρ ἀδικήσας; ait Lambinus in Comment. ad Nic. p. m. 235.] sed absque previa deliberatione est, ἀδικήμα. (non plenum] quia sua sponte concupit, vel per iram, vel per alios affectus necessarios & naturales eveniunt hominibus: sic enim nocentes & errantes ἀδικήματα; ergo ipsum tale ἀδικήμα recte vocabitur ἀδικήμα quoque, [ut in Rhetoricis] injuria quidem inferunt & eorum facta sunt ἀδικήματα [saltem aliquo modo] sed ipsi propterea non dantur injussi aut mali (πῶς οὖν) [vid. lin. 47. hujus Tab.] neque enim laeso illa facta est per malitiam ρ Μοχθηρία, quod potuisset etiam πονηρία dicere, sicuti quem paulo ante πονηρίαν, mox eum vocat μοχθηρίαν. Ecce igitur alterum quoque requisitum.]

No. 8. Patet dictis ἀδικήμα non plenum habere convenientiam non modo cum ἀδικήματι pleno, sed etiam cum ἀμάρτηματι adeoque, ut in Nicomacheis constituitur, species ἀδικήμα] & late dicti sic in Rhetoricis posse constitui (ἀμάρτημα) & late dicti, hoc modo ἀμάρτημα late dictum duas habet species, nempe ἀμάρτημα strictè dictum, de quo in Nicomacheis, cujus exemplum est in jaculante per viam publicam; & ἀδικήμα non plenum, cujus exemplum in vulnere ante per iram precipitem.

No. 9. He duæ species in eo conveniant. (1) quod neutra sit cum malitia, h. e. ex proposito præ deliberato, nocendi quod item (2) neutra sit παρορρησίου seu inopinabilis: differunt autem, quod ἀδικήμα strictè dictum sit animo non ledendi cupidò, sed quidvis intendente potius ἀδικήμα vero non plenum sit animò ledendi, licet absque previa deliberatione. Interim cuiusque generi proximo ρ ἀδικήμα non plenum subsistat, certum est, quod ipsum unà cum ἀμάρτημα strictè dicto, tanquam lesiones nec planè spontaneæ nec prorsus invitæ, eoque veniã pariter & animadversione aliquã digne, medio loco inter se sint quasi inter ἀνομιαν & ἀδικήμα plenum veluti duo extrema, quorum illi ceu perfectè invito nulla, huic tanquam perfectè spontaneò maxima debeat pœna. Etiam Grotius agnovit inter plenam injuriam & verum infortunium intercedere medium ἀμάρτημα.

No. 10. Cæterum inter exempla hamartematur haud dubie referendum est si quis vellicandi tantum animò aliquem vulnere: præsumi enim utique & caveri talis eventus potest. Et in ipso Nicomacheorum textu clarissime hoc est inter exempla, de quibus præcellerat: ta men met agnosce humane mataesti Neque aliter accepit Giphanius p. 413, ad Nicom. ubi hamartemata explicat. Quid ergo est, quod totum illum locum Dn. Dürrius p. 309. Insit, Ethic. quasi ex ipsius Aristotelis

mente ad adgimi seipsum infortunium trahit Nempe non ipsius errorem ibi, sed Grotii legimus, [hujus enim versionem ibi retinet] qui aut in codice suo habuit: ta men met agnias atigmatata est, aut læsioni vulgare hanc suam substituit, Planè enim secundum hanc scripturam vertit.

No. 11. Sed miror Grotium, qui in illum locum vertendum eo majore cum curâ incubuit, quia ut ipse loquitur, minus rectè vertit, ideoque nec factis intelligi solet, non animadvertisse, saltem illud de vellicatiõne exemplum magis amaritima quadrare, quàm ad atigma neque enim eventus ille vulnerationis merum est infortunium, sed prævideri utique potest ac debet, planè ut in exemplo Michaëlis Ephesii, quod Grotius quoque assert de eo, qui in publica via jaculatur. Itaque aut retinenda est lectio illa vulgata, aut quod Marchias Bergius vult in variis ad Nicomachiõnibus p. 478. vox amatissima nullã planè aliã substitutã eradi debet, ut totus ille textus declaret in genere tantum, quid sit agnia que certo modo in utroque genere læsionem, sive amaritima sint, sive atigmatata locum habet.

No. 12. Unum adhuc addo, quatuor illa læsionum genera, que supra n. 4. è Nicom. explicuimus singula nominibus singularis appellat. Dn. Dürrius, nempe atigma, amaritima, atigma & atigma & atigma illi atigma quod nobis cum apposito atigma non plenum, atigma vero, quod nobis atigma plenum. Videntur occasione præbuisse ei verba Nicom. p. 220. quibus ira nasci dicitur, apofaina menti atigma h. e. ex eo, quod quis injuriõse factam existimat, uti Grotius vertit. Interim certum est, quod atigmatator vox Aristotelis pig. sed plenus etiam injurias notet, cum ait καὶ κατὰ τὰ κτῆματα atigmatata ten atikon atinos imò in Rhetoricorum loco atigmatata illi plane nihil aliud sunt, quàm injuriæ plenz, uti docuimus num 6. Placet interim omnino consilium docuissimè Viri, cogitantis, quemadmodum suum cuiusque speciei vocabulum reperire.

ANNOT. CXIIX. ad lin. 35.

Hectria requisita.)

No. 1. Injuria particularis propriè dicta seu plenaria habet requisita (1) ut ledens ager volens (2) ut læsus patiatur invitus, (3) ut læsio ipsa sit contra jus seu legem. Flunt hæc requisita ex tribus conceptibus, quibus definitur injuria, quod sit actio i. moralis, 2. mala, 3. ledens alterum. E primo conceptu sinit requisitum primum & secundum tertium, ex tertio secundum. Et enim moralis esse non potest, nisi fiat à volente [maxime enim ex voluntate estimatur moralitas, consilio. 46. hujus Tabulæ; (nec mala, subaudi moraliter, nisi contra legem: nec læsio, nisi inferatur invito).

No. 2. Hoc ultimum (cætera enim facilia) sic per-

persuadebis. *Ludere* nihil aliud est, quam alteri bonum aliquod *sum* (de quo Annot. LIV. no. 1.) eripere. Jam quia unicusque licet bonum suum abdicare & alteri concedere, si in ipso eripiendi actus, cui quid eripitur, rem ereptam eripienti donet (hoc autem facile censeatur, si dammum illud patiatur volens,) bonum illud hoc ipso desinit esse *sum*, adeoque iam in laesionis & consequenter iniuriæ amittit: ut si quis amicus horam ex armario meo speçante me, & vel risu iusti in donationem confessus signum edente auferat, proque suo absorbet, non furtum hoc erit, sed ablatio rei donatæ. Quare & jure consiliè in definitione furti requirunt, ut quod auferatur, quodatur *meo*.

No. 3. Sed hæc observata, *voluntatem* patientis, si cessare debeat iniuria, oportere esse *plenam*. Voluntas enim non plena [de qua Tao XI 1, 52.] mixturam habet invidia. E. hæc exceptione non potuisset excusare Tarquinium Ruprum Lucretia volentem quidem, sed voluntate non plenâ, illatum. Fuit enim utique atrox iniuria.

No. 4. Sicut contra Ruprum quod lascivie pitelle ultro invitanti eam plenam patiendi voluntatem habenti interfuit, iniuria non est, puta *particularis*, & pro quâ sibi tantam vere læsæ satisfieri coram iudice possit flagitare. Interim tamen graviter peccavit Ruprator, si non contra justitiam *particularium estimatum* ex parte *interecitis*, certe contra *universalem* eam & ipse fecit, & illa pœna est *rem iniustam* [Eam ab iniuria caute distinguit Philosophus Lib. V. Nic. c. 9. p. 23.]

No. 5. Imò verò iniuriam quoque *particularem* intulit, sed *familia*, eam nolenti eripuit honorem, in incorruptis familie virginibus situm: ac præterea *Reipubi*, cujus interest talia non perpetrari, sed honestatem ac decus servari. Cujus rei ratio est, quia boni illius, quo hæc non talis eripi sibi patitur, ipse non pleno jure Dominus est, sed partem ejus Patentes, partem Patria vindicat. Itaque si maxime ipse propter inordinate voluntatem

consensum iniuriam non patitur, patiuntur tamen parentes, Amici, Patria. Atque ex hoc fundamento intelligis quoque, verum esse, quod disputat Aristoteles Lib. V. Nic. c. 11, sub init. illum, qui contra leges est *abrogat*, iniuriam facere non sibi quidem, bene tamen Reipublicæ.

No. 6. Ceterum ex duobus illis iniuriæ requisitis, uno quòd agens sponte agere, altero, quòd patiens invitatus pari debeat, ultro sequitur, *neminem à seipso posse assicere iniuriæ*; Sequeretur enim eundem, ejusdem respectu simul velle & noisere, quòd implicat. Itaque iniuria semper est in pluribus per Annot. CIX. num. 6.

No. 7. Insuper de quibus his requisitis ex professo egit Aristoteles lib. V. Nic. de *propre* quidem c. 8 de *postulare* vero c. 9. Atque ea de re duo conjungit Lib. I. Rhet. c. 13. n. 9. & 10. p. 79. Ubi cum demonstrasset, quid sit iniuria, hæc, nempe *ut utriusque* *re ading* *propre* *conjungit*: anagkton adikam non blaspheia kai akaios diaplatiai.

No. 8. Tertium requisitum, ut *lesio* *contra jus*, expresse quoque habetur in Definitione que existat in I. Rhet. c. 10. num. 2. p. 18. Ubi dicitur iniuriam facere definitur *ut abrogat* *ut utriusque* *re ading* *propre* *conjungit*, si quis *ledat* (alterum) *volens adversus legem*. Que definitio rotundissima patitur, & tum illi, quam dedimus in Tab. 2. 6. tum alteri, quam supra n. 1. tradedimus, plane gemina est. Læsi enim non nisi ab invito eripitur læsio non est per num. 2.

No. 9. Porro requisitum hoc, ut læsio sit *legibus adversæ*, vel idem necessarium fuit, quia multa y. g. fores lucendi ad patibulum jus tum patiuntur admodum invitati *ut utriusque* *re ading* *propre* *conjungit* inquit Philof. V. Nic. 9. p. 22.] quibus tamen hoc ipsum iniuria non fit, licet maxime, & invito, & a volente lætantur, imò proprie loquendo non læsio quidem illhec fuerit. Lædi enim est *sum* amittere per num. 2. quòd autem talibus ex iustitiâ vindicativâ eripitur, *ipsum esse* [de jure quidem, si maxime non de facto] *desist*, quò primum tempore inciderunt in reatum.

AD TAB. XXVII.

De Semivirtute, Virtute communi & Heroicâ.

ANNOT. CXIX. ad prima verba Tab. *Virtus ratione existens &c.*

DE hac distinctione virtutis consulendus Arist. lib. VII. Nicom. cap. prioribus 10. Ne autem confundas eam cum aliis duabus, quarum una fit in *specie*, altera in *modis conspiciendis*, repete quæ dicta sunt Tab. XIII.

No. 1. Hæc præsens fieri dicitur in *gradu existendi*. Quòd ut recte intelligas, animadvertente, nul-

lum esse hominem in hac mortaliæ, qui habeat virtutem eo gradu perfectionis, quem ita comprehendit. Talis enim perfectio excludit omnem vitium.

Nemo autem vivit, quin habeat suos nervos: cujus rei ratio quaerenda est in peccato originali, vid. P. 44. hujus Tab. Quòd peccatum quia non satis exploratum habuere gentiles, non mirum, si Stoici eo arrogantiam pervenerunt, ut crederent, se ad statum absolute perfectionis in hac etiam via devenire posse. Similem deceptionem quasi sunt in Ecclesiâ quoque *ut utriusque* *re ading* *propre* *conjungit*.

UNIVERSITÄTS- UND LANDESBIBLIOTHEK SACHSEN-ANHALT

gravidiores Monachi, quum peccati originalis vires extenuassent.

No. 3. Secundum hæc ergo, quicquid est inter homines virtutum moralium, imperfectum est. Sed quia tamen hæc ipsa imperfectio suos gradus habet, hinc est, ut virtutum alia perfecta possit appellari alia imperfecta: perfecta inquam non absolute sed comparate per lin. 30. hujus Tab.

No. 4. Comparata hæc perfectio tripliciter estimari videtur posse I. intra hominem ex diversitate principii dirigendis: iterum intra hominem ex diversitate materia obsequentis: 3. extra hominem ex diversitate influxus divini. Unde necesse est divisionem virtutis quoad existentiam considerate in perfectam, & imperfectam, tribus modis exponi posse.

No. 5. Juxta primam expositionem virtus perfecta est Christianorum imperfecta gentiliu. In gentilibus enim principium dirigens sola est prudentia humana; in Christianis verò insuper fides salvifica. Hæc distinctio non valde abfinitis est illi, quæ distinguitur inter virtutem veram & apparentem, qua de re Tab. XV. membr. IV.

No. 6. Juxta secundam expositionem virtus perfecta est, quæ contra semivirtutem tanquam imperfectam, ut habitus contra dispositionem distinguitur. In semivirtute enim propter affectuum renitentiam materia non satis est obsequens; obsequentior in virtute hoc sensu perfecta.

No. 7. Juxta tertiam expositionem virtus perfecta est heroica, imperfecta, quam humanam sive semivirtutem vocamus. Ad heroicam enim virtutem DEUS extraordinarie ad communem ordinariè concurrat.

No. 8. Ex tribus his distinctionibus Aristoteles primam utignotat sibi, qui de fide salvificâ nihil haberet compertum, præterit, & secunda verò & tertia conflatis unam fecit trimembrem.

No. 9. Clara mens ejus est ex initialibus verbis Lib. VII. ubi expressè rerum circa mores fugiendarum, h. e. vitiorum, tria constituit genera: vitium (commune) cui virtutem (communem); incontinentiam, cui continentiam, (semivirtutem scilicet); & ferocitatem, cui virtutem heroicam opponit. Atque hæc rationem trimembrem secuti nos quoque sumus in Tabulâ; sed à semivirtute tamen, ut gradu infimo, incipiendum putavimus.

No. 10. Fatendum interim, si accurate loqui velimus, duas esse distinctiones, quæ quidem aptissime ad Christianam Philosophiam explicabuntur eo modo, quem n. 6. & 7. proposuimus. An idem per omnia voluerit Aristoteles, non curamus.

No. 11. Duci tamen potest una distinctio in alteram hoc modo: Virtus vel humana est vel divina. Humana vel habitus in suo genere perfectus, vel dispositio tantum seu habitus imperfectus.

ANNOT. CXX. ad lin. 9.
Aristoteles tamen in iis.)

No. 1. In virtutibus Veterum Cardinalibus fore due sunt morales particulares, Temperantia videlicet ac Fortitudo, Nam Prudentia non est moralis, sed intellectualis, Justitia verò non particularis, sed universalis per Annot. CXI. n. 2.

No. 2. Jam cum Temperantia concupiscibilem appetitum in appetendis bonis, Fortitudo irascibilem in fugiendis malis gubernet, (pro quibus intelligendis repete præter Annot. modo citatam. Annot. XX. n. 1. 3. & 4. & verò virtus moralis omnino occupetur aut in prosecutione boni, aut fugâ mali: dubium non est, quum omnes species virtutis moralis his duabus cardinalibus debito modo extensis comprehendantur, Temperantia nimirum voluptatum, & Fortitudo in perferendis doloribus. Atque hoc voluit Epicætetus quoque, cum omne officii genus complexus est hoc præcepto ἀρετῆς ἕνεκα ἅπαντα συστήνῃ [per fortitudinem] & ἀβήσῃ (per Temperantiam.)

No. 3. Porro cum continentia & tolerantia sint illud ipsam in semivirtutibus, quod in virtutibus perfectis vocamus Temperantiam & Fortitudinem: sequitur omnes quoque semivirtutes Continentiæ & Tolerantiæ vocabulis posse comprehendendi.

No. 4. Aristoteles tamen non applicuit hæc vocabula ad dispositiones Justitiæ & honestitatum virtutum, sed reliquarum tantum septem, quæ maxime specificantur ab affectu, sicut patet ex nostra delineatione; quam profitemur debere Jasoni Denores reconstitutione Philosophiæ civilis p. 43. & 11. Ipsum autem Aristotelem vide in primis cap. 4. Lib. VII. Nicom.

No. 5. Et honestitatem quidem virtutes hæc præteritæ videtur propter earum exilitatem, de qua Ann. LXVI. Justitiam verò propter varietatem affectuum, quorum alii ad concupiscibilem, alii ad irascibilem facultatem pertinent ut intelligens ex Annot. CV. n. I. igitur in lin. 22. hujus Tab. diximus continentiam lucri posse quidem extendi ad semijustitiam, sed certo tantum modo, quatenus scilicet justitia moderatur cupiditatem lucri, non autem quatenus occupatur circa aliquem affectum, qui ad irascibilem appetitum pertineat.

ANNOT. CXXI. ad lin. 21.

Continentia iræ.)

Quoniam Aristoteles Lib. VII. Nic. c. 4. semivirtutem, quæ circa iram occupatur, manifestè reitit non ad tolerantiam, quæ in doloribus, sed continentiam, quæ in voluptatibus & consequenter in appetitu concupiscibili, cernitur: inde non male concludit Jason Denores p. 55. de constituti Civil. philof. iram secundum Aristotelem in concupiscibili potius, quam irascibili facultate locandam esse. Quæ de re plura Annot. XLIV. ANNOT.

ANNOT. CXXXII. ad lin. 3. 24.

Infirmus; precipitans.

His duobus gradibus vicem Commentarii præbere possunt, quæ leguntur Tab. præced. §. 5. & Tab. seq. No. 4. & II.

ANNOT. CXXXIII. ad lin. 10.

Virtus communis est habitus virtutis.)

No. 1. Disputat. Aristoteles II. Nic. 5. virtutem esse habitum. Dubitant Philippus Melanchthon Tom I. Oper. f. 359. & alibi, Græphanius item ad Nicom. p. 112. alique, an rectè. Ratio dubitandi est, quia virtutes hominibus, præcipue non renatis, valde infirmius insunt: habitus autem sunt qualitates perfectæ & firmiter inhærentes.

No. 2. Sed Resp. 1. si Aristoteles II. Nic. exponamus de virtute quoad essentiam & idealiter considerata obiecto hæc, quoniam virtutem quoad existentiam limit, illi non contradicit. 2. Positò, virtutem ibi quoad existentiam sumi, tamen & sic accepta definiti debet per habitum, & ita nos fecimus locò præfente. Ratio, quia non mutantur definitiones cum in statu essentia ad existentiam res deducitur, sed commoda interpretatio est addenda. Hic ergo intellige habitum, qui sit qualitas perfectæ, sic comparatè, lin. 51. in contradistinctione ad *semivirtutem*, tanquam dispositionem. Experierunt autem utiq; homines post diuturnam virtutis exercitationem, difficultatem paulatim minui, & eus in locum succedere facilitatem, qualemcunque, cum gaudio conjunctam, quod signum est comparatè habitus, lin. 52. ex lib. II. Nic. c. 3. ab int. 3. Philippus ipse Lib. I. Dial. p. m. 24. Virtutem definit per habitum, & Tom. I. Oper. ead. pag. quæ supra propè finem, concedit, qualemcunque firmitatem in cogitatione & corde nominari habitum.

ANNOT. CXXXIV. ad lin. 63.

Virtus communi tum perfectior.]

No. 1. Per hoc innuitur, Heroicam virtutem à communi non specie differre, sed gradus perfectionis. Probatur ex mente Aristotelis: sic enim differt heroica virtus à communi, quemadmodum hæc à semivirtute; hoc autem discrimen graduale esse

omnes concedunt; ergò & illud. Probatur Major, quia eadem distinctione Aristoteles tria hæc omnia complectitur.

No. 2. Aberant ergò à mente Philosophi, qui virtutem ejus heroicam interpretantur de *sanctitate pietate*, aut virtutibus *Theologicis*, sic enim specie differret. Plura diximus Disp. II. de virtute Heroica, §. 19. seqq.

No. 3. Quod si gradu tantum differt quares: an non gratuite hoc discrimen exponi fortè possit à quatuor gradibus virtutum Platonis, sic, ut communes sint, quas platonici *Politeicus* vocant, *Heroica* vero *purgatorie*, consistunt autem ex mente platoniceorum *politica* quidem in *corpore morbida* purgatorie vero in *anarctica* vide Porphyrium, part. II. sentent. ab Hollenio editarum ab int. Verùm hæc planè differunt tam à mente Aristotelis, ut ostendo §. 8. seqq. Disp. II. de virtute Heroicæ tum ab historia Heroum à quibus hæc virtus denominationem accepit, qui non memorantur fuisse *anarctica*.

No. 4. Optima expositio, si dicamus, gradum illum estimari debere ab actionibus mirabilibus communem operandi formam excedentibus, ut ab *extraordinario*, DE I. concursu profectè videntur, vide quæ diximus Annot. CXIX. No. 7. quales fuerunt actiones secundum fortitudinem Heroicam in Alexandro M. Julio Cesare, & similibus. Neque enim dubium est quin DE I. extraordinaria opera habeant aliquod perfectionis ultra naturam communem. Si (ut aliqua similitudine à *Physicis* miraculis petita rem declaremus, modicos panes, quibus per miraculum saturata sunt tot hominum millia, elevavit DE U. Sed facultatem pacendi perfectiorem, quàm que communiter apprehenditur. Sunt autem heros nihil aliud, quàm miracula DE I. *ethica*.

ANNOT. CXXXV. ad lin. ult.

Duplex virtus.]

Observetur hoc contra Ethicorum vulgus, qui disputant, *feritatem* heroicæ virtuti opponi in *excessu* tantum, alteram in *defectu* extremum summam *inhabilitatem* ad omnem virtutis impetum, vocantes. Contrarium demonstravimus §. 86. Disp. II. de virtute Heroicæ,

AD TAB. XXVIII.

De Processu Actionum Moralium.

ANNOT. CXXXVI. ad totam Tabulam

No. 1.

Processum ipsum puto facile esse ac perspicuum. Sed observa, quod & titulus indicat, accommodatum eum esse 1. ad statum *semi-*

virtutis aut *semivirtutis*, non virtutis aut vitii perfecti, 2. ad exemplum tale, in quo conjunctio hominis cum obiecto, e. g. *apprehensio pecunie alienæ* ab appetitu *sensitivo* quidem bona iudicatur, ob iucunditatem vel utilitatem, *rationali* vero mala ob turpi-

turpitudinem. Itaque si intra has restrictiones non uaneatur, mutanda quædam leuiter fuerint in ipso processu.

No. 2. Et quidem, ut à posteriori incipiamus, si offeratur objectum cuius conjunctionem nobiscum appetitus quidem *sensitivus* molestam ac malam, rationalis uero honestam ac bonam iudicet, quæle quid v. g. est *uulnus ab hoste feritæ pugnanda* patiendum, scribendum erit, ut sequitur;

Momentò 4. qui *fugit rem molestam.*

6. *objectum esse malum, quia molestum: bonum, quia honestum.*

8. *qui dicitur: fuge, que dicitur: appeti, affectum mellitici, qui fugit bonum morale sub specie, mali molesti.*

12. *Et 16. de mediis fugiendis.*

15. *Affectum tolerantis, qui appetit bonum morale non obstante, quod si, malum molestum.*

No. 3. Si uero delineatus sit processus in statu *virtutis perfectæ*, momenta quædam planè fuerint omittenda, in quibusdam uero aliquid mutandum.

No. 4. Etenim in statu perfectæ virtutis, ubi præsupponitur, affectus appetitus sensitivi esse domitos sub iugum rationis (quod tamen intelligitur cum *animæ*, quam Tab. præced. lin. 4. sq. audiuimus) tollentur sunt momenta 3. 4. & 8. quia in hoc ipso consistit coërcitio appetitus sensitivi,

AD TAB. XXIV.

De Prudentia & cæteris virtutibus intellectualibus.

ANNOT. CXXVII. ad lin. 6.

Virtutes intellectuales sunt quinque.)

No. 1.

Differunt virtutes intellectuales ex parte tum *subiecti* tum *objecti*.

No. 2. Ex parte *subiecti*: sunt enim priores tres species in intellectu *theoretico*, Posteriores duæ in *practico*, sicuti renet tententia communis, quam sumus hic fecuti.

No. 3. De *intelligentia* tamen dubites, annon poni debeat porius in intellectu *simpliciter* considerato cum præcisione theoretici & practici. Raro, quia occupatur illa non modò circa theoricam, sed etiam practica principia prima, fatentibus Hornejo p. 559. Dürrio p. 163. Philosoph. moral. aliisque. Unde & lex, cuius dictamen utiq; practicum est, definitur *oratio à prudentia & intelligentia profecta* Tab. XXV. lin. 6.

No. 4. Ex parte *Objecti*. Circa *prima* enim principia versatur intelligentia, circa *principia*

ut ille nec præcurrat actum intellectus & voluntatis, nec bellum seu pugnam moveat rationi. In momento 15. processus ita concipi debet: ut *affectum temperantis, puta caridinalis* (de qua annot CXX. No. 2.) seu *motum secundum, præmeditatum, mixtum ex voluntate & appetitu domito, qui appetit bonum morale, non obstante, quod sit malum molestum.*

No. 5. In statu autem *virtutis perfectæ*, ubi præsupponitur & ipsam rationem esse corruptam, & voluntatis libertatem esse afflissimam per lin. 48. Tab. X. locus est omnio momentò 3. & 4. Momentum autem 6, ita concipiatur: *iudicatur objectum esse bonum quia iucundum si pariter & honestum vel saltem non inhonestum*. In hoc enim consistit corruptio intellectus, quod actionibus uerè turpibus honestatem tamen affingit, & contra turpitudinem honestis vel indifferentiam utrisque, per Tabul. XII. lin. 22. Sed quia tamen igniculi rectæ rationis non possunt planè exstingui, inde fit ut in hoc momento 6. ratio contradicat sensui, similiterque in momento 8. pugna quædam sensus & rationis oritur. Sed neque semper hoc fieri iudicandum est, unde momentum 8. alicubi planè cessabit, & eo tamen euentu ut in momento 9. voluntas suâ libertate uti, non possit, sed ab appetitu victu sensui se adjungat in momento 10. transeatque per momentum 11. in affectum intemperantiae.

habitûs reliqui, ita ut *contemplabile nobilissimum*, quod unicum est DEUS, Sapiencia; *minus nobile*, h. e. creaturas, Scientia; similem imodum *agibile nobilissimum*, quod ipsum quoque unicum est, nempe bonum morale, Prudentia; *minus nobile* h. e. artificialia bona, Ars ubi vendicit. Atque ex his licebit divisionis hujus sufficientiam quodammodo demonstrare.

No. 5. Per *Sapientiam* nihil aliud intelligitur, quam *Iheologia* (est enim habitus theoreticus de DEO) quum Veteres etiam *Metaphysicam* appellarunt, ut alibi ostenditur. *Scientia* autem vocabulo tum *Mathematicæ* Disciplinæ veniunt, tum *Physicæ*. Per *Prudentiam* uerò intellige habitum philosophiæ practicæ. *Artium* varietas nota est.

No. 6. Cæterum quoniam ex *objectis* habitum circa principia occupatorum unum nobilissimum est alterò, DEUS videlicet creaturis, bonum *morale* artificialibus: *nobilitas* hæc in ipsos etiam habitus, quippe qui ex objectis sua pretia fortiuntur, transit. Unde *Sapientia* scientias, *Prudentia* artes nobilitate vincit. Est enim nobilissima theo-

theoreticarum Sapientiam practicarum Prudentiam. Unde in harum duarum exercitio sita est beatitudo, illinc practica, hinc theoretica per Tab. VI. Memb. 1.

No. 7. Hinc porro sequitur, Sapientiam & Prudentiam esse habitus principales (de principatu eorum lege cap. 12. Lib. VI. Nic. [scientias vero & artes minus principales, quas etiam instrumentales vocare possis. Habitus enim principalis [minus principalis] est, cujus exercitium propter se tantum, [non propter se, sed propter aliam] expetit. Quae consentanea sunt illi, quod docuimus Tab. V. sub membro 4. Requisito Definitio 2. Quod autem Zabarella disputavit Lib. I. de Natur. Log. c. 11, omnes illos quinque habitus esse principales, curandum non est quia verum discrimen habitum principalium & instrumentalium ipse ignoravit.

No. 8. In specie quod ad Sapientiam attinet, eam solum ex theoreticis habitibus esse principale factis aperte fateatur Aristoteles I. Metaph. 2. dum de ea inquit : moni elevdeta ton edis, moni, moni g r avd avtis enera est. sequitur ergo, ceteras scientias non esse sui ipsarum gratia, quod sane verum est. Tamen si enim non ordinantur per se ad praxin, quam ob causam theoretice vocantur : tamen ordinantur ad contemplationem altiore, DE I nimirum, cum omnis creature cognitio tendere debeat in meliorem cognitionem ipsius DE I. Vide Scherzbium p. 5. Comment. ad Piccartum c. 29. Illog. p. 207.

No. 9. Quod autem ad Prudentiam attinet, certum est, quod ea ipsam attingat beatitudinem practiceam. Id autem artes non faciunt. Sunt enim exetropoliticae. Lib. VI. Nic. c. 4. p. 24. Atqui eneca, tupoedas ho deion, kai utelos aplos, alla pros ti, ibid. c. 2. p. 230. Prudentia igitur ut principalis famulatur artes.

No. 10. Ceterum quia pars beatitudinis theoretica, Praestantior est parte practica per Tab. VI. lin. 15. Hinc ipsa Prudentia quodammodo inseruit Sapientiae, & illius gratia imperat. Lib. VI. Nic. cap. ut in fine Vid. & Lib. I. magn. moral. in fine.

No. 11. Denique cum finis ultimus non sit nisi unus, intermedii autem plures esse queant : inde est ut Sapientia sit unica tantum, scientia multa : similiterque Prudentia una, artes multe. Unde intelligis Sapientiam & Prudentiam esse species infimas, scientiam vero & artem intermedias. Possunt tamen in-

firmæ illæ species dividi in partes. sapientia quidem in naturalem & revelatam Tab. VI. lin. 31. Prudentia vero in legis latoriam, consultatoriam & judicatoriam Memb. 5. hujus Tab.

ANNOT. CXXXVIII. ad lin. 20.
Neque ex eo appellantur Viri Boni.

Sic è contrario nec à defectu aut imperitia boni artificialis appellamus virum malum, sed tantum v. g. malum Musicum, malum Poetam : κακὸν ἰατροῦ, κακὸν ὀνομαστῆ, ἢ ἀπλοῦ ἑρατοῦ εἴτε ἐν κ. ὀδοῦ, uti loquitur Philosophus Lib. VII. Nic. c. 4. p. 283.

ANNOT. CXXXIX. ad lin. 22.
Bono Morali abuti non possimus.

Ratio, quia usus & abusus proprie est medianum, quibus uti dicimur, cum ea in finem dubitum, abuti, cum in finem indebitum ordinamus. Fine enim proprie non uti dicimur, sed fini. E. quia bonum morale finem ipsum hominis ultimum complectitur, nec uti eo nec abuti proprie possumus.

ANNOT. CXXX. ad lin. 35.
In se au absolute perfectæ.

De quo Tab. XXVII. ad lin. 48.

ANNOT. CXXXI. ad lin. 49.
Si diversum.

Finem Oeconomicæ diversum à fine Politicæ videntur illi statuisse, qui divitias, ei proposuerunt pro fine, quorum è contentia loquitur Aristoteles Lib. I. Nic. c. I. non longe à mit.

ANNOT. CXXXII. ad lin. 50.

Divisio in partes.

De hac Divisione consulendus Aristoteles Lib. VI. Nicomachi. c. 8.

ANNOT. CXXXIII. ad lin. 65.

Versutia prudentia opponitur contrarie.

Philoponus ad Lib. I. Arithmetices Nicomachi Geraseni § 97. prudentia opponit κακὸν ἄνευ ut excessum, ἀμυδρότητα ut defectum.

AD TAB. XXX.

De Voluptate.

ANNOT. CXXXIV. & Tebulam hanc & sequentem in genere,

No. I.

Q Veritur : quare in Ethicis agatur de voluptate & Amicitia? Responderet Inson Denores p. 30. de const. civ. phil. de Amicitia agi

agi tanquam de *instrumento*, de voluptate tanquam *comite* felicitatis seu beatitudinis.

No. 1. Non planè reprehendit hanc responsum, ac sequor potius de voluptate; five enim comitem eam appelles beatitudinis, cum Jafone, five adjunctum, uti nos fecimus in Tabulâ Tabularum, perinde est. Ad memoriam tamen commodius est, si *amicitiam* voces adjectum summi Boni seu comitem voces, à voluptate autem distingvas tanquam *externum* bonum ab *interno* per Tab. III. lin. 18. & 25.

No. 3. Ubi simul hoc & memoria in servit, & jucundam habet contemplationem, quod post S. Bonum in internis quidem voluptate, in externis verò amicitia nullum reperitur *maius bonum*.

No. 4. Ac de *Amicitia* quidem vide Tab. seqq. theor. 1. de Voluptate verò adeò verum est hoc, ut five *magnitudine* bonitatis quæ est in voluptate, five *connexione* ejus S. Bono decepti quidam, (ut Eudoxus,) putarent ipsam *voluntatem* esse S. Bonum quam opinionem Aristoteles profert ac refellit. Nic. Lib. X. cap. 2. & 3. una cum alterâ, quæ statuebat *voluptatem* ne quidem bonum esse, sed malum. Inter has duas extremas sententias media quædam eaque vera locum habet, quæ voluptatem, bonum esse fatetur summum negat.

ANNOT. CXXXV. ad lin. 43.

Quæ scribitur ex contemplatione.)

No. 1. Subaudi *verâ & Christianâ*. Quòd autem voluptas hæc sit maxima & nobilissima, probatur 1. *ratione*, quam vide in Textu. Cui hanc adde, quod ipseus Dei Beatitudo in contemplatione sui consistit. 2. *Autoritate* eorum omnium, qui Beatitudinem æternam ponunt in visione, hoc est contemplatione Dei beatificâ. 3. *experientiâ* piorum hominum, qui in hac etiam vitâ interdum ineffabile gaudium, quasi gustum quandam æternæ vitæ, sentiunt in piis de Deo meditationibus.

No. 2. Nec obstat quòd non semper meditates de DEO sentimus voluptatem maximam. Id

AD TAB. XXXI. De Amicitia.

ANNOT. CXXXVIII. ad lin. 5.

Qui amor est concupiscentia.)

No. 1.

Passim obvia est distinctio inter amorem *concupiscentia* & *amicitiâ* seu (ut Angustinus Niphus cap. 72. de amore p. 203. & alii vocant) *benefolentia*: quemadmodum & Catullus Epigrammate quodam ad Lesbiam distingvit inter *amare* & *beneficere*, ubi vide Muretum p. m. 208.

enim est ex depravatione nostræ naturæ, adeoque ex defectu requisitû primû, lin. 30. hujus Tab. similem in modum atque iis, qui nondum adepti sunt habitum eruditionis, studia sua solent esse non jucundissima.

No. 2. Cæterum qui tali experientiâ desituntur, illis voluptatis hujus magnitudo non satis persvaderi potest, quia est ex earum genere, quas dolor non antecedit. Sic idiotæ non credunt tantam esse in literis voluptatem quam ipsi non sunt eam experti, nec tanguntur dolore ignorantie suæ.

ANNOT. CXXXVI. ad lin. 46.

Nobisque adeo cum brutis communes.]

No. 1. Hac dere aliquid diximus annot. XVIII. no. 3. & annot. LXXXIV. no. 2.

No. 2. Voluptas, quæ ex visu & auditu, *perse* delectat, ut cum effigiem pulchram, spectamus, aut svavem concentum audimus, homini propria est ideo, quia proportio partim in rebus pulchris, & sonorum in concentibus harmonicis intellectu percipiuntur. Unde & major est delectatio harum rerum penes eruditos pictoriæque aut Musicæ peritos, quàm idiotas.

ANNOT. LXXXVII. ad lin. 50.

Dolor antecedit.]

No. 1. Distinctio voluptatum in eas, quarum primum experimentum dolor antecedit, & quarum non, haberi potest ex Aristotele lib. VII. Nic. c. 12. & 14. item ex Platone LIX. de Republ. l. m. 736. lit. E.

No. 2. Prioris generis voluptates sunt corporeæ & homini cum brutis communes; *posterioris* voluptates animi & homini propriæ, si non omnes, saltem quædam. Nam & primum scientiæ certè experimentum interdum non antegreditur dolor, interdum antegreditur ex cupiditate sciendi ortus ad eum modum, quo ex fame & siti solet nasci certi generis dolor.

No. 2. Sed hanc distinctionem video non ab omnibus eodem modo explicari, unde magna ejus est *ambiguitas*, quam hac occasione breviter exponemus. Sunt autem tres expositiones.

No. 3. *Prima* communissima est quam & nos sequimur, petiturque à fine, Amor enim *concupiscentia* tendit in bonum ipsius *amantis*, amicitia verò in bonum rei *amata*, tanquam ultimum finem.

No. 4. *Secunda* petitur ab objecto. Et sic amor *concupiscentia* est, quo appetimus *incedenda* & *incedenda*

utilia; amicitia verò, quò honesta. Sic explicat Casmannus cap. VI. Psycholog. Quæst. 2. p. 135.

No. 5. Tertia petitur à conditione quadam. Atque sic amorem *concupiscentie* vocant, quem præcedit alius amor, *amicitie*, quem nullus. Hæc est Occami & Bielii apud Stahlum part. 1. Reg. Disput. VIII. Reg. V. no. 3. p. 231. de qua aliquid monuimus in Dilucidat. Stahlum. ad eam Reg. no. 13.

No. 6. Prima expositio commodissima est, & secundum hanc optimè ostendi potest, quemadmodum in homine amor amicitia: melior sit atque perfectior amore concupiscentia: Oritur enim ex cupiditate boni sui effundendi ad alios quoque, cum amor concupiscentia: oriatur ex cupiditate boni alieni trahendi ad se, quorum illud *Philantias* recte est, hoc corrupta.

ANNOT. CXXXIX. ad lin. 32.

A subjecto seu personæ.

Ad has duas Divisiones melius intelligendas multa conducent, que differimus Annot. CXIV.

ANNOT. CXL. ad lin. 47.

Natura inclinât ad unumque amicitia: genus.

AD TAB. XXXII.

De Politicæ Natura & Constitutione.

ANNOT. CXLV. generalis.

MULTA hujus Tabula declarationem capient è Tab. I. & Annotationibus ad eam.

ANNOT. CXLV. ad lin. 6.

Post habitum perfectum.

No. 1. Perfectionem Metaphysici faciunt duplicem, unam *graduum*, alteram *partium*. Secundum hæcigitur perfectio quoque habitus Politici duplex constituit potest *graduum* et *partium*.

No. 2. *Graduum* perfectione perfectus ille est habitus politicus, quem sibi quis comparavit nec solâ doctrinâ, nec solâ experientia, sed utrisque junctis.

No. 3. Quanquam enim certo modo perfectio hæc videatur posse *partium* quoque appellari, puta si quis Politicum habitum notitiâ debitâ certorum tum universalium, quæ doctrinâ, tum singularium, quæ experientia comparantur, tanquam partibus quibusdam dicat constari: tamen sic accuratius rem intueare, magis est, ut ista perfectio *graduum* dicatur.

No. 4. Etenim veræ partes hujus habitus non sunt illæ duæ, sed tres, de quibus paulò post. Sic Grammatici habitus partes sunt non notitiâ universalium & singularium, sed notitiâ orthographica, prosodica, etymologica & syntactica. Et similiter de aliis habitibus præctis.

Vide Tab. XXXIII. membr. 5. & Tab. XXXIX. Memb. 4.

ANNOT. CXL. ad lin. 49.

Domestica natura, civiles ratione.

Recipiunt enim *domestica* societates formam, h. e. ordinem personarum à naturâ, *civiles* autem à voluntata hominis, & consequenter à ratione. Itaque & ordo personarum in *domo* secundum itarum naturam non nisi *uniformis* est, cum omnis domus gubernetur monarchicè; at in *civitate* tres formæ locum habere possunt. Monarchia, Aristocrazia, Democratia. Natura enim sibi similis est semper non iteni voluntas.

ANNOT. CXLII. ad lin. 52.

Quæ per naturalem Philantias.

De *Philantia* legatur Disputatio à nobis habita Anno 1661.

ANNOT. CXLIII. ad lin. 66.

Quæ quidem ab equalibus.

Resume Annotat. XCIII.

No. 5. Divisio habituum in *partes* desumenda e ab objecto. Jam in Objecto Politici realiter distincta non sunt universalia & singularia sequor doctrinam Nominalium ut verissimam. E. nec habitum possunt distingvere in partes integrales, quales sc. hic intelliguntur quæ utique debent esse realiter distincta: E. contrario realiter distingvuntur Legislatio. Deliberatio, Judicium; itaque non repugnat ab his desumi partitionem politici habitus.

No. 6. Accedit, quod nec sola universalis doctrinæ, nec sola singularia experientia: debemus, (licet non negetur, majores in universalibus profectus facere non posse per doctrinam, & in singularibus per experientiam.) Possunt enim singularia utcumque hauriri ex Libris etiam, puta historicorum, Geographorum extinerariis & novellis. Experientia verò dum multorum singularium notitiâ, suppedirat, hoc ipso nos quasi ultro ducit ad conclusionem universalem, inductionis cujusdam beneficiò eliciendam.

F 2

No. 7.

No. 7. Atque hinc fit, ut necnullam habeant singularium notitiam, qui solâ doctrinâ, nec nullam universalium, qui solâ experienciâ nituntur. Verum non tam perfecta ea est, quam in his, qui utrumque medium conjunxerunt, h. est, non tam expedita, solida, demonstrativa. Unde intelliges merito perfectionem illam fuisse à nobis appellatam *graduum*.

No. 8. De *partium* perfectione res facili est. Quoniam enim haud dubiè partes Prudentiæ politicæ sunt illæ tres, de quibus Tab. xxix. Membr. 5. Legislatoria videlicet, consultatoria, & iudicatoria: sequitur, qui in omnibus illis virum præstare se potest, eum perfectione partium gaudere qui non in omnibus, sed in unâ tantum vel duabus. hoc ipso imperfectum noscitur habitum.

ANNOT. CXLVI. ad lin. 12. & 13.

Secundum doctrinam Machiavelliarum & Monarchomachorum.

No. 1. Dux sunt extreme sectæ fugiendæ in Politicis, una Machiavelliarum, altera Monarchomachorum.

No. 2. Machiavelliste nomen adepti sunt à Nic. Machiavello, qui habetur vulgò pro doctrinæ pestilentis non auctore quidem, primo (diu enim ante ipsum suos ea Magistros habuit) sed instauratore præcipuo. Jure an injuriâ, ad historiam perteret, quam hic, perinde ut lin. 25. hujus Tab. non exsequor.

No. 3. Monarchomachi verò nomen ab ipsâ doctrinâ suâ sunt sortiti, quæ præcipue exitium inquit Monarchiis. Atque horum agmina in primis eruperunt superiori seculo, post trucescitas illas nuptias Parisienses Anni 1572. cum carolus IX. Rex Galliarum, Machiavellicis consiliis seductus facinore se ad ævum omne infami polluisset.

No. 4. Primum principium Machiavellissimi est, finem ultimum Reipubl. esse debere non beatitudinem eam, quam ex virtutum exercitiis metimur, sed imperantium potentiam & commodum privatum, quantum esse potest, maximum. Brevis: non honestum, sed utile. Unde ad hunc finem peritas & nefas, nullo discrimine, contendere docent. Ex quoniam hunc scopum sibi jam tum suo tempore quasdam Respublicas præfixisse observavit Aristoteles, patet, inventum hoc non esse novum. Imò quidam à Nimrod usque deducunt, atq; Aristotelis quidem verba sunt L.VII. Polit. c. 2. p. 43. Edit. Conringian. *καὲ εἰς τὴν ἀποτέλειαν ἢ τὸ δρῶν τὸν νόμον ὅπως δεῖ ἔσθαι τὸν πόλιος.*

No. 5. Monarchomachia verò principium ultimum est ubique & sine exceptione summam potentiam esse populi, ita ut ei reges, quoties impetio suo male utantur, & coercere, & punire liceat: quibus ipsâ verbis hæc in re utitur Grotius

Lib. I. de jur. belli. c. 5. no. 2. ubi, hoc principium rectè convellit.

No. 6. Atque hæc quasi commentarij vicem esse possunt ultimis verbis Tab. XLII. ubi dixit Machiavellista sic disputare, quasi omnes Resp. debeant esse *aberrantes: Monarchomachos, quasi omnes populares*. Unde quidem patet, quòd in his ipsis principiis hæc duæ sectæ novidui sibi de diametro contradicant. Nec enim Resp. aberrantes popularibus, sed rectis; nec populares aberrantibus, sed Monarchiis & Aristocratiis opponuntur. Contradicunt sibi nihilominus in conspectu, & effectibus.

No. 7. Etenim Machiavellista consiliis suis eò tandem deducunt Reges, ut putent, sibi in subditos licere omnia, dummodo inde potentiam confirmant suam, aut commodum procurent. Vicissim præcepta Monarchomachorum licentiam dant populo, etiam si Regi alicui fuscus, Regem vocandi ad tribunal, & si minus rectè videatur, imperio præfuisse, capite penitendi. Itaq; lecturam discrimina libenter sic emittare soleo: Machiavellista faciunt Regibus Tyrannos; Monarchomachus è subditis Reges. Illi ex subditis mancipia Regum: hic Regibus faciunt mancipia subditorum.

No. 8. Verum cum in utroque jus enormiter violatur, ambe sectæ cave pejus & magis fugiendæ, & in primis earum principia elidenda sunt. Contra Machiavellicum principium facit Tab. xxxix. Membr. 3. contra Monarchomachorum Tab. XLVII. Membrum 4.

No. 9. Caveant ergo civis prudentiæ studiosi Politica Syllamata Johannis Althusii & Philippo Harvoni, & similia, nisi venenum & Monarchomachicum imbibere velint. Eandem hæresin non occultè sapient Institutiones Politicæ Hobbesianæ, quod in sua editione Lectorem monuit conjunctissimus Collega, Franckensteinus, & contra Thome Hobbesii elementa Philopica de cave si quis Machiavellicum Syllema Politicæ vocare velit, non valde repugnem. Certè talia ponit sunt doctrinæ fundamenta, è quibus ultro sequatur non Machiavellissimum modo, sed Atheismum. Quare & cautè legendi sunt illi, qui Hobbesiana principia sua sapient alicubi in sapientiâ Civili.

No. 10. Suspèctum Aristotelem faciunt quidam sectæ Monarchomachorum, sed injuria. Multa quidem legantur apud illum in favorem Democratiarum, ut erant ejus tempore populares terè Resp. ut omittam pervidisse illum, in statu naturali optimam Rerum publicarum esse popularem, vid. Tab. XLII. lin. 39. Verum nullibi affirmat, in quavis Republica summam potentiam esse populi: quin potius tria Rerump. genera passim ita, ut oportet distinguit. Interim non nego, ut Machiavellista habent, quo abuti possint è Lib. V. Pol. civ. sic & à Monarchomachis textus ejus quosdam petriahi posse in-sententiam suam. Et ita fecit jam Ludovici Martini tempore Marsum Patavinum in Defensore

pa-

pacis. Unde & hanc sciam intelligi non demum cepisse post Parientes nuptias.

ANNOT. CXLVII. ad lin. 32.

Alia autem sensu

Locum Aristotelis vide Lib. I. Polit. c. 1.

ANNOT. CXLVIII. ad lin. 53.

Dna Confusio.

No. 1. Dux sunt confusiones, de quibus hic est sermo. Prior confundit *universalem* Politicam cum particulari, idq. iterum *bitariam*; aut eum cum particulari *juris Romani privati*, quâ confusio nihil frequentius occurrit apud Libenthali-um in Collegio Politico: aut cum particulari *juris publici*, aut apud Schonbormerum & Daniel. Ot-
tone. Quorum ille expresso scribens Politica, jus publicum admiscuit: hic ex professo Scriptor jus publici admiscuit Politicam Universalem. Hoc dum fideliter in usum discipulorum moneo, nolo Viris illis cætera doctis suam in hoc literarum genere laudem ademptam.

No. 2. Altera confundit partem theoreticam cum practica. Et hæc confusio tam frequens est, ut vix reperiat, qui eam animadvertat, nedum evitare conetur.

No. 3. Animadvertit tamen Dn. Coring. cujus verba t. 3. protulit, quæ legi possunt, c. 4. Introduct. in politic. Arist. p. m. 594.

No. 4. Ita recte quoque prioris confusionem in Daniele Otone castig. vit. Limmsus p. 1. not. ad Jus ejus publ. cum his verbis *appositione promittit*

AD TAB. XXXIII.

De Societate humana naturali in genere.

ANNOT. CLI. ad ad lin. 3.

Oppositum dissidium.

N. I.

Cicero societati *distraktionem* opponit his verbis: *nulla nobiscum Tyrannus societas est. sed potius summa distractio*, III. Offic. pag. 58. Nobis tamen vox *dissidii* tanquam in vulgus usitata placuit.

No. 2. Potuissentem etiam *bellum* vocare. Solem enim quodlibet *dissidium* etiam privatum, ut quod conjugibus inter se aut domino cum servis aut servis filiisve inter ipsos, aut alias membris ejusdem societatis intercedit, bellum appellare. Imò *Grotius* quoque voem belli ad privatum extendit lib. I. de J. B. cap. 1. n. 2. suas quasdam rationes secutus.

se specialia de jure publico altaturum, & tamen ubique questiones Politicas generales intermiscet, confusio, non admodum probanda.

ANNOT. CXLIX. ad lin. 57.

Sub Politica comprehenda.

Habitus *Oeconomice* aut artem notat *rem familiarem* comparandi, administrandi, conservandi, augendi: aut prudentiam, qua Pater familias *personas domesticas* sibi subjectas recte gubernat ad beatitudinem. Priori modo aut artes referendus est, posteriori ad Politicam reducendus eò modo, quæ hic descriptum. Conf. Tab. XXX. memb. 4. *2.

ANNOT. CL. ad lin. 62.

Stimuli Viri, Hermannii Comenii.

No. 1. Verba ejus sunt c. 4. Introduct. p. 597. *Non verum est, quod multi scribunt, civitatem esse materiam instar, cui Respublica sit pro anima. Civitas enim significat totum quid, si ut animal significat integram substantiam animatam.*

No. 2. Accedit ratio certissima. Civitas enim definitur per societatem tanquam per genus, & quidem eo sensu, quo vox *societatis* capitur in definitionibus minorum quoque societatum, quæ sunt conjugalis, herilis, paterna, domus, vicus. In his omnibus societas notat non solum materiam, sed totum compositum ex personis certis tanquam materia, & certo earum inter se ordine tanquam formâ. E necesse est eadem sit ratio civitatis quoque.

AD TAB. XXXIII.

De Societate humana naturali in genere.

ANNOT. CLI. ad ad lin. 3.

Oppositum dissidium.

N. I.

Cicero societati *distraktionem* opponit his verbis: *nulla nobiscum Tyrannus societas est. sed potius summa distractio*, III. Offic. pag. 58. Nobis tamen vox *dissidii* tanquam in vulgus usitata placuit.

No. 2. Potuissentem etiam *bellum* vocare. Solem enim quodlibet *dissidium* etiam privatum, ut quod conjugibus inter se aut domino cum servis aut servis filiisve inter ipsos, aut alias membris ejusdem societatis intercedit, bellum appellare. Imò *Grotius* quoque voem belli ad privatum extendit lib. I. de J. B. cap. 1. n. 2. suas quasdam rationes secutus.

No. 3. Veruntamen, quia Bellum propriè sui significatione publica tantum dissidia civitatum, sive intestina, sive externa notat malum bellum habere pro specie dissidii, quam Synonymò, vid. *2.

No. 4. Notabis interim, sive pro Synonymo dissidii, sive prospectie quis capiat bellum, accipi eam vocem sic debere ut *stans* in otet (nam & dissidium pro statum definitur) non verò *Abiorem*. Quam ambiguitatem alias notavit & Grot. dictò locò.

ANNOT. CLII. ad lin. 14.

Causa efficiens natura humana.

No. 1. Pro subiecto operationis seu objecto Politica habet civitatem. Hanc autem esse societatem ab ipsa natura institutam plurimum refert. &

E 3

enim.

enim inquit Dn. Felden Analyt. Polit. Aristot. p. 8. *societas civitas non esset à natura, sed à placito & instituto hominum dependeret, tum nullam haberemus circa civitatem scientiam, quippe omnis scientia, versatur circa objectum naturale: Ubi enim obiectum naturale non est, ibi nec naturalia & certa principia se offerunt. Ubi verò hæc defunt, ibi omnis scientia deficit.*

No. 2. Civilem autem societatem esse naturalem, probat Philoſophus ex eo, quia & minores societates sunt naturales: *πᾶσα πόλις, inquit Πυθαγόρας, ἔσται ἢ ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων.* Lib. I. Polit. c. 2. p. 12. cumque, ut dictum est, hac in re multum situm sit momenti, ideò magnam Lib. Portionem absumit in probanda societatem variarum naturalitate.

ANNOT. CLIII. ad lin. 23.

Statu duplex.]

No. 1. Nescio an in tota Philosophiâ Practicâ ulla sit majoris momenti distinctio, quam hæc inter *statum naturalem & legalem.* Itaque nobis ea debet esse imprimis commendata.

No. 2. Status *naturalis* sequitur naturam hominis, quanta cogitari potest perfectissima, labis omnis atque viti tum moralis, tum physici experti *Legalis* verò æstimatur juxta naturam hominis & physicè & moraliter acceptam. Possis igitur dicere, statum naturalem accommodatum esse homini ante lapsum, legalem verò post lapsum considerato.

No. 3. Tamest autem nec integritas hominis, nec lapsus satis fuit cognitis gentibus: patefecimus tamen * 1. distinctionem hanc statuum ipsam Aristoteli non fuisse ignotam.

No. 4. Aque huc eum ducere potuit sana ratio. Cùm enim quævis theoria, si quidem certam illam esse velit, fundata esse debeat super aliquo quod reliquorum respectu sit mensura; mensuram verò oporteat esse primum quiddam atque invariable; necesse est theoria imperfectionem illam instabilitatis plenissimam, quæ se in rebus humanis offert, reliquat & ideam concipiat hominis, quantum potest, perfectissimam.

No. 5. Dices; has speculationes profus esse vanas atque inutilis, cùm ad hanc ideam perfectionem nunquam ulla possit pertinere societas. Sed Resp. Satis esse, quod ex tali idea æstimare possimus gradus perfectionem in rebus extra mentem existentibus. Prout enim quidque magis minusve ad illam ideam accedit, eò magis perfectum aut imperfectum esse censendum est. Ita Cicero quoque perfectum Oratorem animò non inutiliter cogitavit, tamest nullum talem demonstrare digito posset. Sic medicus quoque perfectam sanitatem mente complectitur.

No. 6. Neque verò status ille idealis eum in finem affertur in Politicis, ut quasi per carnificinam quandam ipsum introducam* in societas, huma-

nas, quod impossibile est: sed ut ratione cuiusque societatis habitâ illam, quantum per imbecillitatem humanam fieri potest, conformemus ad qualemcunque ideam similitudinem.

No. 7. Itaque boni Politici est, altero oculo statum naturalem, altero vires subjecti præsentis intueri, ut pro diversâ subjecti dispositione, aut, ut ita loquar, patientiâ rigorem illum speculationum temperet.

No. 8. Atque ex his intelligis quodammodo, cur. 30. lin. statum naturalem intellectu & essentiæ, legalem sensui & existentie accommodatum dixerim. *Essentiæ* enim rerum invariables sunt & in maximâ perfectione concipiuntur: ad *existentie* variis corruptionibus obnoxie. Conf. etiam, quæ *Annot. XIV. no. 6.* seqq. dicta sunt.

No. 9. Cæterum quanta fit distinctio hujus in solvendis quoque distinctionis maximè agitata utilitas, docere possunt exempla longe plurima, è quibus in ipsis Tab. quædam se offerent, Vid. Tab. xxxv. 2. tab. xlii. theor. 1. 2. 3. 4. Tab. li. memb. 4. * 2.

ANNOT. CLIV. ad lin. 40.

Juris etiam ejusdem auctoritate.)

No. 1. Libet etiam hoc exemplis quibusdam confirmare.

No. 2. *Primum* esto de *Usurpatione* seu *Prescriptione*, ut vocant, quæ jus aliquod parit à Legali potius, quam naturali statu oriundum Tamest enim diuturnitas possessiones ex injusto dominio justum facere non potest: tamen ut obex ponatur licibus alias in infinitum facile processuris, placuit prescriptioni vim juris indulgere. Confer Grotium Lib. II. de jur. bell. c. 4. no. 1.

No. 3. *Alterum* de pluralitate *votorum.* Natura cupit ponderari potius vota, quam numerari. Sed quia lites hinc perpetuè metuendæ sunt, placuit in suffragiis numeri potius & quantitatis, quam qualitatis haberi rationem. Causa est quia quantitas quasi palpari potest eoque materiam litigandi subtrahit; qualitas verò ob hoc ipsum, quia intellectu magis, quam sensu deprehenditur, litigiosis hominibus ansam præbet altercandi.

No. 4. *Tertium* de *Primogenitiis*, Natura succedere vult in imperiis eum potius, qui sit maximè idoneus, quam qui primus maternorum viscerum clausura ruperit. Status tamen legalis primogenito desert successorem, tanquam controversiis ita minus expositam.

ANNOT. CLV. ad lin. 45.

Nisi expresse restringantur ad legalem.]

Tab. XLII lin. 28. dicitur, legalem statum à formis Rerumpublicarum aberrantibus representari. Cùm ergo formæ illæ aberrantes definitur

No. 7. Ponamus tamen statim naturæ vocabulo intelligere ipsum velle statum naturæ corruptæ, ne sic quidem elabi poterit. Possimè enim civilem scientiam docet, quod talem statum naturæ reverà maximè (sive hoc fateatur Hobbesius sive

neget) aberrantem, supponit pro fundamento. Atque hoc est, quod dixi, *περὶ τῆς φύσεως* Hobbesii videri, quod naturalis status mensuram acciperit à legali, h. e. mensuram recti ab aberrante.

AD TAB. XXXIV.

De Societate Nuptiali.

ANNOT. CLIX. ad lin. 13.
Est enim naturæ audacior.

IN hanc sententiam, quod virum audacia, feminam timiditas naturalis officio suo aptiore

faciat, duo habentur egregii loci: alter Xenophon- tis in Oeconomicis, quem à Cicerone latine reddidit exhibit Columella præf. Lib. XII. de rust. alter Aristotelis Lib. 1. Oeconum, Cap. 3.

AD TAB. XXXV.

De Societate Herili.

ANNOT. CLX. ad lin. 25.
Σωτηριον vocat. l. Polit. 1.

Distingvit ibi Philosophus societatem conjugalem ab herili à finibus, & atp. 9. marem, feminamque naturaliter combinari *τὸς γενετικῶς νόμος*; Dominum autem & servum *2ῆς τῆς σωτηρίας*

No. 8. Quod hic *σωτηρία* significet, ut sumus interpretati, res ad vitam necessarias, patet ex loco quadantenus parallelo lib. VIII. Nicom. c. 12. p. 352. ubi sic legimus: *εἰ δ' αὖτε πρὸς μὲν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐν σωτηρίῳ hoc in Politicis dixerat *γενετικῶς νόμος* ἀλλὰ καὶ τὸν εἰς τὸν βίον (hoc in Politicis est *2ῆς τῆς σωτηρίας*.)*

No. 3. Nec malè Golius Lib. I. Epit. Doctr. Polit. c. 1. p. 10. *τὸ διὰ τῆς σωτῆρας*, sic circumloquitur: *ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς κτήσεως τῆς πόλεως τῆς εὐνοίας ἀναγκασθῶν*. In eo tamen fallitur, quod ait, tres societates in illo Politicorum loco distingvi, & illud *ἐν τῇ γενετικῇ* ad paternam quoque societatem trahit, cui tamen genesis non est pro fine, sed pro primo momento ingressionis, finis autem ejus est educatio.

No. 4. Cæterum illa vox tis sotiras eodem sensu occurrit quoque lib. V. Nic. c. 2. p. 194. ubi justitia particularis dicit, versari perit umin hi grimmata, hi sotrian. Ubi Giphanius pag. 345. sic commentatur: *que hujusmodi omnia ad vitam inveniendam necessaria: que hujusmodi verbis notis, inquit, ut rarior, obscuratior est signissima.* Vid. & Dn. D. Dürr. Disp. IX. Eth. 6. p. 132.

ANNOT. CLXI. ad l'n. 34.
Querit Dominus utilitatem suam.

No. 1. Subaudi *primario*: secundario enim servi quoque commodis prospicit. Et hæc causa est, cur herili societati similia sint omnia Despotica imperia Nam & in illis imperantes primario suam secundario subditorum salutem curant, Tab. XLVII. lin. 52.

No. 2. Sequitur hinc porro, servos à Domino non diligere amore *amicitiæ* sed *concupiscentiæ*, & per consequens, amicitiam perfectam Domino cum servis non intercedere, per Tab XXXI. lin. 11. seqq. Sed limita, *quatenus sunt servi*. Quatenus enim sunt homines, utique verà amicitia & potest & debet Dominus complexum servum.

No. 3. Atque hoc voluit Aristoteles lib. VIII. Nic. c. 11. p. 348. dicens: *ἢ μὲν ἂν δὲ λ' ἢ καὶ ἰσὶ πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους, ἢ δὲ ἀπὸ αὐτῶν*. Ubi vides apertè distingvi inter servum ut *servum* & ut *hominem*.

No. 4. Atque hæc distinctione videtur etiam occurrere posse objectioni quam quis moveat ex verbis Augustini Lib. XIX. de C. D. c. 14. *Inc. In domo justis, viventi ex se, & adhuc ab illa castis civitate peregrinantis, etiam qui imperant, serviunt eis, quibus videntur imperare.* Neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi; nec principandi superbi, sed providendi misericordiam *serviunt enim, inquam, non ut servis, sed ut hominibus.*

No. 5. Regeres ex Cap. seq. Augustini: *Non enim istud (servi) culpa meruit, non naturæ: quibus*

quibus inuitur in statu naturali, qualem hic consideramus, non dari servitutem; unde & per consequens male distingui potes hoc in statu inter hominem quatenus homo & quatenus servus. Sed Ref. videtur quidem Augustinus servitutem naturalem negare, sed non negat. Eodem enim modo conciliari potest sententia eius cum Aristotelicâ, ut JCorum, de quibus Annot. CLXIII.

ANNOT. CLXII. ad lin. 41.

Nulla societas domestica, &c.

No. 1. Duo hic expedienda, 1. quod, 2. cur societas naturalis hoc in genere maximam passâ sit à statu naturæ aberrationem.

No. 2. Præ illud intelligitur è mensuris, que personas in quilibet societate conjungendas juxta statum naturæ metiri debent. Hæc mensura in conjugali societate est disparitas sexuum; in herili disparitas ingenii herilis & servilis; in paternâ derivatio immensata sanguinis ex sanguine.

No. 3. Ubi obiter observa pulchram, comparisonem Domini cum Marito, servicum uxore. Quantum enim discrimen est ex parte corporis inter sexum maris & femina; tantum ex parte animi inter ingenium herile & servile. Mas ex se, femina ex mare gignit: ita Dominus naturalis ex ingenio suo, servus naturalis ex ingenio dñi, opus quasi gignit suum. Quare & mas ac Dominus habent se activè, femina & servus quodammodo passivè

No. 4. Jam certum est, in praxi status legalis mensuram dictam in conjugio semper, in societate paternâ sepius (nam adoptiones raro fiunt,) usurpari. At verò Dominia servitutesque planè non mensurantur ex ingenio herili aut servili, sed ex divitiis aut paupertate, item ex eo, quod in bello alter cepit captus, vel à captore, venditus, aut è servo natus est, vel è similibus mensuris. Atque sic patet omnino, societatem herilem in statu legali vehementer aberrare à præscripto naturæ.

No. 5. Videamus nunc hujusrei, quod erat alterum, etiam causam. Ea verò est evitatio litigiorum tum circa ingenia, tum circa dominia.

No. 6. Circa ingenia. Non enim ut sexus, ut partus, ita ingenium quoque herili vel servile deprehendi sensibus potest. Eam ob causam gravissimæ lites possunt oriri, unoquoque herile ingenium sibi, servile alteri, cui dominari cuperet, vindicturo. Necessè ergo fuit, huic mensuræ etiam substitui, quæ magis sub sensum cadens immuniore esset à controversiis. Ac tale quid sunt divitiæ, item victoria bellica.

f. No. 7. Hic ipsa quoque natura sibi se quodammodo passâ est. Vivere enim alieno impe-

rio aut suo, in quo servi herique discrimen ponitur, humani res arbitrii est, non perinde marem agere aut feminam, in quo conjuges discernuntur.

No. 8. Circa dominia vero lites metuentas fuisse, nisi naturalis mensura abjiceretur, in praxi legali societatis herilis, sic declaro. Fingo conjungi in societate herili Dominum & servum, quales ipsa optet natura. Sed Dominò nascitur filius ingenio servili, servo herili. Si igitur mensura naturalis hic maneat, sequeretur, ut patribus naturalis hic maneat, sequatur, ut patribus mortuis filius Dominus serviat filio servi, consequenterque rem patris illi, ut Justo patrifam, cedat. Atqui sic necesse est aut, confundi rerum dominia, aut novis libris materiam præberet.

ANNOT. CLXIII. ad lin. 43.

Affirmat Aristoteles, JCor negant.

No. 1. non contradicere Aristoteli JCor in hoc negotio patet, quia diversa sunt Propositionum subiecta. Sententiâ Aristotelis est; servitus naturalis oritur ex natura, JCorum: servitus legalis non oritur ex natura. Hæc non pugnant, Ubi nota, loqui JCor præcipue de servitute, quali jure gentium obnoxii fuerunt olim bello, capti, in quos Dominij jus habeant vitæ & necis.

No. 2. Dissert igitur talis servitus legalis à naturali primò ex parte principij efficiens seu mensuræ, quæ in servitute naturali est ingenium servile, in legali captivitas bellica vel quid tale. Vide Annot. præced. no. 1. & 4.

No. 3. Secundo ex parte formæ. Servitus legalis est durior naturali. Habent enim in servos Domini jus vitæ & necis cum summâ licentiâ, juxta statum legalem non naturalem. Quod idè placuit, quia jure gentium fingitur, (cujus quidem fictionis evitatio litium causa est) utramque partem belligerantem habere causam justam, eoque jus occidenti hostis: unde & captivum occidere licet. Hic autem eâ lege parcere jura Gentium permiserunt, ut nihilominus retineretur occidendi potestas.

No. 4. Patet hinc, talem servitutem nasci ex debito sustinendæ pœnæ. Unde ipsa quoque pœna habetur. Adeoque & de tali vel simili servitute interpretandus est Augustinus cum lib. XIX. de Civ. Dei c. 15. ait: *Contutia servitutis jure intelligitur imposita peccatori: proinde nequam Scripturam legitimus servum, antequam hoc vocabulo. Nos justum peccatum filii vindicaverit.*

No. 5. Contraria ratio servitutis est naturalis, quæ planè clemens est, & ingenio servili præditis hominibus non in pœnam cedit, sed commodum. At quam formam quò magis se aptat praxi legali, eo minus à statu naturæ recedere judicanda est.

AD

AD TAB. XXXVI.

De Societate Paternâ.

C ANNOT. CLXIV. generalis. lam esse potest Disputatio de Potestate Paternâ anno 166. à nobis habita.

AD TAB. XXXVII.

De Domo seu Familia.

ANNOT. CLXV. ad lin. 6.

Quoniam quâ tales.]

Non frustra dixi quâ tales. Possunt enim liberi bifariam considerari, primò ut liberi, deinde quatenus in familiis pauperum subire solent rationem servorum, quod quidem est ex aberratione. Ex hoc posteriori modo cooperari eos posse patrifamiliâ ad finem, eâ sc. ratione, quâ servi, non negatur.

ANNOT. CLXVI. ad lin. 7.

Sed sunt finis ipsi.]

Ut matrimonia inveniuntur gignendorum liberorum causâ, sic opes à patribus fam. acquiruntur eorundem sustentandorum gratiâ. Sunt igitur liberi respectu quidem societatis conjugalis finis, respectu servilis verò finis.

ANNOT. CLXVII. ad lin. 12.

Uti familia vocabulum.]

No. 1. Quare legem 165. Tit. de V.S. Unde illa secundum Jctum ambiguitas in vocabulo familie sic distingui potest. Familia vel rem significat, vel personam. Rem, ut in lege XII. Tab. agnatus proximus familiam habet, i. e. hæreditatem. Personam aut unicam, aut unâ plures unicam, ut cum de Patrono & Libertò Lex loquitur: ex ea familia, in eam familiam. Hic enim de singularibus personis legem loqui constat. Plures personæ, vel corpus aliquod personarum hæc voce quatuor modis notatur. Modo enim familia plures notat personas, quæ sunt sub unius potestate aut naturâ aut jure, puta patremfam, matremfam, filiumfam, filiamfam, nepotes, neptes; modo omnes agnatos inter se; modo corpus quoddam servorum; modo totam familiam conlangvineorum, vivis unâ & mortuis computatis. Harum significationum nulla est ad præsens institutum.

No. 2. Jam ut scîi rationem habuerunt earum notionum, quas usus Latine Lingvæ per ea tempora suppeditare: sic Aristoteles in Politicis non aliam sentum in vocem familia admittit, quam, quem theoria societatum in statu naturali consideratarum suggerit.

No. 3. Ergò fallitur, qui putat, Aristotelem ex formulis Jctorum interpretari se posse.

No. 4. Fallitur etiam, qui putat, Philosophiâ Practicâ hanc partem theoreticam & universalem reformandam esse ad normam, quam quis è Jctorum legibus fortè construat. Quod non majori fieret jure, quam si quis contra putaret, leges Civiles reformandas esse ex theoriâ Aristotelis. Sana utraque est doctrina, sed Aristotelicæ theoriæ status naturalis, Jctorum praxi status legalis in Republ. Romana est accommodata.

No. 5. Unde & ille fallitur denique, qui putat, Aristotelem & Jctos hic sibi contradicere.

No. 6. Atq; hæc observationes locum habent non hic tantum, sed alibi quoque passim, ubi Aristotelis doctrina à Legibus Romanorum discrepare videtur: quod hic semel monuisse sufficiat: monuisse, tamen opus fuit præcipue propter Bodinum, qui creberrimè hic est lapsus, magis Aristotelis odio, quam favore in Jctos.

ANNOT. CLXVIII. ad lin. 15.

Prima, i. e. immediate composita.]

Similem in modum capienda hæc vox est in definiti loci lib. I. Phys. c. 4. ubi locus definitur τὸ ἀσπείροισι σώμασι ἀκίνητος, ἡδὲν, continenti superficies immobilis primâ: sic enim vertendum est, non immobilis primò; per superficiem primam autem intellige eam, quæ immediate ambit corpus locatum. Definitur enim ibi locus non communis multorum corporum, sed proprias unius.

ANNOT. CLXIX. ad lin. 23.

Hæc tres personæ sufficere.]

Dispen-

AD TABULAM XXXVIII & XXXIX

Disfendit Bodinus Lib. I. de Republ. c. 2. existimatque quinque personas ad minimum requiri ad familiam. Sed illi anno 1663, opposuimus Exerctationem de minimo numero personarum familiaritatem civitatis, quam vide.

ANNOT. CLXX. ad lin. 31.

Personas domesticas libertas etc.

No. 1. Libertas in genere est potestas agendi, quæ velis i.e. dirigendi actiones personarum tibi subditarum, & disponendi circa res tuas, utrumque pro arbitrio, vid. * 2. sub f.

No. 2. Species ejus sunt, quas * 4. tangimus, æmestica seu personalis & civilis, quæ alio nomine dicitur Majestas, de qua Tab. XLVIII.

No. 3. Utraque subdividi potest in summam & subordinatam.

No. 4. Summam personalem habet Paterfamilias in sua domo: summam civilem habent, penes quos est majestas in Republ.

No. 5. Sed summa utraque dicitur, quatenus

consideratur intra domum seu civitatem cuiusque suam. Nam si extra domum vel civitatem se porrigit ad alias domos civitatesve non summam vocatur, sed æmestica, alteri sc. libertati summæ quam in alia domo vel civitate habet alius quis. Vid. * 3. & Tab. XLVIII. Membr. 5.

No. 6. Subordinatam potestatem, civilem quidem, habent Magistratus subordinati, quorum significatio Tab. XL lin. 24. in domo verò uxoris, interdum & servi ancillæz certi generis, ut Fræceptores, nutrices.

No. 7. Filiorum libertas, quatenus illi adhuc subsunt impetio Parentum, non tam exponenda est passivè, quasi illi habeant potestatem agendi, quæ volunt, hanc enim non habent: quam negativè, quod eorum conditio non sit servilis. Confer Arniseum Lib. I. Relect. Polit. c. 4. sect. 3. no. 2. & 15. Aut die filiorum libertatem non tam esse presentem, quam futuram seu speratam: quo sensu & beatitudo ipsorum civilis in spe esse dicitur. Nam servi naturaliter non habent similiter, quod speret

AD TAB. XXXVII.

De Pago.

ANNOT. CLXXI. ad lin. 18.

Numero indefinito.

Circa vicio & civitati certus personarum numerus assignari non possit, expendo in Disputatione Anti-Bodiniana th. 2.

ANNOT. CLXXII. ad lin. 6.

Quarum unum reliqua omnes sunt colonia.

AD TAB. XXXIX.

De Civitate.

ANNOT. CLXXI. ad homonymiam

No. 1.

Distinctio hæc intelligenda est ex usu Rerum publ. hodiernarum, quæ tam amplæ sunt, ut non unius urbis angustiis coërceantur, sed multas urbes, imò sæpè & (ut Imperii Romani exemplo doceri potest) Provincias plures comprehendant. In talibus igitur oppidum unum non nisi partem faciet totius civilis societatis in unum corpus formæ.

No. 2. Non interim nego fieri posse, ut factum etiam esse, ut cives ejusdem Reipubl. totalis isdem moribus continerentur, quales Respublic. tempore Aristotelis in

Græcia fuere plures, eaque Democraticæ ferè, Atque hinc amar ille * 10 & 11. distinguer etiamquam minus aliquid à majori, ut * 10. sit Respubl. una uno oppido conclusa; * 9. verò Respubl. plures, sed ejusdem nationis, quas interim fœdere copulari in societatem civitate seu Respubl. majorem (quam Arist. CLVII. no. 2. Confederationem vocabamus) nihil vetat Locis, quibus hæc duo distinguit. Philof. legi possunt lib. II. Polit. c. 1. p. 71. Lib. III. Polit. c. 2. p. 159. & Lib. VII. Polit. c. 4. p. 447.

No. 3. Quod autem Bodinus vult Lib. II. de Rep. c. 6. f. 49. Aristoteli civitatem non dici, nisi cives omnes uno & eodem loco contineantur, nihil est.

C 2. Neq

Neq̄ enim ullibi negat Aristoteles etiam integræ gentis unam civitatem seu Republ. esse posse. Vid. Dr. Conring c. 14. de Civil. prud. p. 355. quam contra eos qui afferbant, de urbium duntaxat liderarum Republ. in Opere Aristotelis Politicæ agit.

ANNOT. CLXXXIV. ad definitionem.

Definitiones Aristotelis Græcas duas dedimus post finem Tabularum. Hic ex Lib. VII. c. 8. addemus tertiam: ἡ πόλις πολιτικὴ τις ἐστὶ τῶν ζώων, ἐν ἧς ἡ ζωὴ τῆς ἐπιδημοκρατίας ἀριστή. p. 418. & quartam ἐπὶ πόλις πολιτικὴ ἐστὶν ἡ τὸ τοιοῦτον ἄλλα πᾶσι ζωὴ ἀναγκαῖα. p. 419.

ANNOT. CLXXXV. ad lin. 13.

Homo est animal natura civile.]

No. 1. Animal civile Græcè est ἄνθρωπος πολιτικόν. Quod quomodo distinguitur ab homine ἄνθρωπος dicitur est Tab. XXXII. lin. 9. Opponitur autem animali solitario, quod solitudinem appetit, neque cum sui generis individuis in gregem quasi coalescere optat.

No. 2. Jam hominem esse animal civile duo dicit, nempe naturalem (1.) appetitum (2.) aptitudinem ad societatem civilem. Harum alterum Hobbesius concedit alterum negat. Verba ejus sunt c. 1 de Cive p. 6. Dicendum est, verum quidem esse, homini per naturam seu quatenus est homo, i. e. statum atque natum esse, solitudinem perpetuam molestam esse. Concedit igitur appetitum, Aptitudinem autem negat, p. seq. his verbis: Manifestum est igitur, omnes homines, cum sui nati infantes ad societatem incipere natos esse, permultos etiam & fortasse plurimos vel morbo animi vel defectu discipline per omnem vitam ineptos manere.

No. 3. Dum hic ad infantes ablegat nos Hobesius dum morbum animi defectumque disciplinæ inculcat satis apparet, æstimatam ab eo fuisse naturam humanam non ex perfectione sua & virtute sed imperfectione & vitio eoque mensuram civilis doctrinæ, summisse illum à statu aberrante, quod minimè factum oportebat, de quo & supra annot. CLVIII. Enim verò appetitum dare boni alicujus sine abritudine opus est naturæ non rectæ (quæ non solum in necessariis deficere) sed depravatæ.

No. 4. Quod fingitur ad naturam rectam, seu rectitudinis suæ qualescunq̄ reliquias in Philaustia rectâ conservantem vertemus oculos, facile deprehendemus in homine aptitudinem quoque ad societatem civilem: quæ in eo ponitur, ut homo homini naturaliter sit amicus; quemadmodum naturalis illa hominis inimicitia, quâ Hobbesius in eam suam vitur, naturæ depravatæ & Philaustia corruptæ factus est. Vid. Disp. nostram de Philaustia. th. 31.

No. 5. Hoc observato Hob. argumenta solvi facile possunt, distingvendò tantum inter statum naturæ rectum & aberrantem, vel Philaustiam rectam & corruptam, quod & factum jam à nobis th. 71. de Philaustia.

ANNOT. CLXXXVI. ad lin. 31.

Nulla vis, quâ talis, conveniente.)

No. 1. Finis enim pagi, quâ talis, tantum est mutuam vicinorum auxilium in casibus non quotidianis per Tabulæ XXXVIII. Membr. 3. Neque vicinus æquo animo fereat, à vicino se ob improbam viam corripit aut puniri emendationis gratia: hæctenus enim sibi ita sunt æquales vicini, ut nulli in alterum jus competat puniendi.

No. 2. Imò talis ad virtutem conspirationis civitatum quidem inter se confederatōnis comprehenditur. Itaq̄ de fœderationibus rectè Aristoteles lib III. Pol. c. 6. p. 181. Sic quales hi sunt omnino illi quicquam laborant, ac ne fœderationem quicquam improbum vel injustis sit, curant, sed tantum id solliciti sunt, ne alii aliis injuriam faciant.

No. 3. Non autem sine causa dixi: quâ talis. Notum enim est, hodie vix esse vel minimum pagum, in quo non sit aliqua administratio Judiciorum, id inter homines agrestes. Verum hoc factum post constitutas civitates, nec est in pagis quâ talibus, sed quatenus accedunt ad qualemcunque civitatis similitudinem.

ANNOT. CLXXXVII. ad lin. 59.

Potissimum analogatum civis Democraticus.]

Quia Republ. ipsa popularis in statu naturali habetur pro optima per Tab. XLII. Membr. 5. theor. 2.

AD TAB. XL. De Dignitate civili.

ANNO T. CLXXXVIII. ad lin. 2.

Græci stilo dicere aptitudinem.]

EX L. I. de jur. bel. c. 1. n. 4. & 7. ubi jus pro qualitate morali sumtum distinguit in facultatem & aptitudinem. Quam distinctionem excuter non

non est hujus loci. Diximus de eâ aliquid Annot. CIVIL. no. 47.

ANNOT. CLXXXIX. ad lin. 11.

Latius tamen interdum.)

No. 1. *Τῶν* & *ἑπιπέδων*, honor et curatio, latius patent, quam *ἀρχή*, imperium seu Magistratus.

No. 2. Habere animi potest aliquis honorem, qui non statim habeat Magistratum, ut in Academiis Magistri & Doctores, non per hoc statim sunt Magistratus (nisi per legem Academiæ positivam) quod honores Academicos sunt adepti.

No. 3. Curationem verò habere quis potest, licet nec Magistratum gerat, nec persona sit honorata, ut licitor, carnifex Vid. Ciph. ad Lib. IV. Polit. c. 15. p. 505. quem sequitur & Piccartus ibid. pag. 635. Curationem & honorem simul, sed absque Magistrato, habent legati.

ANNOT. CLXXX. ad lin. 20.

Fungi Magistratu in desinito.)

No. 1. Locum Aristotelis hanc in rem quære lib. III. Polit. c. 11. 154. 155.

No. 2. Ratio sic denominandi non alium de melius intelligitur quam eâ naturâ Rerum publ. maxime popularium; ad has enim respexit Aristoteles. Ibi omnes cives numerò indefinitò, quocunque sint [conferuntur] autem, jam plures esse jam pauciores] habent potestatem deliberandi & judicandi: imperandi autem potestas esse non potest, nisi penes certa numerò definitos cives adeoque non omnibus, eodem quidem tempore esse communis. Itaque & Tab præced. Memb. 6. *5. Civis [Democratius] definitur potestate tantum deliberandi & judicandi, non imperandi. E. potestas deliberandi & judicandi recte vocatur ab Aristotele Magistratus indefinitus, imperandi autem definitus.

ANNOT. CLXXXI. ad lin. 47.

Ad sortitionem reducenda successio.)

No. 1. Modus enim omnis, qui determinationem personæ voluntati humanæ eximit, ad sortem seu sortitionem refertur à nobis. Talis autem modus est successio, quæ fit jure natalium, siquidem hoc jure in Rēp. introducto Magistratus debatur, sive velint homines, sive nolint, iis, quorum parentes cum imperio fuerunt. Ut adeo hic etiam Dei voluntas, quatenus ea voluntatē humanā sibi non subordinat, conspiciatur.

No. 2. Qui tres faciunt absque violentiâ perveniendi ad Magistratum modos, Electionem, Sortitionem & successiōnem, non contradicunt nobis, quandoquidem *sortitionis* vocabulum pressius, atque nos, accipiunt, pro solâ sortitione illâ

videlicet, quam Hobbesius c. 3. de cive art. 18. & 52. vocaret *arbitrariam*, & à naturali, qualis est natalium distingueret. Nos vero illo vocabulo utramque fortē comprehendendam volumus.

No. 2. Sors illa natalium, si dat jus ad Magistratum, vel dat omnibus ejusdem familiæ personis, vel uni tantum, nempe primogenito. Omnibus, si Magistratus vel divisibilis est in plures personas, vel communiter possideri potest ac debet à pluribus. *Uni* tantum, si dicitur conditio contra se habeat. De jure primogeniti legi potest Disp. habita à nobis Ao. 1657.

ANNOT. CLXXXII. ad lin. 50.

Statu naturali Electio.)

Vide Disputationem nostram Ao. 1660. habitam, de certamine Præstantiæ inter Regnum electivum & successivum.

ANNOT. CLXXXIII. ad lin. 25.

Æqualitas civium.)

No. 1. In dignitate pura civili, & stante Magistratus alicujus indivisibilitate vel impossibilitate communiter possidendi, Conf. Hobbes. c. 3. de cive art. 17. p. 51.

No. 2. I dignitas hæc civilis statuitur esse *Libertatis personalis*, ut fit in Democratia, omnes ea cives æquales inter se facit, per theor. 2. hujus Tab. Quam ob causam & sortitiones Magistratum ac commendatissimæ sunt Democratia: & Aristoteles lib. VI. Polit. c. 2. p. 3. 4. inter ea, quæ sunt Democratia, *ἢ ἀριστοκρατία καὶ ἀρχαὶ ἢ πᾶσαι, ἢ ἄν ἢ ἰσοκρατία, ἢ ὀλιγαρχία.*

No. 3. Et hæc quidem de sorte *arbitraria* intelliguntur. Vera sunt autem, quæ diximus, etiam de sorte naturali, quam dat primogenitura. Cum enim fratres inter se ex nobilitate reputentur æquales, postâ Magistratus indivisibilitate, optimum est illi deserte imperium, cui DEUS dedit sortem hoc esse, primogenituram.

No. 4. Causam tetigimus aliquo modo Annot. CLIV. no. 4. ut se eò melius evitentur dissidia. Sed quia ibi de solâ primogenitura locuti sumus, hic de sortitione quavis rem expediemus paulò clarius.

No. 5. Pono; Magistratum aliquem esse unum, eumque indivisibilem, cives autem capaces esse decem, eosque inter se æquales, æque dignos. Necessè est uni soli ex his decem deferri Magistratum, cæteris novem carituris. Hic ajo, minus fore diffidiorum, si forte (sive naturalis ea sit, sive arbitraria) res decitator, quam si electione, si e. si res humano arbitrio exempta relinquatur divino. Ratio, quia in illis, qui sic preteriti fuerint, minus erit iræ atque invidia veris eum, qui tali ratione ad Magistratum pervenit. Quanquam in hoc ipso, si nobis, cum simus æquales, iniqualla

tribui videmus, nasci solet ira, invidia, dolor, quoniam hac ratione videmur injuriam pati, minuentur tamen haec omnia per hanc sortem, siue respiciamus illum, qui detulit imperium, siue qui accepit, qui sic nos, qui caremus.

No. 6. Nam *primò* ubi fortes deciditur, imperium desert DEUS. At ab hoc nemini posse injuriam fieri, docent notitiae innatae. E, nec irascemur ipsi, eoque nec iram hanc exonerabimus in eum, qui sic adeptus est imperium.

No. 7. *Demò* ubi electio valet, electores corrumpi pretiò aut aliis modis possunt ab ambiente; in forte hoc fieri non potest. E. cessat hic & illa maiorum artium suspicio.

No. 8. *Denique* cum certum sit, Deum pro liberimà sua, sed eadem nunquam injustà voluntate dispensare sortem, inde est, ut, qui sic adeptus est imperium, non virtutibus illud suis meruisse, sed ex solo Dei arbitrio accepisse prae nobis videatur, (cum electio contra jubeat ad merita personarum respicere) igitur videbimur à sic imperium sortitio victi esse non bono aliquo animi, sed bono fortunae. Aequius autem ferimus, si minus fortunati, quam si minus idonei vel virtute praediti videmur.

ANNOT. CLXXXIV. ad lin. 53.

In liberam & restrictam.

No. 1. Electio libera (*restricta*) ex parte ELECTIUM est, cum omnes (*non omnes*) cives nobiles alii que Reipubl. jus habent eligendi Magistratum supremum, de tali enim Magistratu praecipue hic loquimur, e. g. in Regno Poloniae Rex eligitur ab universa nobilitate: (*in Imperio Romano imperator eligitur hodie ab s. Electoribus tantum.*)

No. 2. Hoc loco observandum & illud. posse electionem aliquam ex parte *eligentium* esse partim liberam, partim restrictam: si nempe plures electiones ad designandum Magistratum ex lege publicà requirantur, ita ut in primà electione jus eligendi sit penes cives omnes, vel saltem penes omnes eximiores cives, eligant autem non ipsum Magistratum, sed electores electionis secundae, qui vicissim eligant electores electionis tertiae & ultimae, quae tandem Magistratum ipsum determinat. Talis vel certe non multum ab similibus est electio Rectoris in Academia nostrà.

No. 3. Electio libera (*restricta*) ex parte ELECTORUM est, cum omnes (*non omnes*) cives vel saltem Nobles Reipublicae habentur per leges fundamentales apti ad gerendum Magistratum supremum, nullo (*aliquo*) civium vel Nobilium statu seu gradu excepto, adeoque electio fieri potest (*non potest*) ex omnibus. Exemplum electionis restrictae iterum peti potest è Romano Imperio, ubi capax Imperii habetur non quivis Im-

perii Romani civis seu subditus, sed nobilis tantum, nec nobilis quivis, sed ad minimum dignitate Ducali praeditus. Libera interim illa electio est, ex parte familiae, non obstante, quòd numerò satis magnò ex eadem Domo Austriae serie non interruptà haecenus electi sunt Imperatores.

ANNOT. CLXXXV. ad lin. 55.

Modis uterque misceri dicitur.

No. 1. Misceri sortem & electionem duobus modis contingit: uno, si praecedat electio, sequatur fors; alterò, si fors praecedat, electio sequatur.

No. 2. Prior modus fieri dicitur, si certò numerò personae eligantur ab electoribus, è quibus unus tantum sortis beneficio post, ea designetur Magistratus. Atque hoc iterum *bisuriam* fieri potest. Aut enim leges ipsae Reipubl. jubent ad certum numerum eligendo progredi, & postea mitti sortem: ut plures in suffragium aequalium dissensu eligantur, huncque dissensum placeat sorte dirimere.

No. 3. *Posteriori* vero modo sortem praecedere dicimus electionem subsequi, si per Legem Reipubl. fundamèntalem electio restricta sit ad certam familiam, sic, ut ex illà familia eligi possit, quicumque placuerit Electoribus, haec non sit proximum agnatus ejus, qui decessit. Sortis vocabulum hic locum habet, quoniam è certà familià narum esse sortis est beneficium, non eligentium.

ANNOT. CLXXXVI. ad theor. 1.

Alibi aequales, alibi inaequales.

Si enim ponas omnes esse aequaliter virtute Imperatorià praeditos, aequales habebuntur juxta dignitatem civilem; inaequales verò si ponas, certos tantum, vel etiam unum solum, pollere virtute Imperatorià, vel etiam heroica; ceteros virtute obedientiali tantum vel etiam communi.

ANNOT. CLXXXVII. ad theor. 3. 4.

Aequalibus, (inaequalibus) in dignitate &c.

No. 1. Ex his duobus rheorematis nascuntur Syllogismi pro tribus Remp. formis constituendis, ita ut *prior* regula populari, *altera* Aristocratica vel Monarchic. statui interserviat. Conf. Tab. Iq. Memb. 1. §. 9. 10.

No. 2. Nam si ponas, cives omnes aequales esse, juxta dignitatem civilem siue in virtute siue in libertate personali ea constitutur, concludetur, ad Rempubl. *popularem* hoc modo:

Aequalibus in dignitate tribuenda sunt aequalia in honore. Aequi

Alqui omnes cives hic sunt aequales in dignitate (i. e. virtute vel libertate.)

E. omnes debent esse aequales in honore (i. e. Magistratu.) Quae est ipsa forma Reipubl. Democraticae.

No. 3. Si autem cives ponas inaequales dignitate civili, [sive locetur haec dignitas in virtute, sive divitiis aut nobilitate] concludetur ad Rempubl. Aristocraticam vel Monarchicam hoc modo.

Inaequalibus in dignitate tribuendis sunt inaequalia in honore.

Alqui cives hic sunt inaequales in dignitate [sive scilicet virtute imperatoria divitiis, nobilitate praediti, vel etiam unicus eximie praeditus, reliqui secus.]

E. Si in honore (sive Magistratu civile) tribuendis sunt illis inaequalia.

Id fiet, si praediti illi, vel unus etiam, imperet, reliqui pareant, quae est ipsa forma Reipubl. Aristocraticae vel Monarchicae.

AD TAB. XLI.

De Divisionibus civium, Facie A.

ANNOT. CLXXXVIII. ad lin. 5.

Affinitio civium est unitas.

No. 1.

Affectionis unitae et disjunctae vocabula eo sensu hic capio, quo solemus in Metaphysicis affectiones. Entis alias unitas vocare, ut Unitatem, Veritatem, Bonitatem, alias disjunctas, ut Actum & Potentiam, ac similes.

No. 2. Libertatem personalem esse affectionem civium unitam patet & Tab. xxxix. lin. 45. Itaque & Tab. praeced. Membr. 4. vocavi eam dignitatem communem quia communis est omnibus civibus.

ANNOT. CLXXXIX. ad lin. 11.

Παρόθεν vocare in Politicis ornat. Aristoteles.

No. 1. Ut lib. VI. Polit. c. 2. επειδη oligar gia kai geni kai pluto kai paidia orizetai tadymotica dokei tantantia tuton einai, agencia, penia, βαυαυαία. Ubi ex opposito, nempe βαυαυαία (Quia voce omnis ars illibera[lis] indicatur] deprehendere licet, quid hic sit βαυαυαία.

No. 2. Observa autem Aristotelem, dum de dignitatibus civilibus loquitur, jant παιδεϊας cum αερεη conjugere, jant satis habere, si pro utraque alteram solum nominet.

No. 3. Conjungit lib. IV. Polit. cap. 4. ton gnorionplutos, evgeneia, arety, paidia, kai ta tutois homotia.

No. 4. Solum αερεη nominat lib. IV. Pol. c. 3. p. 263. tria estia amphibytunta tys isotytes tys politeias, elevderia, pluios, arety. To gartartan, ho kalufin evgeneias, akoludoi tys dyfin. H gar evgeneia estin archaios plutos kai arety. Ubi obiter nota specificationem omnium quatuor dignitatum civilium ipsis vocabulis, quae & nos retinimus Tab. praeced. memb. 4.

No. 5. Solum παιδεϊας, loco sc. αερεης memorat. lib. IV. Polit. c. 2. p. 279. εστι η παιδα πολλη δε ηα, τε οαιδ η, πω ε ληγα η ηαιον εβη ασουφειου, pluton, paidian, evgeneian, pofon de ryu tu piyudus hipotochym.

ANNOT. CXC. ad lin. 18.

Partes quae I. Rhetor. (i. recensentur.)

Recensentur eo loco quinque species seu partes divitiarum, ad quas per previas divisiones sic prevenire possit. Divitiarum nomine quae comprehenduntur bona, sunt vel immobilia, ut regio, agri; vel mobilia. Mobilium rursus aliud animatum, aliud inanimatum. Animatum vel rationale, mancipium, vel irrationale, pecus. Inanimatum vel nummus, vel res nammodo aestimabilis, supellex.

ANNOT. CXCI. ad lin. 30.

Juxta praescriptum justitiae distributivae.

Vide ANNOT. CVII. no. 16.

ANNOT. CCXII. ad lin. 44.

Opponunt ergo in hac legalistat.

No. 1. Civiles Magistratus distribuuntur praecipue vel ex justitia, vel ex gratitudinis lege.

No. 2. Ex lege justitiae distributivae sola virtus propria meretur imperium civile per* praeced. 6. Quoniam vero virtus haec palpari manibus non potest necesse est, ut in statu legali ad praesumptiones probabiles veniatur. Unde nascuntur Syllogismi quorum major Propositio est haec: Quicumque majorem habent propriae virtutis praesumptionem, illi praeserendi sunt in imperio. Virtutis autem nomine hic tum prudentia intelligitur, tum amor etiam boni publici, e quibus illa facit, ut possit; haec velis etiam bene imperare.)

No. 31

No. 3. Ad *suppositionem* ubi perventum est, nec divitibus & nobilibus ex una, nec item plebejis, saltem in cumulo sumtis, ex altera parte deest causa, cur quelibet facio penes se majorem praesumptionem esse pugnet. Eas causas non difficile fuerit et textu eruere.

Quicumque vel ipsi vel ipsorum parentes plus consulunt ad Rempublicam, illis plus debetur de imperio.

Atque hic divites potius ac nobiles, quam plebei subsumere de se possunt.

ANNOT. CXCIII. ad lin. ult.

Mais vocat Aristoteles.)

Lib. IV. Polit. cap 3. non procul ab initio p. 239. τῶν πλεθῶν τῆς αὐτῆς εὐπορίας ἀναγκαστοὶ εἶναι, τῆς δ' ἀπόρει, τῆς δὲ μείσσει.

No. 4. Quod si ex lege *gratitudinis* argumentum ducitur, Major propositio sic formabitur:

AD TAB. eandem XLI.

Fac. B.

ANNOT. CXCIV. ad lin. 17. *17*

Similis est Animal.]

No. 1.

Animal considerari potest ut totum vel *essentiale*, & sic dividitur in animam & corpus, tanquam materiam & formam; vel *integrale*, & sic vicissim in partes dividitur vel *anima* ejus (puta in facultatem rationalem, irascibilem & concupiscibilem secundum Platonem) vel *corpus* (puta in manus, pedes caput &c.) Nullus horum trium modorum est, ad quem non possit instrui collatio Reipubl. cum animali.

No. 2. Ad *divisionem corporis* in membra respexit Apostolus 1. Cor. 1. v. 14 15. *Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixeris pes, quoniam non sum manus, num ideo non est de corpore? &c.*

No. 3. Ad *divisionem animae* in suas partes seu facultates respexit Plato, cum civium *tria* genera constituit, τὸ ἐλάττωτον, in quo essent *senatores* tanquam Reipubl. facultas rationalis; τὸ ὄπισθεν, in quo *milites*, tanquam pars irascibilis; & τὸ γρομαιτικόν in quo *opifices*, & quorumcunque tanquam partis concupiscibilis seu vegetativae laboribus nutritur Civitas: Vid. Disp. nostram I. de Virt. Cardinal. th. 36.

No. 4. Eandem *divisionem* quoque applicare possis optimae Reipubl. Aristotelis. Is enim ut 1. observamus, cives simpliciter *dicōs* [vide inprimis c. 8. & 9. Lib. VII. Polit.] querit tantum in parte civitatis, quam in *Tabulā formalem* diximus. *Hæc* verò pars *animæ*, & partibus ejus, tanquam *imperantes* non corpori tanquam *subsidio* similis est: unde & *formalem* appellare eam placuit; anima enim forma est, corpus materia.

No. 5. Ideò autem Aristoteles cives omnes optime Reipublicae suae voluit esse partes formales h. e. imperantes, quia optimam Rempublicam cogitavit esse Democraticam, ubi imperium est penes cives.

No. 6. *Dices*: E. in illā Aristotelis civitate nulli erunt agricolae, opifices, mercatores, mercenarii &c, ut partes materiales, *Resp.* erunt, non autem

ut cives simpliciter dicāi, sed ut vel peregrini, vel incolae, vel servi etiam Reipubl. Hæc fuit speculatio Aristotelis in Republ. idealī.

No. 7. Verum quoniam nos opifices quoque & reliquos, quibus nomen indidimus partium materialium, in Rebuspubl. actu existentibus, locum inter cives habere deprehendimus: igitur inter cives universos alios formali parti hujus corporis, h. e. animæ, alios materialī seu corpori comparavim⁹, & ita totam civitatem tanquam totū aliquod *essentiale* prædivisimus.

No. 8. Porro si ve in *essentiales* si ve in *essentiales* partes civitatem sic dividas, divisio fiet in partes sibi *dissimiles*: Nam ex anima corpori, & inter membra corporis pes oculo dissimilis est.

No. 9. Atque hoc voluit Aristoteles, cum dissimilitudinem civium urget, ut Lib. II. Pol. c. 1. p. 71. ἢ γὰρ ἕναι αὐτοὶ ἐξ ἑαυτῶν & Lib. III. Polit. c. 3. p. 162. ἀδύνατον ἐμῶς εἶναι πάντας τῶς πολιίας. Et paulo post: ἐξ ἀνομιῶν ὁ πολις, ὡς καὶ ζῶον εὐθὺς ἐκ ψυχῆς καὶ σωματός, καὶ ψυχῆς ἐκ λόγου καὶ ὀρέξεως.

No. 10. Locus *ἑταροφωανῆς* est Lib. VII. Polit. c. 8. p. 458. ἢ ὅτι πῶς κοινοῖα τίς ἐστὶ τῶν ἐμῶν. Sed conciliabitur facile si dicas: cives omnes inter se *similes* sunt puta quoad libertatem personalem; *dissimiles* quoad officia Reipubl. administrandæ, vel quoad genera vivendi.

ANNOT. CXCIV. ad lin. 29.

Populi ipsi divitiā possunt.]

Divisio hæc habetur apud Aristotelem Lib. VI. Polit. c. 7. ab initio.

ANNOT. CXCVI. ad lin. 31.

Suis lotis.]

Quos vide Tab. XLV. & XLVI. utrobique in fine.

ANNOT. CXCVII. ad lin. 46.

Nova se ex Aristotele.]

Locus ejus est Lib. IV. Polit. c. 4. p. 249.

AD

AD TAB. XLII.

De Republica.

ANNOT. CXCVIII. ad lin. 4.

Pro toto compositio sumit & Bodinum)

No. 1.

Definit enim per multitudinem familiarum, *Respubl.* inquit, est familiarum rerumque inter ipsas communium summam potestate ac ratione moderata multitudo, statim in frontispicio Libb. de Republ. Similem definitionem tradit quoque c. 6. Method. Histor. p. 185. Effet igitur hæc definitio Reipubl. sumtæ pro tota civitate.

No. 2. At ipsæ tamem I. de Republ. c. 6. *Respubl.* à civitate tanquam totum à parte distingvit. Verba ejus sunt f. 48. *Respubl.* ex pluribus civitatibus ac provinciis, quæ variis legibus ac moribus ununtur, constituti videntur, quæ tamquam summam à quadam imperii potestate coercentur.

No. 3. Rursum c. 6. Method. Histor. *Respubl.* facit genus civitatis, cum ait. p. 184. Sequitur, *Respubl.* eodem imperio definiuntur; Civitatem aut imperia & jure; Urbem autem, quæ non solum imperiis ac legibus, verum etiam moribus eisdem suis civitates complectitur. Itaque urbes vicos, civitates Pagos, interitum etiam Urbes & oppida, modo juris societate conjuncta: Principatus denique, seu Dynastia, utamur hoc verbo, plures civitates, Republica denique velut genus, hæc omnia complectitur.

No. 4. Satis igitur monstrosa est Bodini *Respubl.* qui civitati pro toto modo integrali, modo universalis est. Itaque non minor, quod ipse Lib. I. de Republ. cap. 1. ait, definitionem *Respubl.* talis videlicet qualem ipse conceperat animo, ab iis qui de Republ. scriperunt, prætermisam esse, Quis de tali monstro definiendo cogitaret? At verò *Respubl.* pro forma civitatis acceptum utique definit Aristoteles.

ANNOT. CXCIX. ad lin. 6, 7.

Sumitur vel late vel strictè.]

Strictè usurpavit Förstnerus, cum in omnibus notat ad Tacit. p. m. 6. sic scriberet, Ex quibus constat libertatis proprius esse, & *Respubl.* magis proprium omnes in universum civitates, & sine distinctione armatorum atque bellicarum perios habere.

ANNOT. CC. ad lin. 36.

Sed nos humanitas non dividimus.)

No. 1. Distinctionem sic explicare possis: *Respubl.* humana (divina) est, cujus leges positivæ immediatè feruntur ab homine (DEO ipso)

No. 2. Divinæ *Respubl.* seu *τῆς θεοκρατίας* nul-

lum aliud exemplum est, nisi Judaica, de qua vide & Cuneum Lib. I. de Republ. Hebræor. c. I. p. 4.

No. 3. Huic loco illud etiam annexè, quod observavit Dn. Conringius animadvert. Politic. c. 12. Principis Machiavelli p. 114. Principatum Pontificis sacrum seu Ecclesiasticum illam ejus quam vocant, Monarchiam, diversi planè generis esse ab aliis ulcatis in humano genere Principatibus.

ANNOT. CCL. ad lin. 37.

Juxta statum naturalem.)

No. 1. Cum dicitur divisiones sint *Respubl.* quarum unam vocamus *moralis*, quæ fit à fine seu formis moralibus in rectam & corruptam; alteram *numericam*, quæ fit ab imperantium multitudine seu formis numericis in Monarchiam, Aristocratiam & Democratiam; quæri solet: utra ex his sit *essentials*, utra *accidentalis*? h. e. utra fiat in justas species, utra verò in *accidentia* tantum?

No. 2. Expediri hanc questionem inopportuno est, ut sciamus consequenter quænam mutatio *Respubl.* sit *essentials*, quænam *accidentalis*: seu quo in eam mutationis, Respublicæ maneat eadem *essentials* iterum non maneat?

No. 3. Hic in *essentials* planè contrarias abeunt auctores. *Moralis* divisionem pro *essentials*, *numericam* pro *accidentalis* habent Scherbius Comment. in Polit. Aristot. p. 125. 126. & Piccartus ibid. pag. 385. 387. 409. imprimis autem in Philosophia Alectoriana p. 308. 309. Contra *numericam* pro *essentials* *moralis* pro *accidentalis* Slevogt. Disp. de civitate formalit. consider. th. 18. p. m. 807.

No. 4. Utraque sententiæ rectè se habet, sed in diversis statibus Prior vera est, si in statu naturali; posterior, si in legali rem consideres.

ANNOT. CCLII. ad lin. 47.

In utroque statu.)

Vide Annotat. CLXXXVII.

ANNOT. CCLIII. ad lin. 50.

Per dixerunt autem.)

No. 1. *Respubl.* ex numero imperantium æstimatæ tres sunt species: Monarchia, Aristocratia, Democratia.

No. 2. Ad has species per *dixerunt autem* procedere possumus bifariam, Primò si incipiamus à Democratia hoc modo: Imperium est aut penes omnes, ut in Democratia, aut non omnes: & tum vicissim vel unò plures imperant, ut in Aristocratia, vel unus solus, ut in Monarchia, Deinde si in-

si in iudicio ducamus à *Monarchiâ* hâc modo, Imperium aut penes unum est, ut in *Monarchia*, aut penes plures unô : & tum vicissim vel penes omnes, ut in *Democratia*, vel non omnes, ut in *Aristocratia*.

No. 3. Prior modus aptus est *statui naturali*, servatur que ab *Aristotele*, *posterior legali* conveniens, recentioribus fere usurpatur & in

his *Hobbesio* c. 7. de *cive* no. 1. p. 119. Nempe *Status naturalis* à *Democratia*, *legalis* à *Monarchia*, tanquam optima *Rep.* incipit.

ANNOT. CCIV. ad lin. 65.

(*Machiavelliste.*)

Repete, quæ diximus Annot. CXLVI. no. 6.

AD TAB. XLIII.

De Republica simplici & mixta.

ANNOT. CCV. ad lin. 15.

(*Formas & modum administrandi.*)

No. 1.

Republ. simplex (*mixta*) ex parte formæ & modi administrandi in genere est, quando eadem non *causa* est forma Reipubl. qui modus eam administrandi.

No. 2. Et quia modus administrandi magis in currit in oculos, quam forma ipsa interna, ideo eum formam quoque *externam* vocamus in sequentibus.

No. 3. Solet autem de modo administrandi judicari & interdum ex eo, quod vel absolute dominium imperantes habent, vel obligati sunt ad leges fundamentales præscriptas. Ideo nobis simplicitas vel mixtura consideranda in hoc genere fuit aliqua etiam ex parte legum.

No. 4. Mixturam autem istiusmodi vocavimus *mixturam pacti*, quia leges fundamentales comprehendunt pacta quædam imperantium cum subditis.

No. 5. Tale pactum ubi nullum habetur, sed omnis administrandi ratio liberrimè imperantium voluntati relicta est, ibi certò modò simplicem esse *Republ.* necesse est, quia modus administrandi simpliciter fluit ex arbitrio imperantium non partim ex arbitrio illo, partim ex pactis fundamentalibus.

ANNOT. CCVI. ad lin. 65.

(*Negant quidam, dari posse Rempubl. mixtam.*)

No. 1. In illa celebri controversia: *de* *Republ. mixta* vera est haut dubiè affirmativa, sed negativa accommodatior est *Machiavellitis*: unde & eandem *Hobbesius* defendit c. 7. de *cive* art. 4. Nec omnes tamen, qui eam defendunt, itatim *Machiavellitas* dixerim. Multi enim ipsi, quid defendant, præ tenebris, quæ hic misceri solent, non satis habent compertum.

No. 2. Ad eas verò depellendas tenebras duo sunt precipue observanda. *Primum* in quæstione ipsa, ut *status* controversiæ rectè percipiatur, ubi facillimus lapsus est propter magnam ambiguitatem in vocabulo *mixta* *Reipubl.* Qua in re scdissimam multarum *mixtionum* confusionem apud quosdam, ut apud *Bodinum* reperias. *Alterum* in medio termino, ut ex veris fundamentalis deducatur, contraq; negantes defendatur, *Majestatem* per partes esse divisibilem, De priori hac *Tabula* solliciti fuimus: de posteriori quæremus *Tab. XLIX*, membr. 3.

ANNOT. CCVII. ad lin. 64.

(*Per Sophisma Politicum.*)

De talibus *Sophismatibus* agit *Aristoteles* *Lib. IV. Polit. c. 1. 13.* *Tra*ctatio verò ipsa est doctrinæ de *Ratione Status*.

AD TAB. XLIV.

De Regno & Tyrannide.

ANNOT.

ANNOT. CCVIII. ad lin. 12.

Divisione in gradus possibili.

No. 1.

Divisiones in gradus possibiles reperitur cum in hac, cum in duabus seqq. Tabulis, (quas simul hac Annotatione illustrabimus.) (Depromptae sunt omnes ex Aristotele. Et divisiones quaedam Regni ac Tyrannidis peti possunt partim ex lib. III. Polit. c. 10. 11. ubi quatuor species Regnorum, partim ex Lib. IV. Polit. c. 10. ubi tres species Tyrannidis describuntur, partim ex Lib. V. Polit. c. 11. p. 369. ubi Tyrannidis dividitur in occultam & manifestam.

No. 2. Quia *Heretica* & *Laconica* Monarchia Regnis, non verò Tyrannidibus accenseri debeat, non est dubium. De *Ægyptiaca* & *Barbarica* dubios ipse non reddit Philosophus, dum eas alibi Regnis alibi Tyrannidibus annumerat, quod jam meminimus theor. 3. Tab. preced.

No. 3. Causa, cur ipse sic variaverit, est, quia regna illa mixturam quandam habent Monarchicæ & corruptæ, sive Regni & Tyrannidis. Et Tyrannidem quidem sequuntur propter potentiam talium Regum, quæ tanta est, ut cives, saltem iis in rebus, quæ à legibus non desoluntur, sint municipia imperantium; Regnum verò, quia certis legibus [leges enim tendunt in bonum publicum] circumscripta est illa, alioquin plane effrenis futura potentia.

No. 4. Huc pertinent verba Philosophi de utraque Monarchia Lib. IV. Polit. c. 10. p. 268. *ἴσταν* de diagenō kata nomon basilikai kai diā to monarcheia hekonton. tyrannikai de diā to de spōtikos archein kai kata tyn avton gnomyin. In specie de Regno Barbarico Lib. III. Polit. c. 10. p. 309. para tavryn d' allo monarchias eidos, oia par enoiois eisi basiliseiton barbaron. E' chusi d' avtai tyn dynamin pasai parapsylian tyranniki, eisi d' homoi kata nomon kai patrikai. De Regno Ægyptiaco verò ibid. p. 310. eisi de tud, hos haplos oipeu aitrety tyrannis. Et pag. seq. avtai men hun eisi te kai hisan, diā men to tyranni kai heinai, despōtikai, diā de to aitretoi kai hekonton pasilikai. quanquam video, hunc locum ultimum à Giphano p. 356. trahi ad Regnum etiam Barbaricum.

No. 5. Jam cum in hac descriptione necesse haberemus, illas duas Monarchias ad certam unam speciem referre, ad Tyrannidem maluimus hanc ob causam, quia hoc pacto divisio Monarchiæ simillima redditur divisionibus capitum duorum, seqq. ubi semper Respubl. corruptam subdivisimus [ipsum quoque Aristotelem vestigia sequentes] in legibus obstrictam & exlegem.

No. 6. Ubi observa, quæcumque Respubl. corruptæ, legibus tamen certis publicis se submitunt, eas hoc ipse mixturam aliquam rectitudinis habere, adeoque medium quendam statum inter optimam possibilem & pessimam obtinere, E, con-

trariò verò exleges illæ sunt corruptissimæ, eamq; ob causam merentur vocari *Despotica*, & quidem *κατ' ἔργον* ac sensu speciali magisq; proprio.

No. 7. Alias in sensu generali quilibet Respubl. corrupta salutatur Aristotelem *Despotica* seu *Ἡρακλῆα*, hanc videlicet ob causam quia ut in locitate heretici Dominus querit primario utilitatem suam, per Tab. XXXV. Memb. 5. sic de essentia corruptæ Respubl. est, ut Imperatores primario quærant commodum privatum, per Tab. XLII. lin. 25. Clarius in hac rem sunt Aristoteli verba Lib. 3. Pol. c. 4. in fin. phaneron toinyn hos hōtai mēn politotai tōkoino iynphēron skopousin, avtai men ordai tygchanusin hōtai kata to haplos dikaiōn: hōtai de tō sphēteron mōnon ton archōnton, hymarty mēnai pasai kai parekbāseis ton ordon politōin despōtikai gar.

No. 8. Ergò cum Respubl. corrupta & Despotica sint synonyma, sequitur Synonyma quodæ esse Tyrannidem cum Monarchiā de spōtica, & Oligarchiam cum Respubl. paucorum Despotica & Democraticam cum populari Despotica in genere quidem. Nam in specie κατ' ἔργον pessima quæque solent Despotica nominari.

No. 9. Et dictis iam facile est decidere quaestio nem: an res sint Monarchia species, Regnum, Dominatus seu imperium Despoticum, & Tyrannus: Sic autem dicendum videtur: sicut in genere Respubl. ca à formis moralibus dividitur in duas tantum, species, rectam & corruptam, quod & in specie circa Respubl. paucorum & popularem, observatur, (utriusq; enim species prima dux tantum, non plures statuntur, illius quidem Aristocratiæ & Oligarchiæ, hujus verò politia & Democraticæ;) sic nulla causa est, cur solum Monarchiam in tres species ex eodem fundamento morali dividamus, Maneant ergò dux Regnum & Tyrannus.

No. 10. Quod si maxime tertio loco adungere volumus aliquam ex Regno & Tyrannide mixtam, satis est tamen ejusmodi mixtam per modum subdivisionis Tyrannidi subungere, ut Tyrannidum alia sit moderata, alia extrema; illa legibus certis parens, hæc ab omnibus soluta legibus illa saltem in quibusdam, hæc nullibi commodi publici observans.

No. 11. Et in hunc modum ipse Bodinus, qui alias recentioribus illam trimembrem divisionem Monarchiæ primus prævisse videtur, commodam interpretationem accipiet. Tametsi enim Lib. II. de Republ. c. 2. f. 189. aperte profitetur Monarchiam omnem in tres quodammodo formas tributam esse: tamen si formarum illarum descriptiones accurate intuemur, & ea negligimus, quæ ap. Bodinū a bonæ divisionis legibus exerrant, id ad extremum velle videtur, Monarchiam omnem subditis suis aut patrem se præbere aut Dominum benignum, aut Dominum crudelem. Cur autem non liceat sic potius dicere: Monarchia quilibet subditis aut pater est aut Dominus: Demānus aut benignus aut crudelis?

Sanè vulgò etiam pietatè paternæ hæc in re opponebant Dominicam potentiam ut oblervat Heraldus ad Tertulliani Apologet p. 130.

No. 12. Sed age, patiamur Monarchiam describi in tres formas, duas extremas Regnum & Tyrannidem, pessimam putã, & unam intermediam, quam Bodinus Dominatum appellavit, recentiores quidam Græcã periphrasi Monarchiam despoticam: quod tamen adhuc monenda sunt: unum circa *nomen*, alteram circa *rem* ipsam.

No. 13. Ad *nomen* quod attinet, non facis aptam est, Aristotelis quidem doctrinam sequi volentibus nomen seu *Dominatus* seu imperii *Despotici*. Aristoteles enim id vocabuli aut peculiari notionem extremè corruptis potius quàm mediis formis, aut in genere corrupte cuius accommodat. Itaque Lib. III. Politic. p. 177. *ὅτι ἡ τῶν δεσποτῶν*, inquit, *ἐστὶν ἐξ αὐτῶν ὀλιγαρχίας*. Vid. & Herald. l. d. p. 118. qui & p. leg. observat etiam Latinis dominationem poni pro asper à illa & Tyrannicã imperandi ratione, ac Bodinus quidem de Aristotele parum laborat. Debeant igitur hoc observare illi, qui peripate-

tici esse hic volunt, aut saltem non relinquere inobservata ea, quæ supra hæc in rem monuimus no. 7. & 8.

No. 14. Ad *rem* ipsam verò quod adinet, qui Monarchiæ tres species ita constituit, debebant item quoque facere (quod tamen neglectum ab illis videas, [in Republ. paucorum & populari: omnium enim rerumpublicarum hæc in re par est ratio. Id quod agnovit ipse quoque Bodinus, cum expressè ait d. l. eadem distinctio ad Aristocratiam & Democratiam adhiberi posse]. Qui etiam de Aristocratia hoc exlequitur c. 6. init. Itaque saltem Bodinum excipere, si animum advertiss, poterat Paulus Badius cum Lib. 11. de Republ. c. 3. p. 53. scriberet: *est & in hæc re à Politicis, quantum quidem nobis constat, omnibus peccatum, quod Dominatum saltem consistere in persona vultu*. Imò verò excipere poterat Aristotelem quoque cum omnibus ejus legitimis interpretibus: despotica enim Aristotelis Oligarchia vel Democratia nihil est aliud, quàm Dominatus paucorum vel populi.

AD TAB. XLV. De Aristocratia & Oligarchia.

ANNOT. CCIX. ad lin. 35.

(Paucos hic intellige.)

No. 1.

Notandum hoc fuit propter Bodinum, qui iustitiam hæc Aristotelis doctrinam absq. urgente necessitate deseruit, Cujus opinio maxime colligi potest ex VI de Republ. l. 6. f. 174. 175. 176. 218. ubi aliquid novit non modo circa divisionem ex formis numericis, sed etiam ex moralibus.

No. 2. Res sic habet: Ex moralibus formis dividitur Respubl. in rectam & aberrantem, ex numericis in Respubl. unius, paucorum & popularis. Hæc due divisiones, si in se mutuò ducantur, producent species Rerumpubl. in universum sex, recta nimirum tres, corruptæ totidem.

No. 3. Jam quòd ad divisionem ex moralibus formis attinet, eam planè abiecit Bodinus, unde in universum tres illi tantum species Rerumpubl. è numericis scil. formis debuit, relinquuntur: quarum singula nullo discrimine formam rectam pariter & corruptam eodem nomine designant. Verba ejus sunt f. 174. *Si rerumpublicarum formas bonorum & malorum finibus & virtutibus ac vitiis metimur, infinitus esse comparationis. Ad in rebus omnibus apte recteque desinentis ipsarum vim ac naturam, non qua cuique extrinsecus accidit, intrinsecus oportet. Et f. 175. Cum igitur ea, quæ rebus singulis accidit, illarum vim ac naturam beneque*

propriam non mutant: iria tantum Rerumpubl. genera, Monarchiam, inquam, Aristocratiam, & Democratiam constituemus. His similia leguntur f. 217. Duabus igitur præcipue ex causis impugnat illam ex formis moralibus seu finibus divisionem: (1.) quia sic futura sint species infinitæ: [2.] quia virtus ac vitium accidenti speciebus Rerumpubl. & non sit de earum essentia.

No. 4. Verùm Respondendo ad I. negando species fore infinitas, quia fines ad quos respicere solent imperantes, non sunt infiniti, sed duo tantum nempe commodum publicum & privatum. Unde ex hoc fundamento dux tantum oriuntur species. Quanquam autem virtutum ac vitiatorum numerus aliàs valdè magnus est, quem & infinitum appellare possis cum Bodino, si hyperbolicè loqui velis: tamen hoc in argumento virtutis nomine tantum intelligitur illa prudentia, quæ imperantes publicum bonum promovere & possunt & volunt, per ea, quæ diximus Tab. XLI. p. 2. & 4. & vitii nomine talis prudentiæ oppositum. Unde vicissim non nisi due species emergunt.

No. 5. Res, ad 2. virtutem & vitium non esse de essentia specificæ Rerumpubl. nego, si de statu naturalis sermo est, si de legali, concedo quidem, per annot. CCI. no. 4, sed inde non sequitur, divisionem hanc planè nullam esse, sed tantum non esse essentialem, verum accidentalem, quod causæ præsentis nihil officit.

No. 6.

No. 6. Imò vero (quæ responsio est *κατ' ἀντίθετον*, & utriusque argumento simul opponi potest) agnovit hoc ipse Bodinus, dum monarchiam juxta ac ceteras duas species subdividit in tres formas, Regiam puta, Dominatam & Tyrannidem, ut vidimus Annot. præced. Quæ tres formæ si ita recipiantur in singulis, dabunt in universum pro sex speciebus species *novem*, sin autem contrahentur, per ea, quæ no. 11. Annot. præced. docuimus, illas ipsas sex species reddent nobis.

No. 7. Itaque Bodiniana sententia hic esse exitus ad extremum videtur: Divisionem numericam ut essentialem præmitti, moralem vero, ut accidentalem, per modum subdivisionis subungi debere. Atque hoc statum *legalem* persequentibus accommodatum videtur, sicuti contrarium statum *naturali* aptius est per Tab. XLII. theor. 3. Verum Bodinus, qui duos istos status distingueret nunquam dixerat, in hæc disputatione tam perplexus est, ut ipse sibi, si extrema ejus cum primis comparemus, adverteat.

No. 8. Venio ad divisionem è formis *numericis*, Ubi Bodinus, quæ ad *qualitatem* imperantium atinet, existimat, de virtutibus pariter ac divitiis, quæ illisque bonis planè faciendum esse ne se Rempublicam, *insubstantiam* statuamus: quod ad *quantitatem* vero, essentiali Rempublici, constituit præcisè in numero Imperantium, nullò planè bonorum animi, fortunæve habitu respectu. Numerum vero illum in Aristocratia & Democratia determinat ex paucitate vel multitudine imperantium summatim cum respectu ad cives non *universos* sed *subditos* tantum. Verba ejus sunt f. 1. q. Si de multis eligatur pauci, qui aut generis splendore, aut opibus, aut sapientia, aut iustitia, aut bellicerandi scientia, aut aliis virtutibus aut etiam vitis præsent, innumerabiles Rempublici, forma exoriantur. Et f. 175. Democratiam, [definimus] cum omnes aut major pars omnium civium simul collecta summam Reipubl. imperium habet. Aristocratiam, cum paucis quibusdam civibus in reliquos summam sui est. Et tot. xig. Si vultus optimi, sive flagitiosissimi, sive ditissimi, sive nobilissimi, sive egenissimi, sive bellicosissimi summam imperium tenent, modò civium pars minor existere, Aristocratiam appellemus.

No. 9. Veràm quod ad, *qualitatem* Imperantium seu dignitatem civilem atinet, Resp. Bodinum Aristotelis mentem, contra quæ disputare nititur, plane perverdere. Nec enim docetur in Aristotelica Philosophia, vel virtutes & divitias eodem loco habere, sed habemus pro distinctis dignitatibus civilibus; vel duobus his addere etiam vitia, vitiorum enim contemplatione nemo eligitur ad imperandum, vel species Rerum publ. tot constituere, quod sunt species virtutum aut bonorum fortunæ. Unde cadit ejus argumentum de *insubstantia* Rerumpublici, et ante labefacta vitium.

No. 10. Quæ autem ad *quantitatem* imperatorum atinet, his peccat Bodinus. *Primo* enim per-

peram separatur illa quantitas ab omni qualitate; siquidem in nullâ Republica, nisi paucis aut universis præcisè defertur imperium ex eo, quia sunt unus pauci aut universi, sed quia uni illi, aut paucis aut universis adhaeret aliqua dignitas civilis sive naturalis ea sit, sive legalis. Enim verò cum in omni Republica, sit quædam universitatis civium, cui vel toti, vel parti ejus aliquem numerum ad hæc habenti, vel uni soli personæ majestas credi possit, necesse est ut hæc controversia, diiudicatur non ex numero præcisè (alias omnes Respub. Democráticas habebimus,) sed ex aliqua dignitate civili, quæ vel in universos æque cadat, vel in paucos; eximic etiam in unum solum. Sed Bodino errandi occasionem istud videtur præbuisse, quod oculis ad statum legalem conversis, quod ubi primò è obtulit, id putavit alterò planè exclusivò assumendum esse, præsertim qui status naturalis legalisque discrimen ignoraret. Quod Aristoteles quoque contigisse video, qui cum sit alias defensor Aristotelis satis strenuus; cum tamen hic defertit & sentit cum Bodino lib. 1. Polit. c. 7. p. 148. & seqq.

No. 11. Pugnât autem hæc Bodini sententia non modò cum *finâ* ratione, sed etiam cum *judicio* vulgi. Nemo enim tam desipit, ut Aristocratiam vocet, si plebei imperent, esse quoddam subditis suis numero. ò vincantur; aut Democratiam, si nobiles ac potentes, esse, quod subditos suos numero vincant. Imò contra sic perfectum est omnibus, si modò vel uni plebejo leges Reipubl. fundamentales unâ cum opinionibus detraat aliquam imperii partem, jam esse aliquam Democratiam Reipubl. mixturam.

No. 12. Atque hic unus fuit error Bodini. *Alter* in eo ponitur, quòd i paucitatem illam ac multitudinem imperantium comparavit cum solis subditis, non cum civibus universis. Quem quidem errorem dilucè possumus vel *κατ' ἀντίθετον*, vel *κατ' ἀναλογία* ex absurdo.

No. 13. *κατ' ἀντίθετον*. Ponit enim Bodinus non nisi tres Reipubl. species. Atquæ ex hoc fundamento debebat quinque ponere, si se imperet 1. unus, 2. omnes 3. si plures imperent, quàm subditi. 4. si pauciores, 5. si numerus imperantium numerum subditorum exæquet. Tale quid non metuendum est nobis doctrinam Aristotelis sequentibus. Inter unum enim & omnes si mediò iocò interponas paucos, & ita erplices, qui nec unus sunt nec omnes, sive subditi sint numero plures, sive pauciores, sive æquales; nihil dabitur quartum aut quintum.

No. 14. Imò verò iniques fortasse, coegetur Aristoteles quartam admittere Rempublicam, siquidem numerum imperantium cum qualitate eorundem seu dignitate civili copulare nos jubet. Democratia enim, in quâ se, soli plebeji imperant, nec est Monarchia, nec Respubl. paucorum quod conceditur, neque tamen est omnium seu popularis, quia non omnes imperant, quod in solam Politiam seu

feu popularem bonam cadit. E. erit quadam quarta Respubl. Verum *Resp.* pertinet omnino Democratia ad Remp. popularem seu omnium. quoniam Aristoteles nomine dignitatis civilis, ad quam unice hic respicit, intelligit libertatem omnibus civibus communem. Quod autem nihilominus hoc preteritum per omnia imperant soli plebeji, id est ex eventu, & in eo Democratia habet aliquid peculiare. Vid. Tab. seq. lin. 14.

No. 17 κατ' ἀνάγκην autem Bodino potest ostendi hoc absurdum. Sequeretur enim, si v. g. demus 10000. civium, ex quibus 4999. imperent, reliqui 5001. subsint, hac Bodinianam Aristocratiam unico momento converti in Democratiam, si forte tres subditi superstitibus imperantibus omnibus moriantur. Et hoc pacto sola mors jam ex imperantibus, jam ex subditis plures auferens, mutare Respubl. illas poterit; quod plane ridiculum est.

ANNOT. CCX. ad lin. 45.

Divisiones in gradus possibiles.]

No. 1. Species Aristocratiae quare ad Aristotelem lib. IV. Polit. c. 7. Oligarchiae ibid. c. 5.

No. 2. Circa Aristocratiam adhuc nota, quod Aristoteles quidem quatuor ejus numeret species sed prima, quae tantum idealis est, omitti à nobis hic debuit, qui de possibilibus sumus solliciti.

No. 3. Possibiles autem omnes habent aliquam mixturam recti & corrupti. *Exstitit* quidem sunt.

tuas propter causa: *primò* quia legibus sunt obstrictae, id quod in omnibus possibilibus rectis praesupponitur: deinde quia in electione Magistratum habetur ratio etiam virtutis. *Corrupta* verò aliqua ex parte, quia praeter virtutem ratio habetur quoque vel divitum, vel libertatis personalis, h. e. status plebeji, vel utriusque. Quod sic intelligi, legibus fundamentalibus cautum esse, ut, qui eliguntur, non modò sint idonei per suas virtutes, sed etiam sint vel ex optimatibus solis, vel solis plebejis: vel partim ex optimatibus, partim ex plebejis seu in eodem magistratus genere seu in diversis.

No. 4. *Queres*, cur haec species Aristocratiae, cum aliquam habeant corruptionem, non annum erentur Oligarchiis? *Resp.* quia corruptio non est tanta, quanta in Oligarchiis. Nam Oligarchia Despotica plane est corrupta absque mixtura bonitatis, priores verò tres Oligarchiae species, etiam si aliquam habent mixturam bonitatis ex eo, quod sint adstrictae legibus; tamen carent altera illà mixtura, quam in Aristocratia deprehendebamus, h. e. in constitutendis magistratibus nullum planè virtutis & idoneitatis habentrationem.

ANNOT. CCXI. ad lin. 57.

Regio, qua equitatu.]

Vide Aristotelem Lib. VI. Polit. c. 7.

AD TAB. XLVI. De Politicâ & Democratia.

ANNOT. CCXII. ad lin. 7.

Status possibilis aptior est, quam idealis.]

Quia *πρῶτον*, unde est vocabulum *πρῶτον* *ὑπερβαίνων*, (sic enim legendum in textu non *ὑπερβαίνων*) inter alia significat etiam pretium seu censum. Habetur autem in secundâ specie Politicâ possibilis divitum non minus, quam plebejorum ratio.

ANNOT. CCXIII. ad lin. 27.

Divisiones in gradus possibiles.]

No. 1. Ubi Politia species reperiri ap. Aristotelem possint, diximus *. 1. Democratiae verò species quaerendae sunt lib. IV. Polit. c. 4 & 6. Ubi nota priore loco ab Aristotele quinque, posteriore tantum quatuor species Democratiae recenseri, & rem ipsam obscuritè tantum proponi. Quâ in obscuritate nos id fecuti sumus, quod concinnissimum videbatur ad comparandas species Democratiae cum speciebus Oligarchiae & Tyrannidis.

No. 2. Quod in Politicâ secunda dicimus de æquatione divitum & pauperum *geometricâ* & in

Democratia tertiâ de sententiis secundam proportionem *arithmeticam* numerandis, sic intellige. Vix aliter evenit, quam ut in Republicâ major sit pauperum numerus, atque divitum. Pone igitur in multitudine civium 10000. pauperum esse 8000. divitum 2000. si tam pauperes quam divites describantur in classes, seu tribus 25. & unicuique tribui non nisi unicum detur suffragium, servabitur proportio *geometrica*, divitesque pauperibus exaequabuntur. Ac verò si non tributum, sed viritim ferantur suffragia, singulis videlicet civibus integri suffragij jus habentibus, fieri non poterit, quin pauperum suffragia, quotiescunque ipse velint, plura sint futura: & hoc vocamus proportionem *arithmeticam*. Atque hinc fit, ut in tali Respubl. specie, licet omnes imperare videantur, revera tamen imperent soli pauperes seu plebeji, ut diximus *. 3. differunt 1.

ANNOT. CCXIV. ad lin. 47.

Populum ex agricolis.]

Vide Aristot. lib. IV. Polit. c. 4. & 7.

ad

AD TAB. XLVII.

De Comparatione Rerumpubl. cum Societatibus
Domesticis.

ANNOT. CCXV. ad lin. 5.

*Comparatur in genere quævis reslib.***R**epe te quæ diximus Annot. CCVIII. n. 7. 11. 13.

ANNOT. CCXVI. ad lin. 55.

Comparatur in specie Regnum.

Has comparationes vide apud Aristotelem, imprimis lib. VIII. Nic. c. 10. & 11. Aliquid etiam habes lib. I. Polit. c. 8. p. 52.

ANNOT. CCXVII. ad lin. ult.

Ab Aristotele jam Aristocratiæ, jam Politia conferuntur.

No. 1. Loci ejus sunt lib. VIII. Nicom. cap. 10.

p. 345. ἀνδρῶς ἢ καὶ γυναικῶς (ἀριστοκρατία) ἀριστοκρατικῆς πολιτείας. Et lib. I. Polit. c. 9, non procul ab initio, καὶ γὰρ γυναικῶς ἀρχὴ (ὁ δὲ νόμος) ἢ πᾶσι, ὡς ἐστὶν ἐν τῷ νόμῳ ἀνδρῶν ἢ τῷ νόμῳ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ γυναικῶς μὲν πολυπραγῶς, ἡ δὲ ἐπιτομία.

No. 2. Aristocratiæ hic intellige eam, quam Tab. præced. vocavimus primam, in qua & diviti

& plebejo cullibet juxta virtutem suam summus assignatus est Magistratus. Similem in modum, ut expressè habeatur in Ethicis. Vir pro eo, ut ipsa dignam est, imperat, in iisque adeo rebus, in quibus virum oportet imperare; quæ verò mulier conveniunt, ei permittit. Habet enim se femina ad virum, ut plebeji ad optimates.

No. 3. Jam quia talis Aristocratiæ magnam habet cognationem cum Politia, in qua similiter divites & plebeji exarquantur, per Tab. XLVI. lin. 35. idèd Imperium Viri in uxorem Politico etiam seu populari comparari meruit. Nullius enim societatis domesticæ personæ magis sibi sunt æquales, quam conjugalis. Interim tamen hic est aliqua etiam dissimilitudo (sicut omne simile claudicare solet) quod non, ut in populari Republ. hic in societate conjugali quoque imperium est ambulatorium; sed suam eminentiam retinet vir perpetuo; id quod ipse Aristoteles in loco Politicorum agnovit.

AD TAB. XLVIII.

De Majestate.

ANNOT. CCXVIII. ad lin. 9.

Hugoni Grotio.

Quem vide Lib. I. de jure belli. c. 1. no. 6. & c. 3. no. 6.

ANNOT. CCXIX. ad lin. II.

Libertas civilis.

No. 1.

Distinctionem libertatis in personalem seu domesticam, & civilem proposuimus jam supra Annot. CLXX. no. 2. & utrumque no. seqq. subdividimus in summam & subordinatam.

No. 2. Hic notamus, subdivisionem illam esse analogi in sua analogata Quorum nobilissimum est libertas summa; subordinata enim illa mixturam habet aliquam servitutis, quoniam imperat quidem inferioribus sive in domo, sive in Republ. servit tamen nihilominus ei vel eis, qui habent libertatem summam, qui in domo est Paterfam. in Republ. persona una, pluresve, habens majestatem. Atq; horum respectu ii, qui subordinata tantum libertate pollent, dicitur libertatis habere exercitium potius, quam possessionem, Tab. XLI fac. B. lin. 6. Possimus etiã dicere, libertatem eorum esse participatã.

No. 3. Libertas civilis summa nihil aliud

est, quam ipsa Majestas, quæ hanc ob causam vocatur etiam simpliciter Libertas civilis Itaque & Grotio Lib. I. de jur. belli. c. 3. n. 23. summum imperium & libertas civilis sunt Synonyma. Qui & no. 12. ejusdem capituli adeundus est de distinctione Libertatis in personalem & civilem.

No. 4. Cæterum natura Majestatis optime intelligi potest ex comparatione libertatis domesticæ summa, quam habet in domo Paterfamilias, Nam quod Paterfamilias est in domo & extra, id est Rex (commodissimum enim est uti exemplò Majestatis Monarchicæ) in Republ. & extra.

No. 5. Igitur primò sicut Paterfamilias, ita & Rex summam habet potestatem, non modò in personas, sed etiam in res sue societatis, Conf. lin. 20. hujus Tab.

No. 6. Secundo sicut Paterfamilias extra domum æqualis est aliis patribusfamilias, habetq; potestatem cum illis liberè contrahendi, emendi, vendendi, inuendi affinitatem, litigandi in foro: ita Rex quisvis extra suam Rempubl. potest cum aliis Regibus seu potestatem habentibus inire fœdus, contractum, suscipere bellum, (quod inter diversas Majestates, cum hæ humanum forum superius non habeant, judicii vice fungitur.) AN-

ANNOT. CCXX. ad memb. 5.

Modus considerandi duplex.)

No. 1. Fundatur hæc distinctio in duplici respectu, quem quilibet libertas habet, unò videlicet, *intra*, alterò *extra* societatem suam considerata, de quo jam monuimus Annot. CLXX. no. 5. Imò hæc distinctio cuiuslibet societati applicari potest.

No. 2. Ita Plato applicuit, eam civitati, Lib. IV. de Republ. f. 637. *Èνε aliqua scientia inquit, in civitate, quaratione & ipsa erga seipsum & alios civitates optimè se se gerat?*

No. 3. Cæterum ex eodem fundamento distinguimus Tab. seq. Memb. 4. ipsa quoque *Regalia* tanquam particulas Majestatis in *immanentia* & *transcendentia* seu disjuncti parentis & æquiparentis. Quam distinctionem omnium primò protuli in disputatione de potestate Legis. Ao. 1654. habita, tb. 23, 24. Ex quo tempore comperi, eandem quoque aliis placuisse. Ad eam declarandam facient, quæ Annot. præced. no. 5. & 6. dicta sunt.

ANNOT. CCXXI. ad lin. 29.

Vis Grotius definit.

Lib. I. de jure belli c. 3. no. 7. ab initio.

ANNOT. CCXXII. ad lin. 41.

Exponi ab aliis videtur.

No. 1. Ita exponunt Wendlerus Lib. II. philosoph. Pract. sect. 2. c. §. 352. 2. p. 353. Cellarius Lic. II. Polit. c. 7. §. 13. p. 75. alique.

No. 2. Sed nescio annon in illà Aristotelicà definitione Majestatis. quæ legitur lib. III. Polit. c. 4. non procul ab initio, vox *πρωταρχαλ* alter exponi debeat: ut sensus sit, Majestatem esse summam civitatis potestatem *ubiq.* i. e. in qualibet forma Reipubl. sive sit ea Monarchica. Sive Aristocratica, sive Democratica. Svadent hoc verba sequentia: Statim enim addit, *αλλω δὲ εἶναι ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις καὶ ἐν τῷ δὲ δημοτῷ ὁ δὲ ἀλλοτῶν τυραντίῳ ἐν ταυδὲ δυναστείαις.* Atque hoc sensu vidatur etiam Grotius accepisse vocem *ubiq.*, cum ait Lib. I. c. 3. no. 8. *Rejicienda est eorum opinio, qui ubique & sine exceptione summam potestatem esse volumus populi.* Ubique i. e. in omni Reipubl. formâ.

No. 3. *Reges* si hanc expositionem admittimus, duo sequi incommoda: primo, quod vox *πρωταρχαλ* sit plane abundans. Cum enim Majestas sit quasi cuiuslibet Reipubl. anima, per se planum est, quod ea in quavis Reipubl. specie reperitur. Secundo, quod nihil addit in Definitione, unde intelligamus, definiti Majestatem plenam, atque atque sic definitio hæc simul erit deficiens quoque.

No. 4. *Resp.* ad primum non esse in solens Aristoteli ut definitionibus, addat quædam melioris intelligentiæ causâ, quæ aliis omitti poterant. Quod autem in hac ipsâ definitione factum hoc fuerit, ostendi potest ex c. 5. ejusdem Lib. III. polit. p. 175. ubi definitionem Majestatis repetens vocem *πρωταρχαλ* omittit *πολιτικῶν*, inquit, *ἢ τὸ καὶ ἐν τῆς πόλεως.*

No. 5. Ad secundum responso peti potest ex distinctione, quam proposuimus in ipsâ Tabulâ. Dicemus enim, voluisse Aristoteli definire Majestatem cum indifferentiâ ad plenam & non plenam. Et sic nihil deficiet.

ANNOT. CCXXXIII. ad lin. 47.

Cave autem hic cum Monarchomachis.

Quæstionem hanc contra Monarchomachos rectè & solidè expedit Grot. l. c. 3. no. 8. è quo & nostra hic contraximus. f

ANNOT. CCXXXIV. ad lin. 55.

Relinquere se dicunt Majestatem personalem.)

No. 1. Vulgatissima est distinctio Majestatis in *realem* & *personalem*, sed ea alter exponitur à Monarchomachis, aliter à rectè sentientibus.

No. 2. *Monarchomachi* sic eam exponunt, quasi esset divisio *realis* duarum sc. in qualibet Reipubl. realiter à se invicem distinctarum Majestatum: quarum realis semper sit ac maneat penes totum populum; personalis verò sit penes personas imperantes. Porro dicunt *realem* esse personali majorem, ita ut persona Majestati personalis præditæ à populo tanquam habente Majestatem *realem* in quavis Reipubl. formâ jure possint suâ iterum majestate exui.

No. 3. Hæc interpretatio falsissima est, siquidem distinctionem, quæ reverà sic expressa, est nominis æquivoci, venditæ divisione rei, Majestas personalis ita, ut Monarchomachi fecerunt explicata æquivocè majestas est, non enim sic est potestas summa, sed subordinata. Summa potestas & plena in qualibet Reipubl. non nisi unica esse potest.

No. 4. Quæ cum ita sint, vera distinctio hujus, si eam volumus esse distinctionem æquivoci, expressio erit, si dicamus, eam esse unius ejusdemque rei in duos *conceptus* vel respectus distinctionem. Sumitur enim majestas vel cum respectu ad subjectum commune & vocatur *realis*, vel proprium & vocatur *personalis*.

AD TAB. XLIX.

De Divisione Majestatis in partes.

ANNOT. CCXXV. ad lin. 7. *Quoniam in ratio iuris in maiestate.*

Totum aut prædicatur de sua parte in casu recto, ut totum universale, aut non prædicatur: hoc posterius aut essentialè est aut integrale, integrale vicissim vel *corporeum* vel *incorporeum*, illud proprie, hoc analogicè vocatur integrale.

No. 2. Hæc si ad Majestatem applicamus, patet eam esse totum integrale analogicum respectu regalium. Neque enim est genus regalium. E. non est totum universale. Neque verò est totum essentialè, quia dividitur in plures partes, quam duas, & ita dividitur, ut nulla pars sit alterius materia vel forma. Relinquitur ergò, ut si totum integrale, & quidem analogicum, quia *incorporeum*.

No. 3. Totum integrale analogicum etiam est anima respectu suarum potentiarum, quam Scholastici vulgo exemplum faciunt totius *potestatis*, id quod Fonseca Lib. IV. Instit. Dial. c. 3. p. 180. Civitas etiam Stahilo c. 30. Comp. Metaph. p. 307. revocat ad totum integrale, licet improbane Scheiblerò Lib. I. Metaph. c. 6. no. 29. Potest autem utcumque Majestas quoque vocari totum potestativum, quia sc. partes ejus sunt potestates, & ipsi comparavi cum anima & tanquam toto potestativo, præsertim cum quod anima est in corpore id Majestas sicut in Republ.

No. 4. Sciamus tamen hoc simile etiam esse dissimile. Nam anima est forma subtilissimis, majestas accidentalis, Anima subiectum est suarum potentiarum: majestas subiectum suarum regalium non est, sed ipsa potius indiget subiecto. Anima facultates ex multorum præstantium philosophorum sententiâ realiter inter se non differunt, ad Regalia sic differunt inter se: possunt enim separari realiter.

No. 5. Porro cum omne totum integrale sit vel simile vel dissimile, subdivisio hæc etiam Majestati accomodat. Ea verò est totum dissimilare per rationem assignatam in Tabulâ.

No. 6. Quod autem addidimus, singulas quoque particulas posse in novas varietates vel modos pro diversitate materiae circa quam specialioris, aut actuum exercendorum, communi, id faciliem interpretationem capiet ex verbis Piccardi ad Lib. IV. Pol. Arist. c. 573. cum ait: *Dividi dicitur in majestatis, quando pluribus statibus communicatur, sed alio atq. alio modo, v. g. ut in Cicerone dicitur, avaritia proponenda penes Senatam est; potestas jubendis (habet diversitatem actuum) penes populum: quo pertinent et actiones ipsius Majestatis diverse v. g. condemnare aliquem vel penes Senatam, liberare (nova actuum diversitas) penes Principem vel populum. Rex potest in via et natis habere in peregrinum, sed non in civem [habet diversitatem materiae circa quam specialioris.] populus contra in ovem, sed non in peregrinum. Potestas eundem moneta et potest esse penes summum Principem, et penes Optimates, et pe-*

nes populum. Summus Princeps cum montem majorem v. g. Romanorum Imperator, sed sui solius nomine opposit; Imperii Principes non nisi addito summi Principis; Populus minus monetas eundem. (Et & in his diversitas quædam objectorum.)

ANNOT. CCXXVI. ad lin. 21.

An Majestas possit realiter dividi.]

No. 1. Quæstio an deur Respubl. mixta præcipue dependet ex resolutione quæstionis: an Mejestas possit dividi? Quare ambæ quæstiones aut affirmantur simul ab iisdem, aut negantur. Conf. que supra diximus Annot. CCVI. no. 2.

No. 2. Dividi posse Majestatem negant Bodinus Lib. II. de Republ. c. 1, 184. Hobbesius c. 8. de Civitate artic. 4. & alii. Sed pro affirmatâ facis firum argumentum, uti reor, posuimus in Tab. Declarabimus hic tantum *finis, qui voluntatem moveant, ut vel partes ipsas Majestatis, vel partium præcipuarum modos non omnes nisi sive homini sive cæcis permixtos velis.*

No. 3. Hi fines duo sunt maximè. *Primus* est evitatio Tyrannidis seu abusionis Regalium. Si enim penes unum sit Majestas absoluta & plena nulla ejus exceptâ particulâ, facile fieri potest, ut tali potestate irresistibili præditus eadem abutatur in perniciem subditorum pro libidine propria. Huic malo remedium est partitio regalium, siquidem, qui non habet omnia regalia, is nec omnia potest, que vult. Ob eandem causam solent inter clavigeros ararii publici vel archivorum claves distribui, nec uni dari omnes, nec ille pro libito possit agere in eâ re, que vult.

No. 4. *Alter* finis est conservatio concordie inter imperantes. Quoniam enim distributis regalibus majoris momenti negotia in Republ. fieri non possunt, nisi consensu voluntates habentium regalia, fiet inde, ut imperantes illi, tametsi aliâs forte diffideant animis, malint tamen consentire universi quam singuli nihil agere.

No. 5. Atque hinc respondebitur ad argumentum partis adversæ, quo urgere solent, si dividantur regalia, propter eorum inter se mutuum indigentiam, (que tamen fortasse non est planè omnium,) nihil posse ad effectum deduci ab ullo imperante; concedo enim, si cæteri diffideant, nego, si concordent, planè ut in clavibus inter fiscalibus distributis.

No. 6. Atqui, *inquies* hæc ipsa partitio dabit occasionem diffidii, *Resp.* 1. dare etiam potest occasionem concordie, ut ante ostendimus. 2. quod si tamen inter eum dat occasionem diffidii, meminimus in rebus humanis semper pro commodis adiacere incommoda: sicuti & certum est, si regalia non dividantur, occasionem dari abusionibus eorum, unde tyrannis, ex qua non minima diffidia mittenda, 3. illis autem diffidii non deerunt quoque sua remedia, de quibus in parte de consiliis agendum.

No. 7.

No. 7. Decretum, ut maximè dividantur regalia, manent ipsa nihilominus inter se unita in subiecto communi, quod est tota civitas: sicuti tametsi facultates quinque sensuum maxime sint divise per certa corporis organa, uniantur tamen in ipso animali tanquam subiecto communi.

ANNOT. CCXXVII. ad lin. 30.
Classis Regalium.)

No. 1. Quoniam magnus est regalium numerus ad infimas species descendas, utile est ea prædividere in certas classes.

No. 2. Vulgatissima prædivisio est regalium in *majora & minora*; sed ea tam simul obscura, ut in ea exponenda, quod capita sunt, totidem pene sint sententia. Et omnino cum regalium singularum prætia ob causam lin. 19. prolatam exactè definitio non possint, necesse est, saltem in quibusdam ambiguis non reddi, an majoribus debeant accenseri, an minoribus, si majora & minora aliter, ac verba sonant, accipere velimus.

No. 3. Hugo Grotius Lib. 1. de Jure Belli c. 3. no. 6. primam divisionem petit ex eo, quòd civitatem imperans vel per se regit vel per alios.

No. 4. Nos divisionis in *immanentia & transcendentis* nondum pœnitet. de qua jam aliquid diximus Annot. CCXX. no. 3. siquidem peita est ex ipsa naturâ libertatis in genere acceptæ.

No. 5. In *transcendentibus* Regalibus cave confundas jus ipsum gerendis belli adversus hostes cum jure deliberandi de bello, militibus conferribendi, Magistratu bellicos eligendi, hæc enim tria & quæ his sunt similia, sunt Regalibus *immanentibus* annumeranda.

No. 6. Quod autem divisionem nostram tam

angustam fecimus, ut sub eâ, non comprehendantur potestates *alienandi Magistratu*, de qua * 4. factum est aliorum exemplò, qui de potestate illâ ubi de regalibus agunt, plane sunt securi, puto quia & ipsa est singularis & rarissimum ejus exercitium, nec nisi in casibus extraordinariis suæ raritate obcuris, obvium. Exemplum tamen usurpatæ hujus potestatis exhibet in historiâ Romanâ Campani, de quibus Hugo Grotius Lib. 1. c. 3. no. 8.

No. 7. Certum interim est, ut *libertatis personalis* portio quædam esse possit libertatem eam abjicere vendendo se v. g. in servitutum, sic & ad *civilem libertatem*, h. e. majestatem pertinere, posse eâ se ipsum exuere. *Plena libertas est*, inquit Gomezius Lib. II. de potestate in seipsum c. 17. no. 1. *posse sibi libertatem adimere.*

No. 8. Ergò, ne hæc potestas planè ab omni divisione exulet, sic procedere possis: regale vel *extraordinarium* est, potestas Majestatem abdicandi, vel *ordinarium*. Et hoc iterum duplex: *immanens & transiens*. Vel etiam unicâ divisione h. m. Majestas vel agit in *seipsum*, vel in suos *equales*, vel in *inferiores*. Ex *primis* nascitur singulariter illud regale, quod reflexum appellare possis, ex *secundis* nascuntur transeuntia; ex *tertio* immanentia.

ANNOT. CCXXVIII. ad lin. 47. 48.

Hæc locanon incommode inferendas,]

Poterit etiam hæc doctrina transferri ad partem Politicæ de *Legibus*, cujus naturam Tab. LI. de lineamus. Ut scilicet in primâ ejus sectione agatur de *Legibus* non tantum positivis Reipubl. idealis, sed etiam naturalibus & pacis gentium.

AD TAB. L.

De Mutationibus Rerumpubl

ANNOT. CCXXXIX. ad lin. 3.

Lib. V. Polit.)

U Bivide c. 1. ab init. c. 6. in fin. c. 7. p. 335. 336. 339. His phraseologis etiam addere *no. 1. ex c. 4. p. 322.*

ANNOT. CCXXX. ad membr. II.

Divisio.)

No. 1. De mutatione ex parte *termini ad quem*, videndus Aristoteles I. V. Pol. c. p. 307. *ωσχετά ἰσθῶ δὲ &c.*

No. 2. De mutatione ex parte *causæ efficientis* Principalis lege Lib. V. Polit. c. 7. in fine.

No. 3. Quam verò nos subdivisionem fecimus intrinsecè mutationis, eam Aristoteles Lib. V. Polit. 4. sub finem paulò aliter concepit. Dicit, mutari Rempubl. vel *διὰ τῆς violence*, vel *διὰ ἀπειρίας*, *φραυδulentæ*. Utrumque modum subdividit, *violentiæ* enim mutationes aut ab initio statim tales esse, aut cum initio omnino violentæ fuerint, in violentiâ desinere. In *φραυδulentis* etiâ contingere, ut detectâ fraude, qui decepti sunt, vel consentiant

in mutationem metu videlicet periculâ, vel non consentiant; & repugnent aliq̄d fiducia tuendi statûs pristini: quò posteriore casu inchoata per fraudem perficere mutatores solent cum violentiâ, quod in casu priorè factu opus non est.

No. 4. Hoc vult dicere Philosophus, mutationem esse vel puram, quæ vel vi vel fraude & inchoatur & perficitur: vel *mixtam*, quæ per vim inchoata pervasionebus blandis tandem perficitur, vel inchoata fraude perficitur vi.

No. 5. Nos omittâ illâ in duram & mixtam prædivisionem, quoniam observavimus de cætero, inter vim & fraudem locum esse alicui tertio [potest enim mutatio fieri absque ullâ vi vel fraude, bonæ fide in mutationem conspirantium omnium voluntatibus,] malivimus immediate opponere mutationem, quæ citra violentiam sit, mutationi quæ cum violentiâ, & priorè illam subdividere in fraudulentam & fraudis expertem. Posterioris exemplum, quod est de Theopompo, suppeditat ipsè Aristoteles lib. V. Polit. c. 11. 69.

ANNOT.

ANNOT. CCXXXI. ad lin. 31.

In Genere.)

Partitionem generalium principiorum deprimis ex lib. V. Polit. cap. 2. 3. & 4. sed ordinavi eo modo, qui visus mihi fuit discretibus fore aptissimus; addidi etiam aliquid, ut dissimilitudinem religionum, de qua tacet Aristoteles; aliquid omisi, ut illud, quod Aristoteles p. 215. vocat *δία τας εις θεους*, cum sit obscurum, & forte non incommode reduci queat ad aliquid ceterorum. Illud verò, quod de mixtis Rebus publ. dicitur mutuatus sum è cap. 7. p. 356. *αρχη του εις κοινον και εις ιδιον*.

ANNOT. CCXXXII. ad lin. 62.

In specie.)

Specialia hæc sequitur Aristoteles lib. V. Polit. cap. 5. seqq. Nobis placuit ex singulis Rebus publ. species unicum tantum excerpere, quod maxime videretur speciale. Cætera legantur apud Aristotelem & ejus interpretes.

ANNOT. CCXXXIII. ad lin. 26.

Improbatur Demagogorum.

Vid. Lib. V. Politic. 5. Res autem sic habet. In Democratia vetuste Græciæ Optimates à plebe miserè vexabantur impulsu Demagogorum. Vexati ad arma civilia confugiebant. Quibus si vincerent, pro statu populati Oligarchicum habebat Respubl. si vincerentur, Tyrannicum, Demagogò sc. supremò militiæ præfectò imperium invadente. Antequam enim artes dicendi invalescerent apud Græcos, vixilli Demagogos agebant, quam bello strenui, At ubi eloquentia admirationi esse cepit, Demagogi faciendæ studebant, & à plebe Magistratum eblauditi vicissim plebi subsciebant leges, quarum custodes esse debuissent. Ita ex mo-

deratò plebis imperio pessima tandem illa exleges Democratia culpa Plethorum perveforum enata sunt.

ANNOT. CCXXXIV. ad lin. 56.

Contentio Oligarchiarum)

No. 1. Aristoteles lib. V. Polit. c. 4. duos dicit esse modos mutationum Oligarchiarum communissimos. Unam si plebs injuriis imperantium exagitata seditionem moveat. Alteram, si ipsi inter se Optimates dissideant. Priorum modum hic omittimus, quia communis est Oligarchia cum Democratia, ut habes c. 1. sub. finem.

No. 2. Circa posteriorem vero modum Aristotelis textus indiget emendatione ubi scriptum est non longè ab initio capitis: *εχρη δε η εις αλλων αρχη 5. ανας 2. ερ. 3. ερ. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* Pro *αλλων* enim legendum aut cum Dn. Coringio p. 722. ad eum locum *αλλω*, aut *αλληλων*. Talis enim sedicio & c. 1. p. 309. vocatur *η ωρις αλληλων 5. η η.*

ANNOT. CCXXXV. ad lin. 46.

Dyscordia Regie familiae.

De hac L. V. c. 10. p. 307. *ψευδεται η πατρις διε τρεψω.*

ANNOT. CCXXXVI. ad eand lin.

Φιλοτιμία

De hac ib. p. 363. *Ταν η 2. ερ. Φιλοτιμια* &c. Intelligi autem talem *Φιλοτιμια*, qua Regicidæ nihil aliud quarunt, quam *gloriam*, ut ipsi putant, *immortalitatem* ex magno facinore perpetrato, etià non ignorent, sibi milite ore petendum Talis *Φιλοτιμια* & illos movit farios, quibus sollicitæ excedibus regis & æternam vitam, & si ipsos supplicio affici contingeret coronam Martyrum polliciti sunt. Distingve igitur hanc *Φιλοτιμια* ab illà dominandi cupiditate, de qua lin. 57.

AD TAB. LI.

De Legibus.

ANNOT. CCXXXVII. ad lin. 17.

Non egrediamur limites universalia

Politica.)

No. 1.

TAB. XXXII. Memb. I. distinximus inter Systema Politicum universale & particulare. Illud methodicè in iis occupatur, quæ communia sunt omnibus Rebus publicis, hoc in iis, quæ sunt singulis Rebus publ. propria, vel certe ad eas applicata. Singula Respubl. voco, individua Rerumpubl. autem existentia, quale est Respubl. Regni Romani, Gallici, hispanici, Veneta, helvetiorum &c.

No. 2. Universalis Systematis in eadem Tab. Memb. 5. partes duas fecimus, unam de Civitate, alteram de Legibus. Illa definitiones maxime & divisiones hæc Regulas complectitur. Regularum autem nomine non leges modò, sed & consilia intelligige.

No. 3. Hæc cum ita sint, dubitet forte aliquis, quomodo in parte de Legibus agi possit de optima Respubl. talvâ illius partis universalitate. Optima enim illa Respubl. videtur non universale esse quoddam, sed individuum. Resp. est individuum, sed imaginarium & ideale, non verò actu existens, quale in particulari Politicâ explicandum est. Illut autem imaginarium fingitur ab intellectu eum ipsum in finem, ut sit quasi regula quoddam vel mensura generalis omnibus individuis actu existentibus applicabilis, ut ex majori miniorve ad illam accessu æstimari possit earum perfectio. Sic Idea Platonicâ, tamen fingitur ipse singula esse individuum quoddam, tamen univèr salibus naturis accensetur. Imo ponè talem ideam actu existere, tamen eo, ipso quod cæteris omnibus per modum exempli absolute perfecti proponeretur, fieret aliquid in universale h. e. reliquis imperfectionibus omnibus commune.

No. 4.

No. 4. Sed ecce *novum dubium*. Quomodo enim inquires, hâc in parte, salvâ ejusdem universalitate procedi potest ad examinandas Leges Rerumpubl. individuuarum, non modò idealium, sed etiam verè existentium, non habetur infra lin. 56? *Resp.* illud examen habet se instar applicationis exemplorum ad Regulas, in qua & bonorum exemplorum rectitudo & malorum vitia demonstrantur: quale quid in omnibus scientiis universalibus salvâ earum universalitate, fieri cum fructu potest.

No. 5. Manent nihilominus hâc ipsa in re inter universalem Politicam & particularem discrimina *eria* evidentia. Nam 1. universalis liberè vagatur per varia variorum individuorum exempla, sed particularis unius tantùm individuū quasi anatomicum suscipit 2. Exempla in universali Politicâ sunt aliquid secundarium faciens non ad esse, sed ad benè esse; in particulari verò aliquid primarium. 3. Universalis Politicus leges illas examinat ut censor tanquam regulata: particularis verò profert ea irregulas ipsas.

No. 6. Cæterum *Aristoteles* quoque in libris. Polit. quos haut dubiè Systema universale esse voluit, egit non modò de Optimâ Republ. Lib. VII. & VIII. quibus quarum adhuc alios deesse non absque causâ suspicatur Dn. Conringius c. 2. Introduct. p. 578. & c. 6. p. 65. sed etiam Lib. II. aliarum Rerumpubl. partim verarum ut Cretensum, Carthagenensium; partim idealium, ut Platonis, phalææ, Hippodami, leges vocavit ad censuram.

No. 7. Ab hoc autem opere politico separavit ipsè Libros eos, quibus omnium, ferè civitatum non Græciæ solùm sed & Barbariæ mores, instituta & disciplinas descripsit de quibus videatur Dn. Conringius in Edit. polit. Arist. p. 547. (cui & fragmenta ex illis Libris subiungit) item pag. 570. c. 2. Introductionis.

ANNO T. CCXXXVIII. ad lin. 25.
Præcipuum enim de omni virtute.

Vide Aristot. lib. V. Nicom. 1. p. 191. *οὐδ' ἀρ-
τη οὐδ' ἰσὺς οὐδ' ἐν τῷ ἀδελφῷ & c.* Teugimus & supra Tab. XXIV. lin. 12.

ANNO T. CCXXXIX. ad lin. 13.
Leges vis inest obligandi, consilio non inest.

Hâc eadem ratione Pontificii quoque, distinguunt Evangelium in præcepta (i. e. leges) & consilia: quorum illa habeant, obligationem hæc non habeant, nisi ex voto. Ubi nostri non quidem ipsam distinctionem negant, sed ejus applicationem, cum Pontificii pro consiliis tantùm habeant, quæ reverâ sunt præcepta seu leges.

ANNO T. CCXL. ad lin. 54.
In quæ partes hæc doctrina secari queat?

No. 1. Si ad primam partem referas etiam doctrinam de Legibus *Naturalibus & pallis gentium* secundùm ea, quæ An. CCXXVIII. diximus, erit ea reliquis præmittenda. Et ejus certè in universali Politicâ maxima est necessitas. Videmus enim *ideali Reipub.* posse carere, cum in theoriâ generali & Legibus Naturæ gentium quæ satis sit idea, positivæ autem leges ideam unam respicere videntur ob maximam gentium rationumque diversitatem, quorum ingenia, diversas quoque leges positivas postulant. Neque temerè invenias inter Systematum Scriptores, qui idealem Remp. Systematis sui partem justam fecerint, cum talis idea magis sit lustus ingenii, qualem ævo recentiore dederunt Thomas Morus, Thomas Campanella, & Joh. Valent. Andreae.

No. 2. Quod autem fecus fecit Aristoteles, æmulatione Platonis aliorumque factum dixerim, unde & faciendum sibi putavit, ut ideales illas Antecessorum Reipub. examinaret Lib. II, quâ occasione videretur ibidem & verarum quarundam Rerumpubl. examen fuisse susceptum. Id verò examen commodissimè sic institui posse videretur, si per modum exemplorum vel laudabilium vel vituperandorum subijciatur, regulis, & juxta eas dispergatur.

No. 3. *Alteram* partem, quæ de consiliis vocavimus de *Ratione Status*, quamquam hæc vox, prout vulgò accipitur, illam tantùm ejus sectionem quæ securitati prospicit, solet notare. Nos utramque hac ratione, complecti volumus, etiam illam partem quæ opibus ac divitiis studet; pro quibus utilia quedam præcepta colligi poterunt ex Oeconomicis Aristotelis: sicut ad partem de securitate multa faciunt ex Lib. V. & VI. politicorum.

SOLI DEO GLORIA.

Fc 518a

40

ULB Halle 3
005 458 96X

m

M. JACOBI THOMASII,
Orator. Prof. Publ,
PHILOSOPHIA
PRACTICA,
CONTINUIS TABELLIS
comprehensa,
cum Annotationibus ejusdem
EDITIO NOVISSIMA.

L I P S I Æ,
Sumpt. **JOH. LUDOVICI GLEDITSCHIL,**
& Hæredum M. G. Weidmanni.

ANNO MDCCII.

